

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI

EMEK SÖMÜRÜSÜ BAĞLAMINDA İNSAN TİCARETİ SUÇU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKAN PETEKKAYA

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. OLGUN DEĞİRMENCİ

ANKARA

2023

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI

EMEK SÖMÜRÜSÜ BAĞLAMINDA İNSAN TİCARETİ SUÇU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKAN PETEKKAYA

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. OLGUN DEĞİRMENCİ

ANKARA

2023

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

18.05.2023

Türkan PETEKKAYA

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında ilgisini ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ'ye, eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen aileme ve tez çalışma sürecimde desteğini her zaman hissettiren sevgili nişanlım Metehan KONBUL'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

PETEEKKAYA, Türkan, Emek Sömürüsü Bağlamında İnsan Ticareti Suçu, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

İnsan ticaretinin modern kölelik olgusu olarak ülke mevzuatlarında bağımsız suç şeklinde düzenlenmesi, başta “*Palermo Protokolü*” olmak üzere çeşitli bölgesel ve evrensel düzeyde kabul edilen sözleşmelerle sağlanmıştır. Bunun yanı sıra ILO Sözleşmeleri de insan ticaretinin zorla çalıştırma bağlamında engellenebilmesi için taraf devletlere birtakım yükümlülükler getirmektedir. Bu doğrultuda insan ticaretinin engellenmesi için yapılan uluslararası girişimlerin 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.80’de yansımaları görülmektedir. İnsan ticareti suçunun çoğunlukla failleri olan organize suç örgütlerinin, suçu gerçekleştirdikten sonraki eylemleri de çoğu zaman farklı suçlara vücut vermektedir. Öyle ki bu suçun faillerinin mağdurların iş ve çalışma hürriyetini ihlal etmeleri, fuhşa sürüklemeleri ve dilendirmeleri emek sömürüsünün farklı görünüm biçimlerinin oluşmasına sebep olmaktadır. Çalışmamızda, modern köleliğin kısaca tarihçesine yer verip Türk Ceza Kanunu’ndaki düzenlemesinden bahsettikten sonra emek kavramı ve bu kavramın görünüş biçimleri detaylandırılarak açıklanmaktadır. Özellikle emek sömürüsü bağlamında gündeme gelen insan ticaretinin yaygın ve çok çeşitli görünüm biçimleri olması karşısında, kanun koyucunun bu sömürüyü emek sömürüsü başlığı altında düzenlemeye kavuşturması gerekmektedir. Böylelikle uluslararası bir suç olan insan ticaretinin uzantısı olarak görülebilecek zorla çalıştırma vakalarının tespit edilip cezalandırılabilmesi daha kolay olacaktır.

Anahtar Sözcükler: İnsan ticareti, modern kölelik, emek, emek sömürüsü, Palermo Protokolü, ILO Sözleşmeleri.

ABSTRACT

PETEKKAYA, Türkan, Human Trafficking Crime in the context of Labor Exploitation, Master Thesis, Ankara, 2023.

The regulation of modern slavery fact of human trafficking as a crime in the legislation of states is provided by the "Palermo Protocol" and some regional and international agreements. Furthermore, the ILO Conventions impose certain obligations on state parties to prevent human trafficking in the context of forced labor. In this respect, the reflections of international attempt to prevent human trafficking have been seen in article 80 of the Turkish Penal Code No. 5237. Acts of the Criminal enterprises who are perpetrators of the human trafficking crime after committing crime also cause different offenses. The perpetrators of this crime can cause various forms of labor exploitation such as violating the freedom of work and work of the victims, dragging them into prostitution and beggar. In our study, after briefly mentioning the history of modern slavery and its regulation in the Turkish Penal Code, the concept of labor is explained by detailing the appearance forms of this concept. Due to the widespread and diverse appearance of human trafficking, especially in the context of labor exploitation, the legislator's detailed regulation of labor exploitation under the name of labor exploitation is essential to easily identify and punish the exploitation of labor today.

Keywords: Human trafficking, modern slavery, labor, labor exploitation, Palermo Protocol, ILO Agreements.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
İNSAN TİCARETİ KAVRAMI VE ULUSLARARASI HUKUKTA İNSAN TİCARETİ	3
1.1. İnsan Ticareti Kavramı	3
1.1.1. İnsan ve İnsan Ticareti	3
1.1.1.1. İnsan Kavramı	3
1.1.1.2. İnsan Ticareti	5
1.1.1.2.1. Genel Olarak İnsan Ticareti Kavramı	5
1.1.1.2.2. Bir Suç Olarak İnsan Ticareti Kavramı	10
1.1.1.3. İnsan Ticaretinin Nedenleri, Boyutları ve Sonuçları	11
1.1.1.3.1. İnsan Ticaretinin Sebepleri.....	11
1.1.1.3.1.1. Sosyoekonomik Nedenler	12
1.1.1.3.1.2. Siyasi Nedenler	14
1.1.1.3.2. İnsan Ticaretinin Boyutları.....	14
1.1.1.3.3. İnsan Ticaretinin Sonuçları	17
1.1.1.3.3.1. Mağdurlar Üzerindeki Sonuçları.....	17
1.1.1.3.3.2. Uluslararası Boyuttaki Sonuçları	20
1.1.2. İnsan Ticaretinin Tarihsel Gelişimi	22

1.1.2.1. Kölelik Kavramı	22
1.1.2.1.1. Eski Çağlarda Kölelik	24
1.1.2.1.2. Atlantik Köle Ticareti.....	27
1.1.2.2. Çağdaş Hukuk Düzenleri ve Kölelik	30
1.1.3. İnsan Ticaretinin Görünüm Biçimleri	32
1.1.3.1. Fuhuş Maksadıyla İnsan Ticareti.....	32
1.1.3.2. Zorla Çalıştırma ve Hizmet Ettirme Maksadıyla İnsan Ticareti	33
1.1.3.3. Esarete Tabi Kılma Maksadıyla İnsan Ticareti	33
1.1.3.4. Vücut Organlarının Verilmesini Sağlama Maksadıyla İnsan Ticareti	34
1.2. Uluslararası Hukukta İnsan Ticareti	34
1.2.1. Uluslararası Bir Suç Olarak İnsan Ticareti	34
1.2.1.1. İnsan Ticareti Suçunun Uluslararası Suç Niteliği	34
1.2.1.2. İnsan Ticareti Suçu ile Uluslararası Hukukta Korunan Hukuki Değerler	36
1.2.1.2.1. İnsan Onuru	36
1.2.1.2.2. Uluslararası Toplum Düzeni	37
1.2.1.2.3. Kamu Düzeni.....	38
1.2.1.2.4. Kişilerin Temel Hak ve Hürriyetleri	39
1.2.1.3. İnsan Hakları Açısından İnsan Ticareti	39
1.2.2. İnsan Ticaretine Karşı Uluslararası Sözleşmeler.....	41
1.2.2.1. Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme (1904)	41
1.2.2.2. Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme (1910)	42
1.2.2.3. Kadın ve Çocuk Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme (1921).....	43
1.2.2.4. Kölelik Sözleşmesi (1926)	44
1.2.2.5. Reşit Kadın Ticaretinin Men'ine Dair Beynelmilel Cenevre Sözleşmesi (1933).....	46

1.2.2.6. İnsan Ticaretinin ve Başkasının Fuhşunu Sömürmenin İlgası Hakkında Sözleşme (1949).....	46
1.2.2.7. Zorla Çalıştırmanın Önlenmesi Sözleşmesi (1957).....	47
1.2.2.8. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (1966).....	48
1.2.2.9. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (1979)	48
1.2.1.10. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.....	49
1.2.1.11. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	49
1.2.1.12. 13 Aralık 2000 tarihli Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (Palermo Protokolü).....	50
1.2.1.13. İnsan Ticaretine Karşı Eyleme İlişkin 16 Mart 2005 tarihli Avrupa Konseyi Sözleşmesi	51
2. BÖLÜM.....	52
TÜRK HUKUKUNDA İNSAN TİCARETİ SUÇU	52
2.1. Genel Olarak İnsan Ticareti Suçu	52
2.1.1. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda İnsan Ticareti Suçu	52
2.1.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Kapsamında İnsan Ticareti Suçu	55
2.1.2.1. Genel Olarak.....	55
2.1.2.2. Hukuken Korunan Değer.....	59
2.1.2.2.1. Kamu Düzeni.....	59
2.1.2.2.2. Kişi Temel Hak ve Hürriyetleri.....	60
2.1.2.2.2.1. Yaşam Hakkı, Vücut Bütünlüğü ve Kişilik Hakkı.....	61
2.1.2.2.2.2. İrade Özerkliği	62
2.1.2.2.2.3. Zorla Çalıştırma Yasağı ve İş ve Çalışma Hürriyeti.....	63
2.1.2.2.3. İnsan Onuru	64
2.2. İnsan Ticareti Suçunun Unsurları	65
2.2.1. Tipikliğin Maddi Unsurları	65

2.2.1.1. Fiil.....	66
2.2.1.1.1. Araç Fiiller	67
2.2.1.1.1.1. Tehdit, Baskı, Cebir ve Şiddet Uygulamak.....	67
2.2.1.1.1.2. Nüfuzu Kötüye Kullanmak	69
2.2.1.1.1.3. Kandırmak.....	70
2.2.1.1.1.4. Kişilerin Çaresizliğinden Yararlanmak..	73
2.2.1.1.2. Amaç Fiiller.....	74
2.2.1.1.2.1. Ülkeye Sokma ve Ülke Dışına Çıkarma	75
2.2.1.1.2.2. Tedarik Etme.....	76
2.2.1.1.2.3. Kaçırma	77
2.2.1.1.2.4. Bir Yerden Başka Bir Yere Götürme	78
2.2.1.1.2.5. Sevk Etme	79
2.2.1.1.2.6. Barındırma	80
2.2.1.2. Suçun Konusu.....	81
2.2.1.3. Fail	82
2.2.1.4. Mağdur	83
2.2.2. Manevi Unsur	85
2.2.2.1. Kast.....	85
2.2.2.2. Manevi Unsurun Diğer Şekilleri – Maksat.....	86
2.2.2.2.1. Kişileri Zorla Çalıştırmak veya Hizmet Ettirmek	88
2.2.2.2.2. Fuhuş Yaptırmak	90
2.2.2.2.3. Esarete Tabi Kılmak.....	92
2.2.2.2.4. Vücut Organlarının Verilmesini Sağlamak	95
2.2.3. Hukuka Aykırılık Unsuru	96
2.2.4. Karşılaştırmalı Hukukta İnsan Ticareti Suçu	99
2.3. Suçun Özel Görünüş Biçimleri.....	101
2.3.1. Teşebbüs.....	101

2.3.1.1. Araç Hareketlerin İcrasının Tamamlanamamış Olması Durumu	102
2.3.1.2. Araç Hareketlerin İcrası Tamamlanmış Olmakla Birlikte Asıl Hareketlerin İcrasına Başlanamamış Olması Durumu	103
2.3.1.3. Araç Hareketlerin İcrasının Tamamlanmış ancak Asıl Hareketlerin İcrasının Tamamlanamamış Olması Durumu	104
2.3.2. İçtima.....	104
2.3.2.1. Bileşik Suç.....	105
2.3.2.2. Zincirleme Suç.....	106
2.3.2.3. Fikri İçtima	107
2.3.3. İştirak.....	110
2.4. Yaptırım, Soruşturma ve Kovuşturma.....	111
2.4.1. Yaptırım	111
2.4.2. Soruşturma ve Kovuşturma	112
3. BÖLÜM.....	114
EMEK, EMEK SÖMÜRÜSÜ VE EMEK SÖMÜRÜSÜ BAĞLAMINDA İNSAN TİCARETİ SUÇU	114
3.1. Emek ve Emek Sömürüsü	114
3.1.1. Emek Kavramı.....	114
3.1.1.1. Eski ve Yeni Dünyada Emek.....	114
3.1.1.2. Duygusal Emek/Görünmez Emek/Dijital Emek	117
3.1.2. Emek Sömürüsü	119
3.1.2.1. Emek Sömürüne İlişkin Düzenlemeler.....	119
3.1.2.2. Emek Sömürüsü ve Zorla Çalıştırma	120
3.1.2.2.1. Tanımı ve Niteliği	120
3.1.2.2.2. Zorla Çalıştırmaya İlişkin Mahkeme Kararları	123
3.1.2.2.3. Zorla Çalıştırmanın İstisnalarına Yönelik Mahkeme Kararları	125
3.1.2.3. Emek Sömürüsünün Boyutları	127
3.1.2.4. Emek Sömürüsünün Nedenleri.....	130

3.1.2.4.1. Yoksulluk	130
3.1.2.4.2. Bölgeden Bölgeye Ekonomik ve Sosyal Hayat Düzeyi Farklılıklarının Bulunması	131
3.1.2.4.3. İşsizlik	131
3.1.2.4.4. Nüfus ve Çarpık Kentleşme	131
3.1.2.4.5. Eğitim Düzeyi	132
3.1.2.4.6. Mevzuat Eksiklikleri ve Yetersiz Denetim	132
3.1.2.4.7. Diğer Nedenler	133
3.1.2.5. Emek Sömürüsünün Sonuçları ve Yapılması Gerekenler	133
3.2. İş ve Çalışma Hürriyeti, Çalışma Hakkı ve Türkiye’deki Durum.....	135
3.2.1. Genel Olarak	135
3.2.2. Uluslararası Hukukta ve Ulusal Hukukta Çalışma Hakkı, İş ve Çalışma Hürriyeti.....	137
3.2.2.1. Koruma Mekanizmaları.....	137
3.2.2.1.1. Genel Olarak	137
3.2.2.1.2. Uluslararası Hukukta Çalışma Hakkı.....	138
3.2.2.1.3. Türk Hukukunda Çalışma Hakkı.....	142
3.2.2.3. ILO Sözleşmeleri.....	145
3.2.3. Türk Ceza Hukukunda Emek Sömürüsünün Düzenlenmesi	151
3.2.3.1. Genel Olarak.....	151
3.2.3.2. Emek Sömürüsünün Cezalandırıldığı Suç Tipleri.....	152
3.2.3.2.1. İnsan Ticareti Suçunun TCK m.117/2 Kapsamında Değerlendirilmesi	152
3.2.3.2.2. İnsan Ticareti Suçunun TCK m. 229 Kapsamında Değerlendirilmesi	153
3.2.3.2.3 İnsan Ticareti Suçunun TCK m. 227 Kapsamında Değerlendirilmesi	155
3.2.4. Emek Sömürüsünün Önlenebilirliği Açısından İnsan Ticareti Suçu	158
SONUÇ.....	161
KAYNAKÇA	163

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
AK	: Avrupa Konseyi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
CGK.	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	:Esas
ILO	: International Labour Organization
IOM	: International Organization for Migration
K.	: Karar
KT	: Karar Tarihi
m.	: madde
R.G.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
UN	: United Nations
UNODC	: United Nations Office on Drugs and Crime
Y.	: Yargıtay
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
Tdk	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve sair

GİRİŞ

Modern kölelik olarak da ifade edilen insan ticareti olgusunun tarihi insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır ve insanın bir meta olarak alım satıma konu olması eskiden olduğu gibi günümüzde de farklı görünüm biçimlerinde devam etmektedir. Gelişen teknoloji ve bulunduğumuz çağın da etkisiyle modern kölelik kavramı kendisini çok farklı biçimlerde göstermektedir. Nitekim yüzyıllardır devam eden kölelik kurumu başta insan onuruna aykırı olmakla birlikte bugün ilk çağlardaki gibi bir kölelik uygulamasından bahsetmek erişilen çağdaş hukuk düzenleri seviyesinde son derece dehşet vericidir. Bu bağlamda insan ticaretindeki kölelik olgusu biçim değiştirmektedir. Eski çağlarda olduğu gibi kişilerin ayağına prangalar bağlanması ya da kızgın ateşlerle omuzlarına damgalama yapılması suretiyle köle pazarlarında hizmete hazır halde satılması günümüz çağdaş ve modern hukuk düzenlerinde görülmesi olası eylemler değildir. Günümüzde kişilerin zorla çalıştırılarak emeklerinin karşılığında hiç ücret verilmemesi veya emekleriyle son derece orantısız bir ücret verilmesi, özellikle kadınların ve çocukların cinsel açıdan sömürülmesi ya da organlarının ticarete konu edilmesi gibi istismarın değişik görünüşleriyle kişiler insan ticaretinin mağduru olabilmektedir. Bugün 5237 Sayılı TCK kapsamında insan ticareti bir suç olarak kabul edilmiş olsa da insan onuruna aykırı bir fiil olarak insan ticareti olgusunun engellenip ceza kanunlarında bağımsız bir suç olarak kabulüne yönelik düzenlemeler çok geç tarihte, 2000’li yıllarda Palermo Protokolü olarak da ifade edilen “Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol”ün kabul edilmesine müteakip yapılmıştır. Uluslararası bir belge olarak Palermo Protokolü, köleliği ve benzeri uygulamaları yasaklayıp bu sözleşmeye taraf devletlere köleliği engellemeye yönelik düzenlemeler yapma yükümlülüğü getiren ve insan ticaretinin en kapsamlı tanımını yapan ilk uluslararası sözleşme olarak tarihte yerini almıştır.

Mevcut çağdaş devlet düzenleri bağlamında günümüzde köleliği devam ettiren bir devlet yoktur. Bugün tüm hukuk düzenleri köleliği yasaklamaktadır. Dünyada köleliği en son terk eden ülke olan Moritanya 1980 yılında, günümüze son derece yakın bir tarihte kölelik uygulamasını sonlandırmış ancak 2000’li yıllarda mevzuatında köleliği engellemeye yönelik düzenlemeler yapmıştır. Köleliğin ve onun günümüzdeki uzantısı insan ticaretinin engellenebilmesi için salt birkaç devletin önlem alıp insan ticaretini yaptırıma bağlaması yeterli değildir. 5237 Sayılı TCK kapsamında suç olarak kabul edilen insan

ticareti suçunun sınırları aşan yapısı bu durumun temel sebebi olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla uluslararası iş birliği bu noktada önem arz etmektedir.

Çalışmamızın önermesi, emek sömürüsünün gün geçtikçe artan önemi göz önüne alındığında, artan bir biçimde insan ticaretinin görünüş şekli olacağıdır. Bu bağlamda çalışmamızın metodolojisi literatür çalışması ile insan ticareti suçunun sınırlarının belirlenmesidir. Söz konusu belirlemeden sonra insan ticareti suçunun görünüm şekillerinden olan emek sömürüsü kavramının, Türk Ceza Kanunundaki diğer suç tipleri çerçevesinde insan ticareti suçu ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın birinci bölümünde insan ticareti olgusu, bu kavramın geçmişteki karşılığı olan kölelik kurumunun bazı eski çağ medeniyetlerindeki görünüm biçimleri ve köleliği yasaklayan birtakım uluslararası antlaşmalardan bahsedilmiştir. İkinci bölümde insan ticareti suçunun 5237 Sayılı TCK'de düzenleniş biçimine, doktrindeki birtakım tartışmalara ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise tezimizin asıl konusu olan emek sömürüsü bağlamında insan ticareti suçunu detaylı açıklamaya yönelik olarak emek kavramına, bu kavramın iş hayatındaki görünüm şekillerine yer verilerek birtakım örnekler ve mahkeme kararlarıyla yaşanan emek sömürüsü açıklanmıştır. Bu bağlamda uluslararası alanda imzalanıp taraf olunan sözleşmeler ile ILO Sözleşmeleri de uluslararası hukukta çalışma hakkı, iş ve çalışma hürriyeti başlığı altında açıklanmıştır. Daha sonra ise emek kavramıyla ilişkili olarak; çalışma hakkı, iş ve çalışma hürriyeti ve iş ve çalışma hürriyetinin ihlali, sömürü suçu, fuhuş suçu ve dilencilik suçu gibi kavramlarla konu desteklenerek izah edilmiştir.

1. BÖLÜM

İNSAN TİCARETİ KAVRAMI VE ULUSLARARASI HUKUKTA İNSAN TİCARETİ

1.1. İnsan Ticareti Kavramı

1.1.1. İnsan ve İnsan Ticareti

1.1.1.1. İnsan Kavramı

İnsan ticareti suçundaki ana unsurun insan olması insan kavramının açıklığa kavuşturulmasını gerekli kılmaktadır. İnsan, sözlükteki en temel anlamıyla toplum halinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlıdır.¹ Bu bağlamda insan denilen canlı düşünme ve sorgulama yeteneğiyle birtakım somut şeyler ortaya koyabilen aynı zamanda sırf kendi fiziki varlığı sebebiyle değerli olan bir varlıktır.

İnsanın salt bir canlı olarak değerli görülüp birtakım haklar verilmesi her ne kadar insan hakları hukukuna dayansa da burada “*insan onuru*” kavramının büyük bir payı olduğunu ve insan hakları hukukunun oluşup olgunlaşmasında gerek felsefi gerekse de hukuki anlamda zeminini teşkil ettiğini belirtmek isteriz.² İnsan onuru kavramı, karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde birçok ülke hukukunda temel bir hüküm olarak kabul edilmekle beraber³, kavramın sınırlarını çizmeye yönelik tanımlarda birçok farklılığın bulunduğu göze çarpmaktadır. Bu çeşitlilikle paralel şekilde insan onuru kavramının felsefi ve hukuki anlamda üzerinde açık şekilde uzlaşamayan bir kavram olarak, geçmişte yaşanan son derece ağır insan hakkı ihlalleri sonucunda ortaya çıktığını belirtebiliriz. Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi bir kararında insan onuru kavramını,

¹ Bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06/06/2022)

² ÇELİK, Elif, “İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, S.2, 2019, s.297.

³ 20’nci yüzyılın başında 1917’de Meksika, 1919’da Weimar Almanyası ve Finlandiya, 1933’de Portekiz, 1937’de İrlanda, 1940 Küba’da ulusal hukuklarında “*insan onuru*” kavramına yer verdiği görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ise İkinci Dünya Savaşı’na sebebiyet ancak savaşta mağlubiyette yaşayan Japonya (1946), İtalya (1948) ve Almanya (1949) Anayasa belgelerine “*insan onuru*” kavramını dahil etmiştir. Kavram ve tarihsel gelişimi için bkz: McCRUDDEN, Christopher, “Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights”, The European Journal of International Law, Vol. 19, No. 4, 2008, 655-724.

“insan haysiyeti kavramı insanın ne durumda hangi şartlar altında bulunursa bulunsun sırf insan oluşunun kazandırdığı değerin tanınmasını ve sayılmasını anlatır. Bu öyle bir davranış çizgisidir ki, ondan aşağı düşünce ve muamele, ona muhatap olan insanı insan olmaktan ayırır.” şeklinde tanımlayarak içtihat oluşturmuştur.⁴ Yapılan bu tanımdan da anlaşılacağı üzere insan onuru, kişinin salt insan olmasının kazandırdığı bir değer olarak toplum içinde insana tanınan hakların sosyolojik ve felsefi altyapısını oluşturmaktadır. İnsan ve özelinde de insan onuru kavramı değişen çağdaş dünyayla birlikte üzerinde daha çok düşünülen, sorgulanan, hakkında bilimsel çalışmalar yapılan bir değer olarak gerek psikolojik ve sosyolojik gerekse de hukuki ve teolojik açıdan birçok araştırmanın ana temasını oluşturmıştır. Evrensel niteliğe haiz bir değer olarak görülüp korunması da imzalanan uluslararası sözleşmeler vasıtasıyla kanıtlanabilir.⁵ İnsan onurunun evrensel niteliği de kişinin bir birey olarak bireysel irade özgürlüğünün mutlak bir değer olarak kabul görmesini ve bu bireysel iradelerin karşısında yabancı iradelerin mutlak kabul görmesi şartlarını ölçüt olarak aramaktadır.⁶

İnsan onurundan bahsedilen ilk belge olarak Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) Philadelphia Bildirgesi gösterilebilir.⁷ İlgili metinde “*İrk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, bütün insanlar maddi ilerlemelerini ve manevi gelişmelerini, hür ve haysiyetli bir şekilde, ekonomik güvence altında ve eşit şartlarda sürdürmek hakkına sahiptirler.*” şeklinde ifade edilerek tüm insanların insan onuruna doğal olarak sahip olduğundan bahsedilmiştir. Her ne kadar düzenleme bu şekilde olsa da daha kapsamlı ve insan hakları açısından daha geniş bir koruma düzeyine sahip başka belgeler de vardır.⁸ Bu bağlamda uluslararası belge niteliğine haiz 1945 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Antlaşması, birçok temel kavramın yanında 2. Dünya Savaşı’ndan sonra sıkça gündeme gelen insan onuru kavramına yer veren uluslararası belgelerden bir diğeridir.⁹

⁴ Anayasa Mahkemesi 1963/132 E., 1966/29 K., 28/06/1966 Tarihli Kararı; Resmi Gazete Yayın Tarihi: 27/06/1967/12632. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?KararTarihi1=28.6.1966&EsasNo2=132&KararNo2=29> (Erişim Tarihi: 18/02/2023)

⁵ Bkz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Temel Haklar Şartı, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme.

⁶ ARSLAN, Kahan Onur, “İnsan Onuru Kavramı ve Koruma Tedbirleri Bağlamında Temel Bir İlke Olarak İnsan Onurunun Korunması”, TBB Dergisi, S.120, 2015, s.159.

⁷ Bkz: <https://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>

<https://www.ilo.org/legacy/english/inwork/cb-policy-guide/declarationofPhiladelphia1944.pdf> (Erişim Tarihi: 20/06/2022)

⁸ ÇELİK, s.291.

⁹ Bkz: BM Antlaşması Giriş Bölümü: “Biz Birleşmiş Milletler halkları: Bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaşı felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye, adaletin korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülüklerle

Nitekim devletler 2.Dünya Savaşı'nda yaşanan ağır insan hakkı ihlalleri karşısında yeniden bu ve bunun gibi savaşlar, kayıplar, insan hakkı ihlalleri yaşanmasın diye tedbirler alma yoluna gitmiştir ki bu bağlamda gerek uluslararası alanda kabul edilen belgelerle gerekse de bu uluslararası belgelerin öngördüğü yükümlülükler doğrultusunda iç hukuklarında insan hakları ihlallerini önlemeye yönelik gerekli pozitif düzenlemeleri yapmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi de ilk maddesinde insan onuru kavramından bahsederek insan haysiyetinin insan hakları açısından ne denli önemli olduğunu ve insanların haysiyet bakımından doğuştan eşit olarak doğduklarını göstermektedir.¹⁰ Uluslararası alandaki insan onuruna ilişkin tüm bu hükümlere rağmen insan onuru, varlığını bu şekildeki uluslararası düzenlemelerden almamaktadır. İnsan haklarının özünü oluşturan insan onuru korunmak için pozitif düzenlemelere ihtiyaç duymaz.¹¹ Dolayısıyla gerek ulusal gerekse de uluslararası alanda yapılan pozitif düzenlemeler insan onurunun ve onun bir uzantısı olarak insan haklarının doğal bir sonucudur.¹²

1.1.1.2. İnsan Ticareti

1.1.1.2.1. Genel Olarak İnsan Ticareti Kavramı

Yukarıda insan kavramına ve insan onuruna ilişkin yaptığımız açıklamaları takiben insan ticaretindeki ticaret kavramından ne anlaşılması gerektiği üzerinde durularak konu izah edilecektir. Bu bağlamda ticaret kavramı en basit tanımıyla “kazanç amacıyla yürütülen alım satım etkinliği” olarak ifade edilebilir.¹³ Alınıp satılabilen şey esasen bir meta olarak kendini gösterirken insan ticaretinde isminden de anlaşılacağı üzere insanın bir araç olarak kullanılarak ticarete konu edilmesi söz konusudur. Ticarete konu eşyalar tüketilmek veya insanların hizmetine sunulmak üzere satışa arz edilmektedir; insan ticaretindeki insan ise, bizzat insanın fiziki varlığının kullanılması suretiyle diğer insanların manevi duygularını tatmin eden, organları satılarak ticari kazanç

saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya, sosyal bakımdan ilerlemeyi kolaylaştırmayı ve bu ereklere ulaşmak için: Hoşgörüyle davranmaya ve iyi komşuluk anlayışı içinde birbirimizle barışık yaşamaya, uluslararası barışı ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye ortak yarar dışında silahlı kuvvet kullanılmamasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ve yöntemleri benimsemeye, tüm halkların ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemesini kolaylaştırmak için uluslararası kurumlardan yararlanmaya, istekli olarak, bu amaçları gerçekleştirmek için çaba harcamaya karar verdik.”

¹⁰ Bkz: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Madde 1: “Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.”

¹¹ ÇELİK, s.289.

¹² Kavrama ilişkin farklı yaklaşımlar için bkz: ÇELİK, s.290.

¹³ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:21/06/2022)

temin edilen veya işgücü bağlamında kullanılarak fiziki gücünden faydalanılan bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu kullanım şekilleri yukarıda kısaca açıkladığımız insan onuruna aykırıdır.¹⁴

İnsan ticareti kavramının tanımlanmasında tek bir tanımdan söz etmek oldukça zor görünmektedir.¹⁵ Bu kavramın sınırları doktrindeki farklı yaklaşımlara göre farklı şekillerde tezahür etmektedir.¹⁶ Ancak, insan ticareti fiili açısından üzerinde uzlaşıya varılmış tek bir tanım olmasa da, gerçekleşen fiilin insan ticareti olarak tespit edilebilmesi hukuk düzenlerinin insanın meta olarak sömürsünü insan ticareti kavramı altında değerlendirmesi suretiyle mümkün hale gelmektedir. Nitekim çalışma konumuz olan kavramı doğrudan veya dolayısıyla düzenleme altına alan devletlerin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, insan ticaretinin tespiti açısından önemli ve yol gösterici bir işleve sahip olmaktadır. Bu açıdan çalışmamızda öncelikle insan ticaretinin uluslararası sözleşmelerdeki görünüm biçimlerine yer verilerek kavram detaylandırılmaya çalışılacaktır.

Doktrinde modern kölelik olarak anılan insan ticaretinin¹⁷ uluslararası düzenlemelerdeki tanımlarına yer vermeden önce Amerikan Kongresi tarafından 2000 yılında kabul edilen “İnsan Ticareti Mağdurlarının Korunması Kanunu” (Trafficking Victims Protection Act of 2000) kapsamında yapılan insan ticareti tanımından söz edilebilir. Bu bağlamda ilgili düzenlemeye bakıldığında insan ticareti, “*şiddet, baskı, sahtekarlık ve hile ile kişileri, esaret veya benzeri koşullara tabi kılmak, fuhuşa veya cinsel hizmetlere zorlamak, iç hizmetlerde kullanmak şeklinde zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, kötü çalışma koşullarına veya köleliğe varan iş mükellefiyetine tabi kılmak amacıyla kişilerin tedarik edilmesi, kaçırılması, bir yerden bir yere taşınması,*

¹⁴ Yasa dışı uyuşturucu madde satışı ve silah ticaretinden sonra en çok gelir getiren illegal eylem olan insan ticaretinin küresel ölçekte suç olarak kabul edilip yasaklanması da insan ticaretinin insan onuruna aykırı bir eylem olmasından kaynaklanmaktadır. Bkz: <https://www.iom.int/> (Erişim Tarihi: 14/11/2022)

¹⁵ İnsan ticareti kavramı, kayıtlara geçen haliyle ilk defa Portekizlilerin altın aramak için Batı Afrika’ya gelerek bu bölgedeki Afrikalı insanları köleleştirmesiyle başlayan ve günümüze kadar farklı görünüm şekillerinde devam eden bir olgudur. Bkz: KONAN, Belkis, “Osmanlı Devleti’nden Erken Cumhuriyet Dönemine Kadın Ticaretinin Engellenmesi Yolunda Yapılan Girişimler”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.70, S.4, 2021, s.1480.

¹⁶ <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/human-trafficking.html> (Erişim Tarihi: 14/11/2022)

¹⁷ KORKUSUZ, Gülşah, İnsan Ticareti Kavramı ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda İnsan Ticareti Suçu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014, s.5. (KORKUSUZ olarak anılacaktır.)

barındırılması, sevk edilmesi, satılması veya alınmasını içeren her türlü eylem” olarak tanımlanmıştır.¹⁸

Birleşmiş Milletler tarafından 2000 yılında düzenlenen konferansta kabul edilen “Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Bastırılmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol” insan ticaretiyle ilgili düzenlemeleri içeren uluslararası bağlamda öneme haiz bir sözleşmedir. Palermo Protokolü¹⁹ olarak da bilinen bu Protokole Türkiye 2003 yılında taraf olmuş, iç hukukunda da Sözleşmeye imza koymak suretiyle üstlendiği yükümlülüklerini yerine getirmeye yönelik gerekli düzenlemeleri yapmayı taahhüt etmiştir.²⁰ Palermo Protokolü m.3/a kapsamında insan ticareti tanımlanmış olup ilgili tanım şu şekildedir: *“Kuvvet kullanarak ya da kuvvet kullanma tehdidi ile ya da başka biçimlerde baskı uygulama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin savunmasız konumda bulunuşunu istismar veya bir başkası üzerinde denetim yetkisini haiz bir kişinin rızasını temin kazanç veya menfaatlerin verilmesi ya da alınması yoluyla kişilerin sömürü amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınmasıdır.”* Palermo Protokolü kapsamında yapılan bu tanım, insan ticaretine ilişkin kilometre taşı niteliğine haiz uluslararası bir tanımdır.²¹

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bağlamında insan ticaretine ilişkin tanımlayıcı bir ifade doğrudan bulunmamaktadır. Ancak insan ticaretini bir diğer deyişle belirtmek gerekirse modern köleliği yasaklayıcı bir madde bulunmaktadır.²² Kölelik ve zorla çalıştırma yasağına ilişkin madde şu şekildedir:

“1. Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz.

2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.

¹⁸ DEĞİRMENCİ, Olgun, “Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu”, TBB Dergisi, S.67, 2006, s.61.

¹⁹ Palermo Protokolü, Tbm tarafından 4804 Sayılı Uygun Bulma Kanunu ile 04.02.2003 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak 25.12.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²⁰ <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadelesi> (Erişim Tarihi:21/06/2022)

²¹ AYDIN, Melisa, Türk Ceza Kanunu’nda İnsan Ticareti Suçu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.10. (AYDIN, Melisa olarak anılacaktır.); <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html> (Erişim Tarihi: 21/06/2022)

²² Bkz: AİHS m.4

3. Aşağıdaki haller, bu madde anlamında “zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma” sayılmaz: a) Bu Sözleşme’nin 5. maddesinde öngörülen koşullara uygun olarak tutulu bulunan bir kimseden, tutulu bulunduğu sırada veya şartlı tahliyeden yararlandığı süre içinde olağan olarak yapması istenilen bir iş; b) Askeri nitelikli herhangi bir hizmet veya vicdanî reddin meşru sayıldığı ülkelerde, vicdanî reddi seçen kişilere zorunlu askerlik hizmeti yerine gördürülebilecek başkaca bir hizmet; c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz veya afet hallerinde gerekli görülen her hizmet; d) Olağan yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.”

Bahsedilen kölelik kavramı esasen bugünkü insan ticareti olgusuna tekabül etmektedir.²³ Sözleşme,²⁴ hiç kimsenin kul ya da köle durumunda bulunamayacağını belirterek köleliği tamamen yasaklayıcı jus cogens bir kural belirlemiştir.²⁵ Nitekim temeli insan haklarına dayanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, yukarıda bahsettiğimiz insan onuru kavramını dayanak almaktadır. Bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, insan onuru kavramına doğrudan değinmese de yaptığı düzenlemelerle insan onuru kavramını temel hak ve hürriyetlere sirayet ettirerek birçok hakkın içeriğinde insan onuru kavramının yer aldığını göstermeye çalışmaktadır.

İnsan ticaretine ilişkin her ne kadar birçok uluslararası sözleşme imzalanmış olsa da salt bu sözleşmeler, insan ticareti kavramının ve bununla bağlantılı diğer kavramların doğru yorumlanıp gerekli tespitlerin yapılabilmesi açısından yeterli değildir. İnsan ticaretinin neleri kapsadığının tespit edilip içeriğinin belirlenmesi ve kölelik, kulluk, zorla çalıştırma gibi kavramlara ilişkin doğru değerlendirmeler yapılabilmesi AİHM’in bu duruma ilişkin içtihat oluşturmaya da bağlıdır. Bir içtihat mahkemesi olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, verdiği kararlarla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde düzenlenen kavramların somutlaştırılmasına ve hukuki uyumsuzlukların önüne gelen

²³ Kullanımı son derece yaygın olan “kölelik” kavramı ilk kez 1926 tarihli “Köleliğe Karşı Sözleşme” ile tanıma kavuşturulmuştur. Bkz: SCARPA, Silvia, **Trafficking in Human Beings: Modern Slavery**, Oxford: Oxford University Press, 2008, s.454. <https://ezproxy.etu.edu.tr:5517/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=baaf227e-7689-4de9-b3bd-f8d6a05af461%40redis> (Erişim Tarihi: 21/06/2022)

²⁴ Türkiye AİHS’i 4 Kasım 1950 tarihinde imzalamış olup 10 Mart 1954 tarihli 6366 Sayılı Onay Kanunu, 19 Mart 1954 tarihinde 8662 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu kapsamda da sözleşmenin gereklerini iç hukukunda da yerine getireceğine ilişkin taahhütte bulunmuştur. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/content/49-avrupa-insan-haklar-sozlesmesi/>

²⁵ Jus cogens kurallar, uluslararası hukuktaki emredici hukuk kurallarına denir. Bu kuralın dayanağı ilk kez Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi m.53’te yer almıştır. Sözleşme bunu “... Bu sözleşme bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak Devletlerin milletlerarası toplumunun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur.” şeklinde tanımlamıştır.

davalar aracılığıyla çözüme kavuşturulmasına hizmet etmektedir. Bu doğrultuda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ilk kez, “Rantsev v. Cyprus and Russia” kararıyla 2010 yılında insan ticareti fiillerini yukarıda bahsettiğimiz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin “kölelik ve zorla çalıştırma yasağı”nı düzenleyen 4’üncü maddesi kapsamında değerlendirmiş ve bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi içeriğine dahil etmiştir.²⁶ Bu kararda beklenilenin aksine AİHM, AİHS’te salt ifade edilip tanımlanmayan zorla çalıştırma gibi kavramların tanımını yapmamıştır. Bu kararda mahkeme, AİHS m.4 doğrultusunda incelemeler yaparak Kıbrıs’ın AİHS m.4’ten kaynaklı pozitif ve usuli yükümlülüklerini ihlal ettiğine karar vermiştir.²⁷ Bu kararda mahkeme, insan ticaretinin mağdurların insan onurunu ihlal etmekle birlikte temel hak ve özgürlüklerini tehdit ettiğini belirterek, insan ticaretinin demokratik toplum düzenindeki değerlerle bağdaşmadığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda mahkeme, insan ticaretinin AİHS m.4 bağlamında görülmesi gerektiğini ortaya koymuştur.²⁸ Ancak Mahkeme, olaya ilişkin hangi özelliklerin insan ticareti kavramına karşılık geldiğini değerlendirmemiş ve insan ticaretine ilişkin içtihat oluşturacak bir tanım yapmamıştır. Söz konusu karara konu olan başvuru ve buna benzer diğer başvuruların, AİHM’in konu ile ilgili kavramlara ilişkin içtihat oluşturması açısından açık bir fırsat niteliği taşıması ve söz konusu fırsatın Mahkeme tarafından değerlendirilmemiş olması öğretide eleştirilere neden olmuştur.²⁹

Bir uluslararası ceza mahkemesi olan “Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi”,³⁰ ise verdiği bir kararında³¹ köleliğe ilişkin geniş bir tanımlamada bulunarak köleliği salt alınıp satılma bağlamında değerlendirmemiştir.³² Mahkeme, bu kapsamda cinsel sömürü, zorla çalıştırma gibi fiilleri de kölelik olarak değerlendirmiştir.³³

²⁶ GÖÇMEN, İlke, “Bir Temel Hak Olarak İnsan Ticareti Yasağı: Avrupa Özelinde Bir İnceleme”, MHB Dergisi, C.34, S.1, 2014, s.5.

²⁷ Bkz: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-1142%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-1142%22]}) (Erişim Tarihi:10/11/2022)

²⁸ KUYUCU, Nisan, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde İnsan Ticareti: Rantsev ve Sonrası”, Fe Dergisi, C.9, S.2, 2017, s.35.

²⁹ KUYUCU, s.34.

³⁰ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ile ilgili detaylı bilgi için bkz: **ODMAN, Tevfik, “Eski Yugoslavya ile ilgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.45, S.1, 1996, 131-151.**

³¹ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi *Prosecutor v. Drogaljic Kunarac, Radomir Kovac, Zoran Zurkovic* Kararı. İlgili dava için bkz: <https://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf> (Erişim Tarihi: 21/03/2023)

³² ALTINSOY, Zeynep Deniz, Uluslararası Hukukta İnsan Ticareti Suçunun Silahlı Çatışmalarda Çocuklar Açısından Değerlendirilmesi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, s.82.

³³ ALTINSOY, s.82.

Köleliğe ilişkin yapılan ve yapılacak tanımların geniş tutulması gerektiğine ilişkin kararları isabetli bulmakla birlikte, bu ve buna benzer kararların insan ticareti açısından dayanak kararları teşkil edeceğini düşünmekteyiz.

1.1.1.2.2. Bir Suç Olarak İnsan Ticareti Kavramı³⁴

İnsan ticareti suçu, zorunlu bir özelliği olmamakla birlikte, sınır aşan örgütlü suç vasfını göstermektedir.³⁵ Sınır aşan örgütlü suçların hangileri olduğuna ilişkin uluslararası hukukta net bir tanım yapılmamıştır. “Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”nde dahi sınır aşan suçların hangileri olduğuna ilişkin bir tanım verilmemiş, herhangi bir hükümle bu suçlar belirlenmemiştir.³⁶ Böyle bir belirleme yapılmamasının sebebi kanaatimizce ülkesel sınırları aşan suçların kapsamını daraltmamak, bunları tek bir hüküm çerçevesinde dar bir yoruma olanak sağlayacak şekilde değerlendirmemektir. İnsan ticareti suçunun failleri bu suçu işlerken tek bir bölgeyle sınırlı kalmaksızın ülkesel sınırlarını da aşarak mağdurları kaynak ülkeden hedef ülkeye doğru nakletmekte ve bunu transit ülkeler üzerinden geçerek gerçekleştirmektedir.³⁷

İnsan ticareti suçu, zaman zaman başka suçlarla ayırt edilemeyerek karıştırılabilmektedir. Öyle ki göçmen kaçakçılığı suçu, bu suçlardan biridir.³⁸ Her ne kadar 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu bağlamında bu iki suç uluslararası suçlar başlığı altında düzenlenmiş ise de insan ticareti suçu, göçmen kaçakçılığı suçundan farklı birçok özelliği bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda göçmen kaçakçılığı suçu devlete karşı işlenen bir suçken, insan ticareti suçu mağdur olan kişiye karşıya işlenerek onun

³⁴ Bu bölümde insan ticareti suçuna ilişkin genel bilgiler verilecek olup bu suça ilişkin detaylı açıklama, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu bağlamında 2. bölümde yapılacaktır.

³⁵ ERÇAKICA, Mustafa, “İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Uluslararası Hukuk: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneğini De İçeren Bir İnceleme”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.22, S.2, 2020, s.696.

³⁶ Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi İngilizce metni için bkz: <http://www.unodc.org/unodc/en/organizedcrime/index.html> (Erişim Tarihi: 07/09/2020)

³⁷ AYDIN, Melisa, s.9.

³⁸ Bkz: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.79: “(1) Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek amacıyla, yasal olmayan yollardan; a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkan sağlayan, b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkan sağlayan, Kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve bin günden on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(2) Suçun, mağdurların; a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturmaması, b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.

(3) Bu suçun; birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde verilecek ceza yarısına kadar, bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde verilecek ceza yarısından bir katına kadar artırılır.

(4) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.”

kişilik haklarını yok sayan bir suçtur.³⁹ Bununla birlikte göçmen kaçakçılığında kişinin rızası varken ve göçmen kişinin kendi isteği doğrultusunda göçmen kaçakçılığı suçu oluşurken; insan ticareti suçunda suçun mağduru olan kişinin tehdit, baskı, cebir gibi araçlarla aldatılması söz konusudur.⁴⁰ İnsan ticareti suçunun doktrinde üç aşamalı olduğu ifade edilir ki bunlar; tedarik, tedarik edilen kişinin hedef bölgeye nakledilmesi ve istismar olarak özetlenebilir.⁴¹ Bununla birlikte insan ticareti suçunda failin amacını “zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak” oluştururken; göçmen kaçakçılığı suçunda fail, “doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla” suçu gerçekleştirmektedir.⁴² İnsan ticareti suçunun mağduru çoğunlukla kadınlar ve çocuklar olarak kendisini gösterirken; göçmen kaçakçılığında herkes bu suçun mağduru olabilmektedir.⁴³ Ancak her ne kadar bu iki suç birçok açıdan birbirinden farklı olsa da temelde her iki suç da insan onuruna aykırılık teşkil etmektedir.⁴⁴

1.1.1.3. İnsan Ticaretinin Nedenleri, Boyutları ve Sonuçları

Aşağıda, bahsettiğimiz bu insan ticareti olgusunun sebepleri, boyutları ve sonuçları açıklanarak insan ticareti daha detaylı olarak incelenecektir.

1.1.1.3.1. İnsan Ticaretinin Sebepleri⁴⁵

Gerek bireysel gerekse de organize şekilde işlensin, insan ticareti olgusuna failleri iten nedenlerin çeşitliliği ilk etapta göze çarpmaktadır.⁴⁶ Söz konusu nedenler;

³⁹ VURAL, Sezin, İnsan Ticareti Suçu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018, s.298. (VURAL olarak anılacaktır.)

⁴⁰ DEĞİRMENCİ, 2006, s.59.; ARSLAN, Çetin, “İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b)”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.53, S.4, 2004, s.26.

⁴¹ İnsan ticareti suçunun dört aşamalı olduğuna ve bu aşamaların; tedarik aşaması, nakil ve giriş aşaması, teslim ve pazarlama aşaması, istismar aşaması olduğuna yönelik görüşler için bkz: DEĞİRMENCİ, 2006, s.61.

⁴² VURAL, s.296.

⁴³ YILMAZ, Yeşim, “İnsan Ticareti Suçu ve İctima Sorunu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.23, S.3, 2017, s.946.

⁴⁴ ERÇAKICA, s.702.

⁴⁵ İnsan ticaretinin bugün küresel boyutta esasen birçok nedeni vardır. Bu nedenleri tek tek açıklamak ve altyapılarını ortaya koymak sosyoloji ve kriminoloji biliminin ortak çalışma konusu olup bizim çalışmamızın kapsamını aşmaktadır, bu bağlamda bu bölümde dünya üzerinde geniş bir alana yayılan insan ticareti suçunun yapılan araştırmalar neticesinde sadece olası sebepleri üzerinde durulacaktır.

⁴⁶ KORKUSUZ, s.133.

sosyoekonomik nedenler ve siyasi nedenler olmak üzere iki ana başlık altında ele alınabilir.⁴⁷

1.1.1.3.1.1. Sosyoekonomik Nedenler

Sosyoekonomik nedenler arasında; refah düzeyi yüksek, gelişmiş ülkelerde yaşama isteği; özellikle gelişmemiş ülkelerde yaşayıp cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kadın ve çocukların daha iyi bir geleceğe sahip olma arzusu gösterilebilmektedir.⁴⁸ Söz konusu umutlar mağdurların yaşadığı yeri terk etmesinde harekete geçirici bir işlev niteliği taşımaktadır. Nitekim çoğunlukla gelişmemiş ülkelerde yaşayan bu mağdurlardaki gelecek kaygısı ve Batı ülkelerindeki hayat standartlarının yakalanacağına ilişkin beklenti bu durumun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.⁴⁹

Eğitimsizlik ve yoksulluk gibi sebepler de insan ticareti mağdurlarının fail tarafından çok rahat ikna edilmesine sebep olan unsurlar olarak suç örgütlerinin işini kolaylaştırmaktadır.⁵⁰ Nitekim yoksulluk ve bu yoksulluğun yol açtığı sonuçlar yüzünden organize suç örgütleri insan ticareti zincirine yeni kurbanları daha rahat ekleyebilmektedir.⁵¹ Özellikle kronik anlamda yoksulluğun mağdurlarda meydana getirdiği çaresizlik, yaşadıkları ülkeyi terk ederek umutlarını başka devletlerde aramasına yol açmaktadır.⁵² Ancak mağdurların umut ettikleri yaşam bir yana bu kimseler insan ticaretine maruz kalarak hayatlarını modern köle biçiminde sürdürmeye mahkum edilmektedir. Çünkü kendisini sosyokültürel açıdan geliştirememiş ve çoğu geçim sıkıntısı yaşayan bu kimseler, failer açısından aranan mağdur profilini oluşturmaktadır. Ancak mağdur profili her zaman bu şekilde eğitimsiz ve yoksul kimselerden

⁴⁷ KURT YÜCEKUL, Gülşah, İnsan Ticareti Suçu, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2011, s.57. (KURT YÜCEKUL olarak anılacaktır.)

⁴⁸ İnsan ticareti kurbanlarının yaklaşık dörtte üçlük bir oranını kadınlar ve kız çocukları oluşturmaktadır. Bu kimseler mevcut koşullarından daha iyi koşullarda yaşama umuduyla organize suç örgütlerinin hedefleri haline gelmektedir. Bkz: <https://www.globalslaveryindex.org/resources/essays/unfinished-business-addressing-the-victimisation-of-women-and-girls> (Erişim Tarihi: 11/01/2023)

⁴⁹ YENİDÜNYA, Caner, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.80), Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s.15.

⁵⁰ YENİDÜNYA, s.15.

⁵¹ Yoksulluk salt gelir düzeyindeki düşüklüğü ifade etmemekte olup kötü beslenme, temiz içme suyu kaynaklarına ulaşamama, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşama hatta ayrımcılığa ve istismara maruz kalma gibi problemleri de çoğu zaman beraberinde getirmektedir. Bkz: **TEMİZ, Hasan Ejder, “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”, Çalışma ve Toplum Dergisi, C.2, S.17, 2008, s.63.**

⁵² Kronik yoksulluk, bireylerin hayatlarının uzun bir sürecinde devam eden ve etkisi büyük ölçüde çocuklarına da geçen bir kavram olarak geçici yoksulluktan farklıdır. Bu bağlamda kronik yoksulluk, temel insani gereksinimlerden yoksun olma anlamına gelmektedir. Bkz: **TEMİZ, s.63.**

oluşmamaktadır. Yapılan araştırmalara göre lise ve yüksekokul mezunu olmalarına rağmen kendilerinin ve ailelerinin yaşam düzeylerini yükselteceklerine inandırılarak, insan tacirleri tarafından kandırılan mağdurlar da vardır.⁵³

Mağdurları insan ticaretine sevk eden yukarıda bahsettiğimiz yoksulluğun sebepleri esasen çok çeşitli olup özellikle 20.yüzyıl sonrası dünyada yaşanan birtakım gelişmeler bu yoksulluğun derinleşmesine zemin hazırlamıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılmasının sonucu olarak SSCB'nin dağılmasıyla komünizme dayanan yönetimlerin ortadan kalkması ve serbest piyasa ekonomisine geçen ülkelerde ortaya çıkan işsizlik sorunu, bu ülkelerde yaşayan kitlelerin daha iyi yaşam koşulları beklentisiyle bir arayış içinde gelişmiş ülkelere göç etmesine yol açmıştır.⁵⁴

SSCB'nin dağılmasıyla Rusya'da baş gösteren işsizlik en çok kadınları ve kız çocuklarını etkisi altına almıştır.⁵⁵ Bu bağlamda Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan bu değişiklik sonucu işsiz nüfus sayısı artmış ve bu işsiz nüfusun büyük bir kısmını kadınlar oluşturmuştur.⁵⁶ Bunun bir sonucu olarak da Dünyanın doğu bölgelerindeki gelişmemiş devletlerin vatandaşları Dünyanın batı bölgelerine doğru bir göç yolu oluşturmuştur.

Müzik, moda, eğlence gibi sektörlerin parıltısı mağdurların çok daha hızlı şekilde aldatılmasına sebep olan sosyal faktörleri oluşturmaktadır.⁵⁷ Bunun sonucunda da organize suç örgütleri mağdurları evlilik, çocuk bakıcılığı, ev hizmetlerinde çalıştırma, gece kulüplerinde veya barlarda dans ettirme, model veya manken olarak çalıştırma gibi soyut iş teklifleriyle kandırmaktadır.⁵⁸ Mağdurları aldatmayı başaran failer, mağdur kişinin bedenini meta olarak kullanarak hedefledikleri zorla çalıştırma, fuhşa sürüklenme gibi fiilleri gerçekleştirebilmektedir.⁵⁹ Bu doğrultuda kaynak ülkelerde “seyahat” veya “mankenlik” gibi işletmeler kullanılmak suretiyle, insan ticareti mağdurları tedarik edilmekte ve ikna/kandırma yoluyla sevk ve nakil işlemleri gerçekleştirilmektedir.⁶⁰

⁵³ SAGUT, Rıfat, Türk Hukukunda Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Suçu, in: **İnsan Ticareti ve Mülteci Hukuku Çevrimiçi Kolokyumu Bildiriler Kitabı** (YILMAZTEKİN, Hasan Kadir, GÜNARSLAN, Banu Fatma, EKER, Osman Ümit), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2021, s.21. (SAGUT olarak anılacaktır.)

⁵⁴ AYDIN, Melisa, s.26.

⁵⁵ KORKUSUZ, s.135.

⁵⁶ Doğu Avrupa ülkelerindeki bu değişimin sonucunda 26 milyon kişi işsiz kalmış olup bu işsiz nüfusun 14 milyonunu kadınlar oluşturmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak da bu işsiz kimselerin insan ticareti mağduru olma tehlikesi artmıştır. Bkz: **KORKUSUZ, s.136.**

⁵⁷ YENİDÜNYA, s.16.

⁵⁸ SAGUT, s.21.

⁵⁹ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.28.

⁶⁰ YENİDÜNYA, s.16.

Ancak bu işletmelerin hileli hareketlerine inanan ve sahip olduğu maddi imkanları kullanarak hedef ülkeye gelen mağdurların pasaportu ve parası elinden alınarak çoğunlukla bu mağdurlar iş gücü sömürüsüne, fuhşa zorlanmaktadır.⁶¹

1.1.1.3.1.2. Siyasi Nedenler

İnsan ticaretinin siyasi nedenleri değerlendirildiğinde, küreselleşmenin getirdiği etkiler ilk olarak göze çarpmaktadır. Küreselleşmenin sonucu olarak fikirlerin, kültürlerin, sermayenin uluslararası aktarımı ve bu aktarımın göç yoluyla sağlanması söz konusu olmaktadır.⁶² Bu durumun bir sonucu olarak da devletler egemenliklerini korumak için sınırlarının güvenliğini sağlamaya önem vermektedir. Ancak her ne kadar devletler birtakım hukuki düzenlemeler yaparak önlem almaya çalışsa da her devletin güvenlik konusundaki hassasiyeti aynı olmamakta, denetim mekanizmaları aynı ölçüde güvenli işleyememektedir. Nitekim devletler sınırlarının ihlal edilmesinden ve egemenliklerinin sarsılmasından tedirgin olsa da devletlerin sınırlarını tamamen kapatabilmesi mümkün değildir.⁶³ Bu bağlamda da uluslararası sınırların eskisi kadar zor aşılabilir olmaması, organize suç örgütlerinin başka bir devlette insan tacirliği yapmasını kolaylaştıran bir özellik olarak görülebilmektedir.

Devletlerin hukuki düzenlemelerindeki yetersizlikler ve yolsuzlukla mücadeledeki eksiklikler organize suç örgütlerinin insan ticaretini gerçekleştirmesini kolaylaştıran faktörler arasında gösterilebilmektedir.⁶⁴ Bu kapsamda rüşvet, yolsuzluk gibi eylemlere karşı devletlerin caydırıcı önlemler almaması, mevzuatlarında olması gereken hukuki düzenlemeleri yapmaması insan tacirlerinin istediği fırsatı ortaya çıkarmaktadır.

1.1.1.3.2. İnsan Ticaretinin Boyutları

İnsan ticaretinin boyutları açısından kesin rakamlar vermek son derece zordur. Nitekim bunun boyutlarını ortaya koyabilmek için net rakamlara ve mağdur ifadelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak ne yazık ki insan ticareti suçunun mağdurları, bu suçun

⁶¹ SAGUT, s.21.

⁶² TOPCU, Nigar, “Küreselleşme, Uluslararası Göç ve Avrupa Birliği Göç Politikaları”, NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, S.3, 2019, s.59.

⁶³ TOPCU, s.59.

⁶⁴ VURAL, s.69.

bizzat failleriymişçesine korku ve baskı hissederek yaşadıkları travmanın, içinde bulundukları koşulların detaylarını paylaşmaktan imtina etmektedirler.⁶⁵

Dünyada her sene 500.000 ile 2.000.000 arası kişi insan ticaretinin kurbanı olmaktadır.⁶⁶ Yılda ortalama 225.000 kadın ve çocuk insan tacirleri tarafından Doğu Asya'dan başka ülkelere nakledilmektedir.⁶⁷

CBI'nın⁶⁸ raporlarına göre insan ticareti suçunda yıllık yaklaşık 5 – 9 milyar dolar para gelir elde edilmekte ve 6 – 8 milyon insan bu suçtan etkilenmektedir.⁶⁹

Bu konuda en güvenilir raporlardan birisi Uluslararası İşgücü Örgütü'nün (ILO) 2017 tarihli raporudur. Bu rapora göre 2016 yılında dünya genelinde 40,3 milyon kişinin insan ticareti suçunun mağduru olduğu kabul edilmektedir.⁷⁰ Bunlardan 24,9 milyonu işgücü sömürüsüne uğramıştır. 15,4 milyonu ise rızalarının olmadığı zorla evliliklere tabi tutulmak suretiyle sömürülmüşlerdir.⁷¹

EUROSTAT'ın insan ticaretine ilişkin verileri incelendiğinde 2020 yılında AB'de kayıtlı insan ticareti mağdurlarının sayısı 6.534'tür. Bununla birlikte aynı yıl insan ticareti suçundan hüküm giymiş 1295 tacir ve 7.290 şüpheli vardır.⁷² Yine EUROSTAT'ın 2020 yılı verilerine göre insan ticareti mağdurlarının yaklaşık üçte ikisi kadın ve kız çocuğudur. 2008- 2020 yılları arasındaki EUROSTAT'ın verileri doğrultusunda belirtmemiz gerekir ki; insan ticaretinin en yaygın görünüş şekli tüm bu

⁶⁵ VURAL, s.46.

⁶⁶ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.27.

⁶⁷ YENİDÜNYA, Caner, İnsan Ticareti Olgusu, in: **Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı**, AB IOM Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2009, s.30. (YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı olarak anılacaktır.)

⁶⁸ CBI: Central Bureau of Investigation. Bkz: https://en.wikipedia.org/wiki/Central_Bureau_of_Investigation (Erişim Tarihi: 28/11/2022)

⁶⁹ Pakistan Journal of Women's Studies, 2009, s.259. Bkz: <https://pakistanwomenstudies.com/index.php/pjws> (Erişim Tarihi: 29/11/2022)

⁷⁰ Uluslararası İşgücü Örgütü'nün (ILO) 2019 tarihinde yayınladığı rapora göre ise insan ticareti mağdurlarının bu denli sayıca yüksek olmaları, küçük yaşta maruz kaldıkları sosyoekonomik baskılar ve çocuk işçilikle açıklanabilmektedir. Bkz: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_729429.pdf (Erişim Tarihi: 09/05/2023)

⁷¹ International Labour Office, Global Estimates of Modern Slavery, Geneva 2017, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_575479.pdf (Erişim Tarihi:29/11/2022)

⁷² <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20221213-2> (Erişim Tarihi: 13/01/2023)

yıllarda cinsel sömürü olmuştur. Cinsel sömürüyü takiben zorla çalıştırma yoluyla emek sömürüsü en baskın diğer sömürü şeklini oluşturmıştır.⁷³

Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün raporlarına göre Dünya genelinde 40,3 milyon kişi insan ticareti mağduru olup bu mağdurların %71'ini kadınlar, %25'ini ise çocuklar oluşturmaktadır.⁷⁴

Dünya genelinde insan ticareti suçuna maruz kalan kişi sayısının 700.000 ile 4 milyon arasında olduğu belirtilmektedir.⁷⁵ Bu mağdurların büyük bir kısmını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Bununla beraber ABD'ye insan tacirleri tarafından her yıl 50.000 civarında kadın ve çocuğun getirildiği de insan ticaretinin açıklanan diğer boyutlarından biridir.⁷⁶ ABD Kongresi'ne sunulan "İnsan Ticareti 2005 Raporu"nda küresel çapta 600.000 ila 800.000 arasındaki kişinin insan ticaretine maruz kaldığı ve bu kişilerin büyük bir kısmının seks endüstrisinde kullanılmak üzere başka ülkelere sevk edildiği ifade edilmektedir.⁷⁷

Amerikan Adalet Bakanlığı'nın 1998 yılındaki tahminleri doğrultusunda ise dünya çapında yıllık 700.000 ile 1 milyon arasında kadın ve çocuk insan ticaretine maruz kalmaktadır.⁷⁸

İnsan ticareti suçunun sonucu olarak bu suçun failleri yüksek miktarda kazanç elde etmekte, bu suçun mağdurlarını sömürerek cinsel tatmin sağlamakta veya bu kişilerin emeklerini sömürerek meta olarak kullanmaktadır. Bu durumun dolaylı bir sonucu olarak bugün organize suç örgütleri insan ticareti suçundan yıllık 150 Milyar ABD Doları (\$) gelir elde etmektedir.⁷⁹ Bu kapsamda yapılan çalışmalar göstermektedir ki silah ve uyuşturucu ticaretinden sonra organize suçluluğun üçüncü büyük kaynağını insan ticaretinden elde edilen gelir oluşturmaktadır.⁸⁰ Nitekim insan ticareti suçuyla amaçlanan zorla çalıştırma, hizmet ettirme, fuhşa sürüklenme, esarete tabi kılma veya organlarını

⁷³ <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20221213-2> (Erişim Tarihi:13/01/2023)

⁷⁴ SAGUT, s.22.

⁷⁵ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.30.

⁷⁶ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.29.

⁷⁷ Trafficking in Persons Report, Department of State, United States of America, June 2005, s.6.

⁷⁸ DEĞİRMENCİ, 2006, s.71.

⁷⁹ SAGUT, s.22.

⁸⁰ SAGUT, s.22.

alma⁸¹ gibi maksatlara ulaşmak bu suçun faillerine son derece büyük kazanç sağlamaktadır.⁸²

Türkiye açısından tabloya bakıldığında Göç İdaresi Başkanlığının verileri doğrultusunda belirtmemiz gerekir ki, 2016-2020 yılları arasındaki insan ticareti mağdurlarının %31'i çocuktur. Yine aynı tablodaki insan ticareti mağdurlarının %61'lik bir kısmı ise 18-35 yaş aralığında olan genç nüfustur.⁸³ İnsan ticareti suçunun mağdurlarının özellikle genç nüfus olması bu insanların hayatlarının belki de en verimli ve dinamik zamanlarını suçun mağduru olarak geçirmelerine sebep olmaktadır.

Amerika'nın 2022 insan ticareti raporlarının Türkiye kısmı incelendiğinde belirtmemiz gerekir ki Türkiye'de insan ticareti mağdurları, ağırlıklı olarak Orta ve Güney Asya, Doğu Avrupa, Azerbaycan ve Suriye'den gelmektedir.⁸⁴ Bu rapora göre Covid-19 pandemisi⁸⁵ nedeniyle insan tacirleri giderek mağdurları daha yoğun olarak ev içi işlerde çalıştırmaya odaklanmıştır. Bu doğrultuda da organize suç örgütleri; sosyal medya, arkadaşlık siteleri ve çevrimiçi işe alım tekniklerini kullanmıştır.

1.1.1.3.3. İnsan Ticaretinin Sonuçları

İnsan ticaretinin sonuçları çok yönlüdür. Çalışmamızda bu sonuçları mağdur üzerindeki sonuçlar ve uluslararası boyuttaki sonuçlar şeklinde ikiye ayırarak değerlendireceğiz.

1.1.1.3.3.1. Mağdurlar Üzerindeki Sonuçları

İnsan ticareti suçunun mağdurları insan onuruna sahip birey olmaktan uzaklaşmakta, suçun faillerinin kullanım veya sömürü aracı haline gelmektedir. Son derece ağır ve vahim insan hakkı ihlalleriyle karşı karşıya olan mağdurlar gerek fizyolojik gerekse psikolojik açıdan birçok yıkımı aynı anda yaşamaktadır. Bu suçtaki siyah

⁸¹ Bkz: Türk Ceza Kanunu m.80/1: “Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçıran, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir.”

⁸² Bkz: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1360086042000309846> (Erişim Tarihi:08/09/2022)

⁸³ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2020 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu, s.66.

⁸⁴ <https://tr.usembassy.gov/tr/our-relationship-tr/official-reports-tr/> (Erişim Tarihi:20/01/2023)

⁸⁵ https://tr.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemisi (Erişim Tarihi:20/01/2023)

rakamlar yüzünden⁸⁶ her ne kadar insan ticareti suçundaki mağdur sayısı net olarak tespit edilerek mağdurların takibi yapılamasa da mağdurların karşı karşıya kaldığı baskı, cebir, şiddet gibi insanlık dışı muameleler neticesinde benlik algılarının kaybolması kaçınılmaz bir son olmaktadır.

İnsan ticaretinin mağdurlar üzerinde yarattığı sonuçlar; travma, depresyon, benlik algısının yitirilmesi olarak kendisini gösterebilir. Bu durum da esasen ikincil mağdurluk olarak adlandırılan durumu ortaya çıkarmaktadır. İkincil mağduriyet, suçla doğrudan ilgili olan doğrudan mağduriyetten farklı olarak mağdurun adli süreçte yasal haklarını kullanırken maruz kaldığı toplumsal tepki veya hissettiği olumsuz duygulardır.⁸⁷ İnsan ticareti mağdurlarının kollukta verdikleri ifadeler, mahkemede bulundukları beyanlar, bu kimselerin yaşadıkları olayı tekrar tekrar zihinlerinde yaşamalarına neden olmakta ve psikolojik olarak olumsuz şekilde etkilenmelerine yol açmaktadır. Söz konusu ikincil mağduriyet, yürütülen ceza muhakemesindeki eksikliklerden kaynaklanabilmektedir. Dolayısıyla adli süreçlerin mağdur merkezli yapılandırılması, bu süreçte mesleki kurallara bağlı profesyonellerin rol alması, mağdurların olumsuz duygulara kapılmalarına neden olabilecek hiçbir tepkide bulunulmaması, ikincil mağduriyetlerin önlenmesi açısından gerekli ancak yeterli olmayan şartlardır.⁸⁸ Kanaatimizce gerek adli süreçte gerekse de adli süreç sona erdikten sonra mağdurlara psikolojik destek veren gönüllülük esasına dayalı çalışma prensibine sahip merkezler kurulmalıdır. Çünkü mağdurların insan tacirleri tarafından sömürülmesi sürecinde hissettiği duyguları tekrar tekrar yaşayarak hayatlarının ileriki dönemlerinde bu mağduriyet psikolojisinden kurtulamaması oldukça olasıdır. Bu bağlamda mağdurların ruhsal sağlıklarının iyileşmesi ve bu iyileşmeyle birlikte topluma kazandırılmaları sonucu beraber değerlendirildiğinde adli süreç ve sonrasına yönelik destek mekanizmaları önemlidir ve gereklidir.

Psikolojik açıdan yıkıma uğrayan bu mağdurların bununla birlikte hukuki destekten de yoksun kalması söz konusu olabilmektedir. Ceza muhakemesi, mağdurlara

⁸⁶ Siyah rakamlar, gerçekte işlenmesine rağmen ihbar edilmeyen, adli vaka olarak yargı sistemine taşınmayan suçları ifade etmek için kullanılır ki bunlar kayıt dışıdır ve istatistiklere yansımamaktadır. Bkz: **SOKULLU, Fusun, “Siyah Sayılar ve Viktimoloji”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.40, S.1-4, 2011, s.223.**

⁸⁷ DENİZ, Derya, “Tekrarlayan Travma ve İkincil Mağduriyet Konularının Adli Süreçlerde Değerlendirilmesi”, VI. Uluslararası TURKCESS Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin El Kitabı, İstanbul 2020, s.292.

⁸⁸ İkincil mağduriyet konusunda ayrıca bkz: **DEĞİRMENCİ, Olgun, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları”, TBB Dergisi, S. 77, 2008, s. 64.**

duruşmada bulunma, kendini ifade etme gibi haklar tanımaktadır ve bu mağdur hakları⁸⁹ ceza yargılamasının ilerlemesinde önemli işlevlere sahip olmaktadır.⁹⁰ Ancak buna rağmen uygulamada yaşanan birtakım sıkıntılar mağdurların bu hukuki süreçlere katılabilmesini zorlaştırabilmektedir. Nitekim mağdurlar kendilerini ilgilendiren hukuki süreçleri dahi yeterince takip edememekte, hatta bir kısmı fuhuş yaptıkları için 5683 Sayılı “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun” kapsamında “muzır şahıs”⁹¹ olarak kabul edilebilmekte ve buna paralel olarak sınır dışı edilebilmektedir.⁹² Bu durum insan ticaretinin mağdurlar açısından bir başka sonucunu göstermektedir.

İnsan ticaretinin mağdurlar üzerindeki bir diğer sonucu da mağdurların zamanla fail haline dönüşmesi durumudur. İnsan ticaretinin mağdurlarının birçoğu hayatlarının ilerleyen süreçlerinde insan taciri konumuna geçebilmekte ve tıpkı onlara yapıldığı gibi başka kimseleri cinsel olarak sömürüye, zorla çalıştırıp dilendirmeye ve diğer şekillerde kötü muameleye maruz bırakabilmektedir. Bu durumun olası sebepleri; mağdurların içinde bulundukları çaresiz ruh hali, suçluluk psikolojisi ve birtakım dışlanma kaygılarıyla beraber ortaya çıkan insan tacirlerine yeni kurbanlar kazandırma arzusu şeklinde kendini gösterebilmektedir.⁹³ Bunun bir sonucu olarak da mağdurlar zaman zaman dolaylı fail haline gelebilmektedir.⁹⁴ Kimi zaman ise doğrudan fail olarak insan taciri haline gelen bu kimseler, bir zamanlar insan ticaretinden mağdur olan kişilerdir. Açıkladığımız bu duruma somutlaştırmak adına 1959’da doğan, mühendis olan ve Türkçeyi oldukça akıcı şekilde konuşan Gürcü uyruklu bir failin,

“Zamanında Türkiye’ye çok giriş çıkış yaptım, devamlı satıldım, çok acı çektim, artık satanları da satılanları da tanıyorum. Benim çalışma (fuhuş yapma) vaktim geçti,

⁸⁹ Mağdur hakları konusunda ayrıca bkz: **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu m.234**: “(1) Mağdur ile şikayetçinin hakları şunlardır: a) Soruşturma evresinde; 1. Delillerin toplanmasını isteme, 2. Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme, ...”

⁹⁰ DEĞİRMENCİ, 2008, s.52.

⁹¹ Muzır, zararlı anlamına gelmektedir. Bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 26/03/2023)

⁹² Bkz:5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun m.19: “İçişleri Bakanlığınca memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancılar verilecek muayyen müddet zarfında Türkiye’den çıkmaya davet olunur. Bu müddetin sonunda Türkiye’yi terk etmeyenler sınır dışı edilebilirler.”

Ayrıca bkz: DİNLER, Veysel, Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan Ticareti Suçunun Yöntemi ve Mağdurları (Isparta Örneği), in: **Yerelden Küresele Sınırşan Suçlar** (ÖZEREN, Süleyman, SÖZER, M. Alper, DEMİR, Oğuzhan Ömer), Polis Akademisi Yayınları, 2010, s.209. (DİNLER olarak anılacaktır.)

⁹³ DİNLER, s.200.

⁹⁴ Bkz: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.37/2: “Suçun işlenmesinde bir başkasını araç olarak kullanan kişi de fail olarak sorumlu tutulur. Kusur yeteneği olmayanları suçun işlenmesinde araç olarak kullanan kişinin cezası, üçte birden yarisına kadar artırılır.”

namuslu hayat için para lazım, ben kötü bir şey yapmıyorum, Gürcistan'dan gelenlere yardım ediyorum.” şeklindeki açıklamaları örnek verilebilir.⁹⁵

Mağdurlar, kendilerinin kurban olarak kullanılmaları sebebiyle aşına oldukları bu sisteme yeni mağdurlar kazandırarak bu zincirin daimi birer halkası haline gelebilmektedir. Bu durum her ne kadar ironik görünebilse de yukarıda açıkladığımız sebeplerden ötürü mağdurlar kendilerine göre haklı sebeplere dayanarak insan tacirliğine doğru evrilebilmektedir.

1.1.1.3.3.2. Uluslararası Boyuttaki Sonuçları

İnsan ticaretinin sonuçları çok yönlü olup bu ticaretin ülkesel sınırları aşan yapısı, ulus ötesi sonuçların doğmasına neden olabilmektedir.

İnsan ticaretinin uluslararası boyuttaki sonuçlarından biri bu ticaretin, devletlerin otoritelerinin sorgulanmasına yol açmasıdır. Devletlerin kurulmasının en temel iki amacı, adaleti tesis etme ve vatandaşların güvenliğini sağlama şeklinde belirtilebilir.⁹⁶ Bu bağlamda devletlerin varlık nedenlerinden biri de güvenlik tehditlerini bertaraf ederek vatandaşlarının güvenliğini tesis etmek olarak ifade edilebilmektedir.⁹⁷ İnsan ticaretinin uluslararası sınırları ihlal eden yapısı bir güvenlik tehdidi olarak görülebilmektedir.⁹⁸ Bu kapsamda insan tacirleri, farklı ülkesel sınırları ihlal ederek vatandaşların güvenliğini tehdit etmektedir ki bu durum suç örgütlerinin girip çıktığı devletlerin otoritesini sarsmaktadır. İnsan ticareti faillerinin ülke sınırlarını aşan faaliyetleri, devletlerin otoritelerinin ve güçlerinin sorgulanması sonucunu doğurmaktadır. Nitekim insan ticareti açısından bahsedilen hedef ülke, kaynak ülke ve transit ülke gibi kavramlar birden fazla güç iktidarının alanını ifade etmektedir ki faillerin ülkesel sınırları aşmaları bu kavramların gündeme gelmesi sonucunu doğurmaktadır. Bununla paralel olarak da vatandaşlar açısından devletlerin güvenliği yeteri kadar tesis edip edemediği şüphesi ortaya çıkabilmektedir.⁹⁹

⁹⁵ DİNLER, s.198.

⁹⁶ Hatta Hobbes’a göre adaletin var olması vatandaşların güvenliğinin sağlanmış olmasına bağlıdır, nitekim devletin varlık nedeni adaleti tesis etmek değil vatandaşların güvenliğini sağlamaktır. Bkz: BAYRA, Ersin, “Güvenlik Devleti: Leviathan’dan Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Leviathan’a”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.6, S.1, 2019, s.105.

⁹⁷ BAYRA, s.108.

⁹⁸ İnsan ticaretiyle mücadele edilmesinde en önemli problemlerden biri, iki devletin arasındaki iş birliğinin yeterince tesis edilememesi ve buna bağlı olarak kolluk birimleri ile irtibatın güçlü olmaması olarak ifade edilebilir. Bkz: DİNLER, s.206.

⁹⁹ AYDIN, Melisa, s.32.

Öyle ki devletlerin güvenlik zafiyetlerinin organize suç örgütleri tarafından kullanılması durumu, devletlerin yeteri kadar güvenliği sağlayamaması sonucu gelişen bir durumdur. Bu duruma vücut organlarının verilmesini sağlama amacıyla gerçekleştirilen insan ticareti örnek verilebilir. Organize suç örgütlerinin organ ticareti gibi yasa dışı şekilde bir kimsenin organlarını başka bir kimseye satması, dünyada organ nakli bekleyip de tedarik etmeyen hastalar için alternatif bir yol olarak kendini gösterebilmektedir.¹⁰⁰ Nitekim yapılan bağışlar çoğu zaman talebi karşılayamamaktadır.¹⁰¹ Organize suç örgütleri de bu talebi karşılayabilmek adına karaborsa oluşturmakta ve kişilerin çaresizliklerinden veya acizliklerinden yararlanarak organlarının satılıp başka insanlara nakledilmesi zincirini yüksek miktarda meblağlar karşılığında tesis edebilmektedir.¹⁰² Türk ceza hukukunda, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.91’de düzenlenen “organ ve doku ticareti suçu” ile bu durum engellenmeye çalışılmaktadır.¹⁰³ Bununla birlikte henüz 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.91’de ilgili düzenlemenin yer almadığı dönemde, 2238 Sayılı “Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun” kapsamında düzenlenen cezai müeyyide ile organ ve doku ticaretinin yasaklanması hedeflenmekteydi.¹⁰⁴ Kanaatimizce kanun koyucunun

¹⁰⁰ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.36.

¹⁰¹ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.36.

¹⁰² YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.36.

¹⁰³ Bkz: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.91: “(1) Hukuken geçerli rızaya dayalı olmaksızın, kişiden organ alan kimse, beş yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Suçun konusunun doku olması halinde, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Hukuka aykırı olarak, ölüden organ veya doku alan kimse, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Organ veya doku satın alan, satan, satılmasına aracılık eden kişi hakkında, birinci fıkrada belirtilen cezalara hükmolunur.

(4) Bir ve üçüncü fıkralarda tanımlanan suçların bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (5) Hukuka aykırı yollarla elde edilmiş olan organ veya dokuyu saklayan, nakleden veya aşıl原因an kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(6) Belli bir çıkar karşılığında organ veya doku teminine yönelik olarak ilan veya reklam veren veya yayınlayan kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(7) Bu maddede tanımlanan suçların bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(8) Birinci fıkrada tanımlanan suçun işlenmesi sonucunda mağdurun ölmesi halinde, kasten öldürme suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”

¹⁰⁴ Bkz: 2238 Sayılı Kanun m.15: “Hukuka aykırı olarak organ ve doku alan, satan, satın alan, satılmasına aracılık eden, saklayan, nakleden veya aşıl原因an, organ veya doku teminine yönelik olarak ilan veya reklam veren veya yayınlayan kişiler hakkında 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 91 inci maddesi hükümleri uygulanır. Bu Kanuna aykırı şekilde embriyo ve üreme hücresi bağışlayan, aşıl原因an, bulunduran, kullanan, saklayan ve nakledenlerle bunların alım ve satımını yapanlar, alım ve satımına aracılık edenler veya komisyonculuğunu yapanlar veya bu fiilleri özendiren, bunlara yönlendiren veya bunlara yönelik ilan veya reklam veren veya yayınlayan kişiler hakkında, fiil daha ağır cezayı gerektiren bir suç teşkil etmediği takdirde üç yıldan beş yıla kadar hapis ve bin günden iki bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Bu Kanunun ek 1 inci maddesine aykırı fiili tespit edilen kişilerin sertifika ve izin belgeleri iptal edilir ve ilgili alanda çalışmalarına izin verilmez. Bakanlıktan izin alınmaksızın organ nakli ve üremeye yardımcı tedavi merkezi açılması yasaktır. Bu yasağa uymayanlar hakkında 7/5/1987 tarihli ve 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanununun ek 11 inci maddesi hükümleri uygulanır. Bu Kanuna ve Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara aykırı şekilde faaliyet gösteren sağlık kurum ve kuruluşları hakkında

İnsan ticaretinde mağdur, kişilik hakları yok sayılan ve bir kullanım aracı olarak organize suç örgütlerinin maddi veya manevi kazanımları için her türlü baskı, şiddetle istedikleri şekilde yönlendirebildikleri birer eşya konumundadır. Mevcut çağdaş hukuk düzenleri bağlamında insan ticareti olarak adlandırılan bu olgu esasen eski çağlardaki kölelik kurumuyla oldukça benzerlikler taşımaktadır. Bugün insan haklarına dayalı devlet mekanizmaları çerçevesinde kölelik, dehşet verici olup bu kurumun yaşatılmasına izin verilmesi temel insan haklarına ve bu hakların küresel düzeyde korunması için taraf olunan uluslararası birçok sözleşmeye aykırıdır. Nitekim köleliğin bir kurum olarak yaşatılması ve bu durumun normalleştirilmesi çağdaş hukuk devletlerinde mümkün değildir.

Kölelik olgusunun tarihi insanlık tarihi kadar eski olup insanlığın varoluşundan bu yana birçok medeniyet tarafından bu kurum aktif şekilde kullanılmıştır. Toplumların devletler kurmalarına, gelişmelerine ve aradan geçen yüzyıllara rağmen birçok uygarlık uluslararası belgelerle kölelik yasaklanana dek köleliği devam ettirmiş ve bir yaşam tarzı haline getirmiştir. Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi dünya üzerinde çok sayıda inanana sahip dinler de köleliği yasaklayıcı herhangi bir hüküm tesis etmemiş, kesin bir dille köleliği reddetmemiştir.¹⁰⁹

Kölelik kurumunun insan onuruyla bağdaşmaz yapısına rağmen; işlevselliği, kölelerin ucuz iş gücü olarak görülmesi ve birçok hizmette kullanıma olan yatkınlığı toplumlar tarafından yıllarca kullanım sebebi olarak görülmüştür.¹¹⁰ Bu doğrultuda belirtmemiz gerekir ki bireyin onurunu zedeleyen, kişiyi mal statüsüne indirgeyen kölelik kurumunu Platon ve Aristoteles gibi ünlü Yunan filozofları dahi savunmuştur.¹¹¹ Hatta savunmakla kalmayıp kölelik kurumunun gerekli olduğunu belirtmişler, gündelik yaşantıda var olması gereken bir olgu olarak görmüşlerdir. Bu düşünceye göre toplumun bir kesimi yönetici pozisyonundadır; diğer bir kısmı ise zeka ve sosyal statü bakımından yönetici statüsünde olamayacak düzeydedir ve efendisi olacak kişiye hizmet etmekle yükümlüdür.¹¹² Nitekim yemek yapmak, çamaşır yıkamak gibi günlük rutin işleri yaparak

¹⁰⁹ BAYARSLAN, Hüseyin, “Osmanlı Devleti’nde Köleleştirme ve Azat Etme Yöntemleri”, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, S.10, 2017, s.441.

¹¹⁰ Köleliğin nedenleri hakkında daha fazla bilgi için bkz: KUŞ, Canan, “Tevrat, İncil ve Kur’an-ı Kerim’deki Kölelik Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler”, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, C.8, S.1, 2012, s.5.

¹¹¹ BAKIREZER, Güven, “Antik Yunan Düşüncesinde Kölelik”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, C.63, S.1, 2008, s.36.

¹¹² YILMAZCAN, Defne, “Antik Yunan’da Kölelik: Atina ve Sparta Örneği”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.5, S.2, 2017, s.128.

zaman kaybetmemesi gereken bir efendi topluluğu vardır ki bu düşünceye göre; efendiler bu tarz basit işlerle zamanlarını harcarsa eğitime, bilime, felsefeye zaman ayırmaya vakitleri olmaz ve bu durum da o toplumun ilerlemesini engeller. Bu kapsamda toplumda bir iş bölümü olması gerekir ve bu iş bölümüne göre herkes görevini yerine getirmelidir. Bu mevcut hiyerarşik düzende köleler köle olarak; efendiler de efendi olarak hayatlarını idame ettirmelidirler.

İşlevselliğinden dolayı eski çağlardan beri sıklıkla başvurulmuş kölelik olgusunun görünüm şekillerinin ele alınması, bahsi geçen kurumun sınırlarının daha iyi belirlenmesini sağlayacaktır.

1.1.2.1.1. Eski Çağlarda Kölelik

Kölelik olgusu çağdaş medeniyetler tarafından her ne kadar kabul edilemez bir olgu olarak görülse de insanlığın var oluşundan beri toplumlar tarafından aktif ve farklı şekillerde kullanılmıştır.¹¹³ Özellikle Yunan, Mısır, Çin medeniyetlerinde kölelik son derece önemli bir olgu olarak görülmüştür.

Eski Çin Uygarlığında toplum köylüler ve asiller olarak ayrılmıştı ve bu toplumsal yapının kültürü gereği hiçbir Çinli köleleştirilemezdi.¹¹⁴ Nitekim her Çinli Sip adı verilen gruplara mensuptu ve bir Çinli köleleştirilecek olursa Sip bunun bedelini ödetirdi.¹¹⁵ Köleler her türlü işlerde kullanılmazdı; mesela kölelere tarım işleri yaptırılmazdı kanal açma, bend yapımı, hayvancılık veya çobanlık gibi işlerde kullanılırdı.¹¹⁶ Bununla birlikte kölelerin sayısının az olduğu ve kölelere iyi davranıldığı, aşağılayıcı ve küçük düşürücü muamelelerde bulunulmadığı belirtilmektedir.¹¹⁷

Hint Medeniyeti¹¹⁸ bugün dahi kast sisteminin yaygın olarak görüldüğü bir medeniyet olarak eski çağlarda da kast sistemini ve buna bağlı olarak kölelik kurumunu toplumsal bir gerçek olarak görmüş ve uygulamıştır. Eski Hint Uygarlığında uygulanan kast sisteminde kastın en altında bulunan Sudralar ve bu kast sisteminin dışında bulunan

¹¹³ VURAL, Sezin, “İnsan Ticareti Suçu”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2018, s.13.

¹¹⁴ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.69.

¹¹⁵ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.69.

¹¹⁶ ENGİN, Nihat, “Osmanlı Devleti’nde Kölelik”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Bölümü Doktora Tezi, İstanbul 1992, s.16.

¹¹⁷ ENGİN, s.16.

¹¹⁸ Hint Uygarlığı, M.Ö. 4000 yılında Indus Irmağı boyunca yerleşmiş olan bir uygarlıktır. Bkz: <https://www.irfankaygisiz.com/2018/11/13/ilkcag-hint-uygarligi/>

Paryalar köle statüsünde olup bu kimseler diğer kölelere göre daha ağır şartlarda hayatlarını idame ettirirlerdi.¹¹⁹ Bununla birlikte kölelik Hint hukuk kitaplarında dahi düzenlenen önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁰ Kölelik kurumu Hint Medeniyeti için her şeyden evvel bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Bu sonucu, Manu Kanunundaki kölelerin mülk sahibi olamayacaklarına ilişkin hükümden ve azat edilseler dahi efendilerine hizmet etme yükümlülüğünden kurtulamayacağına ilişkin hükümden çıkarabiliriz.¹²¹

Mısır Medeniyeti eski çağlarda köleliği yaygın şekilde kullanan ve benimseyen bir medeniyet olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²² Eski Mısır Medeniyetinde köleliğin kaynaklarını savaş esirleri, köleleştirilen borçlular ve esir ticareti yoluyla Mısır'a getirilen köleler oluşturmaktadır.¹²³ Bu köleler birçok işte kullanılmış olup eski Mısır Medeniyetinde kölelere pek de iyi muamele edildiğini, hakaret ve şiddet olmaksızın kölelerin kullanıldığını söylemek mümkün değildir.¹²⁴

Mezopotamya Uygarlıkları¹²⁵ açısından bakıldığında kölelik kurumu bu uygarlıklar tarafından da kullanılmış olup bunlar içinde belki de en dikkat çekeni Sümerler olmuştur. Nitekim Sümerlerde köleliğin kaynağı her ne kadar diğer uygarlıklar gibi savaş ve borçluluk durumu olsa da bu uygarlıktaki Sümer Kralları kölelik kurumunu kaldırmak için çaba sarf etmişlerdir.¹²⁶ Babillerde toplum yapısı üçlü bir yapıdaydı bunlar; Amelu adı verilen en yüksek askeri ve sivil devlet görevlileriyle rahipler, Mushkinu denilen tüccarlar ve köleler olarak ayrılıyordu.¹²⁷ Babillerdeki Hammurabi Kanunları bu yapının dayanağını teşkil ediyordu.¹²⁸ Babillerde ilk dönemlerde köleliğin asıl kaynağını savaştan elde edilen esirler oluşturmaktaydı.¹²⁹ Ancak ilerleyen

¹¹⁹ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.68.

¹²⁰ Bkz: Manu Kanununa göre köleliğin yedi sebebi vardır bunlar: Savaş köleliği, ailesine para sağlamak için gönüllü kölelik, köle anadan doğmak, satış veya hediye edilmek suretiyle kölelik, miras bırakılma, ceza nedeniyle kölelik.

¹²¹ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.68.

¹²² Eski Mısır Medeniyetinde köleliğin M.Ö. IV. Yüzyılda başladığı söylenebilir.

¹²³ ENGİN, s.9.

¹²⁴ ENGİN, s.10.

¹²⁵ Mezopotamya Sümer, Babil, Asur, Akad ve Elam gibi büyük ve eski medeniyetlerin büyüüp geliştiği yerdir.

Bkz:<https://tr.wikipedia.org/wiki/Mezopotamya#:~:text=Mezopotamya%20S%C3%BCmer%2C%20Babil%2C%20Asur%2C,medeniyetlerin%20do%C4%9Fdu%C4%9Fu%20ve%20geli%C5%9Fti%C4%9Fi%20yerdur>. <https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/ancient-mesopotamia/a/mesopotamia-article>

¹²⁶ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.73.

¹²⁷ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.74.

¹²⁸ SAYGILI, Tahsin, "Babil Hukuku ve Hamurabi Kanunları", Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi, C.2, S.2, 2015, s.4.

¹²⁹ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.74.

dönemlerde borç yüzünden kölelik, işsizlik nedeniyle kölelik de görülmeye başlanmıştır.¹³⁰

Eski Yunan İmparatorluğu açısından kölelik kurumuna bakıldığında, Atina'nın felsefi düşüncenin geliştiği bir yer olarak köleliği reddetmesi gerektiği düşünülebilmektedir. Ancak Eski Yunan İmparatorluğu köleliği toplumsal bir ihtiyaç olarak benimsemiş ve kullanmıştır.¹³¹

Roma İmparatorluğu¹³² ise diğer uygarlıklar gibi köleliği kabul edip buna ilişkin düzenlemeler getirmiştir. Köle yine diğer medeniyetlerdeki gibi eşya statüsünde alınıp satılabilen bir mal olarak kullanılmış, köleye karşı icra edilen zarar verici fiiller kapsamında efendinin tazminat talep etme hakkı kabul edilmiştir.¹³³

Eski Türklerde kölelik, yukarıda bahsettiğimiz uygarlıklarda olduğu gibi benimsenip kurumsallaşan, ihtiyaç olarak görülen bir olgu değildir. Eski Türklerin göçebe yaşam tarzı, gittikleri her yere eşyalarını da götürme alışkanlığı ve toplumsal aile yapısıyla gelenekleri, kölelik kurumunun yaygınlaşıp uygulanmasını engellemiştir.¹³⁴ Bu durum ancak kölelerin Türkler tarafından hiç kullanılmadığı anlamına da gelmemektedir. Çin kaynaklarında Göktürklerin savaş esirlerini köle olarak kullandığını belirtmesi, eski Göktürk yazıtlarında geçen “Tigin” kelimesi¹³⁵ eski Türklerde köleliğin kullanıldığını göstermektedir.¹³⁶ Eski Türklerde daha çok Uygurlarda, göçebe hayattan yerleşik hayata geçildiği dönemlerde kölelik kurumuna rastlayabiliriz. Köleliğin kaynağı yine savaşlar olmakla birlikte Uygurlar kölelere diğer medeniyettekiler gibi sert davranmamış, onlara daha insancıl muamelede bulunup birtakım haklar vermiştir.¹³⁷

Türklerde İslamiyet'in kabulüyle birlikte kölelik kurumuna ilişkin yeni kurallar kendisini göstermiş, İslam dini kölelere yapılacak muamelelerle ilgili birtakım kısıtlar getirmiştir.¹³⁸ Ancak kesin bir dille köleliği yasaklayıcı bir hüküm getirmemiş, köleliğin toplumsal bir gerçek olduğunu gözeterek buna ilişkin kurallar tesis etmiştir.¹³⁹ Bu

¹³⁰ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.74.

¹³¹ Bu duruma yukarıda Platon ve Aristoteles'in kölelik üzerine fikirlerini belirtirken de yer vermiştik.

¹³² M.Ö.500 – M.S.467.

¹³³ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.94.

¹³⁴ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.97.

¹³⁵ Tigin kelimesi köle anlamına gelmektedir. Bkz: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tigin> (Erişim Tarihi: 08/08/2022)

¹³⁶ BOZKURT, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, s.99.

¹³⁷ ENGİN, s.25.

¹³⁸ Bkz: Kur'an-ı Kerim El-Ahzah Suresi 33/50, El-Beled Suresi 90/13, El-Bakara Suresi 2/177.

¹³⁹ PARLATIR, s.813.

bağlamda ayrıca İslamiyet kölelik sistemine kendi içinde birtakım farklılıklar getirerek daha önceki hukuk sistemlerinden ayrılmıştır.¹⁴⁰ Bu farklılıklar; İslamiyet’te kölelere iyi muamele edilmesinin önemle vurgulanması ile birlikte İslamiyet’in köleliğin kaynaklarını azaltması olarak kendisini göstermiştir.¹⁴¹

İslamiyet dışındaki tek tanrılı dinlerden olan Hristiyanlık ve Musevilik’te de kölelik, insan onuruna aykırı bir olgu olarak yasaklanması gereken bir kurum şeklinde görülmemiştir.¹⁴² Hatta İbraniler, kutsal kitaplarının emirleri doğrultusunda köleleri özellikle kendi dinlerinden olanlardan seçmemiş başka din ve milletten olan kimseleri köleleştirme yoluna gitmiştir.¹⁴³ Bu duruma örnek olarak, *“Köleleriniz, cariyeleriniz çevrenizdeki uluslardan olmalı. Onlardan uşak ve cariye satın alabilirsiniz. Ayrıca aranızda yaşayan yabancıların çocuklarını, ister ülkenizde doğmuş olsun ister olmasın, satın alıp onlara sahip olabilirsiniz. Onları miras olarak çocuklarınıza bırakabilirsiniz. Yaşamları boyunca size kölelik edecekler. Ancak bir İsrailli kardeşine efendilik etmeyecek, sert davranmayacaksın.”*¹⁴⁴ şeklinde Musevilerin kutsal kitabındaki ifadeler yer verilebilir.¹⁴⁵ İncil’de ise bu durumun tam aksine insanların birbirinden üstün olmadığı belirtilerek efendi ile köle arasında Tevrat’taki gibi bir ayrım yapılmamıştır.¹⁴⁶ Bu kapsamda, kölenin efendisine karşı olan sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğinden bahsedilmekle birlikte efendinin de köleye kötü muamelede bulunması yasaklanarak adaletli olması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁴⁷

1.1.2.1.2. Atlantik Köle Ticareti

Amerika kıtasının keşfi, tarihte birçok ihtiyacı da beraberinde getirmiştir. Yeni bir kıtanın keşfiyle bu bölgelerdeki pamuk, pirinç ve kahve tarlalarında çalıştırılmak için aranan işgücü de bunlardan biridir.¹⁴⁸ Şüphesiz ki talep olunan ucuz iş gücü Afrika kıtası gibi gelişmemiş bölgelerdeki köle ticaretine zemin hazırlamıştır.¹⁴⁹ Öyle ki tarihte kölelik

¹⁴⁰ KUŞ, s.18.

¹⁴¹ KUŞ, s.18.

¹⁴² İncil, köleliği tamamen yasaklamamakla beraber köle tüccarlarından “yasa tanımayanlar” şeklinde bahsetmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: KUŞ, s.14.

¹⁴³ Bkz: Tevrat – Eski Ahit

¹⁴⁴ Levililer 25: 44, 45 ve 46. <https://kutsalkitap.info.tr/?q=lev%2025> (Erişim Tarihi: 27/03/2023)

¹⁴⁵ BAYARSLAN, s.441.

¹⁴⁶ KUŞ, s.14.

¹⁴⁷ KUŞ, s.14.

¹⁴⁸ BURKE, Mary C., Human Trafficking Interdisciplinary Perspectives, Criminology and Justice Studies, CRC Press, Third Edition, New York, 2022, s.46.

¹⁴⁹ WHATLEY, Warren, “How The International Slave Trades Underdeveloped Africa”, The Journal Of Economic History, C.82, S.2, 2022, s.406.

denilince tezahür eden tablo çoğunlukla Atlantik köle ticareti olmuştur. İlerde son derece yaygın olarak kullanılan bu ticaret, 15. yüzyılda Portekizli denizcilerin yeni yollar keşfederken Afrika kıtasına uğraması sonucu bölgede fark ettikleri potansiyel işgücüyle başlamıştır.¹⁵⁰

Denizcilerin karşılaştıkları bu Afrikalı köle ticaret sistemi daha sonraları kıtalararası bir ticarete dönüşmüş olup, özellikle Amerika kıtasının keşfiyle talep olunan ucuz iş gücü ihtiyacı Afrika kıtasına olan rağbeti arttırmıştır.¹⁵¹ Afrika kıtasında gerçekleşen bu köle ticareti yaklaşık dört yüzyıl sürmüş olup 1800'lü yıllara kadar köleliği sona erdirmeye yönelik anlaşmalar imzalanana kadar¹⁵² devam etmiştir. Afrika kıtasındaki başlıca kölelik merkezi olarak görülen Senegambiya bölgesi, Afrika'yı Batıya ve Atlantik Okyanusu'na bağlayarak bir çeşit köle ticareti köprüsü görevi görmüştür.¹⁵³ Hatta öyle ki 100 yıl içinde¹⁵⁴ Senegambiya bölgesinden salt İngiltere ve Fransa'nın talebine bağlı olarak ihraç edilen köle sayısı 180.000'den daha fazladır.¹⁵⁵ Zamanla köle ticareti merkezleri Senagambiya bölgesini de aşarak Yukarı Gine, Biafra Körfezi, Altın Sahili, Kongo ve Angola'ya kadar genişlemiştir.¹⁵⁶ Özellikle Afrika kıtasına Amerika ve Avrupa kıtasından gelen köle tüccarları yıllarca bu bölgeyi işgücü ihtiyacı amaçlı kullanarak dünyanın dört bir yanına buradan aldıkları Afrikalı köleleri satmıştır.¹⁵⁷

Afrika kıtasının ekonomik olarak gelişmemiş olması ve kendi doğal kaynaklarını kendisinin işleyerek dünyaya pazarlayamıyor oluşu bu kıtanın köle kaynağı olarak

¹⁵⁰ DELİBAŞ, Hatice, "Transatlantik Köle Ticaretine Dair Bir Analiz: Goree ve Saint Louis Köle Ticareti", Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi, C.2, S.1, 2020, s.33.

¹⁵¹ YENİDÜNYA, s.89.

¹⁵² Atlantik köle ticaretinin yaygınlaşması ve bunun ağır insan hakkı ihlallerini doğurması sonucu dünyada köleliğin yasaklanmasına ilişkin girişimler başlamıştır. Bu bağlamda Avrupa'da ve Osmanlı devletinde köleliğin sona erdirilmesine ilişkin birtakım anlaşmalar yapılmıştır. Afrikalı kölelerin taşınmasını durdurmak için 25 Ocak 1880 tarihinde İngiltere ile Osmanlı arasında imzalanan "*İngiltere ile Zenci Esirler Ticaretinin İlgası ve Men'i Hakkında Sözleşme*" bu duruma örnek verilebilir. Bkz: **BOZKURT, Gülnihal, "Köle Ticaretinin Sona Erdirilmesi Konusunda Osmanlı Devletinin Taraf Olduğu İki Devletlerarası Anlaşma", Otam Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, C.1, S.1, 1990, s.46.** Yine Osmanlı devleti 18 Kasım 1889 tarihinde Brüksel Konferansı'nda imzaladığı Umumi Sened ile Afrika bölgesinde yapılan köle ticaretini engellemeyi amaçlamıştır. Avrupa açısından durum değerlendirildiğinde, İngiltere'de köleliğin tamamen kaldırılması 25 Mart 1807 tarihinde çıkarılan "*Zenci Köle Ticaretinin İlgası Kanunu*" ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bkz: **BOZKURT, Köle Ticaretinin Sona Erdirilmesi Konusunda Osmanlı Devletinin Taraf Olduğu İki Devletlerarası Anlaşma, s.51.**

¹⁵³ DELİBAŞ, s.34.

¹⁵⁴ 1711-1810.

¹⁵⁵ Bu tablo esasen Batı Afrika köle ticaretinin ne kadar yoğun olduğunu göstermektedir. Bkz: **DELİBAŞ, s.35.**

¹⁵⁶ AYDIN, Melisa, s.21.

¹⁵⁷ YENİDÜNYA, s.90.

görülmesinde etken sebepler olmuştur.¹⁵⁸ Söz konusu bu etkenler de Afrika kıtasının yaklaşık 400 yıl boyunca köle ihtiyacı için kullanılmasına zemin hazırlamıştır.¹⁵⁹ İfade edilmektedir ki, Afrika köle ticareti sürecinde 11.698.000 insan gemilerle taşınmış olup bunlardan ancak 9.778.500 tanesi Amerika kıtasına varabilmiştir.¹⁶⁰

Atlantik köle ticaretinin Afrika kıtasına etkileri beraberinde kıtanın ekonomik açıdan geri kalması sonucunu da doğurmuştur.¹⁶¹ Öyle ki ekonomik açıdan gelişmemiş ve refah düzeyi düşük bu kıtanın sömürülerek köle ticaretine konu edilmesi, bu kıtanın daha çok gerilemesine sebep olmuştur.¹⁶² Hatta bu durum kişi başına düşen GSYH'ı¹⁶³ de etkilemiştir ki elde edilen ekonomik bulgular da bu durumu doğrular şekildedir.¹⁶⁴

Atlantik köle ticaretinin etkileri salt ekonomik açıdan kıtayı geri bırakmakla kalmamış sosyal açıdan da bu insanları olumsuz yönde etkilemiştir. Köle olarak bir çeşit eşya gibi görülen ve alım satıma konu edilen bu insanlar kendilerinin birer insan olduğunu adeta unutmış, benlik algısını yitirmiş, şiddet ve ağır insan hakkı ihlallerinin bir sonucu olarak diğer insanlara güvenememe gibi uzun vadede ortaya çıkacak davranışlarla bu vahşete bir tepki vermişlerdir.¹⁶⁵

Kölelik kurumunun ortadan kaldırılması hem uluslararası anlaşmalarla hem de ülkelerin kendi mevzuatları kapsamında bunu önlemeye yönelik girişimler sonuçlanıncaya dek gündemde kalmıştır. Öyle ki dünyada köleliğin ortadan kaldırılıp yasaklanması için bulunulan girişimlerde gelişmiş ülkeler nispeten başı çekmiştir. Bu bağlamda dünyada köleliği terk eden en son ülke Afrika kıtasındaki “Moritanya” 1981 yılına kadar köleliği devam ettirmiştir.¹⁶⁶ Geline mevcut dünya düzeni karşısında 20.

¹⁵⁸ GÜR, Nurullah, “Köle Ticareti ve Ekonomik Gelişme”, International Review of Economics and Management, C.2, S.2, 2015, s.53.

¹⁵⁹ GÜR, s.53.

¹⁶⁰ YENİDÜNYA, s.93.

¹⁶¹ WHATLEY, s.436.

¹⁶² WHATLEY, s.429.

¹⁶³ Gayri safi yurt içi hasıla, belirli bir süre içinde bir ülkede üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin ulusal para cinsinden cari değeridir. Bkz: **BÖGE, Mustafa Kemal, “Kamu Harcamaları, Kamu Gelirleri ve GSYH İlişkisi”, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2021, s.16.**

¹⁶⁴ Köle ticaretinin Afrika bölgesindeki ekonomik gelişmeyi negatif yönde etkilediği yapılan çalışmalarla da sabittir. Bkz: **GÜR, s.57.**

¹⁶⁵ GÜR, s.53.

¹⁶⁶ Moritanya her ne kadar 9 Kasım 1981’de köleliği kaldırmış olsa da kölelik kurumunun yasaklanmasına ilişkin düzenlemeleri yaklaşık 35 yıl sonra yapmıştır. 12 Ağustos 2015 tarihinde yaptığı yasada “bir bireyin köleliğe indirilmesi amacıyla yakalanması, satın alınması veya nakledilmesi” fiilleri “insanlığa karşı suçlar” kategorisinde kabul edilmiştir. Bununla birlikte günümüzde köle ticareti ve köleliğin Moritanya’da tamamen bittiğini söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Bkz: <https://lejournaldefrique.com/tr/mauritanie-enfin-un-dialogue-national-sur-lesclavage/> (Erişim Tarihi:18/09/2022)

yüzyıla kadar Moritanya'nın kölelik kurumunu yaşatması sorgulanması gereken bir örnektir.

Yıllarca devam eden ve bulunduğu jeopolitik konum itibarıyla Akdeniz üzerinden yapılan ticari alım satımlarda¹⁶⁷ da büyük payı olan Afrika kıtası, köle tüccarlarına çok büyük faydalar sağlamış olsa da bu ağır insan hakkı ihlalinin oluşturduğu ekonomik ve sosyal problemler bugün dahi kıtanın gelişmemesinde ve dünya üzerindeki üretime katılamamasında etken rol oynamaktadır.

1.1.2.2. Çağdaş Hukuk Düzenleri ve Kölelik

Kölelik, bugün insan haklarını korumaya yönelik mekanizmalarla donanmış hukuk sistemlerini kabul eden çağdaş dünya düzenindeki hiçbir ülkede yasal olan bir kurum değildir. Bu bağlamda köleliğin terk edilmesi köleliğin günümüzdeki bir uzantısı olarak görülen ve çoğu zaman modern kölelik olarak da adlandırılan insan ticaretinin hiç görülmediği anlamına da gelmemektedir.

Kölelik neredeyse insanlığın doğuşundan beri var olan ve farklı birtakım ihtiyaçların giderilmesi için¹⁶⁸ alınıp satılabilen bir meta şeklinde bugün insan ticareti suçu adı altında modern kölelik olarak varlığını devam ettirmektedir. Var olduğu günden bugüne, yüzyıllardır kadın ve çocuk ticaretiyle gündemde olan insan ticareti suçu fuhuş kavramıyla hep bir arada anılmıştır.¹⁶⁹ Bu durumun temel sebeplerinden birisi de dünyadaki insan ticareti suçunun büyük bir yüzdesinin fuhuş amaçlı işlenmesidir ki buna verilebilecek en bariz örnek Eski Sovyetler Birliği ülkelerinde¹⁷⁰ yılda yaklaşık 100.000 kadın ve çocuğun fuhuş amaçlı insan ticaretine konu olmasıdır.¹⁷¹

Uzun yıllar insan ticareti suçunun fuhuş maksatlı işlenmesi karşısında ülkelerin mevzuatlarında, söz konusu suç için ayrıca yasal bir düzenleme yapılmamış, insan ticareti

¹⁶⁷ TAŞBAŞ, Erdal, “Akdeniz Köle Ticaret Güzergahında Bir Durak: Rodos Adası”, *Belgi Dergisi*, S.21, 2021, s.497.

¹⁶⁸ Zorla çalıştırma olarak tarif edebileceğimiz iş gücü sömürüsü, fuhuşa zorlama, organların alınması gibi birtakım maddi veya manevi faydaların elde edildiği alanlarda insan bedeni insan onuruna aykırı şekilde kullanılmıştır ve hala daha kullanılmaktadır.

¹⁶⁹ KURT YÜCEKUL, s.47.

¹⁷⁰ Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla meydana gelen dağılma ve bu dağılmanın sonucunda kurulan ülkelerin kapitalist dünya rejimine uyum sağlayamaması, bu ülkelerde yaşayan insanların beklentilerinin yüksek olması ancak ekonomik açıdan güçsüz ülkelerde yaşıyor olmaları bu kimselerin ülkelerini terk etmesine ve daha iyi yaşam şartları, iş, evlilik gibi vaatlerle insan ticareti suçu failleri tarafından aldatılarak fuhuş batağına sürüklenmesine yol açmıştır. Bkz: BULUT, Remzi, “SSCB'nin Dağılması ve Rusya Federasyonu'nda Serbest Piyasaya Geçiş”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.1, S.2, 2014, s.16.

¹⁷¹ AYDIN, Melisa, s.29.

suçu bir tanıma kavuşturulmamıştır. Bu durum da fuhuş ile insan ticareti suçunun sıklıkla birbirini yerine kullanılarak karıştırılmasına sebep olmuştur. Her ne kadar bu durum gerektiği kadar önemsenmese de vahim sonuçlara yol açmıştır.¹⁷² İnsan ticareti suçunun mağduru olup fuhşa sürüklenen kimselerin fuhuş suçunun faili gibi değerlendirilmesi bu sonuçlardan biridir.¹⁷³ Bu bağlamda insan ticareti suçunun mağdurlarının ikincil mağduriyet yaşamamaları veya toplumda fail gibi değerlendirilmemeleri için elverişli, etkili ve caydırıcı yaptırımlar öngören hukuksal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Aksi takdirde insan ticareti suçuyla etkin bir mücadele mümkün değildir.¹⁷⁴

Bugün her ne kadar devletler insan ticareti suçunun meydana gelmemesi için önlemler alıp mevzuatlarında birtakım yaptırımlar öngörse de insan ticareti suçunun sınırları aşan yapısı karşısında uluslararası iş birliğine ve ortak birtakım düzenlemeler yapılması için dayanak alınması gereken metinlere ihtiyaç doğmuştur.¹⁷⁵

21.yüzyılın başına kadar uluslararası alanda kabul edilen ve yürürlüğe giren birçok insan ticaretini önlemeye yönelik sözleşme olsa da¹⁷⁶ bu sözleşmelerin hiçbiri Aralık 2000 tarihinde Palermo’da düzenlenen konferansta kabul edilen “Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Sözleşmesi” kadar geniş yankı uyandırmamıştır. “İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol” ise bu sözleşmenin ek protokollerinden birisi olup uluslararası bağlamda devletler tarafından en yaygın uygulanan protokollerden birisi olmuştur.¹⁷⁷

Avrupa Birliği 19 Temmuz 2002 tarihinde insan ticaretiyle ilgili minimum standartları düzenleyen “Çerçeve Karar” kabul etmiştir. İlgili karar, insan ticaretinin insan onuruna aykırılık teşkil ettiğini ve insan haklarını ciddi şekilde ihlal ettiğini vurgulamaktadır.¹⁷⁸ Bu karar kapsamında birçok üye ülke mevzuatını bu karara uygun

¹⁷² DİNLER, s.210.

¹⁷³ İnsan ticareti suçunun sonuçları aşağıda detaylı olarak ayrı bir başlık altında açıklanacak olup burada salt genel bir bilgilendirme yapılmaktadır.

¹⁷⁴ RENK, Bersu, DEMİR, Oğuzhan Ömer, “İnsan Ticareti ve Yasal Düzenlemeler: Eski Sorunlar, Yeni Çözümler”, Polis Bilimleri Dergisi, C.13, S.1, 2011, s.53.

¹⁷⁵ İnsan ticareti suçunun esasen 2000’li yılların başına kadar tanımı yapılamamıştır. Bkz: **YILDIZ, Furkan, HÜSEYİNOĞLU, Ali, “Organize Bir Suç Olarak İnsan Ticareti: Arnavutluk Örneği”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.18, S.1, 2021, s.661.**

¹⁷⁶ Bu sözleşmelerden çalışmamızın “İnsan Ticaretine Karşı Uluslararası Sözleşmeler” başlığı altında bahsedilmiştir.

¹⁷⁷ RENK, DEMİR, s.55.

¹⁷⁸ YENİDÜNYA, s.126.

şekilde düzenlemiştir.¹⁷⁹ Bu çerçeve kararın giriş bölümünde üye devletlerin insan ticareti suçuyla mücadele edebilmesi için etkili, orantılı ve caydırıcı yaptırımlar öngören yasal düzenlemelerinin salt üye ülkeler tarafından değil birçok devlet tarafından dünya çapında benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁸⁰

Yine insan ticaretinin engellenmesine yönelik 16 Mayıs 2005 tarihinde “İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Sözleşmesi”¹⁸¹ imzalanmış ve bu kapsamda sözleşmenin tarafı olan devletlere sözleşme doğrultusunda mevzuatlarında birtakım düzenlemeler yapma sorumluluğu yüklenmiştir.¹⁸² Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan bu sözleşme esasen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından verilen tavsiye kararların sonucunda oluşan uzlaşıyla ortaya çıkmıştır.¹⁸³ Bu sözleşme, niteliği itibarıyla eylem sözleşmesi olup taraf devletlere birtakım yükümlülükler getirmektedir.¹⁸⁴

Uluslararası bağlamda alınan bu kararlarla ve kabul edilen sözleşmelerle insan ticareti suçuna ilişkin bir farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir. Bu farkındalığa paralel olarak da devletlerin iç hukuklarında insan ticareti suçunu önlemeye yönelik düzenlemeler yapması beklenen bir sonuç olmuştur.

1.1.3. İnsan Ticaretinin Görünüm Biçimleri

İnsan ticareti, mağdurları birtakım maksatlarla kullanmak amacıyla daha çok organize suç örgütleri tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁸⁵ Bu kapsamda aşağıda insan ticaretiyle maksatlanan fiiller kısaca incelenecektir.

1.1.3.1. Fuhuş Maksadıyla İnsan Ticareti

Fuhuş amacıyla gerçekleştirilen insan ticareti, mağdurun birtakım kimselerin cinsel arzularını tatmin etmesi maksadıyla suç örgütleri tarafından cinsel ilişkiye zorlanması olarak ifade edilebilir.¹⁸⁶ Fuhuş maksatlı insan ticareti suçu, kaynak

¹⁷⁹ DEĞİRMENCİ, 2006, s.68.

¹⁸⁰ RENK, DEMİR, s.56.

¹⁸¹ 16/05/2005 tarihli İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Sözleşmesi için bkz: <https://rm.coe.int/1680492857> (Erişim Tarihi: 11/05/2023)

¹⁸² RENK, DEMİR, s.56.

¹⁸³ YENİDÜNYA, s.118.

¹⁸⁴ YENİDÜNYA, s.120.

¹⁸⁵ İnsan ticareti, TCK m.80’de yer verilen bir suçtur. Burada, bu suçun genel olarak görünüm biçimlerinden bahsetmekle yetinilecek olup mevzuattaki düzenlemeye ilişkin detaylı açıklamalar çalışmamızın ikinci bölümünde yer alacaktır.

¹⁸⁶ SAGUT, s.51.

konumunda olan gelişmemiş ülkelerdeki kadın ve çocukların hedef ülke konumunda olan gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen naklini ve cinsel sömürüsünü içermektedir.¹⁸⁷

İnsan ticareti suçunun en yaygın görünüm biçimlerinden birini fuhuş maksatlı insan ticareti oluşturmaktadır. Bu suçun mağduru da çoğunlukla çocuklar ve kadınlar olmaktadır. IOM (Uluslararası Göç Merkezi)¹⁸⁸, Avrupa'ya yılda ortalama 500.000 kadının fuhuş maksatlı olarak tedarik edildiğini açıklamaktadır.¹⁸⁹ Bu tabloya bakıldığında cinsel sömürüye dayanan bu ticaretten en çok zarar görenler, kadınlar olmaktadır.

1.1.3.2. Zorla Çalıştırma ve Hizmet Ettirme Maksadıyla İnsan Ticareti

Zorla çalıştırma, mağdurun rızası dışında ona karşı baskı, cebir veya zor kullanarak iş yaptırmak şeklinde gerçekleşen bir durum olarak belirtilebilir.¹⁹⁰ Bir kimsenin maden ocağında zorla çalıştırılması maksadıyla kaçırılması hali bu duruma örnek verilebilir. Hizmet ettirme ise zorla çalıştırma kavramından daha geniş olup bir kimsenin cebir veya tehdit altında emre hazır şekilde bulundurulması anlamına gelmektedir.¹⁹¹

1.1.3.3. Esarete Tabi Kılma Maksadıyla İnsan Ticareti

İnsan ticaretinin, mağdurun rızası dışında bir yerde esir, tutsak halde bulundurulması ve bu kapsamda hürriyetinden yoksun bırakılması insan ticaretinin bir başka şekildeki görünüm biçimini oluşturmaktadır.¹⁹² Esarete tabi kılınan kimsenin irade özgürlüğü ortadan kaldırılarak tabi olduğu kişinin emri altında bulundurulması söz konusu olmaktadır.¹⁹³

¹⁸⁷ Fuhuş amaçlı insan ticareti suçunda kaynak ülke çoğunlukla dünyanın Güney ve Doğu ülkeleri, Güneydoğu Asya ülkeleri, Doğu Avrupa ülkeleri, dağılan SSCB sonucu Orta Asya'da kurulan devletler ve Afrika ülkeleri olmaktadır. hedef ülke çoğunlukla dünyanın Kuzey ve Batı ülkeleri, Avrupa ve Amerika olmaktadır.

¹⁸⁸ <https://www.iom.int/> (Erişim Tarihi: 29/03/2023)

¹⁸⁹ BOLAT, Gürbüz, “Dünyada ve Türkiye’de İnsan Ticareti”, Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2005, s.35.

¹⁹⁰ SAGUT, s.50.

¹⁹¹ KOCA, Mahmut, “İnsan Yağması (Sömürüsü) Suçu (TCK m.201b)”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.52, S.2, 2003, s. 158.

¹⁹² 765 Sayılı eski Türk Ceza Kanunu kapsamında düzenlenen insan ticareti suçunda “esaret veya benzeri uygulamalara tabi kılmak” ifadesi kullanılıyordu. Benzeri uygulamalara tabi kılmak ifadesindeki maksat, esarete benzeyen yani bir kimsenin kişiliği üzerinde fiziksel bir egemenlik kurmaya yol açan herhangi bir durumda bulundurmak şeklinde ifade edilebilir. Bkz: **KOCA, s.158.**

¹⁹³ KOCA, s.158.

1.1.3.4. Vücut Organlarının Verilmesini Sağlama Maksadıyla İnsan Ticareti

Vücut organlarının verilmesini sağlama olarak ifade edilen kavram, daha çok organize suç örgütleri tarafından işlenen organ ticaretine tekabül etmektedir. Burada mağdurun rızasına aykırı olarak organlarını almak maksadıyla fail tarafından birtakım fiiller gerçekleştirilmektedir.¹⁹⁴ Bugün dünyadaki mevcut yasa dışı organ nakilleri dikkate alındığında, suçun bu görünüm şekli özellikle “organ mafyası” olarak da nitelendirebileceğimiz suç örgütleri tarafından yaygın olarak işlenmektedir.¹⁹⁵ Mağdurlar da çoğu zaman çaresizlik ve içinde bulundukları kötü ekonomik şartlar sebebiyle organlarının verilmesine mecbur bırakılmaktadır.¹⁹⁶

1.2. Uluslararası Hukukta İnsan Ticareti

1.2.1. Uluslararası Bir Suç Olarak İnsan Ticareti

1.2.1.1. İnsan Ticareti Suçunun Uluslararası Suç Niteliği

Bir devletin kamu düzenini ihlal eden ve o devletin mevzuatıyla suç kabul edilen fiiller, o devletin huzur ve sükununu garanti altına almak ve vatandaşların güvenli bir ortamda yaşamalarını sağlamak için yaptırıma bağlanmaktadır. Bir devletin sınırları dışında işlemekle birlikte o toplumun güvenliğini tehdit eden fiiller de uluslararası toplumu mağdur ettiği için “uluslararası suç” olarak görülmektedir.¹⁹⁷

Uluslararası suç kavramı üzerinde uzlaşıya varılabilmiş bir kavram değildir.¹⁹⁸ Uluslararası suça yönelik yapılan çalışmalar da bu konuya ışık tutmaktan çok kavram karışıklığına sebep olmaktadır.¹⁹⁹ Ancak belirtmemiz gerekir ki, hangi suçların uluslararası suç kategorisinde yer aldığının tespiti, devletlerin iradesine ve bu suçları yargılamak üzere kurulmuş uluslararası ceza mahkemelerinin statülerine bakılarak ortaya konulabilir.²⁰⁰ Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi, Tokyo Uluslararası

¹⁹⁴ KOCA, s.159.

¹⁹⁵ KURT YÜCEKUL, s.467.

¹⁹⁶ KURT YÜCEKUL, s.467.

¹⁹⁷ TEZCAN, Durmuş, ERDEM, Mustafa Ruhan, ÖNOK, Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s.41.

¹⁹⁸ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Uluslararası Ceza Hukuku, s.41.

¹⁹⁹ DEĞİRMENCİ, Olgun, “Çeşitli Görünümleriyle Uluslararası Suç Kavramı: Dar ve Geniş Anlamda Uluslararası Suçlar ve Türk Hukuk”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.71, S.1, 2013, s.231.

²⁰⁰ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Uluslararası Ceza Hukuku, s.44.

Uzakdoğu Askeri Mahkemesi, BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla kurulan Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi mahkemeler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulup varlığını devam ettiren ve uluslararası suçları belirleme noktasında söz sahibi olan mahkemelerden birkaçıdır.²⁰¹ Bu bağlamda bu uluslararası ceza mahkemelerinin incelediği uluslararası suç tipleri kendi aralarında bazı farklılıklar gösterse de temelde çekirdek uluslararası suç olarak şu dört suçta ortak paydada buluşmuşlardır: “soykırım suçu”, “insanlığa karşı suçlar”, “savaş suçları” ve “saldırı suçu”.²⁰² Ancak doktrindeki birtakım yazarlar başka bazı suçların da uluslararası suç olarak nitelendirilebileceğini ifade etmektedir ve sayma yoluyla bu suçları belirtmektedir.²⁰³ Bu noktada “sınır aşan” suçlar da önem arz eden diğer bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretide temel uluslararası suçların dışında kalan ancak ulusal sınırları aşmış birçok devletin ulusal hukukunu ihlal eden ve başka devletler üzerinde de etkiye sebep olan bu kategorideki suçlar, “sınır aşan” suçlar olarak ifade edilmektedir.²⁰⁴ “Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi”, bir suçta birtakım kriterleri tespit ettiği takdirde bu suçu sınır aşan suç olarak kabul etmektedir.²⁰⁵ Bu suçlar, uyuşturucu ticareti, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı gibi suçlardır. Bu ayrıma göre bu suçların kovuşturulması, ulusal ceza mevzuatlarında suç olarak kabul edilip bu doğrultuda düzenlenmeye bağlıken; uluslararası suçlar açısından böyle bir yükümlülük söz konusu değildir, uluslararası suçlar işlendikleri yerdeki ve yürürlükteki ulusal hukuk tarafından yasaklanmamış olsa dahi cezalandırılabilir. Ancak bu cezalandırılabilmenin bir uluslararası sözleşmeye dayanan temeli olmalıdır. Nitekim suçta ve cezada kanunilik ilkesi, uluslararası suçlar bakımından da geçerli bir ilkedir.²⁰⁶

²⁰¹ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Uluslararası Ceza Hukuku, s.44.

²⁰² TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Uluslararası Ceza Hukuku, s.45.

²⁰³ DEĞİRMENCİ, 2013, s.247.

²⁰⁴ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Uluslararası Ceza Hukuku, s.47.

²⁰⁵ Bkz: Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi m.3: “ 1 . Bu Sözleşme, metinde başka türlü belirtilmediği takdirde, aşağıdaki suçların önlenmesinde, soruşturulmasında ve kovuşturulmasında uygulanır: (a) Bu Sözleşmenin 5, 6, 8 ve 23. maddelerinde belirlenen suçlar; ve (b) Bu Sözleşmenin 2. maddesinde tanımlanan ağır suçlar; sınıraşan nitelikte olduğunda ve suça örgütlü bir suç grubunun karıştığı durumlarda; 2. Bu maddenin 1. fıkrası bakımından bir suç aşağıdaki durumlarda sınıraşan niteliktedir: (a) Suç birden fazla devlette işlendiğinde; (b) Suç tek bir devlette işlendiğinde ancak, hazırlanma, planlama, idare veya kontrolünün önemli bir kısmının başka bir devlette gerçekleşmesi halinde; (c) Suç tek bir devlette işlendiğinde ancak, birden fazla devlette suç teşkil eden faaliyetlerde bulunan örgütlü bir suç grubu suça karıştığında; veya (d) Suç tek bir devlette işlendiğinde, ancak başka bir devlette önemli etkileri olduğunda.”

²⁰⁶ BOZKURT, M. Uğur, “Uluslararası Ceza Hukuku İlkeleri Kapsamında Ad Hoc Uluslararası Ceza Mahkemelerine Yönelik Eleştiriler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, C.6, S.11, 2010, s.85.

Uluslararası suç kavramını geniş anlamıyla kabul eden yazarlar, sınır aşan suçları uluslararası suç kategorisinde değerlendirebilmektedir ki bizim de katıldığımız bu görüşe göre sınır aşan suçları uluslararası suç kavramından çok ayrı tutarak değerlendirmemek gerekmektedir.²⁰⁷ Bu bağlamda kanaatimizce insan ticareti suçunun da uluslararası bir suç olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Nitekim değişen ve gelişen dünyada uluslararası suç kavramını keskin sınırlarla belli olacak şekilde yoruma tabi tutmamak uluslararası toplumun da menfaatlerine hizmet edecektir.

1.2.1.2. İnsan Ticareti Suçu ile Uluslararası Hukukta Korunan Hukuki Değerler²⁰⁸

Her suçun işlenmesi sonucu birtakım hak veya haklar ihlal edilir ki hukuk düzenlerinin amacı da korunmaya değer bu hukuki menfaat veya menfaatlerin ihlal edilmesine engel olmaktır.²⁰⁹

İnsan ticareti suçuyla korunan hukuki menfaat veya değerler esasen birden fazladır. Bu hukuki değerler; uluslararası toplum düzeni, kamu düzeni, toplumun güvenliği, genel sağlık, mağdurun kişi özgürlüğü, insan onuru, çalışma özgürlüğü, cinsel hürriyet, vücut bütünlüğü olarak ifade edilebilir.²¹⁰ Bu bağlamda aşağıda bu hukuki değerleri kısaca açıklayarak değerlendireceğiz.

1.2.1.2.1. İnsan Onuru

İnsan ticareti suçuyla korunan hukuki değerlerin başında “insan onuru” gelmektedir. İnsan ticareti suçu, insan onurunu zedeleyen bir suçtur.

Tüm temel haklar özünde insan onurunu dayanak alarak şekillenir.²¹¹ Çünkü insan onuru, insan hakları kavramının da bir öncüsü olarak temel hak ve hürriyetlerin ortak noktasını oluşturmaktadır.²¹² 1689 tarihli “Temel Haklar Bildirisi (Bill of Rights)”

²⁰⁷ Aynı yönde görüş için bkz: **DEĞİRMENCİ, 2013, s.260**: “Uluslararası suç kavramı; örf ve adet hukuku kuralı veya sözleşme ile oluşturulan bir uluslararası ceza normu tarafından yaratılan suçları veya uluslararası sözleşmelerle, uluslararası toplumun korunan menfaatlerini ihlal ettiğinden dolayı önleme, soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma görevi ulusal hukuk sistemlerine verilen suçları ifade etmektedir.”

²⁰⁸ İnsan ticareti suçunun işlenmesiyle birçok temel hak ve hürriyet ihlal edilmekte olup burada sadece yaygın şekilde görülen ihlallerden bahsedilmiştir. Nitekim insanın ticarete konu olup alınıp satılması olgusu dahi tek başına bir ihlaldir.

²⁰⁹ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.44.

²¹⁰ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.45.

²¹¹ KURT YÜCEKUL, s.316.

²¹² DOĞAN, İlyas, “Alman Öğretisinde İnsan Onuru ve Güncel Sorunlar Hakkında Kısa Bir Giriş”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.2, 2005, s.53.

ve 1776 tarihli “Amerika Virginia İnsan Hakları Bildirisi”ne göre tüm insanlar doğuştan hürdür ve devredemeyecekleri ve vazgeçemeyecekleri birtakım hakları vardır.²¹³

İnsan onuru birçok uluslararası sözleşmede yer aldığı gibi yargı organlarının verdikleri kararlara da konu olmuştur. Bu bağlamda AİHM tarafından verilen bir kararda²¹⁴ mahkeme, insan onurunu yargılamanın kalbi olarak yorumlayarak insan onurunun korunması meselesini medeniyetlerin sorunu olarak değerlendirmiştir.²¹⁵

İnsan ticareti suçunda kişi, eşya statüsüne indirgenerek aşağılayıcı muamelelere maruz bırakılmaktadır. Bu bağlamda belirtmemiz gerekir ki insan ticareti suçunun yaptırıma bağlanmasıyla insan onuru hukuki bir değer olarak korunmaktadır.

1.2.1.2.2. Uluslararası Toplum Düzeni

İnsan ticareti suçunun yaptırıma bağlanmasıyla esasen uluslararası toplum düzeni ve uluslararası toplum güvenliğinin sağlanması da hedeflenmiştir.²¹⁶ Mağdurların birtakım ülkelerin sınırlarından geçirilerek hedef ülkelere götürülmesi sürecinde uluslararası toplum düzeni tehdit edilmektedir.²¹⁷

İnsan ticaretinin bir suç olarak “sınır aşan” niteliği, uluslararası toplumun güvenliğinin ihlal edilmesine neden olmaktadır. İnsan ticaretinin; bir yerden başka bir yere götürme, ülkeye sokma, ülke dışına çıkarma, sevk etme, nakletme gibi kişilerin dolaşımına sebep olan hareketleri, birden fazla ülkenin güvenliğini tehlikeye maruz bırakabilmektedir.²¹⁸

Uluslararası organize suç örgütlerinin kara para aklama, kaçakçılık, insan ticareti gibi eylemleri de uluslararası toplumdaki güvenliği ve huzuru bozacak niteliktedir.²¹⁹ Her ne kadar organize suç örgütlerinin başka devletlerin egemenlik alanlarına girmek suretiyle insan ticareti suçunu işlemesi yaygın olsa da bu organize suçluluğun

²¹³ Bu belgelerle birlikte birçok uluslararası belge, insan haklarının tarihsel gelişimi sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: **TERZİ, Mahir, “İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması Üzerine Bir İnceleme: İnsan Hakları ve Amerika”, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, C.27, S.2, 2017, s.63.**

²¹⁴ AİHM *S.W. v. Birleşik Krallık* Davası Başvuru No: 20166/92 <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%22human%20dignity%22%5D,%22appno%22:%5B%22%2220166/92%22%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-57%22%5D%7D> (Erişim Tarihi: 17/03/2023)

²¹⁵ ÇELİK, s.296.

²¹⁶ YENİDÜNYA, s.166.

²¹⁷ YENİDÜNYA, s.165.

²¹⁸ KURT YÜCEKUL, s.309.

²¹⁹ KURT YÜCEKUL, s.310.

engellenebilmesi ve uluslararası kamu düzeninin korunabilmesi mümkündür. Bu bağlamda Türk kanun koyucusu insan ticareti suçunu uluslararası suç kapsamında değerlendirerek 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.13 kapsamında cezalandırılabilmesine olanak tanımıştır.²²⁰ Buna göre fail nerede olursa olsun, suç kime karşı işlenmiş olursa olsun ve suç nerede işlenirse işlensin Türk kanunlarının uygulanacağı ifade edilmiştir. Kanun koyucunun yaptığı bu düzenlemeyi, insan ticareti suçunun 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu bağlamında uluslararası suçlar başlığı altında düzenlenmesi ile birlikte değerlendirdiğimizde; kanaatimizce kanun koyucu uluslararası toplum menfaatlerinin korunmasını amaçlamaktadır.

1.2.1.2.3. Kamu Düzeni

İnsan ticareti suçunun düzenlenmesiyle korunan hukuki menfaatlerden biri “kamu düzeni”dir. Kamu düzeni, bir ülkede yaşayan halkın gündelik yaşantısının güvenlik, dirlik, esenlik ve sağlık içinde sürdürebilmesi için alınan tedbirler ve bu kapsamda gerekli koşulların sağlanması şeklinde tanımlanabilir.²²¹

Kamu düzeni kavramı zaman içinde içerik yönünden genişleyerek toplumun huzur ve güvenliği, genel sağlık gibi kavramların yanında çevrenin korunması ve ekonomik kamu düzeni gibi kavramları da ihtiva edecek şekilde değişmiştir.²²² Bu bağlamda kamu düzeninin tesis edilebilmesi için devletin, kişilerin can ve mal güvenliğinin korumaya yönelik tedbirler alması gerekmektedir.²²³

İnsan ticareti suçunun kişiyi çeşitli şekillerde sömürmeyi amaçlayan bir suç olması nedeniyle bu suçun, kamu düzenini ciddi boyutta tehdit eden bir nitelik taşıdığını ifade edebiliriz.²²⁴ Nitekim insan ticareti suçu, kişilerin can ve mal güvenliğini ihlal etmektedir. Bununla birlikte fuhşa sürüklenen mağdurlar aracılığıyla bulaşıcı hastalıklar toplumda taşınıp yaygınlaşır ki bu durum halk sağlığını tehdit eder. Dolayısıyla insan

²²⁰ Bkz: TCK m.13/3: “Birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde yazılı suçlar dolayısıyla yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanının talebi üzerine Türkiye’de yargılama yapılır.”

²²¹ ÖZDEMİR, Ali, “Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması Örneği)”, International Journal of Legal Progress, C.2, S.2, 2016, s.83.

²²² KURT YÜCEKUL, s.306.

²²³ AYDIN, Emin, İnsan Ticareti Suçu, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2010, s.36.

²²⁴ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s. 43; DEĞİRMENCİ, 2006, s.72.

ticareti suçunun kamu düzenini ihlal ettiğini ve bu bağlamda insan ticareti suçuyla korunan hukuki menfaatlerden birinin kamu düzeni olduğunu belirtebiliriz.

1.2.1.2.4. Kişilerin Temel Hak ve Hürriyetleri

İnsan ticareti suçuyla kişilerin uluslararası mevzuatta güvence altına alınan temel hak ve hürriyetleri korunmaktadır. Nitekim insan ticareti suçunun işlenmesiyle kişi rızasına aykırı olarak cebir, şiddet, tehdit ve baskı, zorlamayla bir yerden başka bir yere götürülebilmekte, bir yerden tedarik edilebilmekte, kaçırılabilenkte veya sevk edilebilmektedir.²²⁵ Bahsettiğimiz bu durumlarda da kişinin irade özgürlüğü başta olmak üzere birçok temel hak ve hürriyeti ihlal edilmektedir.²²⁶ Bu kapsamda insan bedeninin meta olarak kullanılmasıyla mağdur kimselerin kişilik hakkı²²⁷ ve vücut bütünlüğü²²⁸ de ihlal edilmektedir.²²⁹

Esasen insan ticareti suçuyla korunan hukuki değerler bu bahsettiğimiz değerlerden çok daha fazladır. Öyle ki insan ticaretinin bir suç olarak çok hareketli bir suç olması da gerçekleştirilmesi muhtemel ihlalleri arttırmaktadır.²³⁰

1.2.1.3. İnsan Hakları Açısından İnsan Ticareti

İnsan hakları, devletlerin temel mevzuatlarının önemli bir altyapısını oluşturmaktadır. İnsanın sadece insan olması sebebiyle doğuştan sahip olduğu bu haklar, devlet karşısında korunması gereken talep edilebilir menfaatlerdir.²³¹

İnsan ticareti, başta insan onuru olmak üzere insan haklarının birçoğunu ihlal edebilmektedir. Bu insan haklarının bir kısmını; başta yaşam hakkı olmak üzere özgürlük ve güvenlik hakkı, işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muameleye veya cezaya tabi tutulamama hakkı, köleliğe veya kulluğa veya emek sömürsüne maruz kalmama

²²⁵ KURT YÜCEKUL, s.311.

²²⁶ Bu bağlamda mağdurların seyahat hürriyetleri de kısıtlanmaktadır. Hatta insan ticareti suçunun failleri tarafından aynı zamanda kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu işlenmektedir. Bkz: **YENERER ÇAKMUT, Özlem, “Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu (TCK m.109)”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.19, S.2, 2013, s.589.**

²²⁷ Kişilik hakkı, kişinin kişiliğini oluşturup onu insan kılan maddi ve manevi tüm değerlerine ilişkin meydana gelen haktır. Bkz: **SEROZAN, Rona, “Kişilik Hakkının Korunmasıyla İlgili Bazı Düşünceler”, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.11, S.14, 2011, s.93.**

²²⁸ Vücut bütünlüğünün ihlali, zarar gören kişinin beden ve ruh bütünlüğünün maddi veya manevi açıdan zarar uğrayıp bozulmasını ifade etmektedir. Bkz: **ŞAHİN, Ayşenur, “Vücut Bütünlüğünün İhlalinden Doğan Zarar ve Tazmini”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.15, S.2, 2011, s.124.**

²²⁹ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.45.

²³⁰ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.45.

²³¹ TERZİ, s.57.

hakkı, cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmama hakkı, örgütlenme özgürlüğüne sahip olma hakkı, seyahat özgürlüğü hakkı, fiziksel ve zihinsel olarak refah yaşayabilmeye olanak tanıyacak standartlara sahip olma hakkı, adil çalışma koşullarına sahip olma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, çocukların özel korunma hakkı ve ırk, cinsiyet, dil, din, siyasi görüş, ulusal veya sosyal köken gibi nedenlerle ayrımcılığa maruz kalmama hakkı olarak özetleyebiliriz.²³²

İnsan haklarının gelişimi sürecinde “insan onuru” kavramı, insan haklarının tartışılıp uzlaşıya varılarak ortak temel bir hak olarak benimsenmesinde adeta bir kilometre taşı olmuştur. Nitekim insan onuru kavramı üzerine söylenen birçok söz, yapılan birçok çalışma ve tarih göstermiştir ki insan onuru; bir kimsenin salt insan olmasından dolayı sahip olduğu değerdir.²³³ Bu bağlamda insan onuru, insanın kişiliğinin bir parçasıdır. Öyle ki hiçbir surette ırk, dil, din veyahut ayırıcı bir kritere bağlanamaz.

İnsan ticareti suçunun insan haklarına, özelinde de insan onuruna aykırı olduğu tespiti esasen insan onurunun uluslararası bağlamda bir uzlaşma çerçevesinde kabul edilip tanınmasıyla desteklenebilir.²³⁴ Nitekim insan onuru kavramı salt dini ve ahlaki değildir, devletlerin mevzuatlarının hazırlanmasına dayanak oluşturan insan hakları kavramının altyapısını oluşturan bir kavram olma özelliğine haizdir.

İnsan ticareti de yukarıda tarihsel bağlamda bahsettiğimiz kölelik kurumuyla özdeş olan yapısı itibarıyla insanın sahip olduğu kişilik hakkına tecavüz ederek bu suçun mağdurlarının onurlarını zedelemektedir. Tarihte kölelik, günümüzde ise modern kölelik olarak bilinen bu olgu, yüzyıllardır insanın bir eşya gibi maliki tarafından üzerinde istenildiği şekilde tasarrufta bulunmasına imkân vermiştir.²³⁵ Bu bağlamda insan onurunu korumak amacıyla mağdur olan kimselerin korunması, faillerinin bulunarak yargılanmaları ihtiyacı doğmuştur. Nitekim bu doğrultuda, insan ticaretinin mağduru olan kadınların, emeği sömürülen ve zorla çalıştırılan işçilerin, maddi imkânsızlık sebebiyle doku ve organlarını satmaya zorlanan kimselerin insan ticaretinden dolayı ikincil mağduriyet yaşamaması için uluslararası iş birliği yapılması söz konusu olmuştur. Bu kapsamda da birtakım örgütler kurulmuş ve birtakım sözleşmelere taraf olunmuştur. İnsan haklarının hem evrensel hem de bölgesel olarak korunması da bu taraf olunan

²³² BURKE, Mary C., s.12.

²³³ KURT YÜCEKUL, s.315.

²³⁴ DURAN, Asim, “İnsan Onuruna İlişkin Farklı Perspektifler”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C.18, S.2, 2018, s.102.

²³⁵ KURT YÜCEKUL, s.316.

sözleşmelerle ve uluslararası düzlemde insan haklarını korumayı hedefleyen örgütlerle desteklenerek güçlendirilmiştir.²³⁶

1.2.2. İnsan Ticaretine Karşı Uluslararası Sözleşmeler

İnsan ticaretini engellemeye yönelik dünyada birçok uluslararası anlaşma imzalanmıştır. Dünyada insan ticaretinden bahseden ilk sözleşmeler 20. yüzyılda imzalanmış olup bu sözleşmeler, insan ticareti açısından uluslararası bağlamda kabul görece diğer sözleşmelere dayanak oluşturmuştur.²³⁷ Bu sözleşmelerle insan ticareti tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda insan ticaretinin uluslararası niteliği de gözetildiğinde devletlerin önlem alması ve insan ticaretinin meydana gelme oranlarının azaltılması hedeflenmiştir.²³⁸

Günümüzde insan ticareti açısından gündeme gelen ilk belgelerden biri olan Palermo Protokolü ve bu Protokolün ekleri, insan ticaretine yönelik kavramlar açısından son derece önemlidir. Bununla birlikte bu protokol imzalanana kadar geçen sürede kabul edilen uluslararası sözleşmeler de en az bu protokol kadar incelenmeye değerdir. Nitekim insan ticaretinin önlenmesi için yapılan girişimleri anlamlandırıp tarihsel süreç içerisindeki çabaları idrak edebilmek açısından bu belgeler değerlendirilmelidir. Dolayısıyla bu bölümde önemli birtakım sözleşmelere yer verilecek olup insan ticaretinin tarihsel gelişim süreci bu sözleşmelerle açıklanmaya çalışılacaktır.

1.2.2.1. Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme (1904)²³⁹

İnsan ticaretini önlemeye yönelik anlaşmaların ilki “Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme”dir.²⁴⁰ Bu sözleşme, insan ticaretini

²³⁶ ÇATAL, Betül, “İnsan Haklarının Korunmasında Ulusal, Bölgesel ve Uluslararası Mekanizmalar”, Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2018, s.94.

²³⁷ YENİDÜNYA, s.102.

²³⁸ YENİDÜNYA, s.102.

²³⁹ Sözleşme metni için bkz: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1920/09/19200907%2006-00%20AM/Ch_VII_8p.pdf (Erişim Tarihi:23/01/2023)

²⁴⁰ Bu sözleşmeye Türkiye 1904 yılında taraf olmamıştır. Türkiye hem bu sözleşmeyi hem de bu sözleşmeden sonra imzalanan 1910 tarihli “Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme”yi değiştiren Protokol ve ekini 5570 Sayılı Kanun ile onaylayarak kabul etmiştir. Bkz: **KURT YÜCEKUL, s.75.**

5570 Sayılı Kanun metni için ayrıca bkz: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc032/kanuntbmmc032/kanuntbmmc03205570.pdf (Erişim Tarihi:23/01/2023)

engellemeye yönelik sözleşmelerin ilki olması dolayısıyla tarihte önemli bir yer tutmaktadır.²⁴¹

Hemen belirtmemiz gerekir ki bu sözleşme, fuhuş maksadıyla kadın ve kız çocuklarının insan ticaretine konu edilmesini engelleyebilmek adına kabul edilmiştir.²⁴² Bu doğrultuda, insan ticaretinin zorla çalıştırma, hizmet ettirme, esarete tabi kılma, organlarını alma gibi amaçlardan birine ulaşmak için gerçekleştirilmesi halinde bu sözleşme uygulama alanı bulmayacaktır.

Bu sözleşmenin uygulama alanına sadece beyaz ırka mensup olan kadın ve kız çocukları dahildir, erkekler veya beyaz ırka mensup olmayan kadınlar ve kız çocukları bu sözleşmenin kapsamı dışındadır.²⁴³ Ancak beyaz kadın ticaretine ilişkin bir tanım içermeyen ve hangi fiillerin suç sayılacağına ilişkin bir belirleme yapmayan sözleşme, müeyyide içeren herhangi bir düzenlemeye de yer vermemiştir.²⁴⁴

Bu sözleşmeyle beyaz kadın ticaretinin²⁴⁵ engellenmesi ve bu kapsamda insan ticareti mağduru olan kadınların ve kız çocukların korunabilmesi hedeflenmiştir. Dolayısıyla sözleşme, taraf devletlerin bu çerçevede alması gereken tedbirleri açıklayarak birtakım yükümlülükler öngörmüştür.²⁴⁶

1.2.2.2. Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme (1910)²⁴⁷

18 Mayıs 1904 tarihli “Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme”nin yukarıda da belirttiğimiz üzere cezalandırıcı hükümler getirmemiştir. Nitekim bu sözleşmenin asıl hedefi insan ticareti fiillerine maruz kalan mağdurlarını korumak olduğu için insan ticaretiyle mücadele edebilmek açısından yetersiz kalmıştır. Bu sebeple bu sözleşmeyi geliştirebilmek adına yaklaşık 6 sene sonra

²⁴¹ KIZILSÜMER, Deniz, “İnsan Ticareti ile Mücadele: Uluslararası Belgeler ve Türkiye’nin Çabaları”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.62, S.1, 2007, s.116.

²⁴² YENİDÜNYA, s.103.

²⁴³ VURAL, s.89.

²⁴⁴ KURT YÜCEKUL, s.75.

²⁴⁵ Kadın ticareti, kanunlara aykırı bir şekilde ve ticari maksatlı olarak kadınların satılması ve cinsel sömürüye maruz kalması, iradesi dışında başka kimselerin manevi tatmini için hizmet ettirilmesi olarak tanımlanabilir. Bkz: **KONAN, s.1483.**

²⁴⁶ KURT YÜCEKUL, s.75.

²⁴⁷ Sözleşme metni için bkz: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1888/01/18880101%2006-01%20AM/Ch_VII_10p.pdf (Erişim Tarihi:23/01/2023)

4 Mayıs 1910 tarihinde “Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme” imzalanmıştır.²⁴⁸

Taraf devletlere insan tacirlerini cezalandırma yükümlülüğü getiren 1910 tarihli bu sözleşme, 13 ülke tarafından imzalanmıştır.²⁴⁹

Bu sözleşmenin ilk maddeleri incelendiğinde, fuhuş maksatlı insan ticaretinin cezalandırılmasına yönelik hükümler tesis edildiğini belirtebiliriz. Bu kapsamda sözleşmeye taraf devletlere, madde metninde geçen fiilleri suç olarak düzenleme ve bu kapsamda cezalandırma yükümlülüğü getirilmiştir.²⁵⁰

Bu sözleşmeyle insan ticaretinin kavramsal unsurları düzenlenmiş olmakla birlikte insan ticaretinin salt ülke içinde değil ülke dışında da cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir.²⁵¹ Böylece insan ticaretinin sınır aşan niteliğine dikkat çekilmiş ve devletlerarası iş birliği, insan ticareti fiilleriyle etkili ve etkin mücadelede bir ihtiyaç olarak görülmüştür.²⁵²

1.2.2.3. Kadın ve Çocuk Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme (1921)²⁵³

Kadın ve Çocuk Ticaretinin Men ve Zecrine Dair Beynelmilel Cenevre Mukavelesi, 30 Eylül 1921 tarihli olup insan ticaretiyle ilgili yukarıda bahsettiğimiz 1904 tarihli Sözleşme ile 1910 tarihli Sözleşmeden farklı olarak “kadın ve çocuk ticareti” ibaresi kullanmıştır.²⁵⁴ Bu bağlamda Sözleşme, insan ticaretiyle salt kadın ticareti kapsamında mücadele edilmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır.²⁵⁵

Bu sözleşmede “beyaz köle ticareti” yerine “kadın ve çocuk ticareti” ifadesi kullanılmıştır ki bu değişiklikle reşit olmayan erkekler de sözleşmenin kapsamına alınmıştır.²⁵⁶ Bununla birlikte bu sözleşmenin kendinden önceki 1904 tarihli ve 1910

²⁴⁸ YENİDÜNYA, s.104.

²⁴⁹ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.29.

²⁵⁰ KURT YÜCEKUL, s.76.

²⁵¹ KONAN, s.1486.

²⁵² YENİDÜNYA, s.104.

²⁵³ Sözleşme metni için bkz: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1950/04/19500424%2010-31%20PM/Ch_VII_2p.pdf (Erişim Tarihi:23/01/2023)

²⁵⁴ YENDÜNYA, s.105.

²⁵⁵ KURT YÜCEKUL, s.78.

²⁵⁶ VURAL, s.94.

tarıhli Sözlşmelerden diğler farkı, teşebbüsün ve iştirakin de cezalandırılabilmesine ilişkin düzenleme getirmesidir.²⁵⁷

Sözlşmenin 5. maddesi, 1910 tarihli Sözlşmede reşit olmak için doldurulması gereken 20 yaş kriterini 21 yaşa yükseltmiştir.²⁵⁸ Bunun bir sonucu olarak da insan ticaretine maruz kalan 21 yaşını doldurmamış kimseler cinsiyet koşulu aranmaksızın bu sözlşmenin koruması altında değlerlendirilecektir. Ancak kişi 21 yaşını doldurmuşsa, sözlşmenin korumasından faydalanabilmesi için bu kimsenin kadın olması şartı aranacaktır.

Yukarıda yaptığımız açıklamalar doğrultusunda “30 Eylül 1921 tarihli Kadın ve Çocuk Ticaretinin Men’ine Dair Milletlerarası Sözlşme” olarak da ifade edebileceğimiz bu sözlşme, insan ticaretinden başka bir suç ihdas etmemiştir. Bu doğrultuda yukarıda açıkladığımız 1904 tarihli ve 1910 tarihli Sözlşmeleri tamamlayarak bu iki sözlşmenin etkisini güçlendirmiştir.²⁵⁹

1.2.2.4. Kölelik Sözlşmesi (1926)

Köleliğin kaldırılması için Milletler Cemiyeti tarafından 25 Ekim 1926 tarihinde “Kölelik Sözlşmesi” kabul edilmiştir.²⁶⁰ Bu sözlşme, 23 Ekim 1953 tarihli Protokol ile değıştirilerek Milletler Cemiyetinin görev ve yetkileri Birleşmiş Milletlere devredilmiştir.²⁶¹

1953 tarihli yukarıda bahsettiğimiz Protokol ile değışik 1926 tarihli “Köleliğe İlişkin Sözlşme”²⁶² olarak da ifade edebileceğimiz Kölelik Sözlşmesi, kölelik tanımını ihtiva eden ilk uluslararası sözlşmedir. Bu bağlamda köleliği ve köle ticaretini yasaklayan 1926 tarihli “Köleliğe Karşı Sözlşme”nin ilk maddesinde köleliğin tanımı

²⁵⁷ DEĞİRMENCİ, 2006, s.66.

²⁵⁸ VURAL, s.95.

²⁵⁹ KURT YÜCEKUL, s.79.

²⁶⁰ Türkiye bu sözlşmeyi 5 Haziran 1933 tarihli 2273 Sayılı Kanun ile kabul etmiştir.

Bkz: 12 Haziran 1933 tarihli 2425 Sayılı Resmî Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2425.pdf> (Erişim Tarihi:24/01/2023)

²⁶¹ 23 Ekim 1953 tarihli Protokol, Türkiye tarafından 14 Ocak 1955 tarihinde imzalanmıştır. Bkz: **KURT YÜCEKUL, s.79.**

²⁶² 1926 tarihli “Kölelik Sözlşmesi”ni değıştiren Protokol için bkz: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/protocolslavery.pdf> (Erişim Tarihi:24/01/2023)

yapılmış olup sözleşmenin devamı maddelerinde taraf devletlere köle ticaretini engelleme ve cezalandırma sorumluluğu yüklenmiştir.²⁶³

Sözleşmenin ilk maddesinde kölelik, “*üzerinde mülkiyet hakkına bağlı erk ve yetkilerin kısmen ya da toplu olarak kullanıldığı bir kişinin statüsü ya da durumu*” şeklinde ifade edilmektedir. Aynı maddenin devamındaki ikinci paragrafta köle ticaretinin tanımı ise “*köle ticareti, bir şahsın köle haline getirmek amacıyla ele geçirilmesi, iktisabı veya devri, bir kölenin satılmak veya değiş-tokuş edilmek üzere iktisabı; satılmak veya değiş-tokuş edilmek üzere iktisap edilmiş bir şahsın satış veya değiş-tokuş suretiyle devri ve genel olarak kölelerin ticareti veya nakline ilişkin her türlü eylemi ifade eder*” şeklinde yapılmıştır.²⁶⁴

Bu Sözleşme, köleliğe ilişkin tanım yaparak kendisinden önce kabul edilen köleliğe ilişkin sözleşmeleri ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte Sözleşme, yukarıda bahsettiğimiz cinsel sömürü maksatlı işlenen insan ticareti suçunun önlenmesiyle ilgili sözleşmelerden farklı olarak emek sömürüsü kapsamında zorla çalıştırma ve zorunlu çalışmanın engellenmesine yönelik hükümler tesis etmiştir.²⁶⁵ Dolayısıyla taraf devletlere köleliği önleyici birtakım tedbirler alma yükümlülüğü getiren bu sözleşme, kendinden önceki diğer sözleşmelerden daha kapsamlı ve daha koruyucu olmuştur.

²⁶³ KARAASLAN, Muzaffer, “Kölelik Yasağının Tarihsel Gelişimi”, Yaşar Hukuk Dergisi, C.4, S.1, 2022, s.67.

²⁶⁴ KURT YÜCEKUL, s.79.

²⁶⁵ Bkz: 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesi m.5: “*Yüksek Âkit taraflar, cebrî ve mecburî mesaiye müracaatin, vahim neticeleri müeddi olacağını tasdik ve her biri kendi hâkimiyeti, kazası, himayesi, velayet, vesayeti altındaki topraklarda cebrî ve mecburî mesaisinin esarete müşabih şeraiti tevhit eylemesinden içtinap etmek için faideli tedbirler almağı taahhüt ederler. Şurası mukarrerdir ki:*

1) *Aşağıda ikinci fıkrada yazılı muvakkat ahkâm kaydı ihtirazisi tahtında, cebrî ve mecburî mesai, ancak âmme menafii için istenebilir.*

2) *Ammenin menafiiinden başka menafii için elân cebrî ve mecburî mesai mevcut olan arazide, Âkit Devletler, mümkün olduğu kadar süratle, buna tedricî bir surette nihayet verilmesine gayret edecekler ve işbu cebrî ve mecburî mesai mevcut olduğu müddetçe buna ancak istisnâî olarak ve tam bir bedel mukabilinde ve mutad olan ikamet mahallinin tebdiline kimse icbar edilmemek şartile müracaat edilebilecektir.*

3) *Her halde alâkadar ülkenin salâhiyettar memurini merkeziyesi cebrî ve mecburî mesaiye müracaattan mütevellit mes’uliyeti kabul edeceklerdir.*”

1.2.2.5. Reşit Kadın Ticaretinin Men'ine Dair Beynelmilel Cenevre Sözleşmesi (1933)²⁶⁶

Sözleşme, kadın ve çocuk ticaretinin engellenmesi adına kendinden önce kabul edilen sözleşmeleri geliştirip tamamlamak üzere imzalanmıştır. Sözleşmenin ilk maddesinde “*Bir başkasının ihtiraslarını tatmin etmek üzere reşit bir kadın veya kızı, kendi rızasıyla olsa bile, başka bir memlekette icrayı fuhuş maksadıyla kullanan, sürükleyen veya baştan çıkaran kimse, suç unsurlarını teşkil eden fiillerin her biri ayrı ayrı memleketlerde yapılmış bulunsu bile cezalandırılacaktır*” şeklinde düzenleme yapılmıştır.²⁶⁷ Düzenlenen hüküm incelendiğinde, insan ticareti fiillerinin cezalandırılabilmesi noktasında evrensellik ilkesine vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda insan tacirleri nerede insan ticareti fiillerini gerçekleştirmiş olursa olsun cezalandırılabilirlik mümkün hale getirilmiştir.

İnsan ticareti fiillerinin ağırlığı dikkate alınarak hazırlanan bu sözleşmede ayrıca teşebbüs aşamasında kalmış fiillerin de cezalandırılabilmesine ilişkin hükümler kabul edilmiştir.²⁶⁸ Sözleşmede, insan tacirlerinin hazırlık fiilleri ile icrai hareketleri farklı ülkelerde gerçekleştirmesi durumunda dahi bu eylemlerinden sorumlu tutulup cezalandırılacağı belirtilmiştir.

Dolayısıyla bu sözleşme ile tesis edilen hükümlerle insan tacirlerini caydırıcı birtakım düzenlemeler getirilmesi hedeflenmiştir.

1.2.2.6. İnsan Ticaretinin ve Başkasının Fuhşunu Sömürmenin İlgası Hakkında Sözleşme (1949)²⁶⁹

Birtakım kaynaklarda her ne kadar Türkiye'nin bu sözleşmeyi imzaladığından söz edilmiş olsa da²⁷⁰ Türkiye 2 Aralık 1949 tarihli bu sözleşmeye taraf olmamıştır.²⁷¹

²⁶⁶ Sözleşmenin Türkiye açısından yürürlüğe giriş tarihi 19 Mart 1941'dir. Sözleşme, 22 Nisan 1935 tarihli 2984 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak onaylanmıştır. Bkz: 22 Nisan 1935 tarihli 2984 Sayılı Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2984.pdf> (Erişim Tarihi:24/01/2023)

²⁶⁷ KURT YÜCEKUL, s.81.

²⁶⁸ KURT YÜCEKUL, s.81.

²⁶⁹ Sözleşme metni için bkz: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/trafficpersons.pdf> (Erişim Tarihi:25/01/2023)

²⁷⁰ COŞKUN, Emel, “Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti”, Çalışma ve Toplum Dergisi, C.3, S.42, 2014, s.186.

²⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: UNTC (Erişim Tarihi:25/01/2023)

Birleşmiş Milletler, yukarıda bahsettiğimiz fuhuş maksatlı insan ticaretinin engellenmesi adına imzalanan sözleşmeleri 2 Aralık 1949 tarihli İnsan Ticaretinin ve Fuhuş Amacıyla İstismarın Önlenmesi Sözleşmesi adı altında birleştirmiştir.²⁷²

Bu sözleşme, fuhşun iç hukuka ait meseleden ziyade uluslararası bir sorun olduğuna dikkat çeken ilk uluslararası belgedir.²⁷³

Sözleşmede, fuhşun, insan bedeninin kullanılması sebebiyle mağdurun kişilik hakkını ihlal ettiği ve toplumsal değerlere aykırı olduğu belirtilerek insan onuruyla bağdaşmadığı ifade edilmiştir.²⁷⁴

Sözleşme, ilk maddesinde mağdurdan bahsederken cinsiyet ayrımı yapmamış, kapsayıcı bir ifadeyle “*herhangi bir kimse*” şeklinde mağduru belirlemiştir. Sözleşme, esasen başkalarının fuhşunun sömürülmesini engelleme amacı taşımaktadır.²⁷⁵ Bu kapsamda taraf devletlere de birtakım yükümlülükler getirmektedir.²⁷⁶

1.2.2.7. Zorla Çalıştırmanın Önlenmesi Sözleşmesi (1957)²⁷⁷

Bu sözleşme ILO’nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) temel haklara ilişkin 8 sözleşmesinden biri olup Türkiye, 14 Aralık 1960 tarihinde 162 Sayılı Kanun ile bu sözleşmeyi kabul etmiştir.²⁷⁸

5 Haziran 1957 tarihinde kabul edilen “Zorla Çalıştırmanın Önlenmesi Sözleşmesi” ile taraf devletlere cebri veya mecburi çalışmayı engelleme konusunda tedbir alma yükümlülüğü getirilmiştir.²⁷⁹

²⁷² VURAL, s.97.

²⁷³ VURAL, s.98.

²⁷⁴ TANERİ, Gökhan, “Fuhuş Suçu”, Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.2, S.3, 2015, s.94.

²⁷⁵ VURAL, s.101.

²⁷⁶ YENİDÜNYA, s.108.

²⁷⁷ Sözleşme metni için bkz: <https://www.ihd.org.tr/zorla-liirmanin-kaldirilmasi-slees/> (Erişim Tarihi:25/01/2023)

²⁷⁸İlgili kanunun yayımlandığı 21/12/1960 tarihli ve 10686 Sayılı Resmi Gazete için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10686.pdf> (Erişim Tarihi: 25/01/2023)

²⁷⁹ Bkz: https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377271/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi:27/09/2022)

1.2.2.8. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (1966)²⁸⁰

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihli 2200 A (XXI) sayılı kararıyla Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi kabul edilmiştir.²⁸¹

Sözleşmenin maddi haklar başlığı altındaki bölümünde birtakım temel insan haklarından bahsedilmekle beraber 7. maddesinde hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışa veya cezaya maruz bırakılamayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca köleliği ve köle ticaretinin her türlü şeklini sözleşme yasaklamıştır.²⁸²

Sözleşmenin zorla çalıştırma ve zorunlu çalışmaya vurgu yapan 8.maddesi, zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma kapsamına girmeyen halleri de madde metninde sayarak belirtmiştir.

1.2.2.9. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (1979)²⁸³

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 19 Aralık 1979 tarihinde 34/180 sayılı kararla kabul edilen “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme”, Türkiye’de 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁸⁴

²⁸⁰ Sözleşme metni için bkz: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf> (Erişim Tarihi: 25/01/2023)

²⁸¹ Bkz: <https://www.ihd.org.tr/sasve-medenihaklar-uluslararası-slees/> (Erişim Tarihi: 29/09/2022)

²⁸² Bkz: Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m.8:

“1. Hiç kimse köle olarak tutulamaz; her türlü kölelik ve köle ticareti yasaktır.

2. Hiç kimse kul olarak tutulamaz.

3.

a) Hiç kimse zorla çalıştırılmaz veya zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz;

b) Bu fıkranın a) bendi, bir suçla karşılık hapisle birlikte ağır işte çalıştırma cezasının verilebildiği ülkelerde, yetkili bir mahkeme tarafından böyle bir cezanın verilmesi sonucunda ağır işte çalıştırmayı engelleyici sayılamaz;

c) Aşağıdaki haller, bu fıkra bakımından “zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma” sayılmaz:

(i) Bir mahkemenin hukuka uygun bir kararının sonucu olarak hapsedilen bir kimseden veya böyle bir hapislikten şartla salıverilmiş bir kimseden şartla tahliye süre için normal olarak istenen ve b) bendi kapsamına girmeyen bir iş veya hizmet;

(ii) Askeri nitelikteki bir hizmet ve inanç nedeniyle askerlik hizmetine katılmama hakkının tanındığı ülkelerde vicdani redcilerden hukuken yerine getirmeleri istenen bir kamu hizmeti;

(iii) Toplumun yaşamını veya iyiliğini tehdit eden olağanüstü bir durum veya felaket halinde yapılması emredilen bir hizmet;

(iv) Normal vatandaşlık yükümlülüklerinin bir parçasını oluşturan bir iş veya hizmet.”

²⁸³ Sözleşmenin yayımlandığı Resmi Gazete için bkz: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKarsiAyrımcılığınOnlenmesiSozlesmesi.pdf> (Erişim Tarihi:25/01/2023)

²⁸⁴ Bkz: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/122-kadnlara-kars-her-turlu-ayrımclgn-onlenmesi-sozlesmesi/> (Erişim Tarihi:29/09/2022)

Bu Sözleşmede, kadınlarla erkeklerin eşit olduğu vurgusu yapılmış ve kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğu belirtilmiştir. Sözleşme bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kadınların toplumdaki sosyoekonomik seviyesinin yükseltilmesi ile birlikte kadınların çalışma hayatında yaşadığı veya yaşaması muhtemel sıkıntıların önüne geçilerek bu durumlara ilişkin önlemler alınması hedeflenmiştir.

1.2.1.10. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi²⁸⁵

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun insan ticareti yasağı gibi temel insan haklarını düzenlediği ve sözleşmeye taraf devletlere birtakım yükümlülükler getirdiği sözleşmelerden sadece bir tanesi olmakla beraber adeta kilometre taşı niteliği taşımaktadır.

Bildirgenin 4. maddesinde “*Hiç kimse, kölelik ya da kulluk altında tutulamaz; her türden kölelik ve köle ticareti yasaktır.*” şeklinde ifade edilerek köleliğin her türü kesin bir söylemle yasaklanmıştır. Bir sonraki madde de insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın kimseye uygulanamayacağını hüküm altına almaktadır ki bu ifadeyle vurgulanan ve korunmaya çalışılan olgu, insan onurudur.

1.2.1.11. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi²⁸⁶

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, temel insan hakları kapsamında yaptığı düzenlemelerle sözleşmeye taraf devletlere birtakım sınırlara uyma yükümlülüğü getirmiştir.

Kölelik, zorla çalıştırma ve zorunlu çalışmayı da kesin bir dille reddederek zorla çalıştırma veya zorunlu çalışmanın istisnalarını belirlemiştir.²⁸⁷

²⁸⁵ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Beyannamenin resmi Türkçe çevirisi, 27 Mayıs 1949 tarihli 7217 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bildirge için bkz: http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/insan_haklari_evrensel_bildirisi.pdf (Erişim Tarihi: 29/09/2022)

²⁸⁶ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye de bu sözleşmeyi 4 Kasım 1950 tarihinde imzalamış olmakla birlikte 10 Mart 1954 tarih ve 6366 Sayılı Onam Kanunu ile 19 Mart 1954 tarih 8662 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Sözleşme, 18 Mayıs 1954 tarihinde Türkiye’de yürürlüğe girmiştir. Bkz: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/49-avrupa-insan-haklar-sozlesmesi/> (Erişim Tarihi:29/09/2022)

²⁸⁷ Bkz: AİHS m.4:

“1. Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz.

2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.

3. Aşağıdaki haller, bu madde anlamında “zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma” sayılmaz:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise verdiği bazı kararlarında köleliği bu maddeden daha dar biçimde yorumlamıştır.²⁸⁸ Mahkemeye göre kölelik, köle üzerinde gerçek anlamda kullanılabilen bir mülkiyet hakkıdır.²⁸⁹ Sözleşme, köleliğin çerçevesini dar tutmamaktadır. Bu doğrultuda belirtmemiz gerekir ki; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, Sözleşmeyi esas alarak oluşturduğu içtihatlarda ihlal kararı verebilmesi çok daha olasıdır.

1.2.1.12. 13 Aralık 2000 tarihli Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (Palermo Protokolü)²⁹⁰

İnsan ticaretine ilişkin bu ek protokol, insan ticaretiyle ilgili en kapsayıcı tanımın yapıldığı ve insan ticareti suçuyla küresel çapta mücadele etmeyi benimseyen ilk uluslararası sözleşmedir.²⁹¹ Daha çok “Palermo Protokolü” olarak bilinen bu sözleşme, insan ticaretiyle ilgili kilometre taşı niteliğindedir. Protokol, insan ticaretiyle ilgili araştırmalarda ve çalışmalarda ilk dikkat çeken hukuki metinlerden biri olma özelliğine haizdir.²⁹²

“Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol” olarak Palermo Protokolü, bu sözleşmenin eki durumundadır. Bu bağlamda bu sözleşmenin bir eki olarak Palermo Protokolü, organize suçlara yönelik bir hukuki metnin içerisinde yer almaktadır. “Organize suç”, üç veya daha

a) Bu Sözleşme'nin 5. maddesinde öngörülen koşullara uygun olarak tutulu bulunan bir kimseden, tutulu bulunduğu sırada veya şartlı tahliyeden yararlandığı süre içinde olağan olarak yapması istenilen bir iş;

b) Askeri nitelikli herhangi bir hizmet veya vicdani reddin meşru sayıldığı ülkelerde, vicdani reddi seçen kişilere zorunlu askerlik hizmeti yerine gördürülebilecek başkaca bir hizmet;

c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz veya afet hallerinde gerekli görülen her hizmet;

d) Olağan yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet”

²⁸⁸ BAL, Ali, “Kölelik, Zorla Çalıştırma ve Benzer Uygulamalara İlişkin Yasağın Uluslararası Hukuk ve AİHM İçtihatları Çerçevesinde Gelişimi”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S.2, 2019, s.74.

289 Bkz: AİHM *Siliadin* v. *France* Kararı.

<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22CASE%20OF%20SILIADIN%20v.%20FRANCE%22%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-%20%28Eri%C5%9Fim+Tarihi%3A+18%2F02%2F2023%29%22%5D%7D>

²⁹⁰ Protokol metni için bkz: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html> (Erişim Tarihi:25/01/2023)

²⁹¹ KURT YÜCEKUL, s.91.

²⁹² Protokol, Türkiye tarafından 30/01/2003 tarihli 4804 Sayılı Kanun ile onaylanarak uygun bulunmuştur. Bu kanun da 04/02/2003 tarihli 25015 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. İlgili Resmi Gazete için bkz:<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/02/20030204.htm#12> (Erişim Tarihi:25/01/2023)

fazla kişinin para kazanmak amacıyla işlediği suç veya suçlar olarak tanımlanmaktadır.²⁹³ Asıl amacı örgütlü suçlarla mücadele etmek olan bu sözleşmenin eki niteliğinde olan Palermo Protokolü ile insan ticaretinin düzenlenip tanıma kavuşturulması kanaatimizce isabetsizdir.²⁹⁴ Nitekim asıl amacı organize suçlarla mücadele olan bir sözleşmenin ekinde insan ticaretiyle ilgili önemli bir sözleşmenin yer almaması gerekmektedir.

1.2.1.13. İnsan Ticaretine Karşı Eyleme İlişkin 16 Mart 2005 tarihli Avrupa Konseyi Sözleşmesi²⁹⁵

Sözleşme, Palermo Protokolü’ndeki insan ticareti tanımını esas almıştır.²⁹⁶ Bu kapsamda uluslararası alanda insan ticaretine ilişkin tanımlamada yeknesaklık sağlanmasının hedeflendiği belirtilebilir.

Yukarıda bahsettiğimiz Palermo Protokolü’nden farklı olarak “Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi”, organize suçla mücadele sözleşmesi değil bir eylem sözleşmesidir. Bu bağlamda Palermo Protokolü’nde cezai müeyyidelere vurgu yapılırken bu sözleşmede insan ticaretinin engellenmesi için alınması gereken önlemlere dikkat çekilmiştir.²⁹⁷

Bu sözleşmeyle şu ana kadar insan ticaretiyle mücadele kapsamında sağlanan korumanın güçlendirilmesi hedeflenmektedir.²⁹⁸ Bu bağlamda sözleşme, getirdiği ayrıntılı hükümlerle insan ticaretine yönelik yapılması gerekenleri açıklayarak eylem sözleşmesi olma niteliğini taşımaktadır.

²⁹³ YILDIZ, Furkan, “Sınır aşan/Organize Suçlar Bağlamında Avrupa Birliği”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, C.27, S.2, 2020, s.277.

²⁹⁴ Aynı yönde görüş için bkz: KURT YÜCEKUL, s.91.

²⁹⁵ Sözleşme metni için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-16.pdf> (Erişim Tarihi:25/01/2023) Sözleşme, Türkiye tarafından 6667 Sayılı Kanun ile onaylanmıştır ve ilgili kanun, 19/02/2016 tarihli 29629 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

²⁹⁶ VURAL, s.134.

²⁹⁷ VURAL, s.134.

²⁹⁸ KIZILSÜMER, s.135.

2. BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA İNSAN TİCARETİ SUÇU

2.1. Genel Olarak İnsan Ticareti Suçu

İnsan ticaretine ilişkin 13 Aralık 2000 tarihli Palermo Protokolü'nün imzalanması sonucu Protokol'e taraf devletler kendi iç hukuklarında yaptıkları birtakım yasal düzenlemelerle insan ticaretini suç olarak kabul etmiştir. Türkiye de bu doğrultuda Protokol'e taraf bir devlet olarak Palermo Protokolü'nün "suç haline getirme" başlıklı 5. maddesi gereği insan ticaretini ceza kanununda suç olarak düzenlemiştir.²⁹⁹ Bu bağlamda aşağıda öncelikle 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu kapsamındaki insan ticareti suçunu, daha sonra da yürürlükteki 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamındaki insan ticareti suçunu ele alarak değerlendireceğiz.³⁰⁰

2.1.1. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda İnsan Ticareti Suçu

Palermo Protokolü'ne taraf olmanın getirdiği yükümlülük gereği 3 Ağustos 2002 tarihli 4771 Sayılı Kanun'un 2.maddesi ile³⁰¹ 1926 tarihli 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 201. maddesine göçmen kaçakçılığıyla ilgili 201/a maddesi ve insan ticaretiyle ilgili 201/b maddesi eklenmiştir.³⁰² 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun

²⁹⁹ Bkz: Palermo Protokolü Madde 5:

"1. Her Taraf Devlet bu Protokol'un 3. maddesinde belirtilen eylemlerin kasten gerçekleştirilmesi halinde cezalandırılmalarını teminen gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır. 2. Her Taraf Devlet, aşağıdaki eylemlerin de suç sayılmaları için gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır: (a) Kendi hukuk sisteminin temel kavramlarına bağlı kalmak kaydıyla, bu maddenin 1. fıkrası uyarınca ihdas edilen bir suçun işlenmesine teşebbüs edilmesi, (b) Bu maddenin 1. Fıkrası uyarınca tesis edilen bir suçta, suç ortağı olarak iştirak edilmesi, (c) Bu maddenin 1. Fıkrası uyarınca ihdas edilen bir suçta işlemek için başkalarının örgütlenmesi veya suçta teşvik edilmesi."

³⁰⁰ 765 Sayılı eski Türk Ceza Kanunu kapsamındaki insan ticareti suçuna ilişkin kısaca açıklamalarda bulunulacak olup bu bölümde esas amacımız, şu an yürürlükte olan 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamındaki insan ticareti suçuna ilişkin açıklamalarda ve değerlendirmelerde bulunmaktır.

³⁰¹ Bkz: 24841 Sayılı 9 Ağustos 2002 tarihli Resmi Gazete: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turk-ceza-kanunu-765> (Erişim Tarihi: 03/10/2022)

³⁰² Bkz: 765 Sayılı Eski Türk Ceza Kanunu m. 201/a: "Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddî menfaat elde etmek maksadıyla, yabancı bir devlet tâbiyetinde bulunan veya vatansız olan veya Türkiye'de sürekli olarak oturmasına yetkili mercilerce izin verilmemiş bulunan kimselerin Türkiye'ye yasal olmayan yollardan girmelerini veya ülkede kalmalarını, bu kişilerin veya Türk vatandaşlarının yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkmalarını sağlamaya göçmen kaçakçılığı denilir.

Göçmen kaçakçılığı suçunun faillerine veya böyle bir suçta iştirak etmeksizin, daha önce ülkeye sokulmuş veya girmiş kaçak göçmenleri, maddî menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollarla ülkeden çıkarılmalara, yasal koşullara uymaksızın ülkede kalmalarını olanaklı kılanlara, bu maksatla sahte kimlik veya seyahat belgelerini hazırlayanlara veya temin edenlere ya da bu suçlara teşebbüs edenlere, fiilleri başka bir suç oluştursa bile ayrıca iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezası verilir; suçun işlenmesinde kullanılan taşıtlar ve bu fiil nedeniyle elde edilen maddî menfaatler müsadere edilir.

ekleme yapılan 201. maddesi, kanunun “İş ve Çalışma Hürriyeti Aleyhinde Cürümler” başlıklı altıncı bölümünün altında düzenlenmiştir. İş ve çalışma hürriyeti aleyhindeki cürümler ise “Hürriyet Aleyhinde İşlenen Cürümler” babında düzenleme bulmuştur.³⁰³ İnsan ticareti suçunun, kişinin bedeninin meta olarak kullanılması ve ondan faydalanılması durumları göz önüne alındığında “Hürriyet Aleyhinde İşlenen Cürümler” başlığında düzenlenmesi yerinde sayılabilirken “İş ve Çalışma Hürriyeti Aleyhinde Cürümler” başlığı kanaatimizce bu kadar isabetli bir başlık değildir.³⁰⁴ Nitekim madde metninde geçen suça ilişkin araç hareketler (baskı, tehdit, cebir veya şiddet gibi sayılan araç fiiller) kişi hürriyetini ihlal eder niteliktedir.³⁰⁵ Bu sebeple de insan ticareti suçunun madde metniyle ilgisiz olan “İş ve Çalışma Hürriyeti Aleyhinde Cürümler” başlığı yerine “Hürriyet Aleyhinde İşlenen Cürümler” başlığı altında düzenlenmesi kanaatimizce daha yerinde bir tercih olurdu.

Doktrinde bu kanun maddesine yönelik yapılan değerlendirmeler, yukarıda insan ticaretinin 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu’nda düzenlendiği kısma yönelik bahsettiğimiz eleştiriden ibaret değildir. Bu bağlamda yapılan bu düzenleme doktrinde birçok açıdan eleştiriye maruz kalmıştır. Yapılan eleştiriler ilgili düzenlemenin, uluslararası alanda kabul edilen ve taraf olduğumuz Palermo Protokolü ile kıyaslanması sonucu meydana gelmiştir.³⁰⁶

Yukarıdaki fıkralarda yazılı olan suçlar, kaçak göçmenlerin yaşamlarını veya vücut bütünlüklerini tehlikeye soktuğu veya insanlık dışı veya onur kırıcı muamele biçimlerine tâbi kılınmalarına neden olduğu hâllerde faillere verilecek cezalar, yarısı oranında; ölüm meydana gelmiş ise bir kat artırılarak hükmolunur.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçlar örgütlü olarak işlendiğinde faillere verilecek cezalar bir kat artırılarak hükmolunur.”; 765 Sayılı Eski Türk Ceza Kanunu m.201/b: “Zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete veya benzeri uygulamalara tâbi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla, tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri tedarik eden, kaçırın, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden, barındıran kimseye beş yıldan on yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezası verilir.

Birinci fıkroda belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan eylemler var olduğu takdirde, mağdurun rızası yok sayılır.

On sekiz yaşını doldurmamış çocukların birinci fıkroda belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hâllerinde suça ait araç fiillerden hiçbirisine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkroda belirtilen cezalar verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçlar örgütlü olarak işlendiği takdirde faillere verilecek cezalar bir kat artırılarak hükmolunur.”

³⁰³ GÜNGÖR, Mümin, “Türk Ceza Kanunu Kapsamında İnsan Ticareti Suçunun İncelenmesi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S.17, 2021, s.245.

³⁰⁴ Aynı yönde görüş için bkz: KOCA, s.143.

³⁰⁵ KOCA, s.144.

³⁰⁶ YENİDÜNYA, s.27.

765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 201/b maddesi incelendiğinde, insan ticaretiyle ilgili düzenleme yapma yükümlülüğü getiren Palermo Protokolü ile ilgili kanun maddesinin birbiriyle uyumsuz olduğu fark edilecektir. Palermo Protokolü ile yapılan düzenlemede işgücü sömürüsü, cinsel istismar, doku ve organ nakli vasıtasıyla yapılan insan ticareti yer almaktayken³⁰⁷, 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu bu protokole paralel düzenlemeye çalıştığı 201/b maddesinde bu üç durumun hepsine yer vermemiştir. Bu bağlamda 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu zorla çalıştırmak, esarete tabi tutmak, organlarının verilmesi maksadıyla tehdit, cebir, baskı kullanılmasını düzenlemesine rağmen insan ticaretinin cinsel sömürü, fuhuş maksatlı yapılmasını kanuni düzenlemeye kavuşturmamıştır. İnsan ticaretinin en yaygın işlenen görünüm biçimlerinden biri olan fuhuş maksatlı insan ticaretinin 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nda yer verilmemesi suçla etkin mücadele yapılabilmesini de engeller niteliktedir. Bu kapsamda fuhuş maksatlı insan ticaretinin 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmemesi kanaatimizce eksikliklerdir.

Kanun maddesinde yer verilen araç fiillerle Protokol'de yer verilen araç fiiller değerlendirildiğinde, Protokol'de “aldatma” ve “hile” bir arada yer alırken Kanun'da salt “kandırmak” kullanılmıştır.³⁰⁸ İnsan ticareti suçundaki araç fiillerle ilgili Protokol'deki bir diğer farklılık da Protokol'de “kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama” şeklinde iki ayrı araç fiile yer verilmiş olmasıdır.³⁰⁹ 765 Sayılı eski TCK m.201/b'de ise bu duruma “kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek” şeklinde yer verilmiştir. Esasen Protokol'de geçen “kişilerin çaresizliğinden yararlanma” ile “başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişinin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya

³⁰⁷ Bkz: Palermo Protokolü Madde 3: “Bu Protokol'un amaçları bakımından: (a) “İnsan ticareti”, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir. (b) İnsan ticaretinin (a) bendinde belirtilen yöntemlerden herhangi biriyle yapılmış olması halinde, mağdurun bu istismara razı olup olmaması durumu değiştirmeyecektir. (c) Bu maddenin (a) bendinde öngörülen yöntemlerden herhangi birini içermese bile, çocuğun istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması “insan ticareti” olarak kabul edilecektir. (d) On sekiz yaşının altındaki herkes “çocuk” kabul edilecektir.”

³⁰⁸ KURT YÜCEKUL, s.291.

³⁰⁹ KURT YÜCEKUL, s. 291.

çıkar sağlama”, birbirinden farklı araç fiillerdir ve Kanun’daki ilgili hükümde belirtilen araç fiillerden daha kapsamlıdır.³¹⁰

Her ne kadar 765 Sayılı mülga TCK insan ticareti suçuna ilişkin detaylı düzenleme yapmamış olsa da taraf olunan uluslararası antlaşmalar, ulusal mevzuatlara yol gösterici olmuş ve devletlerin mevzuatlarının bu sözleşmelere uygun hazırlanması için destekleyici işlev görmüştür. Bu doğrultuda da 765 Sayılı eski TCK kendini revize etmiş ve insan ticareti suçuna ilişkin yeni düzenlemesiyle mevzuatta yerini almıştır.

2.1.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Kapsamında İnsan Ticareti Suçu

2.1.2.1. Genel Olarak

İnsan ticareti suçu, 2004 tarihli 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “Uluslararası Suçlar” başlıklı ilk kısımda “Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti” başlıklı ikinci bölüm içerisindeki 80. maddede düzenleme alanı bulmuştur.³¹¹ Buna göre;

“(1) Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan fiiller var olduğu takdirde, mağdurun rızası geçersizdir.

(3) On sekiz yaşını doldurmamış olanların birinci fıkrada belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hallerinde suça ait araç fiillerden hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkrada belirtilen cezalar verilir.

³¹⁰ İnsan ticareti suçuna ilişkin araç fiillerin açıklamasına aşağıda 5237 Sayılı TCK bağlamında insan ticareti suçunun fiil kısmı incelenirken yer verilecektir.

³¹¹ Daha sonra bu madde 6 Aralık 2006 tarihli 5560 Sayılı Kanun’un 3. maddesi ile son halini almış olup “fuhuş yaptırmak maksatlı” insan ticareti eylemi de madde kapsamına eklenmiş ve bu bağlamda değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

(4) *Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur.”*

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun insan ticareti suçunu düzenleyen 80. maddesi, 06/12/2006 tarihli 5560 Sayılı Kanun’un 3. maddesi ile değiştirilmesi sonucu mevcut halini almıştır.³¹² Bu değişiklikle beraber 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında düzenlenen fuhuş başlıklı 227. maddenin 3. fıkrası madde metninden çıkarılmış ve insan ticaretini düzenleyen 80. maddedeki hedef fiiller arasına “fuhuş yaptırmak” ifadesi eklenmiştir. Konuyla ilgili verilen bir kararında³¹³ Yargıtay, olayı insan ticareti yerine fuhuş ile kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu olarak değerlendirmiştir. Değerlendirmenin sonucunun bu şekilde olmasının sebebi ise olay tarihinde ilgili değişikliğin yürürlüğe girmemiş olması olarak gösterilmiştir.³¹⁴ Bu bağlamda 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun insan ticaretine yönelik bu düzenlemesiyle getirdiği en önemli yeniliğin, “fuhuş maksatlı insan ticareti”ni de 80. madde kapsamında düzenleyerek cinsel sömürü maksatlı insan ticareti fiillerini yaptırıma bağlaması olduğu ifade edilebilir.³¹⁵

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 80. maddesinde yapılan diğer bir değişiklik, “ülkeye sokmak” ile “ülke dışına çıkarmak” hareketlerini eklemiş olmasıdır.³¹⁶ Bununla birlikte “veya benzeri uygulamalar” ifadesinin de kanun metninden çıkarılmış olmasının kanaatimizce isabetli olduğunu belirtebiliriz.³¹⁷ Nitekim “benzeri” ifadesi belirsizlik içermekte olup suçta ve cezada kanunilik ve belirlilik ilkeleriyle uyuşmamaktadır.

Bu bağlamda bahsettiğimiz hükmün getirdiği yenilikler ve 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu ile olan farklılıkları yaptığımız açıklamalarla sınırlı değildir.

³¹² VURAL, s.161.

³¹³ Bkz: Yargıtay 18. Ceza Dairesi E.2015/21, K.2015/2196, 03/06/2015 Tarihli Kararı.

³¹⁴ “Oluşa ve tüm dosya içeriğine göre; sanığın tanıdığı yabancı uyruklu farklı kişilerle irtibata geçerek zorla çalıştırmak ve fuhuş yaptırmak amacıyla müştekileri bir şekilde kandırıp ...’ye getirdiği, daha sonra bu kişilerin maddi çaresizliklerinden yararlanıp pasaportlarına el koyup onlara cebir, tehdit, baskı uygulamak ve korkutmak suretiyle istekleri dışında fuhuş yaptırdığı, müştekileri bu suç için kullandığı otelden dışarı çıkmalarına izin vermeyerek zorla tuttuğu ve gerektiğinde başka kimselere sattığının anlaşılması karşısında; olayda 765 sayılı TCK’nın 201/b madde ve fıkrasındaki “zorla çalıştırma veya hizmet ettirmek, esarete veya benzer uygulamalara tabi kılma.” şeklinde düzenlenen suçun unsurlarının oluşmadığı, “fuhuş yaptırmak” maksadıyla insan ticareti suçunun düzenlendiği 19.12.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5560 sayılı Yasanın 3. maddesiyle değişik 5237 sayılı TCK’nın 80. maddesinin ise suç tarihinde yürürlükte olmadığı gözetilerek, sanığın eyleminin 765 sayılı TCK’nın 436. ve 179. maddeleri kapsamında fuhuş ile kişi hürriyetinden yoksun kılma suçu olarak değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmakla, ...” <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi:27/01/2023)

³¹⁵ Kanaatimizce kanun koyucunun “diğer cinsel sömürü biçimleri” şeklinde ayrı bir ibareyi Kanun metnine eklemesi gerekmektedir.

³¹⁶ KURT YÜCEKUL, s.297.; VURAL, s.162.

³¹⁷ Aynı yönde görüş için bkz: KURT YÜCEKUL, s.297.; VURAL, s.162.

Karşılaştırma yapıldığı takdirde, insan ticareti suçu 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nda "Hürriyet Aleyhine İşlenen Cürümler" başlığı altında düzenlenmişken 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda "Uluslararası Suçlar" başlığı altında düzenlenmiştir. İnsan ticareti suçu her ne kadar kişi hürriyetine karşı işlenen bir suç olsa da bu suçun sınır aşan niteliği dikkate alındığında "Uluslararası Suçlar" başlığı altında düzenlenmesi kanun koyucunun tercihini belirtmektedir. Nitekim yukarıda bahsettiğimiz kanun koyucunun ülkeye sokmak ve ülke dışına çıkarmak şeklinde kanun metnine eklediği fiiller, bu tercihin bir sonucunu göstermektedir. Bununla birlikte 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda yapılan düzenlemede suçun cezası sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası olarak belirlenmişken; 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanununda beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası ve bir milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezası şeklinde belirlenmiştir.³¹⁸ 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, bu suçtan dolayı tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmedileceğini düzenlemişken 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu böyle bir düzenlemeye yer vermemiştir.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu her ne kadar 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu kadar Palermo Protokolü'nden farklı olmasa da yine birtakım farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. İnsan ticareti suçunu düzenleyen Kanunun 80. maddesi, "kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak" şeklinde yer verdiği araç hareket, Protokol'de "başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama" olarak ifade edilmiştir. Kanuna göre denetim olanağına sahip olan fail, mağdurun bu durumundan faydalanmaktadır. Ancak Protokol'de yer verilen ifade değerlendirilirse, rıza göstermesi gereken kimseler mağdurun velisi, vasisi, denetim ve gözetim yetkisi olan kimselerdir.³¹⁹ Bu bağlamda TCK m.80'de "kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek" ifadesi Palermo Protokolü m.2'de geçen "başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla" ifadesiyle aynı değildir. Protokol, daha geniş bir düzenleme getirmiş olup veli, vasi gibi kimselerin menfaat karşılığı rızalarının elde edilerek mağdurlar üzerinde istismara yönelik davranışlar gerçekleştirilmesi durumunu düzenlemişken TCK böyle bir düzenlemeyi madde metnine almamıştır. Yargıtay kararına konu olan bir olayda, dilencilik yapmak üzere tedarik

³¹⁸ 765 Sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nda "ağır hapis cezası" ve "ağır para cezası" kavramları varken 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu cezalandırmada bu sistematigi benimsememiştir.

³¹⁹ VURAL, s.163.

edilen çocuklar üzerinde denetim yetkisi olan aile büyüklerine kazanç sağlamak suretiyle çocukların tedarik edildikleri görülmektedir. Bu durumda, ilgili araç fiilin önemini vurgulamaktadır.³²⁰

Protokol’de yer verilen “kaçırma”, araç hareketken; Kanun’da yer verilen “kaçırma”, asıl fiil olarak düzenlenmiştir.³²¹ Bunun bir sonucu olarak da Palermo Protokolü kapsamında mağdurun kaçırıldığı ancak asıl hareketin gerçekleştirilmediği durumda teşebbüs gündeme gelecektir. Ancak aynı durum 5237 Sayılı TCK kapsamında değerlendirildiğinde, insan ticareti suçu gerçekleşmiş olacaktır. Yine Protokol’de asıl hareketler arasında yer verilen “teslim alınması” fiiline Kanun’da yer verilmemiştir.³²² Bu kapsamda mağdurun teslim alınması hareketinin cezasız kalması sonucu meydana gelebilmektedir. Protokol’de yer verilen “hile” ve “aldatma” hareketlerine de Kanunda yer verilmeyerek salt “kandırmak” ifadesi kullanılmıştır. Bununla birlikte Protokol’de yer verilen “istismar” ifadesine ve “kölelik”, “kölelik benzeri uygulamalar” ve “kulluk” gibi kavramlara da Kanun’da yer verilmemiştir.³²³ Esasen 5237 Sayılı TCK’de düzenlenen insan ticareti suçunun tek cümlede ifade edilmesinin bir sonucu olarak karışık ve uzun anlatımıyla eleştirilere maruz kalmasının haklı ve yerinde olduğunu ifade edebiliriz.

5237 Sayılı TCK kapsamında düzenlenen insan ticareti suçunun kanaatimizce daha sistematik bir şekilde düzenlenerek tasnife tabi tutulması ve Palermo Protokolü’yle daha paralel olacak şekilde yeniden düzenlenip eksikliklerinin giderilmesi kanaatimizce insan ticareti suçuyla mücadele edebilmek adına önemli bir gelişme olacaktır.

³²⁰ “Sanığın olay tarihinden yaklaşık bir ay kadar önce, yaşları 10 ila 14 arasında değişen 8 mağduru, Mardin’in Ömerli ilçesinden alıp İstanbul’a getirdiği, şehrin çeşitli yerlerindeki sokaklarda kağıt mendil ve midye satıcılığı, tartıcılık gibi işlerde zorla çalıştırdığı, çocukların hepsini evinin tek bir odasında insanlık dışı koşullarda barındırdığı; zorla çalıştırmak amacıyla mağdurların bulundukları yerden alınarak İstanbul’a getirilmesi ve barındırılması şeklinde gerçekleşen eyleminin 5237 sayılı TCK.’nın 80. maddesinde düzenlenen insan ticareti suçunu oluşturduğu, mağdurların yada ailelerinin rızalarının bulunmasının anılan maddenin 2. ve 3. fıkraları uyarınca suçun oluşumunu etkilemeyeceği gözetilmeden..” Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2008/4555 E., 2008/7998 K., 25/06/2008 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?q=san%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%20olay%20tarihinden%20yakla%C5%9F%C4%B1k%201%20ay%20kadar%20%C3%B6nce&KararTarihi1=25.6.2008&KararNo1=2008&KararNo2=7998&Mer-ci=4086> (Erişim Tarihi: 08/05/2023)

³²¹ VURAL, s.165.

³²² VURAL, s.167.

³²³ KURT YÜCEKUL, s.299.; VURAL, s.167.

2.1.2.2. Hukuken Korunan Değer

Suç, cezaya layık olan bir haksızlık olup³²⁴ bu cezanın konulma amacı da kanun koyucu tarafından korunmak istenen hukuki değerin³²⁵ soyut olarak ihlal edilme olasılığıdır. Bu bağlamda belirtmemiz gerekir ki hukuki değer, ceza normunun ne amaçla ve hangi tür sebeple konulduğunu ifade eden bir kavramdır.³²⁶

İnsan ticareti suçunun düzenlenmesiyle korunan hukuki değer, soyut değerler olup bu değerler birden fazladır ki, kanun koyucunun tesis ettiği normlarla birden fazla hukuki değeri koruması mümkündür.³²⁷ Bu bağlamda yapılan düzenlemeyle başta kamu düzeni olmak üzere kamu sağlığı, temel hak ve hürriyetler, insan onuru ve daha birçok değer korunmaktadır.³²⁸ Bununla birlikte insan ticaretiyle korunan hukuki değerlere aşağıda ayrı ayrı yer verilecek olup bu değerler açıklanacaktır.

2.1.2.2.1. Kamu Düzeni

Kamu düzeni tek bir tanımla açıklanabilmesi zor bir kavram olarak içeriğinde birçok kavramı da barındırır. Kamu düzeni kavramını, klasik anlayış ve modern anlayış çerçevesinde iki şekilde tanımlayabiliriz.³²⁹ Geleneksel anlamda kamu düzeni, kişilerin güvenlik, huzur ve sağlık içinde yaşamaları durumunu ihtiva eder.³³⁰ Bu bağlamda kamu güvenliği, kamu sağlığı ve kamu huzurunun tesis edilmesiyle ancak kamu düzeni tam anlamıyla sağlanabilir. Modern anlayış çerçevesinde ise kamu düzeni yukarıda bahsettiğimiz kamu güvenliği, kamu huzuru ve kamu sağlığının yanında genel ahlak, kamusal estetik, insan onuru, bireylerin kendilerine karşı korunması şeklinde yeni birtakım unsurları da içermektedir.³³¹

Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararında³³² kamu düzenine yönelik, “*toplumun huzur ve sükûnunun sağlanmasını, devletin ve devlet teşkilatının muhafazasını hedef tutan*

³²⁴ KOCA, Mahmut, ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s.38.

³²⁵ Hukuki değer yerine hukuki konu veya hukuki menfaat gibi kavramlar eş zamanlı birbirinin yerine kullanılabilen kavramlar olup biz “hukuki değer” kavramını kullanmayı tercih edeceğiz.

³²⁶ GÜNGÖR, s.247.

³²⁷ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.45.

³²⁸ DEĞİRMENCİ, 2006, s.72.

³²⁹ GÖZLER, Kemal, KAPLAN, Gürsel, İdare Hukuku Dersleri, 17. Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2015, s.578.

³³⁰ GÖZLER, Kemal, KAPLAN, Gürsel, s.578.

³³¹ GÖZLER, Kemal, KAPLAN, Gürsel, s.579.

³³² Bkz: Anayasa Mahkemesi 1963/128 E., 1964/8 K., 28/01/1964 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=1963&EsasNo2=128> (Erişim Tarihi: 16/03/2023)

her şeyi ifade ettiğini, bir başka deyimle cemiyetin her sahadaki düzeninin temelini teşkil eden bütün kuralları kapsadığını ” ifade ederek kavramı açıklamıştır.

İnsan ticareti suçunun düzenlenip yaptırıma bağlanmasıyla kamu düzeninin korunması hedeflenmiştir.³³³ İnsan tacirlerinin gerçekleştirdiği eylemler toplumun can ve mal güvenliğini tehdit eder niteliktedir.³³⁴ Bu eylemlerin sonucunda kamu huzurunun ve güvenliğinin bozulması söz konusu olabilmektedir. Nitekim mağdurların birçoğunun yasa dışı olarak ülkeye sokulduğu veya ülkeden çıkarıldığı dikkate alınırsa bu tablonun boyutları kamu düzeninin bozulmasına neden olabilecektir. Ayrıca kamu düzeni olarak açıkladığımız bu kavramın içeriğinde yer alan kamu sağlığına da bu bağlamda vurgu yapmak gerekmektedir. Özellikle fuhuş maksatlı işlenen insan ticaretinde cinsel yolla geçen bulaşıcı hastalıkların yayılma hızı artmakta ve kamu sağlığı ciddi şekilde tehdit edilmektedir.³³⁵

Dolayısıyla insan ticareti fiillerinin sonucu olarak kamu düzeninin ihlali kaçınılmaz olabilmektedir. Bununla birlikte doktrinde bazı yazarlar, insan ticareti suçunun düzenlenmesiyle öncelikli korunan hukuki değerin kamu düzeni olmadığını, kamu düzeninin korunan ikincil menfaat olduğunu ifade etmektedir.³³⁶ Kanaatimizce, insan ticaretinin gerçekleştirilmesiyle meydana gelen eylemler ve bunların sonuçları birlikte değerlendirildiğinde kamu düzeni öncelikli korunan hukuki değerdir.³³⁷

2.1.2.2. Kişi Temel Hak ve Hürriyetleri

İnsan ticareti suçunun kanuni düzenlenmesiyle kişinin ulusal ve uluslararası mevzuatta güvence altına alınan temel hak ve hürriyetlerinin korunması hedeflenmektedir.³³⁸

İnsan ticareti suçunun işlenme türleri birden fazla olup kişinin emeğinin sömürülmesi açısından insan ticareti suçunda iş ve çalışma hürriyeti koruma altına alınmışken; fuhuş maksatlı insan ticareti suçunda kişinin cinsel özgürlüğü; doku ve organ

³³³ DEĞİRMENCİ, 2006, s.72.

³³⁴ YENİDÜNYA, s.161.

³³⁵ YENİDÜNYA, s.161.

³³⁶ KURT YÜCEKUL, s.308.; YENİDÜNYA, s.162.; YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.89.

³³⁷ Aynı yönde görüş için bkz: ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.45.

³³⁸ YENİDÜNYA, s.162.

nakli şeklinde gerçekleşen insan ticareti suçunda ise kişinin kişilik hakkının korunması hedeflenmiştir. Anayasa, “temel hak ve hürriyetlerin niteliği” başlıklı m.12/1’de;

“Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.” şeklindeki düzenlemeyle bu temel hak ve hürriyetlerin niteliğine vurgu yapmıştır.

Bu bağlamda insan ticareti suçuyla korunan hukuki değer olarak temel hak ve hürriyetlerin bir kısmına aşağıda yer verilecektir.

2.1.2.2.2.1. Yaşam Hakkı, Vücut Bütünlüğü ve Kişilik Hakkı

Yaşam hakkı, en temel insan hakkıdır. Bu hak, yaşama yönelik tehlike ve risklere karşı kamusal otoriteler tarafından korunma hakkını içerir.³³⁹ Yaşam hakkı diğer tüm hakların temeli konumunda bir hak olarak, insan haklarının gelişim sürecinin izlenmesinde ölçüt alınabilecek bir haktır.³⁴⁰ Anayasa m.17 bağlamında³⁴¹ korunan yaşama hakkı ve kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı, vücut dokunulmazlığını da koruma altına almaktadır.³⁴² İnsan ticareti suçunda başvuru alan cebir, şiddet gibi fiiller mağdurun vücut bütünlüğünü ihlal etmektedir. Bu fiillerle mağdurun onuruna zarar verilmekte olup³⁴³ aynı zamanda mağdurun kişilik hakkı zedelenmektedir. Öyle ki kişilik hakkı, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu “kişiliğin korunması” başlıklı m.23’te;

“Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez.

Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz.

³³⁹ TANRIKULU, Sezgin, “İham Kararlarında ve Türk Hukukunda Yaşam Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.66, 2006, s.52.

³⁴⁰ ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel, “Yaşama Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.103, 2012, s.138.

³⁴¹ Bkz: Anayasa m.17: “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.”

³⁴² KURT YÜCEKUL, s.313.

³⁴³ KURT YÜCEKUL, s.315.

Yazılı rıza üzerine insan kökenli biyolojik maddelerin alınması, aşılması ve nakli mümkündür. Ancak, biyolojik madde verme borcu altına girmiş olandan edimini yerine getirmesi istenemez; maddî ve manevî tazminat isteminde bulunulamaz.” şeklinde ifade edilerek bu düzenlemeyle paralel olarak 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu “kişilik hakkının zedelenmesi” başlıklı m.58’te;

“Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir.

Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir giderim biçimi kararlaştırabilir veya bu tazminata ekleyebilir; özellikle saldırıyı kınayan bir karar verebilir ve bu kararın yayımlanmasına hükmedebilir.” bu kişilik hakkı ihlalinin, özel hukuk kapsamında tazminat sebebi olacağı hükme bağlanmıştır. Yukarıdaki hükümler insan ticareti suçu bağlamında değerlendirildiğinde; aşağıda detaylıca inceleyecek olmakla birlikte insan ticaretine konu fiillerin, insanın kişilik hakkına doğrudan bir saldırı niteliği taşıdığını ifade edebiliriz. Nitekim insan ticareti ihlal ettiği hukuki değerlerle faillerin sadece cezai değil hukuki olarak da sorumluluğunu doğurmaktadır.

Dolayısıyla insan ticaretinin bir suç olarak düzenlenip yaptırıma bağlanmasıyla kişinin başta yaşam hakkı olmak üzere vücut bütünlüğü ve maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı korunmaya çalışılmaktadır.³⁴⁴ Özellikle fuhuş maksatlı gerçekleştirilen insan ticareti suçunda mağdurların kendi bedenine sahip olma hakkı saldırıya uğratılabilmekte ve bu kimselerin cinsel dokunulmazlıklarını dilediği gibi yönlendirebilme hakkı ihlal edilebilmektedir.³⁴⁵

2.1.2.2.2. İrade Özerkliği

İnsan ticareti suçunun düzenlenmesiyle hedeflenen, başta kişileri kölelik kurumundan korumak olmakla birlikte kişinin karar verme özgürlüğünün, geleceğini belirleme hakkının ve irade özerkliğinin korunmasıdır.³⁴⁶ İnsan tacirlerinin talep ve istekleri doğrultusunda mağdurlar hareket ettirilmeye zorlanmaktadır. Cebir, tehdit, şiddet, baskı gibi zorlayıcı durumlarla karşı karşıya bırakılan mağdurların karar verme hürriyetleri ihlal edilmektedir.

³⁴⁴ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.45.

³⁴⁵ KURT YÜCEKUL, s.313.

³⁴⁶ TEZCAN, Durmuş, ERDEM, Mustafa Ruhan, ÖNOK, Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s.109.

Doktrindeki bazı yazarlara göre insan ticareti suçuyla korunan öncelikli hukuki değer, “kişinin kendi geleceğini belirleme hakkı”dır.³⁴⁷ Bu düşünceye göre, mağdura karşı başvurulmuş cebir, tehdit, şiddet, baskı gibi zorlayıcı fiillerle mağdurun iradesi yok sayılmakta ve mağdur kişinin kişiliğinden kaynaklanan tüm değerler ihlal edilmektedir. Kanaatimizce, insan ticareti suçuyla korunan öncelikli hukuki değer “kişinin serbestçe irade oluşturma ve bu irade doğrultusunda hareket etme özgürlüğü” değildir. Nitekim her insan ticareti suçunda mağdurun iradesinin sakatlandığının tespiti güç olmakla beraber kanaatimizce bu suçla korunan öncelikli hukuki değer yukarıda da belirttiğimiz üzere kamu düzenidir.

2.1.2.2.2.3. Zorla Çalıştırma Yasağı ve İş ve Çalışma Hürriyeti

Zorla çalıştırma yasağı hem uluslararası düzeyde imzalanan antlaşmalarla hem de devletlerin anayasalarında güvence altına alınan düzenlemelerle kabul edilmiş bir prensiptir.³⁴⁸ Zorla çalıştırmayı tanımlanan bir sözleşme olarak ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)’nun 29 No’lu Sözleşmesi³⁴⁹ konu bağlamında önem taşımaktadır.³⁵⁰ İlgili sözleşmenin 2. maddesinde zorla çalıştırmak, “*herhangi bir kişinin ceza tehdidi altında ve bu kişinin tam isteği olmadan mecbur edildiği tüm iş veya hizmetler*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda belirtmemiz gerekir ki, kişinin hukuka aykırı olarak rızasının elde edilip zorla çalışmaya zorlandığı hallerde bireyin iş ve çalışma hürriyeti ihlal edilmektedir. Nitekim iş ve çalışma hürriyeti sayesinde kişiler her türlü cebir, tehdit ve şiddetten uzak halde çalışabilmektedirler.³⁵¹ Anayasa m.18’de yapılan düzenlemeyle de zorla çalıştırma yasaklanmıştır.³⁵²

Zorla çalıştırma, insan ticareti suçunun işlenmesinde gündeme gelen amaçlardan biridir. Her ne kadar insan ticareti suçunun oluşması için mağdurların zorla çalıştırılması şart olmasa da mağdurların zorla tedarik edilmeleri ve bir ülkeden başka bir ülkeye yasa

³⁴⁷ KURT YÜCEKUL, s.318.

³⁴⁸ KURT YÜCEKUL, s.314.

³⁴⁹ Bkz: ILO 29 No’lu Sözleşmesi: https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi:29/01/2023)

³⁵⁰ Zorla çalıştırma ve ILO Sözleşmeleri hakkında detaylı açıklamalara üçüncü bölümde yer verilecek olup burada amacımız genel ve kısa bilgilerle insan ticareti suçuyla korunan bir hukuki değer olarak iş ve çalışma hürriyetini açıklamaktır.

³⁵¹ ERSOY, Uğur, “İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu (TCK m.117)”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.24, 2016, s.347.

³⁵² Bkz: Anayasa m.18: “Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır. Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.”

dışı yollarla sokulmaları gibi insan tacirlerinin sıklıkla kullandığı eylemler, bir sonraki aşama olan zorla çalıştırmanın koşullarını hazırlamaktadır. Bu bağlamda insan ticareti suçunun cezalandırılmasıyla bireylerin geniş anlamda iş ve çalışma hürriyeti korunarak zorla çalıştırmanın engellenmesi hedeflenmektedir.

2.1.2.2.3. İnsan Onuru

İnsan ticareti suçuyla korunan en temel hukuki değerlerden biri “insan onuru”dur. İnsan onuru hem uluslararası belgelerde yapılan düzenlemelerle hem de devletlerin kendi iç hukuklarında yaptıkları yasal düzenlemelerle korunan bir değerdir.³⁵³ Anayasa Mahkemesi, verdiği bir kararında³⁵⁴ insan onurunu, “*insanın hangi durum ve şartlar altında bulunursa bulunsun sırf insan olması nedeniyle sahip olduğu değer tanınması ve sayılması*” şeklinde tanımlamıştır. Yine Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararında,³⁵⁵ “... İnsanlık onuru; insanı devletin sadece bir nesnesi hâline getirmeyi engelleyen veya kişinin özne niteliğini temelde sorgulayan bir saldırıya maruz kalmasını yasaklayan toplumsal değerini ifade eder. ...” şeklinde insan onuruna atıf yaparak kararında bu değere yer vermiştir.

İnsan onuruna ilişkin tek bir tanım yoktur ancak yapılan tüm tanımların ortak noktası; insan onurunun doğuştan gelen, vazgeçilemez ve devredilemez bir hak olduğu yönündedir.³⁵⁶ Geçmişten günümüze temel insan onuruna ilişkin kabul edilen belgelerde³⁵⁷ de bu durum açıkça fark edilebilmektedir.³⁵⁸

Ulusal mevzuat bağlamında insan onuru değerlendirildiğinde, Anayasa’nın başlangıç kısmında geçen ifadelere değinebiliriz.³⁵⁹ “*Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip*

³⁵³ VURAL, s.182.

³⁵⁴ Anayasa Mahkemesi 2013/137 E., 2014/94 K., 22/05/2014 Tarihli Kararı. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2014/94?EsasNo=2013%2F137> (Erişim Tarihi:29/01/2023)

³⁵⁵ Anayasa Mahkemesi Kaos GL Derneği Kararı Bireysel Başvuru No: 2018/20035 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/20035> (Erişim Tarihi: 17/03/2023)

³⁵⁶ DURAN, s.103.

³⁵⁷ Bkz: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme <https://www.ihd.org.tr/sasve-medenihaklar-uluslararasi-slees/> (Erişim Tarihi:29/01/2023)

³⁵⁸ DURAN, s.106.

³⁵⁹ KURT YÜCEKUL, s.315.

olduğu...” şeklinde yapılan düzenlemeyle, insan onurunun yukarıda bahsettiğimiz üzere doğuştan sahip olunan, vazgeçilemez ve devredilemez özelliğine vurgu yapıldığını belirtebiliriz.

İnsan ticaretinde meydana gelen mağdurun kişiliğinin yok sayılarak mağdur üzerinde baskı kurulması ve mağdurun istenilen şekilde yönlendirilmesi, doğrudan insan onurunu ihlal eder nitelikte eylemlerdir. Bu bağlamda bir değerlendirme yapıldığında belirtmek isteriz ki insan ticareti suçuyla ihlal edilen hukuki değerlerden biri insan onurudur.

2.2. İnsan Ticareti Suçunun Unsurları

Doktrinde, bir suçla ilişkin tipikliğin³⁶⁰ objektif ve subjektif unsurları olduğu yönünde genel bir kabul vardır.³⁶¹ 5237 sayılı TCK’ye hakim olan suç genel teorisi gereğince tipikliğin maddi ve manevi unsurlarının somut olayda gerçekleşmesi durumunda tipik haksızlık gerçekleşecektir.³⁶² Tipik haksızlık, hukuka aykırılığın da karinesi olacaktır. Tipik haksızlığı hukuka uygun hale getiren bir nedenin var olmaması durumunda, başka bir anlatımla tipik haksızlığın tüm hukuk düzeni ile çatışma içinde olması durumunda ise haksızlık gerçekleştirilmiş olacaktır. Bu bağlamda aşağıda yapacağımız açıklamalarda tipteki objektif unsurları tipikliğin maddi unsurları, tipteki subjektif unsurları ise tipikliğin manevi unsurları şeklinde belirteceğiz.

2.2.1. Tipikliğin Maddi Unsurları

TCK kapsamında suçun maddi unsurlarını; fiil, konu, fail, mağdur, varsa netice, fille netice arasındaki nedensellik bağı ve objektif isnadiyet oluşturmaktadır. Bununla birlikte her ne kadar TCK m.80’de ele alınan insan ticareti suçunun oluşumu açısından araç fiillerin ve amaç fiillerin; 18 yaşından küçükler açısından ise amaç fiillerin varlığı aransa da madde metnindeki zorla çalıştırma gibi maksatların gerçekleştirilmesi suçun oluşumu açısından önem arz etmemektedir. Bu nedenle bu bölümde insan ticareti suçunun maddi unsurlarını incelerken netice ve fille netice arasındaki illiyet bağı inceleme konusu yapılmayacaktır.

³⁶⁰ KEYMAN, Selahattin, “Tipiklik ve Ceza Hukuku”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.37, S.1, 1980, s.61.

³⁶¹ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.101.

³⁶² KEYMAN, s.61.

2.2.1.1. Fiil

Bir suçun meydana gelebilmesi için gerçekleştirilmesi gereken hareket veya hareketlere fiil denilmektedir. Bu fiil veya fiiller her suç tipi açısından kanun koyucu tarafından kanunilik ilkesi kapsamında ayrı ayrı düzenlenmiştir.

İnsan ticareti suçunun meydana gelebilmesi için yukarıda da bahsettiğimiz üzere fiilin herhangi bir neticeyle sonuçlanması beklenmez ki bu kapsamda suç, sırf hareket suçudur.³⁶³

İnsan ticareti suçu, bağlı hareketli bir suç olup ancak kanun metninde tahdidi olarak belirtilen hareketlerin gerçekleştirilmesi halinde suç oluşacaktır.³⁶⁴ Kanunda gösterilmeyen diğer hareketlerin icrası ise suçun oluşmasına sebebiyet vermeyecektir.

İnsan ticareti suçu mağdura göre birden fazla hareketli suç özelliği de göstermektedir. Nitekim mağdurun 18 yaşında büyük olması veya başka bir anlatımla çocuk olmaması durumunda, suç birden fazla hareketli suç vasfı göstermektedir. Bu kapsamda insan ticareti suçunun oluşabilmesi için araç fiillerden birinin amaç fiillerden biriyle birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu bağlamda madde metninde “tehdit, baskı, cebir ve şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek” şeklinde geçen araç fiillerden birine³⁶⁵ başvurularak mağdurun karar verme mekanizması etkilenmek suretiyle “ülke dışına çıkarma, ülkeye sokma, tedarik etme, kaçırma, bir yerden başka bir yere götürme, sevk etme veya barındırma” fiillerinden birinin birlikte gerçekleşmesi halinde insan ticareti suçu oluşacaktır.³⁶⁶

Harekete herhangi bir araç fiilin eşlik etmesinin gerekli olmadığı haller de vardır. Mağdurun çocuk olduğu durumlarda araç fiillere başvurma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu bağlamda 18 yaşından küçük olan mağdurların, 5237 Sayılı TCK’nin insan ticaretini düzenleyen 80. maddesinde belirtilen amaçlarla ülkeye sokulmaları, ülke dışına çıkarılmaları, tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden bir yere

³⁶³ YENİDÜNYA, s.187.

³⁶⁴ YENİDÜNYA, s.186.

³⁶⁵ Mağdur, 18 yaşını doldurmamışsa bu araç fiillere başvurulmamış olsa dahi suç oluşacaktır.

³⁶⁶ KURT YÜCEKUL, s.363.

götürülmeleri, sevk edilmeleri veya barındırılmaları durumunda suça ilişkin hiçbir araç fiile başvurulmamış olsa dahi fail insan ticareti suçundan dolayı cezalandırılacaktır.³⁶⁷

Bu suç seçimlik hareketli bir suç olup düzenlemede yer alan hareketlerden herhangi birinin araç fiillerden biriyle gerçekleşmesiyle suç meydana gelecektir.³⁶⁸

Bu bölümde fiil başlığı altında suçun kanuni tanımında geçen araç fiiller ve amaç fiiller incelenecektir.

2.2.1.1.1. Araç Fiiller

2.2.1.1.1.1. Tehdit, Baskı, Cebir ve Şiddet Uygulamak

Tehdit, baskı, cebir veya şiddet kişinin davranışları üzerinde zorlayıcı etki yaratmayı sağlayan araçlardır.³⁶⁹ Ancak bu araçlar, mağdurun iradesini aynı şekilde etkilememektedir.

Tehdit, tek başına TCK m.106 kapsamında³⁷⁰ tehdit suçuna vücut verirken insan ticareti suçu açısından araç fiili oluşturmaktadır. Burada bahsedilen tehdit, mağdurun endişeye kapılmasına neden olacak, huzurunu bozacak duygulara kapılmasına yol açacak fiillerin gerçekleştirilmesi şeklinde meydana gelebilir. Bu durum da çoğunlukla mağdura bir zarara uğrayacağı doğrultusunda beyanda bulunmak şeklinde gerçekleşmektedir.³⁷¹ Tehdit olgusu özellikle Yargıtay tarafından verilen kararlar bağlamında incelenerek değerlendirilebilir. Buna göre Yargıtay, “*Senin dükkânını başına yıkacağım.*” şeklindeki ifadeyi basit tehdit kapsamında değerlendirirken;³⁷² “*Sanığın yakınana yönelttiği kabul edilen, ‘Şikayetinden vazgeç yoksa benim köyümde çıkacak her yangından seni sorumlu tutarım.’ biçimindeki sözlerin 5237 Sayılı Yasanın 106/1. maddesi anlamında ‘yaşam, vücut bütünlüğü ve cinsel dokunulmazlığa’ yönelik bir zarar tehlikesi içermemesi karşısında; eylemin kovuşturulması yakınmaya bağlı sair tehdit suçunu oluşturup*

³⁶⁷ DEĞİRMENCİ, 2006, s.79.; KURT YÜCEKUL, s.363.; TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.110.

³⁶⁸ YENİDÜNYA, s.186.

³⁶⁹ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.101.

³⁷⁰ Bkz: TCK m.106: “*Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*”

³⁷¹ ARTUK, Mehmet Emin, GÖKCEN, Ahmet, YENİDÜNYA, A. Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 15. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s.655.

³⁷² Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2015/16089 E., 03/11/2015 Tarihli Kararı. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi:30/01/2023)

oluşturmayacağı tartışmalıdır.” şeklinde verdiği kararda³⁷³ tehdidin açık ve net şekilde oluşmadığına yönelik değerlendirme yapmıştır.³⁷⁴

İnsan ticareti suçu bağlamında ise suç örgütleri, mağdurun fuhuşu kabul etmemesi veya zorla çalıştırılmayı reddetmesi gibi durumlarda mağdura, kendisinin ve ailesinin zarara uğratılacağı veya öldürüleceği tehdidinde bulunmaktadır.³⁷⁵

Baskı da mağdurun karar verme sistemini etkilen bir araç fiil olup esasen mağduru zorlamayı ifade eder.³⁷⁶ Bu zorlama maddi veya manevi olabilir ki cebir veya tehdit seviyesine ulaşmayan ve mağdurun karar verme mekanizmasını etkileyen her türlü yıldırma hareketi baskı kapsamında değerlendirilebilir.³⁷⁷

Cebir, kişinin iradesini etkilemeye yönelik korkutucu ve ciddi bir boyutu olan zorlamadır.³⁷⁸ Cebirin mutlaka kişiye yöneltilmesi gerektiği TCK m.80’de belirtilmemiştir. Dolayısıyla cebir hem kişiye hem de eşyaya yöneltilebilir ki eşyaya yöneltilen cebirin mutlaka kişi üzerinde korkutucu bir etki uyandırması gerekmektedir.³⁷⁹ Belirtmek gerekir ki insan ticareti suçunda başvuru olan cebir, bu suça ilişkin bir araç fiil niteliğindedir, TCK m.108’de ele alınan cebirle³⁸⁰ aynı değildir.³⁸¹ Bu bağlamda insan ticareti suçunda araç olarak başvuru olan cebirin sınırının aşılmamış olması gerekmektedir. Nitekim insan ticareti suçunda başvuru olan cebir, kasten yaralama suçuna ilişkin ölçünün kapsamı dışına çıkmamalıdır.³⁸² Aksi takdirde kasten yaralamanın neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış halleri gerçekleşmiş ise, kanaatimizce fail insan ticareti suçunun yanında ayrıca TCK m.87 kapsamında cezalandırılmalıdır.³⁸³

³⁷³ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2006/2288 E., 2007/8256 K., 23/10/2007 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?KararNo1=2007&KararNo2=8256> (Erişim Tarihi: 17/03/2023)

³⁷⁴ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.454.

³⁷⁵ DEĞİRMENCİ, 2006, s.82.

³⁷⁶ YENİDÜNYA, s.193.

³⁷⁷ YENİDÜNYA, s.193.

³⁷⁸ GÜNGÖR, s.251.

³⁷⁹ DEĞİRMENCİ, 2006, s.82.

³⁸⁰ Bkz: TCK m.108: “Bir şeyi yapması veya yapmaması ya da kendisinin yapmasına müsaade etmesi için bir kişiye karşı cebir kullanılması halinde, kasten yaralama suçundan verilecek ceza üçte birinden yarısına kadar artırılarak hükmolunur.”

³⁸¹ KURT YÜCEKUL, s.376.

³⁸² YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.105.

³⁸³ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.105.

Şiddet ifadesi esasen maddi bir güç kullanımını ifade etmekte olup kanaatimizce madde metninde geçen cebirle eş anlamlıdır.³⁸⁴

Bu bağlamda açıkladığımız tehdit, baskı, cebir ve şiddet insan ticareti suçunun işlenmesinde failin, mağduru istediği gibi yönlendirebilmesinde kullanılan araç fiillerdir.³⁸⁵ Yargıtay'ın konuya ilişkin olarak verdiği bir kararda³⁸⁶ Yüksek Mahkeme, yabancı uyruklu mağdurun pasaportunun zorla elinden alınarak cep telefonundaki telefon rehberinin silinmesi ve konulduğu evden dışarı çıkmasına engel olunması şeklinde gerçekleştirilen hareketleri cebir ve şiddet kapsamında değerlendirmiştir.³⁸⁷

2.2.1.1.1.2. Nüfuzu Kötüye Kullanmak

Nüfuz, kelime anlamı olarak söz geçirme, güçlü olma, erk anlamına gelmektedir.³⁸⁸ Madde metninde kullanılan nüfuzu kötüye kullanmak ise, failin mağdur üzerinde sahip olduğu gücü kullanarak mağdurun kendisine uyguladığı hukuka aykırı fiile rıza göstermesini sağlama durumudur.³⁸⁹ Bir kimsenin başka bir kimse üzerinde nüfuza sahip olması ailevi ilişkilerinden, görevden, hizmet ilişkisinden kaynaklanması mümkündür.³⁹⁰

Yargıtay 765 Sayılı mülga TCK döneminde fuhuş için aracılık suçuyla ilgili nüfuz kullanmaya yönelik verdiği bir kararında,³⁹¹ “*Maddede belirtilen ‘nüfuz icrası’ sanığın aile, sözleşme ve diğer bağlarla elde ettiği diğer hak ve yetkilerden yararlanmak suretiyle, mağdur üzerinde etki yapmasıdır ki, ana babanın kızı, kocanın karısı üzerinde nüfuz sahibi olduğunda şüphe yoktur*” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.³⁹²

Nüfuzu kullanmak ile nüfuzu kötüye kullanmak birbirinden farklı kavramlardır. Mağdurun sözleşmesel veya ailevi açıdan veya başka birtakım bağlar dolayısıyla ilişki içinde olduğu kimseler, sahip oldukları etki ve manevi güçten yararlanarak mağdura

³⁸⁴ Aynı yönde görüş için bkz: DEĞİRMENCİ, 2006, s.83.; AYDIN, Melisa, s.69.

³⁸⁵ VURAL, s.217.

³⁸⁶ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2006/10550 E., 2008/1364 K., 03/03/2008 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=2006&EsasNo2=10550> (Erişim Tarihi: 17/03/2023)

³⁸⁷ KURT YÜCEKUL, s.377.

³⁸⁸ Bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:07/10/2022)

³⁸⁹ GÜNGÖR, s.252.; DEĞİRMENCİ, 2006, s.83.

³⁹⁰ Buna, bir kurumun müdürünün yetkilerini kullanarak yönetimi altındaki çocukları insan ticareti suç örgütlerine tedarik etmesi durumu örnek verilebilir. Bkz: GÜNGÖR, s.252.

³⁹¹ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 1397/1663, 12/05/1982 Tarihli Kararı.

³⁹² YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.106.

uygulayacakları eylemlere mağdurun rıza göstermesini sağlamaktadır.³⁹³ Nüfuz sahibi kimsenin, mağdura basit bir tavsiyede bulunması nüfuzun kötüye kullanılması olarak değerlendirilemeyecektir.³⁹⁴ Burada bahsedilen kötüye kullanmanın meydana gelebilmesi için mağdurun, başka türlü hareket edemeyecek düzeyde üzerinde baskı hissetmesi gerekmektedir.³⁹⁵ Öyle ki doktrindeki bazı yazarlara göre nüfuzun kullanımı ile nüfuzun gayrimeşru kullanımı arasındaki fark, 5237 Sayılı TCK m.80’de belirtilen maksatlara göre değerlendirilmelidir.³⁹⁶ Buna göre, zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak, esarete tabi kılmak, organlarını almak şeklindeki maksatlara yönelik nüfuz kullanılması ve mağdurun insan ticareti suçuna konu edilmesi söz konusu ise, nüfuzun kötüye kullanılması kapsamında değerlendirme yapılmalıdır.³⁹⁷ Kanaatimizce, madde metninde geçen nüfuzun kötüye kullanımı ile kast edilen, failin sahip olduğu nüfuzu kullanması durumudur.³⁹⁸ Madde metninde vurgu yapılmak suretiyle ifadenin güçlendirildiği kanaatindeyiz.

2.2.1.1.1.3. Kandırmak

Kandırma fiili üzerinde uzlaşıya varılmış bir kavram değildir.³⁹⁹ Bir tanıma göre kandırma; söz, hareket gibi birtakım hareketlerle kişinin aldatılmasıdır.⁴⁰⁰ Kandırma, failin çeşitli entrika, desise ve hilelerle mağduru suç konusu fiil konusunda aldatarak ikna etmesi olarak da tanımlanabilir.⁴⁰¹ Yapılan bu tanımlardan yola çıkarak belirtebiliriz ki kandırmanın meydana gelebilmesi için hilenin gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti gerekebilir.⁴⁰² 5237 Sayılı TCK’de düzenlenen dolandırıcılık suçunun bir unsuru olan hileli davranışın insan ticareti suçundaki kandırma fiili açısından aranıp aranmayacağı hususu tartışmalıdır. Kanaatimizce burada, Palermo Protokolü esas alınarak bir belirleme yapılmalıdır.⁴⁰³ Palermo Protokolü’nde kandırmak ifadesi yerine “hile” ve “aldatma” ifadeleri birlikte yer almaktadır.⁴⁰⁴

³⁹³ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.106.

³⁹⁴ Mesela bir babanın kızına fuhuş yapmasını tavsiye etmesi, farklı suçlar kapsamında değerlendirmeye açık olsa da insan ticareti suçu kapsamında değerlendirilemez. Bkz: **VURAL, s.223.**

³⁹⁵ VURAL, s.223.; YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.106.

³⁹⁶ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.107.

³⁹⁷ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.107.

³⁹⁸ Aynı yönde görüş için bkz: **KURT YÜCEKUL, s.389.**

³⁹⁹ VURAL, s.223.

⁴⁰⁰ DEĞİRMENCİ, 2006, s.83.

⁴⁰¹ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.53.

⁴⁰² VURAL, s.223.; YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.107.

⁴⁰³ Aynı yönde görüş için bkz: **VURAL, s.223.**

⁴⁰⁴ YENİDÜNYA, s.196.

Hilenin gündeme gelebilmesi için hilenin somut olayda belli bir ağırlığa ulaşmış olması gerekmektedir.⁴⁰⁵ Bu kapsamda hilenin, kandırmaya göre bir üst nitelikte olduğunu ve kandırmaya kıyasla daha etkili olduğunu belirtebiliriz. Dolayısıyla kanaatimizce kanun metninde kandırmak olarak geçen ifadenin, Protokol kapsamındaki düzenleme doğrultusunda hileli davranış düzeyine ulaşmış olması gerekmektedir. Yargıtay da bir kararında,⁴⁰⁶ “...Hile, nitelikli bir yalandır. Yalan belli oranda ağır, yoğun ve ustaca olmalı, sergileniş açısından mağdurun denetleme olanağını ortadan kaldırmalıdır. Desise ise maddi nitelikte fiil ve hareketlerle mağduru hataya düşürmek için kullanılan aldatıcı vasıtalar. Kullanılan hile ve desiselerle mağdur yanılgıya düşürülmeli ve bu yanıltma sonucu kandırıcı davranışlar ile yalanlara inanan mağdur tarafından sanık veya bir başkasına haksız çıkar sağlanmalıdır...” şeklinde belirtmek suretiyle hilenin basit bir kandırma olmadığına vurgu yapmıştır.

Kandırma fiili insan ticareti suçunda sıklıkla görülen bir araç fiil olmakla beraber çoğunlukla fuhuş maksatlı gerçekleştirilen insan ticareti suçunda gündeme gelmektedir ve mağdurlar iş, evlilik gibi vaatlerle aldatılıp suç örgütlerine teslim edilmektedir.⁴⁰⁷ Yargıtay, verdiği bir kararında⁴⁰⁸ somut olay kapsamında kandırmanın gerçekleşmediğini “...Somut olayda kandırma fiilinin gerçekleştiği söylenemez. Çünkü mağdurun pasaport bilgilerine göre evvelce Türkiye'ye çok sayıda giriş ve çıkış yaptığı anlaşılmaktadır. Erzurum ilinde evli kız kardeşi de bulunmaktadır. Türkiye'de kardeşi olmasına rağmen onun yanına gitmeyip sanığın yanına gelmiş, onunla birlikte kalarak fuhuş yapmaya başlamıştır. Sanık ile anlaşmazlığa düşmesi üzerine de evden ayrılıp, bir otele yerleşip yaşamına devam etmiştir. Bu oluşa göre; kandırma unsurunun gerçekleşmediği gibi, çaresizliğinden yararlanılarak rızasının elde edildiği de söylenemeyeceğinden atılı suçtan beraatine hükmedilmesi gerektiği gözetilmeden mahkumiyetine karar verilmesi...” şeklinde belirtmiştir.

Yargıtay tarafından verilen bir başka kararda,⁴⁰⁹ “Oluşa ve tüm dosya içeriğine göre; sanık İ. B..’nın kiraladığı araç ile tüm sanıkların Adana ilinden İstanbul'a fuhuş

⁴⁰⁵ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.757.

⁴⁰⁶ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2004/5558 E., 2006/1119 K., 21/02/2006 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?KararTarihi1=21.2.2006&KararNo1=2006&KararNo2=1119&Merci=4089> (Erişim Tarihi: 12/05/2023)

⁴⁰⁷ YENİDÜNYA, s.16.

⁴⁰⁸ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2010/1440 E., 2010/5953 K., 15/04/2010 Tarihli Kararı. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07/10/2022)

⁴⁰⁹ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2013/15232 E., 2014/2112 K., 04/02/2014 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay->

yaptırmak amacıyla kadın tedarik etmek için gittikleri, sanıklar İ. B. ve R. A.'ın mağdurun çalıştığı bara giderek geceyi birlikte geçirmek bahanesiyle mağdur ve başka bir kadınla anlaştıkları, mağdur ve diğer kadın da var iken sanık R.'ın sevk ve idaresindeki araç ile diğer sanıklar N. B. ve M. A.'ın yanına gittikleri, araç durduğu sırada diğer kadının korkarak araçtan kaçtığı, Adana iline gitmek için hareket ettiklerinde mağdurun araçta inmek istediği ancak sanıkların mağdurun cep telefonunu alarak, zorla ve silahla tehdit ederek ve etkili eylemde bulunarak araçta tutukları, aracın Bolu yakınlarında kaza yapması sonucu sanıklar İ. B. ve N. B.'in mağduru yanlarına alarak Kırşehir'e giden yolcu otobüsüne bindikleri, diğer sanıkların ise kaza yapan aracın yanında kaldıkları, mağdurun otobüste muavine kaçırıldığını söylemesiyle emniyet kuvvetlerine haber verilmesi üzerine sanıkların yakalanmaları olayında," şeklinde kurulan hüküm kapsamında olayda fuhuş maksatlı insan ticaretine yönelik kandırma fiilinin gerçekleştiğini belirtebiliriz.

Özellikle fuhuş maksatlı insan ticareti suçunda mağdurla fail arasında mağdurun götürüleceği ülkede fuhuş yapacağı konusundaki önceden bir sözleşme yapılması söz konusu olabilmekte; ancak buna rağmen failin, çalışma şartları konusunda mağduru kandırabilmesi gündeme gelebilmektedir.⁴¹⁰ Bu durumda da mağdurun, fiille ilgili tüm şartlara ilişkin özgür iradesine dayalı hukuka uygun bir rızasından söz edilemeyecektir.

Dolayısıyla verilen kararlardan da anlaşılacağı üzere belirtmemiz gerekir ki, kandırmanın somut olay bağlamında değerlendirilmesi ve özellikle mağdur açısından kandırmanın gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespit edilmesi suçun oluşumu açısından gereklidir ve önemlidir.

2.1.1.1.4. Kişiler Üzerindeki Denetim Olanaklarından Yararlanmak

Kişiler üzerindeki denetim olanaklarından yararlanmak, failin mağdur üzerinde sahip olduğu konuma ilişkin imkanlardan yararlanarak mağduru hukuka aykırı fiile rıza göstermesi doğrultusunda kullanmasıdır.⁴¹¹ Diğer bir ifadeyle; kişiler üzerindeki denetim olanaklarından yararlanmak, suçun işlenmesi sürecinde mağdurun iradesini etkilemek suretiyle fiile rıza göstermesini sağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴¹²

kararlari?EsasNo1=2013&EsasNo2=15232&KararNo1=2014&KararNo2=2112&Merci=4086 (Erişim Tarihi:03/02/2023)

⁴¹⁰ VURAL, s.228.

⁴¹¹ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.53.; GÜNGÖR, s.253.

⁴¹² YENİDÜNYA, s.198.

Yukarıda “nüfuzu kötüye kullanma” şeklinde bahsettiğimiz araç fiille “kişiler üzerindeki denetim olanaklarından yararlanmak” her ne kadar kavramsal olarak birbirini çağrıştırırsa da nüfuz sahibi olmak, denetim olanağına sahip olmaktan daha kapsamlı bir kavramdır.⁴¹³ Nitekim denetim olanağına sahip olan kişiyle mağdur arasında bulunan denetleyen ve denetlenen olma durumu nüfuza sahip olan kişi açısından geçerli değildir. Nüfuz, denetlemeden bağımsız olarak kişinin başka bir kimse üzerinde sahip olduğu etkidir, güçtür ve denetimden daha geniştir.⁴¹⁴ Nüfuz, genellikle ailevi ilişkilerden kaynaklı olarak ortaya çıkarken; denetim ilişkisi hiyerarşik yapılanma bağlantılı resmi ilişkilerde gündeme gelmektedir.⁴¹⁵

5237 Sayılı TCK bağlamındaki “kişiler üzerindeki denetim olanaklarından yararlanmak” ile Palermo Protokolü kapsamındaki bu araç fiil birbirinden farklı olup yukarıda bu hususla ilgili açıklamalarda bulunmuştuk.

2.2.1.1.1.4. Kişilerin Çaresizliğinden Yararlanmak

Kişilerin çaresizliğinden yararlanma, failin kendi yaratmadığı ancak mağdurun içinde bulunduğu maddi ve manevi yetersizlikleri kullanması suretiyle mağdurun hukuka aykırı fiillere rıza göstermesini sağlama durumudur ki bu durumda mağdurun muhtaç bir halde olması gerekmektedir.⁴¹⁶ Mağdurun ekonomik, ailevi veya sosyal bir sebepten ötürü bulunduğu çaresizlikten yararlanılarak, bu kimsenin kanun metninde belirtilen maksatlarla yönlendirilmesi halinde mağdurun çaresizliğinden faydalanılmış olunmaktadır.⁴¹⁷ İçinde bulunduğu maddi veya manevi anlamda sorunlu bir durumu ortadan kaldırmak veya çözüm bulmak olanağı olmayan mağdur, madde metninde belirtilen maksatlara rıza göstermek zorunda bırakılmaktadır.⁴¹⁸

Bahsedilen bu çaresizliği Yargıtay bir kararında⁴¹⁹ şu şekilde açıklamıştır: *“...çaresizlikten söz edebilmek için kişinin muhtaç durumda bulunması, bu muhtaç halin yarattığı sonuçtan yararlanılarak sömürülmesinin gerektiği, madde metninde belirtilen çaresizlik halinden; hayatını devam ettirmek, bir yerde kalmak veya gitmek gibi*

⁴¹³ AYDIN, Melisa, s.72.

⁴¹⁴ YENİDÜNYA, s.199.

⁴¹⁵ KOCA, s.154.; VURAL, s.229.

⁴¹⁶ GÜNGÖR, s.253.

⁴¹⁷ KOCA, s.155.

⁴¹⁸ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.53.

⁴¹⁹ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2011/838 E., 25/03/2011 Tarihli Kararı. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (Erişim Tarihi: 07/10/2022)

konularda yapacak bir şeyi olmayan kimsenin durumunu anlamak gerekli olup, bu nitelikli halin varlığının kabulü için mağdurun üstesinden gelemeyeceği bir çaresizlik ortamında da bulunması gerektiği...” ki burada vurgulanan husus çaresizliğin kabul edilebilmesi için mağdurun gerçek anlamda muhtaçlık durumu içinde olması ve bu durumun subjektif koşullara göre yorumlanması gerektiğidir.⁴²⁰ Nitekim zor şartların herkes üzerindeki etkisi aynı olmayabilmektedir, başkaları tarafından çaresizlik olarak nitelendirilemeyecek bir durum mağdur açısından çaresizlik teşkil edebilmektedir.

2.2.1.1.2. Amaç Fiiller

Yukarıda bahsettiğimiz araç fiiller ancak amaç fiillerden biriyle birlikte gerçekleştiği takdirde insan ticareti suçu oluşacaktır. Bu kısımda da bu amaç/asıl fiiller incelenecektir.

Bu suça ilişkin yukarıda fiil başlığı altında açıkladığımız üzere insan ticareti suçu hem bağlı hareketli hem de seçimlik hareketli bir suçtur. Hareketlerden salt birinin gerçekleşmesi suçun oluşumu açısından yeterlidir, aynı olay kapsamında birden fazla hareketin gerçekleşmesi halinde yine tek suçtan bahsedilecektir. Aynı zamanda bu seçimlik hareketlerin farklı kimseler tarafından gerçekleştirilmesi de mümkündür.⁴²¹ Bu durumda ise her bir failin insan ticareti suçu açısından ayrı ayrı sorumluluğu söz konusu olacaktır.

2006 yılında 5560 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucu insan ticareti suçunun sınır aşan niteliğine vurgu yapmak amacıyla 5237 Sayılı TCK m.80’e “ülkeye sokma” ve “ülke dışına çıkarma” seçimlik hareketleri eklenmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki eklenen bu iki hareket Palermo Protokolü’nde yer almayan hareketlerdir. Doktrindeki bir görüşe göre aşağıda yer vereceğimiz “bir yerden başka bir yere götürmek” seçimlik hareketi, ülkeye sokma ve ülke dışına çıkarma hareketlerini de içerecek kapsama sahip olduğu için madde metnine sonradan eklenen bu iki harekete yer verilmesi isabetsiz olmuştur.⁴²²

⁴²⁰ Aynı yönde görüş için bkz: **YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.111.**

⁴²¹ Bu duruma örnek vermek gerekirse, bir failin mağduru yasa dışı ülke içine soktuğu diğer failin de bu mağduru ülkede barındırdığı durumda her ikisi de insan ticareti suçu kapsamında sorumlu olacaktır. Bkz: **YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.111.**

⁴²² KURT YÜCEKUL, s.396.

2.2.1.1.2.1. Ülkeye Sokma ve Ülke Dışına Çıkarma

Ülkeye sokma ve ülke dışına çıkarma seçimlik hareketlerini incelemekten önce “ülke” kavramının ne anlama geldiğinin ve nasıl değerlendirilmesi gerektiğinin incelenmesi gerekmektedir. Ülke kelimesi, bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü anlamına gelmektedir.⁴²³ Ülkenin de kara, deniz ve hava olmak üzere üç bölümden meydana geldiği kabul edilmektedir.⁴²⁴

Gerçek anlamda ülke bu şekilde açıklanmakla beraber farazi ülke kavramından da bahsetmek gerekmektedir. Devletin tam egemenlik yetkisine sahip olmamakla beraber yargılama yetkisi gibi birtakım yetkilere sahip olduğu yerler vardır ki bu yerler, farazi ülke kapsamında değerlendirilebilir.⁴²⁵ Bu bağlamda 5237 Sayılı TCK m.8/2 açıklanması gereken bir düzenlemedir. Nitekim bu kanunun yer bakımından uygulanması açısından Türk ülkesinin kapsamının nereye kadar olduğu açıklanmıştır.⁴²⁶ Buna göre;

“...(2) Suç; a) Türk kara ve hava sahaları ile Türk karasularında, b) Açık denizde ve bunun üzerindeki hava sahasında, Türk deniz ve hava araçlarında veya bu araçlarla, c) Türk deniz ve hava savaş araçlarında veya bu araçlarla, d) Türkiye'nin kıt'a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilmiş sabit platformlarda veya bunlara karşı, işlendiğinde Türkiye'de işlenmiş sayılır.” şeklinde yapılan düzenlemeyle kanun metninde belirtilen bölgelerde işlenen suçlar Türkiye’de işlenmiş sayılacaktır ve Türk ceza hukukunun uygulanabilmesi gündeme gelecektir.

“Sokmak” kelimesinin anlamı, içine veya arasına girmesini sağlamak, içeri almak anlamlarına gelmektedir.⁴²⁷ “Ülkeye sokmak” ile ifade edilmek istenen, mağdurun Türkiye’nin siyasi sınırlarından geçerek Türk ülkesine dahil olmasının sağlanmasıdır.⁴²⁸

“Çıkarmak” kelimesi ise birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak anlamlarına gelmektedir.⁴²⁹ “Ülke dışına çıkarmak” ise mağduru Türk

⁴²³ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 04/02/2023)

⁴²⁴ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.117.

⁴²⁵ KURT YÜCEKUL, s.401.

⁴²⁶ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.112.

⁴²⁷ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06/02/2023)

⁴²⁸ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.112.

⁴²⁹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06/02/2023)

ülkesinin sınırlarından başka bir ülkenin egemenliği altında bulunan yere çıkarmak, mağdurun çıkmasını sağlamaktır.⁴³⁰

İnsan ticareti suçunu düzenleyen 5237 Sayılı TCK m.80/3'te bu suçun 18 yaşından küçük olanlar açısından işlenmesi durumu düzenlenmektedir. 5560 Sayılı Kanun ile insan ticareti suçunu düzenleyen 5237 Sayılı Kanun m.80/1'de yapılan değişiklik, m.80/3 açısından yapılmadığı için 3. fıkrada bu seçimlik harekete yer verilmemiştir.⁴³¹ Ancak her ne kadar kanuni düzenleme bu şekilde eksik olsa da kanaatimizce, “ülkeye sokmak” ve “ülke dışına çıkarmak” seçimlik hareketinin çocuklar bakımından gündeme geldiği durumlarda kanun koyucunun iradesi, bu fiilleri cezasız bırakmak yönünde değildir.⁴³² Bununla birlikte insan ticareti suçunun “bir yerden başka bir yere götürmek” şeklinde gerçekleştirilen seçimlik hareketinin, ülke sınırlarını aşacak şekilde çocuklara karşı işlenmesi durumunun “ülkeye sokmak” ve “ülke dışına çıkarmak” seçimlik hareketlerini de kapsayacak nitelikte olduğunu belirtmek isteriz. Dolayısıyla düzenlemedeki bu eksiklik, kanaatimizce çok fazla önem arz etmemektedir.⁴³³

2.2.1.1.2.2. Tedarik Etme

Tedarik kelime anlamı olarak araştırıp bulma, sağlama, elde etme anlamlarına gelmektedir.⁴³⁴ Tedarik etmek ise bulmak, sağlamak anlamlarına gelmektedir.⁴³⁵

Tedarik etme, mağdurun araştırılarak bulunmasını ve amaca hazır hale getirilmesini ifade eder.⁴³⁶ Bu kapsamda mağduru insan ticaretinin konusu haline getirmeye yönelik hareketler tedarik etme fiili kapsamında değerlendirilebilir.⁴³⁷ Bu durumu örneklemek gerekirse, failin mağduru madde metninde belirtilen maksatlarla başkaları için hazır halde bulundurması ve bu maksatlarla temin etmesi durumunda insan ticareti suçu gerçekleşecektir.⁴³⁸

Doktrinde, insan ticareti suçuna yönelik madde metninde belirtilen maksatlarla mağdurun araştırılıp bulunmasını, sağlanmasını tedarik etme fiili kapsamında

⁴³⁰ KURT YÜCEKUL, s.402.; YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.112.

⁴³¹ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.113.

⁴³² Aynı yönde görüş için bkz: KURT YÜCEKUL, s.404.; YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s. 113.

⁴³³ Aynı yönde görüş için bkz: YENİDÜNYA, s.204.

⁴³⁴ Bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03/02/2023)

⁴³⁵ Bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03/02/2023)

⁴³⁶ GÜNGÖR, s.255.

⁴³⁷ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.48.

⁴³⁸ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.114.

değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁴³⁹ Ancak bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre⁴⁴⁰ belirli maksatlarla mağdurun araştırılıp bulunması ya da tespit edilmesi suçun oluşumu açısından yeterli değildir, ayrıca bu kimselerin elde edilmesine, sağlanmasına olanak veren birtakım davranışların da beraber gerçekleşmesi gerekmektedir. Örneklendirmek gerekirse, bir bölgede kızlarını maddi bir bedel karşılığında evlendirerek yurt dışına gönderebilecek birtakım yoksul ailelerin tespit edilmesi halinde bu durum tedarik etme kapsamında değerlendirilemeyecektir.⁴⁴¹ Eğer failler, fuhuş yaptırmak maksadıyla bu kızların aileleri ile anlaşırса mağdurlar ancak o zaman tedarik edilmiş olacaktır.⁴⁴²

İnsan ticareti suçu, tedarik etme hareketi yönünden ani suç niteliğindedir.⁴⁴³

2.2.1.1.2.3. Kaçırma

Kaçırma, mağdurun rızası dışında failin hakimiyet alanına taşınması şeklinde gerçekleşen durumdur.⁴⁴⁴ Bu bağlamda fail yukarıda bahsettiğimiz araç fiillerden biri ile (cebir, şiddet, tehdit, baskı gibi) madde metninde belirtilen maksatları gerçekleştirmek için mağdur üzerinde fiili hakimiyet kuracak şekilde mağduru bir yerden başka bir yere mağdurun rızası olmaksızın naklettiğinde kaçırma gerçekleşmiş olacaktır.⁴⁴⁵

Kaçırmanın somut olay kapsamında değerlendirilmesi de önem taşımaktadır. Bu bağlamda Yargıtay tarafından kaçırma fiiline ilişkin,⁴⁴⁶ “*Sanıklar hile kullanarak mağdureyi Yağmurca Köyü’nde beş dakikalık mesafedeki asfalt yola indirdikleri, zorla taksiye bindirerek hareket ettikleri, kısa bir süre sonra aynı istikamette seyreden bir minibüs şoförü tarafından görülüp takip edildikleri, durdurulmak istendiklerini anlayınca hızlı hareketle kurtulup kaçtıkları, minibüs şoförünün jandarmaya ihbar etmesi üzerine kendi ikametgâhları olan Çalca Köyü’nde yakalandıkları olayda, zorla kadın kaçırma*

⁴³⁹ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.48.; DEĞİRMENCİ, 2006, s.83.

⁴⁴⁰ KURT YÜCEKUL, s.406.

⁴⁴¹ KURT YÜCEKUL, s.406.

⁴⁴² KURT YÜCEKUL, s.406.

⁴⁴³ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 116.

⁴⁴⁴ GÜNGÖR, s.255.

⁴⁴⁵ KOCA, s.156.

⁴⁴⁶ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 1993/997 E., 1993/1433 K., 06/04/1993 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=1993&EsasNo2=997&KararNo1=1993&KararNo2=1433&Merci=4083> (Erişim Tarihi: 03/02/2023)

suçu tamamlanmıştır...” şeklinde verilen kararda, somut olay kapsamında kaçırmanın gerçekleştiğine hükmedilmiştir.

Kaçırmanın meydana gelebilmesi için mutlaka mağdurun rızasına aykırı olarak mağdurun yerinin değiştirilmesi gerekmektedir. Bu yer değişikliğine ilişkin mesafenin de uzak olması gibi bir zorunluluk yoktur.⁴⁴⁷ Önemli olan nokta, mağdurun egemenlik alanından çıkarılarak kendisini kaçıran kimsenin egemenlik alanına dahil edilmesidir.⁴⁴⁸ Bu kapsamda mağdurun aynı şehir içinde kısa mesafelerle de olsa rızasına aykırı olarak yerinin değiştirilmesi, kaçırma olarak değerlendirilecektir.

Kaçırma fiili ile birlikte eş zamanlı gündeme gelen bir husus failin “kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu”nu işlemesi durumudur ki bu konuyla ilgili açıklamalara içtima başlığı altında yer verilecektir.

Palermo Protokolü ile 5237 Sayılı TCK m.80 arasında “kaçırma” hareketi açısından bir fark olduğunu yukarıda belirtmiştik.⁴⁴⁹

Burada kaçırma fiiliyle birlikte kesintisiz suçun gündeme geldiğini de belirtmek gerekmektedir.⁴⁵⁰ Suç, kaçırmanın gerçekleşmesiyle tamamlanmakta, mağdurun hürriyetine kavuşmasıyla da sona ermektedir.⁴⁵¹

2.2.1.1.2.4. Bir Yerden Başka Bir Yere Götürme

Götürmek kelimesi taşımak, ulaştırmak, bir kimseyi bir yere kadar yanında yürütmek anlamlarına gelmektedir.⁴⁵² Bir yerden başka bir yere götürme, mağdurun faille veya onun adına hareket eden bir kimseyle yurt içine veya yurt dışına nakledilmesini ifade eder.⁴⁵³ Mağdurun cebir, tehdit, şiddet gibi araçlara başvurulmak suretiyle bir yerden başka bir yere taşınması halinde “bir yerden başka bir yere götürme” değil “kaçırma” hareketi söz konusu olacaktır.⁴⁵⁴

⁴⁴⁷ KURT YÜCEKUL, s.411.

⁴⁴⁸ KURT YÜCEKUL, s.411.

⁴⁴⁹ Palermo Protokolü’nde kaçırma, mağdurun iradesini zorlayan veya ortadan kaldıran araç fiiller arasında gösterilmesine rağmen kanun metninde asıl hareketler arasında sayılmıştır. Bkz: **KURT YÜCEKUL, s.410.**

⁴⁵⁰ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.116.

⁴⁵¹ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.116.

⁴⁵² Bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03/02/2023)

⁴⁵³ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 116.; DEĞİRMENCİ, 2006, s.84.

⁴⁵⁴ KURT YÜCEKUL, s.412.

Mağdurun ülke içinden ülke dışına çıkarılması veya tam tersi yönde ülke dışından ülkeye sokulması durumları esasen geniş anlamda bir yerden başka bir yere götürme olarak değerlendirilebilir.⁴⁵⁵ Ancak kanun koyucu ülkeye sokma ve ülke dışına çıkarma olarak bu iki hareketi ayrıca düzenlemiştir. Dolayısıyla ülke sınırları içinde mağdurun nakledilmesi halinde ancak “bir yerden başka bir yere götürme” söz konusu olacaktır.⁴⁵⁶ Bununla birlikte failin mağduru götürdüğü mesafenin uzak veya yakın olması, bu hareketin oluşması açısından bir önem arz etmemektedir.

Doktrinde bir yerden başka bir yere götürme seçimlik hareketinin suçun oluşumu açısından mütemadi suç oluşturduğu hususu tartışmalıdır. Bir görüşe göre suç, failin mağduru götürmeyi hedeflediği yere nakletmesiyle tamamlanmaktadır ve bu kapsamda ani suçtur.⁴⁵⁷ Ancak kanaatimizce bu seçimlik hareketle işlenen suç, mütemadi suç olup mağdur hedeflenen konuma götürülene kadar suç temadi etmektedir.⁴⁵⁸

Bir yerden başka bir yere götürme seçimlik hareketinin kullanılmasıyla işlenen insan ticareti suçu, fuhuş için aracılık suçuyla aynı anda gündeme gelebilmektedir ki bu durum aşağıda içtima başlığı altında ayrıca incelenecektir.

2.2.1.1.2.5. Sevk Etme

Sevk etmek kelime anlamı olarak göndermek, götürmek anlamlarına gelmektedir.⁴⁵⁹ Sevk etme, mağdurun tek başına bir yerden başka bir yere götürülmesinin sağlanmasıdır.⁴⁶⁰ Bu seçimlik harekette fail; cebir, tehdit, şiddet gibi iradeyi etkileyici hareketlerle mağduru bir yerden başka bir yere madde metninde belirtilen maksatlarla tek başına göndermektedir.⁴⁶¹

Sevk etmek seçimlik hareketiyle insan ticareti suçunun işlendiği durumlarda suçun ne zaman tamamlanmış olacağı meselesi tartışmalıdır. Bir görüşe göre sevk etmek seçimlik hareketinin kullanılarak suçun işlendiği hallerde ani suç gündeme gelecektir.⁴⁶² Bu görüşe göre mağdurun bulunduğu yerden başka bir yere gönderilmesiyle değil,

⁴⁵⁵ KURT YÜCEKUL, s.412.

⁴⁵⁶ Aksi yönde görüş için bkz: **VURAL, s.241.**

⁴⁵⁷ VURAL, s.242.; YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.116.

⁴⁵⁸ Aynı yönde görüş için bkz: **DEĞİRMENCİ, 2006, s.90.**

⁴⁵⁹ Bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03/02/2023)

⁴⁶⁰ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.48.; GÜNGÖR, s.255.; DEĞİRMENCİ, 2006, s. 84.; KOCA, s.156.; TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 116.

⁴⁶¹ KOCA, s.156.

⁴⁶² VURAL, s.244.

hedeflenen konuma ulaşmasıyla suç tamamlanır.⁴⁶³ Ancak bizim de katıldığımız ikinci görüşe göre; mağdurun bulunduğu yerden başka bir yere gönderildiği anda suç tamamlanır, mağdurun hedeflenen konuma ulaşması gerekmez.⁴⁶⁴ Bu bağlamda sevk etmek seçimlik hareketiyle insan ticareti suçunun işlendiği hallerde suç, icrası devam eden bir özellik arz ettiği için “mütemadi suç” niteliği taşıyacaktır.⁴⁶⁵

2.2.1.1.2.6. Barındırma

Barındırma, failin egemenlik alanına giren mağdurun bir yere yerleştirilmesini ve orada yaşaması için gerekli koşulların sağlanmasını ifade eder.⁴⁶⁶ Bir kimsenin oturacak, ikamet edecek ve geçimini sağlayacak olanakları temin eden kişi, o kimseyi barındıran kişidir.⁴⁶⁷ Failin buradaki amacı, mağdurdan hedeflediği yararları elde etmek için mağdura elverişli koşullar sağlamaktır.⁴⁶⁸ Örnek vermek gerekirse, failin mağdur üzerindeki nüfuzunu kullanarak mağduru esarete tabi kılmak amacıyla mağdura ev kiralaması ve bu maksadı gerçekleşene kadar mağdurun barınma ve beslenme ihtiyaçlarını üstlenmesi, bu seçimlik fiil kapsamında değerlendirilebilir.⁴⁶⁹ Bununla birlikte barındırmanın gerçekleştiği yerin açık veya kapalı bir yer olması önemli değildir.⁴⁷⁰ Barındırmanın belli bir ücret karşılığı olup olmaması da önem arz etmemektedir.⁴⁷¹

Bizim de katıldığımız görüşe göre barındırma seçimlik hareketinin belli bir süre sürmesi suçun oluşumu açısından gereklidir.⁴⁷² Bu görüşe göre barındırma seçimlik hareketi kapsamındaki fiillerin bir müddet sürmesi gerekmektedir ki bu bağlamda bu hareket yönünden suç, kesintisiz suç niteliği taşır.⁴⁷³ Buna göre barındırma hareketi gerçekleştiği anda suç tamamlanır.⁴⁷⁴ Nitekim kanaatimizce barındırma fiilinin

⁴⁶³ VURAL, s.244.

⁴⁶⁴ Aynı yönde görüş için bkz: **DEĞİRMENCİ, 2006, s.90.; YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.117.**

⁴⁶⁵ DEĞİRMENCİ, 2006, s.90.

⁴⁶⁶ GÜNGÖR, s.256.; DEĞİRMENCİ, 2006, s.84.; TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.116.

⁴⁶⁷ KOCA, s.157.

⁴⁶⁸ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.48.

⁴⁶⁹ KOCA, s.157.

⁴⁷⁰ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.48.; YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.117.

⁴⁷¹ KURT YÜCEKUL, s.417.

⁴⁷² KOCA, s.157.; Aksi yönde görüş için bkz: **YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.117.**

⁴⁷³ ARSLAN, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b), s.48.; KOCA, s.157.; KURT YÜCEKUL, s.417.; TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.117.

⁴⁷⁴ KOCA, s.157.

gerçekleştiği hallerde barındırma süresince suç temadi edeceği için bu durum kesintisiz suç kapsamında değerlendirilecektir.

2.2.1.2. Suçun Konusu

Suç teşkil eden her fiilin üzerinde gerçekleştiği bir konusu mutlaka vardır, konusu olmayan bir suç mümkün değildir.⁴⁷⁵

İnsan ticareti suçunun konusu ise 5237 Sayılı TCK m.80’de belirtilen ülkeye sokma, ülke dışına çıkarma, tedarik etme, kaçırma, bir yerden başka bir yere götürme, sevk etme ve barındırma şeklindeki seçimlik hareketlerden birinin üzerinde icra edildiği kişilerdir. Bu kimseler de aynı zamanda suçun mağduru konumundadır.⁴⁷⁶ Dolayısıyla insan ticareti suçunun mağduru olan insan aslında bu suçun konusunu teşkil etmektedir.⁴⁷⁷

Zaman zaman suçun konusu ile suçun mağduru kavramları örtüşse de bunlar esasen farklı kavramlardır.⁴⁷⁸ Bir suçun maddi konusu, “üzerinde suçun meydana geldiği insan veya şey” olarak ifade edilebilir.⁴⁷⁹ Mağdur kavramı⁴⁸⁰ ise suçun bir unsuru olmakla beraber, “kendisine karşı suç işlenen kişi” anlamına gelmektedir.⁴⁸¹ Bu bağlamda örnek vermek gerekirse, hırsızlık suçunun⁴⁸² konusunu taşınır bir mal oluştururken bu suçun mağduru çalınan eşyanın sahibi veya zilyedi konumunda olan kimsedir. Bu örnekte suçun mağduru ile konusu örtüşmemektedir. Ancak kasten öldürme suçu ve tehdit suçu açısından örnek vermek gerekirse bu suçlarda suçun konusu ile suçun mağduru örtüşmektedir.⁴⁸³ Her iki suç bakımından da suçun konusu ve mağduru, suça ilişkin hareketlerin üzerinde gerçekleştirildiği insandır. Bununla birlikte insan ticareti suçunda da suçun konusu ve suçun mağduru, insan ticareti suçuna yönelik kanun metninde geçen fiillerin üzerinde gerçekleştirildiği kimsedir.⁴⁸⁴

⁴⁷⁵ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.107.

⁴⁷⁶ KURT YÜCEKUL, s.362.

⁴⁷⁷ DEĞİRMENCİ, 2006, s.81.

⁴⁷⁸ KATOĞLU, Tuğrul, “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.61, S.2, 2012, s.660.

⁴⁷⁹ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.107.

⁴⁸⁰ Aşağıda suçun mağdur unsuruyla ilgili mağdur başlığı altında gerekli açıklamalara yer verilecektir.

⁴⁸¹ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.106.

⁴⁸² Bkz: TCK m.141: “Zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malı, kendisine veya başkasına bir yarar sağlamak maksadıyla bulunduğu yerden alan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.”

⁴⁸³ KURT YÜCEKUL, s.357.

⁴⁸⁴ YENİDÜNYA, s.168.

2.2.1.3. Fail

Her suçun işlenmesiyle, o suç üzerinde hakimiyet kurup kanuni tanımında suç teşkil eden fiilin oluşmasını sağlayan bir kimse vardır ki bu kimseye “fail” denilmektedir.⁴⁸⁵ Dolayısıyla bu kapsamda insan ticareti suçu açısından fail, TCK m.80’de gerçekleştirilen seçimlik hareketli fiillerden birini gerçekleştiren kişi olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda insan ticareti suçu özgü suç olmadığı için bu suç fail açısından herhangi bir özellik arz etmemektedir.⁴⁸⁶ İnsan ticareti suçunun faili herkes olabilir.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere her suçun bir faili vardır ki bu fail ancak gerçek kişi olabilmektedir.⁴⁸⁷ Tüzel kişiler hareket kabiliyetine sahip olmadıkları için suçun faili olabilmeleri mümkün değildir ve kusur yetenekleri de yoktur.⁴⁸⁸ Ancak insan tacirliği yapan gerçek kişilerin yanında insan ticareti suçunun işlenmesinde mağdurları kandırmak için kurulan mankenlik ajansı, iş bulma ajansı adı altındaki paravan şirketlerin de sorumluluğu bulunmaktadır.⁴⁸⁹ “Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi” m.10 kapsamında tüzel kişilerin sorumluluğuyla ilgili hükümlere yer verilmiştir.⁴⁹⁰ Palermo Protokolü m.1’de de bu Protokol kapsamında ifade edilen suçların, “Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi” bağlamında kabul edilen suçlar olduğu belirtilmiştir.⁴⁹¹

⁴⁸⁵ Faillik kurumu için bkz:5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.37: “(1) Suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur.

(2) Suçun işlenmesinde bir başkasını araç olarak kullanan kişi de fail olarak sorumlu tutulur. Kusur yeteneği olmayanları suçun işlenmesinde araç olarak kullanan kişinin cezası, üçte birden yarısına kadar artırılır.”

⁴⁸⁶ KURT YÜCEKUL, s.350.

⁴⁸⁷ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.104.

⁴⁸⁸ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.104.

⁴⁸⁹ KURT YÜCEKUL, s.352.

⁴⁹⁰ Bkz: Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi m.10: “1.Her Taraf Devlet, örgütlü suç gruplarının karıştığı ağır suçlara iştirak etmeleri ve bu Sözleşmenin 5, 6, 8, ve 23. maddelerinde öngörülen suçlar açısından tüzel kişilerin sorumlu tutulmaları için gerekli olabilecek kendi hukuk ilkelerine uygun önlemleri alacaktır.

2.Taraf Devletin hukuk ilkelerine bağlı kalmak kaydıyla, tüzel kişilerin sorumluluğu cezai, medeni veya idari olabilir.

3.Bu tür bir sorumluluk, suç işlemiş olan gerçek kişilerin cezai sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

4.Her Taraf Devlet, özellikle bu maddeye uygun olarak sorumlu tutulan tüzel kişilerin parasal müeyyideler de dahil, etkin, orantılı ve caydırıcı cezai veya cezai olmayan müeyyidelere tabi olmasını temin edecektir.” <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4800.html> (Erişim Tarihi:10/02/2023)

⁴⁹¹ Bkz: Palermo Protokolü m.1: “1. Bu Protokol, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne ektir. Bu Protokol Sözleşme’yle birlikte yorumlanacaktır.

2. Bu Protokol’de aksine hüküm bulunmadıkça, Sözleşme’de yer alan hükümler bu Protokol için de geçerli olacaktır.

3. Bu Protokol’un 5. maddesinde belirtilen suçlar, Sözleşme uyarınca belirlenmiş suçlar olarak kabul edilecektir.” <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html> (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

Bu sebeple Sözleşme'nin yukarıda belirttiğimiz tüzel kişilerin sorumluluğuna ilişkin 10. maddesi Protokol bakımından da uygulama alanı bulacaktır.⁴⁹²

TCK m.80/son fıkra bağlamında, insan ticaretinden dolayı tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmedileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme her ne kadar yerinde olsa da kanaatimizce yeterli değildir.⁴⁹³ Bu kapsamda TCK m.60 kapsamında düzenlenen güvenlik tedbirlerine ilave olarak insan ticareti suçu özelinde TCK m.80'de tüzel kişilere uygulanacak ek güvenlik tedbirlerine yer verilmesi kanaatimizce bu suçla etkin mücadele edilebilmesi açısından önemlidir ve gereklidir.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ile 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun insan ticareti suçuyla ilgili fail müesseseleri farklılık arz etmektedir. 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun insan ticaretini düzenleyen 201/b maddesi insan ticareti suçunun örgütlü işlenmesi halinde verilecek cezanın bir kat artırılarak verileceğini belirtirken, 5237 Sayılı TCK suçun örgütlü işlenmesi halinde verilecek cezanın arttırılacağına ilişkin bir nitelikli hal düzenlemesine yer vermemiştir. Ancak insan ticareti suçunun genellikle çok failli işlendiği, bu kapsamda örgütlü suçlardan olduğu ve insan ticareti fiillerinin çoğunun organize suç örgütlerinin önemli finansal kaynaklarından birisini teşkil ettiği⁴⁹⁴ dikkate alınırsa kanaatimizce bu durumun nitelikli hal olarak kabul edilmesi ve cezanın arttırılacağına ilişkin düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

2.2.1.4. Mağdur

Mağdur kelimesi gündelik hayatta sıkça kullandığımız bir kavram olmakla beraber genel anlamıyla “işlenen fiil sebebiyle haksızlığa uğramış kişi”yi ifade etmektedir.⁴⁹⁵ İşlenen her suçun esasen bir mağduru vardır ve bu kimse suçun konusunun ait olduğu kimse veya kimseleri belirtir.⁴⁹⁶

İnsan ticareti suçunun mağduru, bu suçun failinde olduğu gibi herhangi bir özellik arz etmez.⁴⁹⁷ Dolayısıyla bu suçun mağduru herkes olabilir.⁴⁹⁸

⁴⁹² KURT YÜCEKUL, s.353.

⁴⁹³ Bu konuya ilişkin farklı açılardan yapılan değerlendirme için bkz: KURT YÜCEKUL, s.353.

⁴⁹⁴ GÜNGÖR, s.250.

⁴⁹⁵ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:05/10/2022)

⁴⁹⁶ KOCA, ÜZÜLMEZ, s. 106.

⁴⁹⁷ YENİDÜNYA, s.177.

⁴⁹⁸ Bir suçun mağduru ile suçtan zarar gören kavramları birbirinden farklı olup mağdur genellikle ceza hukuku bağlamında ifade edilen bir kavramken, suçtan zarar gören kişi bu zararı için hukuk

Belirtmek gerekir ki bir kimsenin aynı suçun hem mağduru hem de faili olabilmesi mümkün değildir.⁴⁹⁹ Bu bağlamda örneğin fuhuş maksatlı yurt dışından ülke içine pasaportsuz sokulan mağdurun, Pasaport Kanunu m.34 kapsamında sorumlu tutulmaması gerekmektedir. Nitekim “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” m.65/4’te bu duruma açıklık getirilerek bu konumdaki mağdurların cezai sorumluluklarının bulunmadığı belirtilmiştir.⁵⁰⁰

Kanun koyucu, TCK m.80/3 bağlamında mağdurun yaşı açısından bir tasnife gitmiştir ki buna göre; mağdurun 18 yaşın altında olması halinde suç için kullanılan araç fiillerin hiçbirine başvurulmasına gerek olmaksızın⁵⁰¹ suçun meydana geleceği kabul edilmiştir.⁵⁰² Doktrinde, yapılan bu düzenlemenin isabetli olmadığı ve yaş açısından kanun koyucunun daha detaylı bir ayırım öngörmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda 18 yaşını doldurmamış çocuklar arasında bir ayırım yapılmak suretiyle; 12 – 18 yaş arasındaki çocuklar açısından kanundaki düzenlemenin kabul edilmesi, buna karşılık 12 yaşından küçük çocuklar bakımından iradeyi etkileyen cebir, tehdit, şiddet gibi araç hareketlere başvurulmaksızın eylemin gerçekleştirilmesini suçun ağırlaştırıcı nedeni olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁰³ Kanaatimizce kanun koyucunun bu yönden bir tasnife gitmesi isabetli olurdu.

Kanun koyucu, mağdurun 18 yaşından küçük olduğu durumlarda mağdura karşı cebir, tehdit, şiddet gibi iradeyi etkileyen araç fiillerin gerçekleştirilmesi halini ayrıca düzenlememiştir. Doktrinde bu durumun, cezayı ağırlaştıran nitelikli hal kapsamında düzenlenmesi gerektiği savunulmuştur.⁵⁰⁴ Bu bağlamda yukarıda yer verdiğimiz görüşümüze paralel olarak kanaatimizce kanun koyucunun, insan ticaretinin 18 yaşından

mahkemelerinde tazminat davası açabilen kimseyi belirtir ve suçtan zarar gören herkes mağdur sıfatı taşımayabilir.

⁴⁹⁹ VURAL, s.202.

⁵⁰⁰ Bkz: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu m.65/4: “*Makul bir süre içinde valiliklere kendiliğinden uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar hakkında; yasa dışı girişlerinin veya kalışlarının geçerli nedenlerini açıklamak kaydıyla, Türkiye’ye yasal giriş şartlarını ihlal etmek veya Türkiye’de yasal şekilde bulunmaktan dolayı cezai işlem yapılmaz.*” <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf> (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

⁵⁰¹ “...on sekiz yaşından küçük katılanın, evinden kaçarak başka bir kişi vasıtasıyla tanıştığı sanığın yanına sığındığı, sanığın ise katılanın rızası ile fuhuş yaptırmak maksadıyla barındırdığının, müşteri bulduğunun ve il içerisinde farklı yerlere sevk ettiğinin anlaşılması karşısında, TCK’nın 80 /1. maddesinde belirtilen araç fiillere başvurulmuş olmasa da zamanaşımı süresi içerisinde sanık hakkında TCK’nın 80 /3. maddesinde düzenlenen insan ticareti suçundan da dava açılabilceği anlaşılarak,...” Yargıtay 18. Ceza Dairesi 2015/23596 E., 2016/5094 K., 16/03/2016 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=2015&EsasNo2=23596&KararNo1=2016&KararNo2=5094&Merci=4841> (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

⁵⁰² YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.94.

⁵⁰³ KOCA, s.148.

⁵⁰⁴ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.94.

küçüklere karşı gerçekleştirilmesi durumunu ayrıntılı bir tasnife giderek yeniden düzenlemeye kavuşturması gerekmektedir.

TCK m.80’de suçun mağdurunun cinsiyeti açısından bir ayırım kabul edilmemiştir. Bununla birlikte taraf olduğumuz Palermo Protokolü, insan ticaretinin mağdurunun kadın ve çocuk olması haline ayrıca dikkat çekerek bu kapsamda düzenlemeler yapmıştır.⁵⁰⁵ İnsan ticareti suçunun çoğunlukla fuhuş maksatlı işlenmesi gerçeği karşısında kanun koyucunun özellikle kadınları ve çocukları korumak adına mağdurun kadın ve çocuk olduğu durumlara ilişkin bir düzenleme yapması kanaatimizce yerinde bir düzenleme olurdu.

2.2.2. Manevi Unsur

İnsan ticareti suçu kasten işlenebilen bir suçtur, failin taksirle bu suçu işleyebilmesi mümkün değildir.⁵⁰⁶ Suçun oluşumu için failin bilerek ve isteyerek TCK m.80’de belirtilen hareketleri gerçekleştirmesi gerekmektedir.

2.2.2.1. Kast

Kast, TCK m.21’de tanımlanmıştır.⁵⁰⁷ Buna göre kast, bilerek ve isteyerek bir suçun işlenmesidir. Esasen kast her suçun zorunlu bir unsurudur ve bu bağlamda kast kural olarak taksir ise istisna olarak ifade edilebilir.⁵⁰⁸ Kast, doğrudan kast ve olası kast olmak üzere ikiye ayrılmaktadır ki TCK m.21’in gerekçesine bakıldığında⁵⁰⁹ kasten işlenebilen suçlar hem doğrudan kastla hem de olası kastla işlenebilmektedir. İnsan ticareti suçu açısından doğrudan kastın gerektiğine ilişkin bir yorum madde metninden çıkarılamasa da kanun koyucu, suçun oluşabilmesi için failin belirli saiklerle hareket etmesi gerektiğini düzenlemiştir.⁵¹⁰ Bu saikler, “zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak, esarete tabi kılmak veya vücut organlarının verilmesini sağlamak” şeklinde

⁵⁰⁵ KURT YÜCEKUL, s.356.

⁵⁰⁶ DEĞİRMENCİ, 2006, s.86.; KOCA, s.157.; YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.117.

⁵⁰⁷ Bkz: TCK m.21: “Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır. Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir.

Kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleştirebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesi halinde olası kast vardır. Bu halde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda müebbet hapis cezasına, müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıldan yirmi beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur; diğer suçlarda ise temel ceza üçte birden yarısına kadar indirilir.”

⁵⁰⁸ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.135.

⁵⁰⁹ TCK m.21 gerekçesi için bkz: <https://www.tckmadde.com/21-2/> (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

⁵¹⁰ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.118.

ifade edilmiştir. Dolayısıyla kanaatimizce bu suç ancak doğrudan kastla işlenebilir.⁵¹¹ Nitekim bir sonraki kısımda bunu açıklayacak olmakla beraber belirtmemiz gerekir ki, insan ticareti suçunun oluşabilmesi için salt kast yeterli olmayıp failin özel kast taşıması da gerekmektedir.

2.2.2.2. Manevi Unsurun Diğer Şekilleri – Maksat

Kastla işlenen bazı suçların tanımında kastın yanı sıra tipikliğe ilişkin başka subjektif unsurlar da aranmaktadır ki bu unsurlar için doktrinde “özel kast” kavramı kullanılmaktadır.⁵¹² Özel kast, esasen daha dar tutulan bir kasttır.⁵¹³ Özel kast, 5237 Sayılı TCK’de ismen özellikle belirtilmemekle beraber “kanun metninde belirtilen fiilin tipte belirlenen amaca yönelik olarak işlenmesi” anlamında yorumlanabilmektedir.

“Saik” ise kasttan ayrı bir kavramdır ancak kasttan tamamen bağımsız değildir. Bu bağlamda saik kastla beraber var olabilir ve saik kastın oluşmasında itici rol oynamaktadır.⁵¹⁴ Nitekim bazı suç tanımlarında suçun unsurlarına yönelik olarak kastın yanı sıra failin belli bir amaç doğrultusunda veya belli bir saikle hareket etmesi bir manevi unsur olarak aranmaktadır.⁵¹⁵ Bu bağlamda örneklemek gerekirse; göçmen kaçakçılığı suçu açısından “maddi menfaat elde etmek maksadı”nın güdülmesi⁵¹⁶, hırsızlık suçu açısından “yarar sağlamak maksadıyla hareket edilmesi”⁵¹⁷, rüşvet suçu açısından ise bir kamu görevlisinin “görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için” kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlaması⁵¹⁸ durumlarında amaç ve saike işaret

⁵¹¹ Aynı yönde görüş için bkz: TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, s.118.; VURAL, s.253.; YENİDÜNYA, *Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı*, s.118. Aksi yönde görüş için bkz: DEĞİRMENCİ, 2006, s.86.

⁵¹² KOCA, ÜZÜLMEZ, s.237.

⁵¹³ EREM, Faruk, “Ümanist Doktrin Açısından ‘Özel Kast’”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.26, S.1, 1969, s.1.

⁵¹⁴ KILIÇ, Burak, “Suçun Manevi Unsuru Olarak Amaç ve Saik”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Ceza ve Ceza Muhakemesi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2020, s.32.

⁵¹⁵ ÖZGENÇ, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s.302.

⁵¹⁶ Bkz: TCK m.79/1: “Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan; a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkan sağlayan, b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkan sağlayan, Kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve bin günden on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.”

⁵¹⁷ Bkz: TCK m.141/1: “Zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malı, kendisine veya başkasına bir yarar sağlamak maksadıyla bulunduğu yerden alan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.”

⁵¹⁸ Bkz: TCK m.252/1-2: “Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, bir kamu görevlisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlayan kişi, dört yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

edilmektedir.⁵¹⁹ 5237 Sayılı TCK kapsamında amaç veya saik; kastla eşdeğer değildir, kastın bir türünü de oluşturmamaktadır.⁵²⁰

Maksat da failin fiile ulaşmayı tasavvur ettiği nihai hedef olarak ifade edilebilir ki 5237 Sayılı TCK’de maksat, suçun bir manevi unsur şeklidir.⁵²¹ Ancak failin cezalandırılabilmesi için maksadı gerçekleştirmiş olması gerekmez.⁵²²

İnsan ticareti suçunda failin kastı yeterli değildir. Madde metninde yer verilen fiillere yönelik saik taşıması suçun oluşumu için gereklidir. Failin, bu suç kanunda belirtilen “kişileri zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak, esarete tabi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak” şeklindeki maksatlardan biri doğrultusunda işlemesi yeterlidir. Failin bu maksatlara ulaşması suçun oluşumu için gerekli değildir. Bu bağlamda kanun metninde belirtilen saikleri taşımayan failin, bir kimseyi cebirle ülke dışına çıkarması durumunda insan ticareti suçu gündeme gelmeyecek ancak fail cebir suçu, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu gibi başka suçlardan sorumlu olacaktır.

Belirtmek gerekir ki failin yukarıda bahsettiğimiz istismar şekillerini bizzat gerçekleştirmeye yönelik bir maksat taşıması, suçun oluşumu için zorunlu değildir. Önemli olan istismar şekillerinin, fail veya üçüncü bir kimse tarafından gerçekleştirilmesi hedeflenerek insan ticareti suçunun işlenmesidir.⁵²³

İnsan ticareti suçunun terör amacıyla bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi, Terörle Mücadele Kanunu m.4/a çerçevesinde terör suçu sayılır ve yine aynı kanunun 5. maddesi uyarınca ceza ağırlaştırılır.⁵²⁴

Saik konusu karşılaştırmalı hukuk kapsamında değerlendirildiğinde⁵²⁵ belirtmek gerekir ki, Bulgar hukukunda insan ticareti suçunun oluşabilmesi için failin birtakım saiklerle hareket etmesi gerekmektedir. Bu saikler; zorla çalıştırma, mağduru kötü yola

Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, kendisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlayan kamu görevlisi de birinci fıkrada belirtilen ceza ile cezalandırılır.”

⁵¹⁹ ÖZGENÇ, s.303.

⁵²⁰ ÖZGENÇ, s.302.

⁵²¹ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.238.

⁵²² KOCA, s.158.

⁵²³ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.119.

⁵²⁴ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.119.

⁵²⁵ Karşılaştırmalı hukukta insan ticareti suçu ile ilgili açıklamalara ileride daha detaylıca yer verilecektir, burada saik bağlamında kısaca açıklamalarda bulunmaktadır.

sevk etme, mağdurun organlarının alınması veya güçlü bir hiyerarşi içinde sürekli tutulmasıdır.⁵²⁶ Hırvat hukukunda ise yetişkinler ve çocuklar açısından bir ayrıma gidilmiştir. Buna göre yetişkinlerin köleliğe tabi tutulması suçu veya nakli suçu açısından failin herhangi bir saik taşıması gerekli görülmezken; çocuklara karşı işlenen suçun evlat edinme, organlarının alınması, zorla çalıştırma, küçüklerin istismarı veya yasadışı başka saiklerle işlenmesi gerekli görülmüştür.⁵²⁷

2.2.2.2.1. Kişileri Zorla Çalıştırmak veya Hizmet Ettirmek

Zorla çalıştırmak bir kimsenin baskı, cebir veya şiddetle mağdurun irade serbestisi dışında çalıştırılmasını ifade etmektedir.⁵²⁸ Zorla çalıştırmanın engellenmesine yönelik “29 No’lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi”, zorla çalıştırma kavramının tanımlanması açısından dikkate alınması gereken bir sözleşmedir.⁵²⁹ Zorla çalıştırılan mağdurun emeği sömürülmekte, mağdurun iş gücünden yararlanılmaktadır. İnsan ticareti suçunun genellikle fuhuş maksatlı işlendiği yönünde bir kanı olsa da zorla çalıştırma maksatlı insan ticareti suçunun da son derece yaygın işlendiğini belirtebiliriz.⁵³⁰

Zorla çalıştırma, insan haklarına aykırı bir fiil olup 1957 tarihli “105 No’lu Zorla Çalıştırmanın Kaldırılması Sözleşmesi”⁵³¹, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”⁵³² ve

⁵²⁶ DEĞİRMENCİ, 2006, s.87.

⁵²⁷ DEĞİRMENCİ, 2006, s.87.

⁵²⁸ KOCA, s.158.

⁵²⁹ Bkz: 29 No’lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi m.2: “Bu Sözleşmenin amaçları için, ‘Cebri veya Mecburi Çalıştırma’ ifadesi herhangi bir kişinin ceza tehdidi altında ve bu kişinin tam isteği olmadan mecbur edildiği tüm iş veya hizmetleri ifade eder.” https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

⁵³⁰ Bkz: ILO Raporları <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm> (Erişim Tarihi: 18/11/2022)

⁵³¹ Bkz: 105 No’lu ILO Sözleşmesi Madde 1: “Milletlerarası Çalışma Teşkilatının bu Sözleşmeyi onayan her üyesi, cebri veya mecburi çalıştırmayı menetmeyi ve, Siyasi bir cebir veya eğitim tedbiri olarak veya muayyen siyasi fikirlere sahip olan veya bu fikirleri beyan eden şahıslara veya kurulu siyasi, iktisadi veya içtimai nizama karşı ideolojik bakımdan muhalefetlerini izhar eden kimselere bir ceza olarak, İktisadi gelişme gayesiyle el emeğini seferber etme ve el emeğinden faydalanma metodu olarak, Çalışma disiplini olarak, Grevlere iştirak etmiş olmayı tecziye tedbiri olarak, Irkı, içtimai, milli veya dini bir tefrik vasıtası olarak, Hiçbir şekilde cebri veya mecburi çalıştırmaya başvurmamayı taahhüt eder.” https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377271/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi:08/10/2022).

⁵³² Bkz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 4: “1. Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz 2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz. 3. Aşağıdaki haller, bu madde anlamında “zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma” sayılmaz: a) Bu Sözleşme’nin 5. maddesinde öngörülen koşullara uygun olarak tutulu bulunan bir kimseden, tutulu bulunduğu sırada veya şartlı tahliyeden yararlandığı süre içinde olağan olarak yapması istenilen bir iş; b) Askeri nitelikli herhangi bir hizmet veya vicdanî reddin meşru sayıldığı ülkelerde, vicdanî reddi seçen kişilere zorunlu askerlik hizmeti yerine gördürülebilecek başkaca bir hizmet; c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz veya afet hallerinde gerekli görülen her hizmet; d) Olağan yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.”

“Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi”⁵³³ gibi birçok uluslararası sözleşmeyle yasaklanmıştır. Bu düzenlemelerde zorla çalıştırmanın önlenmesi için taraf devletlere birtakım yükümlülükler getirilmiş ve hangi durumların zorla çalışma kapsamına girmediği de zorla çalıştırmanın istisnası olarak açıklanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da zorla çalıştırmanın istisnalarını düzenleyerek bu durumun kavramsal çerçevesini çizmiştir.⁵³⁴

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruya konu olan bir kararında⁵³⁵ zorla çalışma kavramına yönelik “...Bu kavramın tanımı ve içeriği belirlenirken, temel insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerden ve ilgili uluslararası otoritelerin yorum ve uygulamalarından yararlanılabilir. Zorla çalışma yasağına ilişkin uluslararası kurallar, 29 Numaralı Cebri ve Mecburi Çalıştırmaya İlişkin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesi'nde düzenlenmiştir. Anılan Sözleşme'nin 2. maddesinde düzenlenen ve AİHM'ce de AİHS'nin 4. maddesinde yer alan zorla çalışma yasağının kapsamının belirlenmesinde esas alınan tanıma göre zorla çalışma, " herhangi bir kişinin ceza tehdidi altında ve bu kişinin tam isteği olmadan mecbur edildiği tüm iş veya hizmetleri" ifade etmektedir. Buna göre, zorla çalıştırmadan söz edilebilmesi için, kişinin ceza tehdidi altında ve rızası bulunmaksızın çalıştırılması gerekmektedir.” şeklinde açıklamalarda bulunarak verdiği bir başka kararına atıf yapmıştır.⁵³⁶

⁵³³ Bkz: Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi Madde 8: “1. Hiç kimse köle olarak tutulamaz; her türlü kölelik ve köle ticareti yasaktır.

2. Hiç kimse kul olarak tutulamaz.

3.a) Hiç kimse zorla çalıştırılmaz veya zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz; b) Bu fıkranın a) bendi, bir suçla karşılık hapisle birlikte ağır işte çalıştırma cezasının verilebildiği ülkelerde, yetkili bir mahkeme tarafından böyle bir cezanın verilmesi sonucunda ağır işte çalıştırmayı engelleyici sayılamaz;

c) Aşağıdaki haller, bu fıkra bakımından “zorla çalışma veya zorunlu çalışma” sayılmaz: (i) Bir mahkemenin hukuka uygun bir kararının sonucu olarak hapsedilen bir kimseden veya böyle bir hapislikten şartla salıverilmiş bir kimseden şartla tahliye süre için normal olarak istenen ve b) bendi kapsamına girmeyen bir iş veya hizmet; (ii) Askeri nitelikteki bir hizmet ve inanç nedeniyle askerlik hizmetine katılmama hakkının tanındığı ülkelerde vicdani redcilerden hukuken yerine getirmeleri istenen bir kamu hizmeti; (iii) Toplumun yaşamını veya iyiliğini tehdit eden olağanüstü bir durum veya felaket halinde yapılması emredilen bir hizmet;

(iv) Normal vatandaşlık yükümlülüklerinin bir parçasını oluşturan bir iş veya hizmet.”

⁵³⁴ Bkz: Anayasa m.18: “Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır. Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalışma sayılmaz.”

⁵³⁵ Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru No:2013/5062, 14/01/2014 Tarihli Halil Üstündağ Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari-bireysel-basvurular?BasvuruNo1=2013&BasvuruNo2=5062> (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

⁵³⁶ Anayasa Mahkemesi 2011/150 E., 2013/30 K., 14/02/2013 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=2011&EsasNo2=150&KararNo1=2013&KararNo2=30> (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

Hizmet ettirmek, zorla çalıştırmak kavramından daha geniş olup⁵³⁷ her türlü gereksinimin giderilmesine yönelik maėđurun hizmete hazır halde bulundurulmasını ifade eder.⁵³⁸ Bu durum da çoğunlukla, maėđurun ev içi hizmetlerde kullanılması şeklinde gerçekleşir.

2.2.2.2.2. Fuhuş Yaptırmak

Fuhuş, bir kimsenin duygusal bir bağının olmadığı kişi veya kişilerle menfaat karşılığında cinsel ilişkide bulunması olarak tanımlanabilir. Yargıtay ise verdiği bir kararında⁵³⁹ fuhuşu, “*Fuhuş, bir kadının menfaat karşılığı veya itiyadi surette, vücudunu başkalarının cinsel zevkine teslim etmesi ve bu suretle birçok erkekle cinsi ilişkide bulunması sanatıdır.*” şeklinde tanımlamıştır. Bununla birlikte “*Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü*”⁵⁴⁰ m.15’te “genel kadın” ifadesi kullanılmış olup bu kavram, “*başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette bulunan kadınlara (genel kadın) denilir.*” şeklinde tanımlanmıştır.⁵⁴¹ Fuhuş yaptırmak da cebir veya şiddet gibi hareketlerle maėđurun işteği dışında maddi menfaat karşılığında cinsel ilişkide bulunmaya zorlanması olarak ifade edilebilir.⁵⁴²

⁵³⁷ KOCA, s.158.

⁵³⁸ GÜNGÖR, s.258.

⁵³⁹ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2000/2205 E., 2000/5804 K., 06/11/2000 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=2000&EsasNo2=2205&KararNo1=2000&KararNo2=5804&Merci=4083> (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

⁵⁴⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5984&MevzuatTur=2&MevzuatTertip=4> (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

⁵⁴¹ VURAL, s.257.

⁵⁴² KURT YÜCEKUL, s.459.

Fuhuş, “İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme”⁵⁴³, “Çocuk Hakları Sözleşmesi”⁵⁴⁴ gibi birçok uluslararası sözleşmeyle yasaklanmıştır.⁵⁴⁵

Fuhuş yaptırmak, insan ticareti suçunun düzenlendiği TCK m.80’e 6 Aralık 2006 tarihli 5560 Sayılı Kanun’un 3. maddesi ile eklenmiş olup bu ekleme sonucunda madde metni, Palermo Protokolü’ne daha yakın bir hale gelmiştir.

Palermo Protokolü kapsamında kullanılan “başkalarının fuhşunun istismar edilmesi veya cinsel istismarın başka biçimleri” kavramları, TCK m.80’deki fuhuş yaptırmak ifadesinden daha geniş olup kanun metninde geçen fuhuş yaptırmak ifadesi kanaatimizce yeterli değildir. Bu düzenlemenin Palermo Protokolü ile uyumlu hale getirilmesi, suçun önlenmesi açısından önemli bir gelişme olacaktır. Nitekim GRETA⁵⁴⁶ da raporlarında TCK m.80’i, fuhuş dışındaki diğer cinsel istismar biçimlerine yer vermemesi sebebiyle eleştirmektedir.⁵⁴⁷ Bu bağlamda GRETA, insan ticaretine yönelik Türk hukukundaki tanımın uluslararası hukukla paralellik taşıması adına madde metnine “diğer cinsel sömürü biçimleri” ibaresinin eklenmesini gerekli görmektedir.

⁵⁴³ Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 2 Aralık 1949 tarihinde 317 (IV) sayılı kararla kabul edilmiş olup 25 Temmuz 1951 tarihinde de yürürlüğe girmiştir.

⁵⁴⁴ Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde 44/25 sayılı kararla kabul edilmiş olup 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 34. Ve 35. Maddeleri, cinsel sömürünün yasaklanması için birtakım düzenlemeler getirmiştir. Bkz: **Madde 34:** “*Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:*

a. *Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanması;*
b. *Çocukların fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması sömürülmesini;*
c. *Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini; önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.”*

Madde 35: “*Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.”*

<https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarina-da-slee/#:~:text=Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%20Genel%20Kurulu%20Taraf%C4%B1ndan%2020%20Kas%C4%B1m%201989%20Tarihinde%20K> (Erişim Tarihi:08/10/2022).

⁵⁴⁵ Her ne kadar uluslararası sözleşmelerle fuhuş maksatlı insan ticareti engellenmek istense de dünyada cinsel sömürü amaçlı insan ticaretinin korkunç örnekleri görülmeye devam etmektedir. Afganistan ve Pakistan gibi gelişmemiş ülkelerde dehşet verici bir gelenek olarak devam eden ve oğlan oynatma şeklinde ifade edilen “*Bacha Bazi*”, oğlan çocuklarına takma göğüs takılarak kadın kıyafetleri giydirilmesiyle gece eğlencelerinde oynatılması olup bu eğlencelerde erkek çocukları cinsel istismara uğramakta ve fuhşa zorlanmaktadır. Bkz: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ba%C3%A7a_bazi (Erişim Tarihi: 20/10/2022); T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2020 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu, s.81.

⁵⁴⁶ GRETA: Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Uzmanlar Grubu.

⁵⁴⁷ GRETA raporları için bkz: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/general-reports> (Erişim Tarihi: 13/05/2023)

Fuhuş, tek başına TCK m.227'de⁵⁴⁸ düzenlenmiş olup çoğunlukla insan ticareti suçuyla karışmaktadır.⁵⁴⁹ Bunun bir sonucu olarak da fuhşa zorlanan kimseler mağdur olduklarını dahi çoğu zaman bilemedikleri için yargı yollarına başvuramamakta ve çaresizce bu suçun mağduru olmaya devam etmektedir.

AİHM tarafından verilen kararların bir kısmı fuhşa ilişkindir. Yunanistan'da fahişelik yapmaya zorlanan bir Nijerya vatandaşının yaptığı şikayette,⁵⁵⁰ fuhuş yaptırılmak amacıyla insan ticaretinin mağduru olduğu resmi makamlarca kabul edilen başvuru, adalet sisteminin kendisine bu statüyü vermesinden önce dokuz aydan fazla bekletmesini şikayet konusu yapmıştır. Bununla birlikte başvuru, Yunanistan'ın AİHS m.4 kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğini iddia etmiştir. Bu bağlamda AİHM, başvuruyu kabul etmiş ve AİHS m.4'ün ihlal edildiğine karar vermiştir.

2.2.2.2.3. Esarete Tabi Kılmak

Esaret kelime anlamı olarak kölelik, tutsaklık, boyunduruk, hakimiyet altında bulunma anlamına gelmektedir.⁵⁵¹ Bu bağlamda esarete tabi kılmak, mağdurun

⁵⁴⁸ Bkz: TCK m.227: "(1) Çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.

(2) Bir kimseyi fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçiminin sağlanması, fuhşa teşvik sayılır.

(3) Fuhşu kolaylaştırmak veya fuhşa aracılık etmek amacıyla hazırlanmış görüntü, yazı ve sözleri içeren ürünleri veren, dağıtan veya yayan kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis ve iki yüz günden iki bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhşa sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır.

(5) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların eş, üstsoy, kayın üstsoy, kardeş, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da kamu görevi veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(6) Bu suçların, suç işlemek amacıyla teşkil edilmiş örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(7) Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(8) Fuhşa sürüklenen kişi, tedaviye veya psikolojik terapiye tâbi tutulabilir." <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 10/02/2023)

⁵⁴⁹ Buna göre TCK bağlamında fuhuş yapmak suç teşkil etmezken fuhşa aracılık etmek, kişiyi fuhşa sürüklemek, fuhuş için imkân yaratıp yer tesis etmek gibi fiiller suç teşkil edip cezalandırılmaktadır. İnsan ticareti suçu açısından ise fuhuş yaptırmak maksadıyla hareket eden failin madde metninde belirtilen hareketlerden biriyle mağduru fuhşa zorlaması gerekmektedir.

⁵⁵⁰ AİHM L.E./ Yunanistan Kararı Başvuru No: 71545/12 [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-160218%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-160218%22]}) (Erişim Tarihi: 02/03/2023)

⁵⁵¹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:08/10/2022)

özgürlüğünün elinden alınarak onun köle olarak boyunduruk altında tutulmasıdır. Buna göre esarete tabi kılınan kimsenin irade özgürlüğü yok sayılarak kişi adeta eşya konumuna gelmektedir.⁵⁵²

Esarete tabi kılmak eylemi, “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”⁵⁵³ kapsamında yasaklanmıştır. Bununla birlikte yukarıda kölelik ile ilgili uluslararası sözleşmelerden bahsederken belirttiğimiz 1926 tarihli “Köleliğe Karşı Sözleşme” de esareti yasaklayan önemli belgelerden biridir. Bununla birlikte bu Sözleşmenin köleliğe benzer birtakım uygulamaları kapsamadığı düşüncesiyle 7 Eylül 1956 tarihli “Kölelik, Köle Ticareti ve Köleliğe Benzer Kurum ve Uygulamaların Lağvına Dair Ek Sözleşme”⁵⁵⁴ hazırlanarak esaretin kapsamı genişletilmiştir.⁵⁵⁵ Bu bağlamda Sözleşme metninde kölelik ve esaret kavramlarına yönelik;

“...a) Borç sebebiyle kölelik; yani bir borçlunun bir borcun teminatı olarak şahsan hizmet etmeyi veya murakabesi altındaki bir kimsenin hizmet etmesini taahhüt eylediği halde bu hizmetlerin mukabili adilane bedelin borcun ödenmesine tahsis edilmemesi veya bu hizmetlerin süresinin tahdit ve mahiyetlerinin tespit olunmaması hal veya şartı;

b) Sertlik; yani bir kimsenin kanun, teamül veya bir anlaşmaya göre diğer bir kimseye ait araz i üzerinde yaşama ve çalışmaya mecbur olması ve bu diğer kimseye ücret mukabilinde veya ücretsiz muayyen şekilde hizmet etmesi hali ve bu halini değiştirme imkanına malik olmaması;

c) Aşağıdaki uygulama veya gelenekten herhangi biri; i) Bir kadının, reddetmek hakkı olmadan, anne ve babasına, vasisine, ailesine veya diğer herhangi bir şahıs yahut topluluğa nakdi veya aynı bir ivaz mukabilinde evlendirilmesi vaadinde bulunulması veya evlendirilmesi; ii) Bir kadının kocasının, bunun ailesinin veya mensup olduğu aşiretin bu kadını ivaz mukabili veya sair şekilde üçüncü bir şahsa devretmek hakkına sahip olması; iii) Kocasının ölümü üzerine kadının miras yolu ile diğer bir şahsa devredilebilmesi;

⁵⁵² KOCA, s.158.

⁵⁵³ Bkz: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 4: “Hiç kimse, kölelik ya da kulluk altında tutulamaz; her türden kölelik ve köle ticareti yasaktır.” <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> (Erişim Tarihi:08/10/2022)

⁵⁵⁴ 7 Eylül 1956 tarihli Kölelik, Köle Ticareti ve Köleliğe Benzer Kurum ve Uygulamaların Lağvına Dair Ek Sözleşme metni için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11599.pdf> (Erişim Tarihi: 12/05/2023)

⁵⁵⁵ YENİDÜNYA, s.217.

d) Bir çocuğun veya 18 yaşından aşağı temyiz kudretini haiz bir kimsenin gerek anne ve babası, yahut bunlardan biri, gerekse varisi tarafından, şahsını veya işini istismar maksadıyla bedel mukabilinde veya bedelsiz diğer bir şahsa devrine müsait olan herhangi bir uygulama ve gelenek....”⁵⁵⁶ açıklamalarda bulunmak suretiyle esaretin kapsamı genişletilmiştir.⁵⁵⁷

Palermo Protokolü m.3’te “esaret veya esaret benzeri uygulamalara tabi kılmak, kulluk” ifadeleri geçmektedir.⁵⁵⁸ İnsan ticareti suçunun 765 Sayılı mülga TCK m.201/b maddesinde düzenlenen ilk halinde “esaret ve benzeri uygulamalara tabi kılmak” ifadesi yer almaktaydı. Kanaatimizce kanun koyucu, suçun işleme alanını geniş tutmak ve Palermo Protokolü’ne olabildiğince uyum sağlamak amacıyla “esaret ve benzeri uygulamalara tabi kılmak” şeklinde maksadı belirlemiştir.⁵⁵⁹ Bu bağlamda “ve benzeri uygulamalar” ifadesinin açıklığa kavuşturulması gerekirse doktrinde bu ifade; esarete benzeyen, dolayısıyla bir kimsenin kişiliği üzerinde fiziksel egemenlik kurma sonucunu doğuran herhangi bir durumda bulundurmak şeklinde ifade edilmiştir.⁵⁶⁰ Esasen bu düzenleme kanunilik ilkesine aykırılık teşkil etmekteydi. “Ve benzeri uygulamalar” ifadesi, 5237 Sayılı TCK üzerinde değişiklik yapan 5560 Sayılı 06/12/2006 tarihli Kanun ile madde metninden çıkarılmıştır.⁵⁶¹

Doktrinde ifade edilen ve bizim de katıldığımız görüşe göre, Palermo Protokolü’nün resmi çevirisinde ifade edilen terim her ne kadar “esaret” ve “esaret benzeri uygulamalar” olsa da burada kastedilen “kölelik” ve “kölelik benzeri uygulamalar”dır.⁵⁶² Kölelik, AİHM tarafından, “üzerinde mülkiyet hakkına bağlı

⁵⁵⁶ <https://hukukbook.com/koleligin-yasaklanmasina-dair-ek-sozlesme/> (Erişim Tarihi: 12/05/2023)

⁵⁵⁷ YENİDÜNYA, s.218.

⁵⁵⁸ Bkz: Palermo Protokolü Madde 3: “Bu Protokol’un amaçları bakımından: (a) “İnsan ticareti”, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir. (b) İnsan ticaretinin (a) bendinde belirtilen yöntemlerden herhangi biriyle yapılmış olması halinde, mağdurun bu istismara razı olup olmaması durumu değiştirmeyecektir. (c) Bu maddenin (a) bendinde öngörülen yöntemlerden herhangi birini içermese bile, çocuğun istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması “insan ticareti” olarak kabul edilecektir. (d) On sekiz yaşının altındaki herkes “çocuk” kabul edilecektir.” <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html> (Erişim Tarihi: 12/02/2023)

⁵⁵⁹ KOCA, s.158.

⁵⁶⁰ KOCA, s.158.

⁵⁶¹ KURT YÜCEKUL, s.462.

⁵⁶² KURT YÜCEKUL, s.462.

yetkilerden biri ya da tümünün kullanılabileceği kişinin statüsü veya içinde bulunduğu durum” biçiminde tanımlanmaktadır.⁵⁶³ Kulluk kavramı ise AİHS m.4’te “Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz.” şeklinde kölelik kavramıyla birlikte ifade edilmekte ve yasaklanmaktadır. Kulluk, zorla çalıştırmadan farklı bir kavram olmakla beraber esasen zorla çalıştırmanın daha ağır bir şeklini ifade etmektedir.⁵⁶⁴ Kul durumunda bulunan kimse, bulunduğu statüsünün değişmez ve sürekli olacağı hissini yaşamaktadır ki bu bağlamda kulluk zorla çalıştırma gibi geçici bir nitelik göstermemektedir.⁵⁶⁵ Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ise kulluk kavramını, “bir kişinin gayrimenkulu üzerinde yaşamak ve çalışmak ve de bu kişiler için bedeli ödensin ya da ödenmesin belirli hizmetleri sunmak zorunda olmanın yanı sıra kendi koşullarını değiştirme imkanı bulunmamak” şeklinde tanımlayarak kulluk kavramının değişmezlik niteliğine dikkat çekmektedir.⁵⁶⁶

Yukarıda yapılan açıklamalarımız doğrultusunda belirtmemiz gerekir ki; esarete tabi kılmak şeklinde kanun metninde ifade edilen kavramın, Palermo Protokolü ve AİHS ile birlikte yorumlanarak “kölelik, kulluk” kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.2.2.2.4.Vücut Organlarının Verilmesini Sağlamak

Organ, vücudun belirli bir görev yapan ve sınırları kesin olarak belirlenmiş bölümü şeklinde ifade edilebilir.⁵⁶⁷ Doku ise vücuttaki yapılanmalardan biri olarak “hücre”lerin bir araya gelmesiyle oluşan bütünü ifade eder.⁵⁶⁸ Dokuların bir araya gelmesiyle de organlar oluşur.⁵⁶⁹

2238 Sayılı “Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun”un 2. maddesinde kapsam başlığı altında “Bu Kanunda sözü edilen organ ve doku deyiminden, insan organizmasını oluşturan her türlü organ ve doku ile

⁵⁶³Bkz: AİHM *Siliadin v. France* Kararı. Başvuru No: 73316/01. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20SILIADIN%20v.%20FRANCE%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-69891%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20SILIADIN%20v.%20FRANCE%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-69891%22]}) (Erişim Tarihi: 12/02/2023)

⁵⁶⁴ KARAN, Ulaş, “Kölelik, Kulluk, Zorla Çalıştırma ve Zorunlu Çalışma Yasağı: Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Karşılaştırmalı Analiz” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.67, S.2, 2018, s.419.

⁵⁶⁵ KARAN, s.419.

⁵⁶⁶ Bkz: AİHM *Van Droogenbroeck v. Belgium* Kararı. Başvuru No: 7906/77. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:\[%22%227906/77%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57470%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:[%22%227906/77%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57470%22]}) (Erişim Tarihi: 12/02/2023)

⁵⁶⁷ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:08/10/2022)

⁵⁶⁸ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 12/02/2023).; VURAL, s.260.

⁵⁶⁹ VURAL, s.260.

bunların parçaları anlaşılır.” şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiştir.⁵⁷⁰ Bununla birlikte ilgili Kanun, doku ve organ arasındaki ayrıma ilişkin herhangi bir hükme yer vermemiştir.

“Organ ve Doku Nakli Hizmetleri Yönetmeliği” m.4/b’de organ ve doku nakli, “Terminal dönemdeki hastalıklarda tedavi amacıyla uygulanan organ ve doku nakli uygulamasını” şeklinde ifade edilmiştir.⁵⁷¹

İnsan ticareti suçunu düzenleyen TCK m.80’de sadece “organ” ifadesine yer verilmiştir, “doku” ifadesi hükmün kapsamı dışında tutulmuştur. Dolayısıyla madde metninde organ kelimesi geçtiği için burada kişinin dokularının verilmesini sağlamak amacıyla hareket eden fail, kanunilik ilkesi gereği insan ticareti suçundan değil şartları varsa TCK m.91’de düzenlenen⁵⁷² “organ veya doku ticareti suçu”ndan sorumlu tutulacaktır. Organ veya doku ticaretini düzenleyen TCK m.91’de organ veya dokunun alınması birlikte yaptırıma tabi tutulmuşken; TCK m.80’de salt organ ticareti yaptırıma bağlanmıştır. Bu düzenleme kanaatimizce isabetsizdir, madde metninin “doku”yu içerecek şekilde yeniden ele alınması gerekmektedir.

2.2.3. Hukuka Aykırılık Unsuru

Hukuka aykırılık, genel olarak ifade edecek olursak; “hukuka karşı gelme”, “hukukla çatışma halinde olma” anlamlarına gelmektedir.⁵⁷³ Hukuka aykırılık, bir suçun meydana gelebilmesi için gereken bir unsurdur.⁵⁷⁴ Ceza normunun yaptırım altına aldığı

⁵⁷⁰ Bkz: 2238 Sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2238.pdf> (Erişim Tarihi: 12/02/2023)

⁵⁷¹ Bkz: Organ ve Doku Nakli Hizmetleri Yönetmeliği <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/02/20120201-4.htm> (Erişim Tarihi: 12/02/2023)

⁵⁷² Bkz: TCK m.91: “(1) Hukuken geçerli rızaya dayalı olmaksızın, kişiden organ alan kimse, beş yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Suçun konusunun doku olması halinde, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Hukuka aykırı olarak, ölüden organ veya doku alan kimse, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Organ veya doku satın alan, satan, satılmasına aracılık eden kişi hakkında, birinci fıkrada belirtilen cezalara hükmolunur.

(4) Bir ve üçüncü fıkralarda tanımlanan suçların bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

(5) Hukuka aykırı yollarla elde edilmiş olan organ veya dokuyu saklayan, nakleden veya aşılayan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(6) Belli bir çıkar karşılığında organ veya doku teminine yönelik olarak ilan veya reklam veren veya yayınlayan kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(7) Bu maddede tanımlanan suçların bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(8) Birinci fıkrada tanımlanan suçun işlenmesi sonucunda mağdurun ölmesi halinde, kasten öldürme suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”

⁵⁷³ KOCA, ÜZÜLMEZ, s. 250.

⁵⁷⁴ YENİDÜNYA, s.220.

eyleme başka bir hukuk kuralı izin verip işlenmesini mümkün kılıyorsa bir hukuka uygunluk sebebi söz konusu olur.⁵⁷⁵ TCK’de, kanun hükmünü yerine getirme, meşru müdafaa, hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası hukuka uygunluk nedenleri olarak düzenlenmiştir.⁵⁷⁶

Kanun hükmünün yerine getirilmesi açısından belli konularda kişiye kanun tarafından verilen yetkinin eş zamanlı olarak o kişinin görevini meydana getirdiğini ve bu bağlamda da söz konusu bu hukuka uygunluk nedeninin “görevin ifası” şeklinde anlamak gerektiğini belirtebiliriz.⁵⁷⁷ Hükümlülerin çalıştırılması veya askerlik hizmetleri değerlendirildiğinde bu durumlar kanun hükmünün yerine getirilmesi dolayısıyla oluşan durumlar olduğu için insan ticareti suçu açısından hukuka uygunluk sebebi teşkil edecektir.

Meşru müdafaa ve hakkın kullanılması insan ticareti suçu açısından hukuka uygunluk sebebi teşkil etmeyecektir.⁵⁷⁸ Nitekim meşru müdafaa, bir hakka yönelik gerçekleşen saldırının ortadan kaldırılması amacıyla yapılan ölçülü ve orantılı bir savunmadır.⁵⁷⁹ Hakkın kullanılması ise kişiye hukuk düzeni tarafından tanınan yetki olup⁵⁸⁰ bu kapsamda insan ticareti suçunun fuhuş yaptırmak, zorla çalıştırmak, esarete tabi kılmak gibi amaçlarla işlendiği göz önüne alınırsa burada hukuka uygunluk sebebi olarak hakkın kullanılmasının söz konusu dahi olamayacağı anlaşılabacaktır.

İlgilinin rızası kavramı açısından ise, kanun koyucu doğrudan TCK m.80/2’de, birinci fıkradaki fiiller için mağdurun verdiği rızanın geçersiz olduğunu belirtmiştir.⁵⁸¹ Ancak kanun koyucu bu yönde açık bir düzenleme yapmamış olsaydı bile yine ilgilinin rızası, insan ticareti suçu açısından bir hukuka uygunluk sebebi oluşturmazdı. TCK m.26/2’de “*Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez.*”

⁵⁷⁵ DEĞİRMENCİ, 2006, s.88.

⁵⁷⁶ Hukuka uygunluk nedenleri TCK m. 24 vd. maddelerinde düzenlenmiştir.

⁵⁷⁷ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.260.

⁵⁷⁸ YENİDÜNYA, Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, s.120.

⁵⁷⁹ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.263.

⁵⁸⁰ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.271.

⁵⁸¹ Bkz: TCK m.80: “(1) Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girilen ve suçu oluşturan fiiller var olduğu takdirde, mağdurun rızası geçersizdir...”

şeklinde yapılan düzenlemeyle kanun koyucu, kişinin mutlak surette tasarruf edebileceği haklara ilişkin olarak verdiği rızanın ancak hukuk düzeni tarafından kabul edilebilen geçerli bir rıza olduğunu açıklamıştır. Kişinin yaşam hakkından, cinsel dokunulmazlığından vazgeçmesine ilişkin verdiği rızası hukuken korunmaya değer geçerli bir rıza değildir.⁵⁸² Bununla birlikte kişinin esareti kabul edip bir kimsenin boyunduruğu altında köleliği kabul etmesi durumu da kişinin özgürlüğünden vazgeçmesi niteliğinde olup insan onuru kavramına aykırılık teşkil eder ki bu durum Türk Anayasası tarafından da kabul edilen bir durum değildir.⁵⁸³ Dolayısıyla, TCK m.80’de ifade edilen fiillere yönelik verilen rıza hukuka ve ahlaka aykırıdır.⁵⁸⁴

Organ veya doku alınmasına yönelik verilen rıza ise ancak 29 Mayıs 1979 tarihli 2238 Sayılı “Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun” kapsamında yer verilen şartlara uygun olması durumunda geçerli kabul edilecektir.⁵⁸⁵ Burada bahsi geçen rıza, yapılacak tıbbi müdahaleye yönelik olup insan ticareti suçunu oluşturan fiillerin gerçekleştirilmesi sonucu organ nakli gerçekleştirilmek istenmiş ise burada geçerli bir rızadan bahsedilemeyecektir.

Yukarıda 18 yaşını doldurmamış küçükler açısından yaptığımız açıklamalarla paralel olarak belirtmemiz gerekir ki bu kimseler açısından rıza verilmesinden veya bu rızanın geçerliliğinden bahsedilemeyecektir. Nitekim kanun koyucu mağdurun 18 yaşını doldurmamış olması durumunda; zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak, esaret veya benzeri uygulamalara tabi kılmak, vücut organlarının verilmesini maksadıyla yurt içine sokulmasını, yurt dışına çıkarılmasını, tedarik edilmesini, kaçırılmasını, bir yerden başka bir yere götürülmesini veya sevk edilmesini yahut barındırılmasını suçun oluşumu için yeterli görmüştür.⁵⁸⁶ Ayrıca belirtmek gerekir ki, küçüğün insan ticaretine ilişkin fiile maruz bırakılmasına yönelik rızanın velisi tarafından verilmesi suçun oluşumu

⁵⁸² DEĞİRMENCİ, 2006, s.88.; TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.119.

⁵⁸³ Bkz: Anayasa m.12: “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.”; TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.119.

⁵⁸⁴ Bu rızanın geçersiz olacağına ilişkin durum sadece TCK bağlamında değil, Türk Medeni Kanunu’nun kişiliğin korunması başlıklı 23. Maddesi kapsamında da ifade edilmiştir. Bkz: Türk Medeni Kanunu m.23: “Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz. Yazılı rıza üzerine insan kökenli biyolojik maddelerin alınması, aşılması ve nakli mümkündür. Ancak, biyolojik madde verme borcu altına girmiş olandan edimini yerine getirmesi istenemez; maddî ve manevî tazminat isteminde bulunulamaz.”

⁵⁸⁵ DEĞİRMENCİ, 2006, s.89.

⁵⁸⁶ YENİDÜNYA, s.222.

açısından önem arz etmemekle beraber bu halde velinin insan ticareti suçuna iştirakten dolayı cezalandırılması gündeme gelebilmektedir.⁵⁸⁷

2.2.4. Karşılaştırmalı Hukukta İnsan Ticareti Suçu

Mevzuatımızda düzenlenen insan ticareti suçunu karşılaştırmalı hukuk açısından değerlendirdiğimizde, ülkelerin mevzuatlarında bu suça ilişkin farklı birtakım düzenlemeler yapıldığını belirtebiliriz. Öyle ki insan ticareti suçuna ilişkin yukarıda açıkladığımız asıl fiiller dahi her ülke açısından aynı kabul edilmemektedir. Örneğin Romanya Ceza Kanunu m.204'e göre insan ticareti suçunu oluşturan hareketler, mağdurların "tedarik edilmesi, taşınması, devredilmesi, barındırılması veya üzerinde egemenlik kurulması"dır.⁵⁸⁸

Rus Hukuku kapsamında insan ticareti suçu, "bir kişinin alımı-satımı veya böyle bir kişinin istismarı amacıyla işlenen tedarik etme, nakletme, sevk etme, barındırma veya bir kişinin alınması şeklindeki diğer eylemler" şeklinde tanımlanmaktadır.⁵⁸⁹ Bu bağlamda Rus Ceza Kanunu m.127'de, Palermo Protokolü'nde geçen hareketleri insan ticareti suçunu oluşturan hareketler olarak düzenledikten sonra madde metninde "alma ve satma" hareketlerine yer vermiştir.⁵⁹⁰ Alma ve satma terimlerinin daha çok ticari hayatta kullanılan terimler olması ve buna paralel olarak özel hukukta sıklıkla kullanılması, bu düzenlemenin eleştiri noktası olarak görülebilir.

Ukrayna Ceza Kanunu m.149'da ise mağdurların "ticareti veya tedarik edilmesi, bir yerden bir yere taşınması, barındırılması, devredilmesi, teslim alınması veya kişiyi insan statüsünden çıkaran hukuka aykırı her türlü anlaşma" cezalandırılmaktadır.⁵⁹¹

Bulgaristan Hukuku açısından ise⁵⁹² Bulgaristan Ceza Kanunu m.159'da "tedarik etmek, bir yerden başka bir yere taşımak, gizlemek ve kabul etmek" insan ticareti suçunun oluşabilmesi için meydana gelmesi gereken hareketler olarak kabul edilip yeterli

⁵⁸⁷ YENİDÜNYA, s.222.

⁵⁸⁸ KURT YÜCEKUL, s.398.

⁵⁸⁹ YENİDÜNYA, s.148.

⁵⁹⁰ DEĞİRMENCİ, 2006, s.84.

⁵⁹¹ KURT YÜCEKUL, s.398.

⁵⁹² Bulgaristan Hukuku bağlamında insan ticareti suçu, bir kimsenin veya bir grup insanın rızaları hilafına zorunlu olarak çalıştırmak, organlarını almak, kuvvetli bir hiyerarşi içerisinde tutmak amacıyla tedarik edilmesi, bir yerden bir yere nakledilmesi, gizlenmesi veya kabul edilmesi şeklinde hükme bağlanmış olup, suçun yaptırımı 1 – 8 yıl arasında hürriyeti bağlayıcı ceza ve sekiz bin Levi'yi aşmayacak şekilde para cezası olarak düzenlenmiştir. Detaylı bilgi için bkz: YENİDÜNYA, s.132.

görülmüştür.⁵⁹³ İnsan ticareti suçunun sınır aşan şekilde işlenmesi durumu ise aynı maddenin b fıkrasında ayrıca cezalandırılmaktadır.⁵⁹⁴ Bu düzenlemede Türk ceza hukukunun aksine; cebir, tehdit, şiddet gibi araç fiillerin kullanılmasına⁵⁹⁵ yer verilmemiştir.⁵⁹⁶ Bununla birlikte insan ticaretini oluşturan fiillere ilişkin verilecek rızanın geçersiz olacağı da ayrıca düzenlenmiştir.⁵⁹⁷

Türk Ceza Hukuku kapsamında insan ticareti suçu açısından her ne kadar fuhuş maksatlı insan ticareti dışında cinsel amaçlı istismarın diğer şekillerine mevzuatımızda yer verilmemiş olsa da Danimarka Hukuku bağlamında kişilerin cinsel amaçlı istismarı kapsamında insan ticareti suçu özel bir hükümle düzenlenerek yaptırıma bağlanmıştır.⁵⁹⁸ Danimarka Ceza Kanunu m.262’de de insan ticareti suçuna ilişkin genel bir düzenleme yapılarak suçu oluşturan hareketler; “tedarik etme, nakletme, sevk etme, barındırma veya kabul etme” şeklinde düzenlenmiştir.⁵⁹⁹ Aynı hareketler, Fransız Ceza Kanunu m.225’te de insan ticareti suçunu meydana getiren hareketler olarak kabul edilmiştir.⁶⁰⁰ Bununla birlikte Fransız Ceza Kanunu’nun “kişi onuruna karşı suçlar” bölümü içerisinde insan ticareti suçuna yer verilmiştir.⁶⁰¹ Türk Ceza Hukuku bağlamında insan ticareti suçu açısından yer verilmeyen “etkin pişmanlık” hükümlerine Fransız Ceza Kanunu m.225’te yer verilmiştir.⁶⁰²

İtalya Ceza Hukuku bağlamında insan ticareti suçuna yönelik hem Ceza Kanunu kapsamında hem de özel kanunlar kapsamında düzenlemeler yer almaktadır.⁶⁰³ İtalya Ceza Kanunu m.601’de, “kişiyi ülke topraklarına girmeye veya orada oturmaya veya ülke topraklarından çıkmaya veya ülke topraklarına taşınmaya zorlamak” şeklinde insan ticareti suçunu oluşturan hareketlere yer verilmiştir.⁶⁰⁴ Bu suçun basit şeklinin yaptırımı olarak da 8 – 20 yıl hapis cezası öngörülmüştür.⁶⁰⁵

⁵⁹³ DEĞİRMENCİ, 2006, s.84.; KURT YÜCEKUL, s. 397.

⁵⁹⁴ KURT YÜCEKUL, s.397.

⁵⁹⁵ Suçta araç fiillere başvurulması ağırlatıcı neden olarak düzenlenmiştir. Bkz: **DEĞİRMENCİ, 2006, s.85.**

⁵⁹⁶ DEĞİRMENCİ, 2006, s.84.

⁵⁹⁷ DEĞİRMENCİ, 2006, s.84.

⁵⁹⁸ YENİDÜNYA, s.133.

⁵⁹⁹ DEĞİRMENCİ, 2006, s.86.

⁶⁰⁰ KURT YÜCEKUL, s.398.

⁶⁰¹ YENİDÜNYA, s.135.

⁶⁰² YENİDÜNYA, s.137.

⁶⁰³ YENİDÜNYA, s.138.

⁶⁰⁴ KURT YÜCEKUL, s.398.

⁶⁰⁵ YENİDÜNYA, s.139.

Amerika Birleşik Devletleri insan ticareti suçunu ayrı bir kanunda düzenleyerek insan ticareti suçunu “İnsan Ticareti Mağdurlarının Korunması Kanunu” ile yaptırıma bağlamaktadır.⁶⁰⁶ Bu bağlamda bu Kanun, insan ticareti suçunu düzenlemenin yanı sıra insan ticareti suçu faillerinin cezalandırılabilmesine yönelik hükümlerle birlikte mağdurların korunmasını ve rehabilite edilmesini de ihtiva etmektedir.⁶⁰⁷

2.3. Suçun Özel Görünüş Biçimleri

2.3.1. Teşebbüs

Teşebbüs, bir suçun icraya başlanmasıyla tamamlanması arasında gündeme gelen hukuki durumu ifade etmekle beraber icrasına başlanan fakat elde olmayan birtakım sebeplerle tamamlanamayan suçlar, teşebbüs aşamasında kalmış suçlar olarak belirtilmektedir.⁶⁰⁸

İnsan ticareti suçunda araç hareketlere girilerek madde metninde belirtilen hareketlerin yapılmasıyla suç tamamlanır.⁶⁰⁹ Failin araç hareketlere başlarken, aynı zamanda Kanunda belirtilen maksatları da taşıması gereklidir.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere insan ticareti suçu, 18 yaşından büyük olan mağdurlara karşı işlenmesi durumunda “araç hareketler” ve “asıl hareketler” şeklinde iki hareketin icrasını gerektiren ve bu bağlamda “birden fazla hareketli suç” kapsamında değerlendirilebilen bir suçtur.⁶¹⁰ Birden fazla hareketli suçlara teşebbüs konusunda ise birtakım farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre araç hareketlerin ve asıl hareketlerin her ikisinin de icrasına başlanmış olması ancak tamamlanamamış olması halinde fail ancak teşebbüs hükümlerine göre sorumlu tutulacaktır.⁶¹¹ Bu görüşe göre suçun kanuni metninde belirtilen tipik hareketlerin gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir, sadece bir hareketin varlığı failin teşebbüsten sorumlu tutulabilmesi açısından yeterli değildir. Kanaatimizce birden fazla hareketli suçlarda ilk hareketin, ikinci hareketin icrasına yönelik olması halinde fail teşebbüs hükümleri doğrultusunda cezalandırılabilmelidir.⁶¹² Nitekim aksinin kabulü, failin teşebbüs hükümlerine göre sorumlu olması gereken halleri en aza indirgeyecektir. Bu durumun bir sonucu olarak da failin cezai sorumluluğu oldukça

⁶⁰⁶ YENİDÜNYA, s.156.

⁶⁰⁷ YENİDÜNYA, s.156.

⁶⁰⁸ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.390.

⁶⁰⁹ DEĞİRMENCİ, 2006, s.90.

⁶¹⁰ VURAL, s.278.

⁶¹¹ ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992, s.179.

⁶¹² Aynı yönde görüş için bkz: **VURAL, s.279.**

daralacaktır ki böyle bir sonuç kanaatimizce kanun koyucunun amacıyla örtüşmemektedir.

İnsan ticareti suçuna teşebbüs açısından farklı ihtimallerin ayrı ayrı incelenerek değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.3.1.1. Araç Hareketlerin İcrasının Tamamlanamamış Olması Durumu

Fail, araç hareketlere yönelik icrai davranışlara başlamış olmakla beraber bu hareketleri tamamlayamamış olabilir. TCK m.35 kapsamında⁶¹³ failin işlemeyi kastettiği suçu doğrudan doğruya icraya başlaması aranmaktadır ki bu durum teşebbüsün varlığı için failin kasten hareket etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.⁶¹⁴ İnsan ticareti suçu açısından ise failin kastı özel önem taşıdığı için her somut olaya göre failin kastının bu suçu işlemeye yönelik olup olmadığı değerlendirmesinin yapılması önem taşımaktadır.⁶¹⁵

⁶¹³ Bkz: TCK m.35: “(1) Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur.

(2) Suça teşebbüs halinde fail, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine on üç yıldan yirmi yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir.”

⁶¹⁴ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.395.

⁶¹⁵ “...Kastın belirlenmesi açısından her bir olayda kullanılması gereken ölçütler farklılık gösterebileceğinden, tüm bu olguların olaysal olarak ele alınması gerekmektedir.

Bu açıklamalar ışığında uyumsuzluk konusu değerlendirildiğinde;

Katılan ile sanığın olay akşamı çeşme başındaki buluşmada bir gün önceki olay nedeniyle tartışmaya başladıkları, katılan ve tanık....'ın ellerindeki sopalarla sanığa vurdukları, arbeye sırasında sanığın arka cebinden çıkardığı bıçakla katılanın karın bölgesine vurduğu, olay yerinde bulunan şahısların sanığı itekleyerek olay yerinden uzaklaştırıp kavgayı ayırdıkları, olay yerinden ayrılan sanığın bir saat sonra yanında getirdiği ve metal kısmı 11 cm uzunluğunda olan bıçağı suçta kullandığını belirterek teslim olduğu somut olayda; katılanın vücudunda meydana gelen yaralanmanın mahiyeti ve ayrıntılarının açıklandığı Adli Tıp Kurumu raporu, katılanın tüm aşamalarda istikrarlı bir şekilde, sanığın bıçağı karnına sapladıktan sonra bıçağı içinde çevirdiği yönündeki anlatımları, katılında meydana gelen yaralanmanın boyutunun katılanın bu anlatımını doğrulaması ve sanığın çevredekilerin müdahalesiyle olay yerinden ayrıldığı yönündeki savunmaları birlikte göz önüne alındığında, sanığın görevlilere teslim ettiği bıçak dışında öldürmeye elverişli nitelikte bir başka bıçakla eylemini gerçekleştirdiği, hedef gözeterek katılana bir kez vurduktan sonra bıçağı içeride çevirmek suretiyle ilerleterek sağ böbreğinin alınmasına ve karaciğer ile kalın bağırsakta birden fazla yaralanmaya neden olduğu ve çevredeki kişilerin müdahalesi nedeniyle eylemine devam edemediği anlaşıldığından, eyleminin kasten öldürme suçuna teşebbüsü oluşturduğunun kabulü gerekmektedir.

Bu itibarla, sanığın kasten yaralama suçundan mahkûmiyetine ilişkin yerel mahkeme direnme hükmünün, eylemin kasten öldürme suçuna teşebbüsü oluşturduğunun gözetilmemesi isabetsizliğinden bozulmasına karar verilmelidir.” Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2013/269 E., 2014/492 K., 18/11/2014 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?KararTarihi1=18.11.2014&KararNo1=2014&KararNo2=492&Merci=4078> (Erişim Tarihi: 14/02/2023)

Teşebbüse ilişkin kanun metninde geçen “doğrudan doğruya icraya başlama” ifadesi “maddi objektif teori”nin⁶¹⁶ esas alındığını göstermektedir.⁶¹⁷ Bu teoriye göre, “kanuni tanımda öngörülen fille olan zorunlu bağılılığı dolayısıyla tipik hareketin ayrılmaz bir parçasını oluşturan hareketler icra hareketidir.”⁶¹⁸ Bu bağlamda insan ticareti suçuna yönelik gerçekleştirilen cebir, tehdit, şiddet gibi araç hareketler icra hareketi olarak kabul edilmelidir. Fail suç işleme kararının icrası çerçevesinde bu hareketlerin icrasını tamamlayamamış olsa bile teşebbüs hükümlerine göre sorumlu tutulmalıdır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi failin kastının suç işleme kararının icrasına yönelik olması, failin bu araç hareketlerden teşebbüs hükümlerine göre sorumlu tutulabilmesi sonucunu doğuracaktır. Aksi takdirde failin insan ticaretine yönelik kastı yoksa başvurduğu cebir, tehdit gibi araç fiiller ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutulacak, ayrı birer suç oluşturuyorsa bu kapsamda failin sorumluluğu gündeme gelecektir.

2.3.1.2. Araç Hareketlerin İcrası Tamamlanmış Olmakla Birlikte Asıl Hareketlerin İcrasına Başlanamamış Olması Durumu

Madde metninde belirtilen araç hareketlerin gerçekleştirilmesine rağmen (tehdit, baskı, cebir, şiddet vb. ile mağdurun hukuka aykırı olarak rızasının elde edilmesi) yine madde metninde geçen tedarik etme, kaçırma, bir yerden bir yere götürme gibi asıl hareketler gerçekleştirilemez ise suç tamamlanmış olmayacaktır ve suç teşebbüs aşamasında kalacaktır.⁶¹⁹ Dolayısıyla fail teşebbüs hükümleri çerçevesinde insan ticareti suçundan sorumlu tutulacaktır.

⁶¹⁶ Maddi objektif teoriye ilişkin açıklamalar için bkz: **KOCA, ÜZÜLMEZ, s.397.**

⁶¹⁷ “...Hırsızlık amacıyla inceleme konusu olmayan diğer sanıklarla birlikte şikâyetçiye ait işyerinin kapısını zorlayarak açan sanığın, alarmin çalması üzerine içeri girmeden olay yerinden kaçtığı olayda; kanunun benimsediği objektif teori esas alındığında şikâyetçinin taşınır malını koruduğu egemenlik ve tasarruf alanına müdahale ederek, hem hırsızlık hem de işyeri dokunulmazlığının ihlali suçlarının kanuni tanımında belirtilen elverişli hareketlere başladığı, ancak elinde olmayan sebeplerle tamamlayamadığı gözetildiğinde, eylemlerinin teşebbüs aşamasında kalan nitelikli hırsızlık suçunun yanında ayrıca işyeri dokunulmazlığının ihlali suçuna teşebbüsü de oluşturacağının kabulünde zorunluluk bulunmaktadır...” Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2014/849 E., 2016/175 K., 05/04/2016 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?KararTarihi1=5.4.2016&EsasNo1=2014&EsasNo2=849&KararNo1=2016&KararNo2=175&Merci=4078> (Erişim Tarihi: 14/02/2023)

⁶¹⁸ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.398.

⁶¹⁹ KURT YÜCEKUL, s.425.

2.3.1.3. Araç Hareketlerin İcrasının Tamamlanmış ancak Asıl Hareketlerin İcrasının Tamamlanamamış Olması Durumu

Failin araç hareketlerin icrasını tamamladığı ancak asıl hareketlerin icrasını tamamlayamadığı durumlarda, suçun tamamlanma anı failin başvurduğu asıl hareket doğrultusunda farklılık arz edeceği için bu kapsamda her harekete göre ayrı değerlendirme yapılmalıdır.⁶²⁰

Kanunda sayılan tedarik etme, bir yerden bir yere götürme, ülkeye sokma, ülke dışına çıkarma, sevk edilme hallerinde bu hareketlerin yapılmasıyla suç tamamlanırken; barındırma ve kaçırma açısından bunun bir müddet sürmesi gerekecektir.⁶²¹

İnsan ticareti suçunun faili, suçun icra hareketlerinden kendi iradesiyle vazgeçerse TCK m.36 bağlamında düzenlenen “gönüllü vazgeçme” hükmünden yararlanır. Bununla birlikte fail vazgeçene kadar gerçekleştirilen hareketler başka bir suça vücut veriyorsa failin o suçtan sorumluluğu saklıdır.⁶²²

Suçun tamamlanmasından sonra failin kendi iradesiyle mağduru serbest bırakması halinde “etkin pişmanlık” hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağı tartışması gündeme gelse de belirtmek gerekir ki insan ticareti suçunda etkin pişmanlığa cezanın indirilmesini gerektiren bir özellik tanınmamıştır.⁶²³

2.3.2. İçtima

TCK’de suçların içtimaı başlıklı beşinci bölüm, bileşik suç, zincirleme suç ve fikri içtima olarak üçe ayrılmıştır. Ceza hukuku bağlamında “*kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır*” prensibi geçerlidir. Bu bağlamda suçların içtimaı kapsamındaki istisnalar dışında işlenen her suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmedilmesi söz konusu olacak ve verilen her bir ceza bağımsız olarak

⁶²⁰ VURAL, s.283.

⁶²¹ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.120.; VURAL, s.283.

⁶²² Bu duruma şöyle bir örnek verebiliriz: Mağdura baskı uygulayarak fuhuş maksatlı kaçırmaya çalışan failin henüz kaçırmaya ilişkin icra hareketlerini tamamlamadan mağduru beğenmeyip serbest bırakması halinde fail, “kişiyi hürriyetinden yoksun kılma” suçundan sorumlu tutulacaktır.

⁶²³ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.121.

değerlendirilecektir.⁶²⁴ Bu prensibin istisnalarını ise zincirleme suç⁶²⁵ ve fikri içtima⁶²⁶ oluşturmaktadır.⁶²⁷

2.3.2.1. Bileşik Suç

Bileşik suç, her ne kadar görünüşte içtima kapsamında incelenmesi gereken bir husus olsa da TCK'da suçların içtimaı bahsinde düzenlendiği için bu başlık altında ele alınması gereklidir. İnsan ticareti suçunun unsurunu teşkil eden araç hareketler, bileşik suç hükümleri gereğince⁶²⁸ insan ticareti suçunun unsuru olduğu için bağımsızlığını kaybedecektir ve fail sadece TCK m.80'den cezalandırılacaktır. Örneğin 18 yaşını doldurmuş olan mağdura yönelik cebir uygulayarak zorla çalıştırılmak amacıyla kaçırarak fail, cebir suçundan dolayı ayrıca cezalandırılmayacak sadece insan ticareti suçundan cezalandırılacaktır.⁶²⁹ Ancak cebrin kasten yaralamanın neticesi sebebiyle ağırlaşan hallerini oluşturması durumunda, bileşik suç gündeme gelmeyecek ve fail insan ticareti suçunun yanında kasten yaralama suçundan sorumlu olacaktır.⁶³⁰

İnsan ticareti suçunun “kaçırmak” seçimlik hareketi kullanılarak işlenmesi, TCK m.109'da düzenlenen “kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu”nu da gündeme getirir. Ancak bu durumda “kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu” bağımsızlığını kaybedecektir ve fail bileşik suç gereği sadece insan ticareti suçundan sorumlu olacaktır.⁶³¹

Belirtmeliyiz ki, insan ticareti suçunda mağdurun çocuk olduğu durumlarda, ayrıca araç fiillere başvurulması aranmayacağından dolayı, artık bileşik suç hükümlerinin

⁶²⁴ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.476.

⁶²⁵ Bkz: TCK m.43: “(1) Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır.

Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.

(2) Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır.

(3) Kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma suçlarında bu madde hükümleri uygulanmaz.”

⁶²⁶ Bkz: TCK m.44: “İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.”

⁶²⁷ YALÇIN SANCAR, Türkan, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda ‘Zincirleme Suç’”, TBB Dergisi, S.70, 2007, s.246.

⁶²⁸ Bkz: TCK m.42: “Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz.”

⁶²⁹ Mağdurun 18 yaşından küçük olması halinde ise araç fiillere başvurmak suçun oluşumu için gerekli olmadığından mağdura cebir, tehdit gibi araç fiillerde bulunulması, ayrıca cebir, tehdit gibi suçların oluşmasına sebep olmakta ve failin insan ticareti suçunun yanında ayrıca bu suçlardan dolayı cezalandırılmasını gerekli kılmaktadır.

⁶³⁰ DEĞİRMENCİ, 2006, s.90.

⁶³¹ KURT YÜCEKUL, s.476.

uygulanması söz konusu olmayacaktır. Bu durumda, TCK m. 80’de yer alan araç fiillere başvurulması durumunda gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekecektir.

İnsan ticareti suçunda, madde metninde belirtilen maksatların ayrıca gerçekleşmesi halinde bu fiiller TCK’de düzenlenen bir suç tipinin unsurlarını ihtiva ediyorsa insan ticareti suçunun yanında ayrıca bu suçtan dolayı cezalandırma söz konusu olacaktır. Bu durumu örneklemek gerekirse, fuhuş yaptırmak amacıyla şiddet uygulanarak yurt dışından kaçırılan mağdura Türkiye’de zorla fuhuş yaptırılırsa fail hem insan ticareti suçundan hem de fuhuş yaptırmak suçundan dolayı ayrı ayrı cezalandırılacaktır. Bu durum, Yargıtay tarafından verilen bir kararda,⁶³² “İnsan ticareti ve fuhuş aracılık etme suçları birbirinden bağımsız olduğundan, fuhuş yaptırmak maksatlı insan ticareti suçunda, insan ticareti suçunun unsurunu oluşturan araç fiiller ile fuhuşun nitelikli halini teşkil eden fiillerin bulunup bulunmadığı her suç açısından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Somut olayda; oluş, dosya kapsamı ve mahkeme kabulüne göre, sanık V. A.’ın katılan H. E. fuhuş amacıyla barındırdığı ve sevk ettiği anlaşıldığından, sanığın kanıtlanan eylemlerinin TCK’nın 80/1. madde ve fıkrasında belirtilen "tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak" şeklinde gerçekleşen insan ticareti ile TCK’nın 227/4 maddesinde düzenlenen fuhuş suçlarını oluşturduğu, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun ise insan ticareti suçunun unsuru olduğu, bu nedenle ayrıca ceza verilemeyeceği gözetilmeden, sübuta eren ve unsurları yönünden oluşan insan ticareti ile fuhuş suçlarından ayrı ayrı mahkumiyeti yerine, yerinde olmayan gerekçeyle fuhuş suçu ile birlikte kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan cezalandırılmasına karar verilmesi,...” bozma nedeni olarak değerlendirilerek bu suçların birbirinden bağımsız olduğuna vurgu yapılmıştır.⁶³³

2.3.2.2. Zincirleme Suç

Failin insan ticareti suçunu birden çok mağdura yönelik gerçekleştirmesi halinde mağdur sayısınca suç oluşacaktır.⁶³⁴ Bu durumu örneklemek gerekirse, insan ticareti suçunun zorla çalıştırmak amacıyla birden çok mağdura yönelik farklı zamanlarda gerçekleştirilmesi halinde mağdur sayısınca insan ticareti suçu oluşacaktır. Yargıtay

⁶³² Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2015/24178 E., 2015/10157 K., 04/11/2015 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=2015&EsasNo2=24178> (Erişim Tarihi: 14/03/2023)

⁶³³ VURAL, s.304.

⁶³⁴ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.123.

konuya ilişkin verdiği bir kararında⁶³⁵ “...sanığın, her bir mağduru hırsızlık yaptırmak amacıyla Bismil'den tedarik edip trene bindirerek İstanbul'a götürmek şeklinde oluşan ve gelişen eyleminden dolayı mağdur sayısınca cezalandırılması gerektiği...” hususunun gözetilmemesinin bozmayı gerektirdiğini ifade etmiştir.⁶³⁶

Yukarıdaki durumun istisnasını TCK m.43/2 oluşturmaktadır ki bu hüküm, “Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da birinci fıkra hükmü uygulanır.” şeklinde 1. fıkraya atıf yapmaktadır, yapılan bu atıf gereği de zincirleme suça ilişkin hüküm uygulanarak tek bir ceza verilmesi ve bu cezanın artırılması söz konusu olmaktadır.⁶³⁷ Bu hükmün insan ticareti açısından hangi durumlarda ne şekilde uygulanacağını tespiti somut olayın boyutlarına göre farklılık arz edebilmektedir. Örneğin, birden fazla mağduru gazetede verilen yanıltıcı ilanla kandırmak suretiyle fuhşa sürüklemek amacıyla olan failin fiili tek fiil olarak değerlendirilmemelidir.⁶³⁸ İlane cevap veren ve bu sayede bağlantı kurularak suçun mağduru olan kimseler açısından ayrı ayrı insan ticareti suçu oluşacağı için burada zincirleme suç hükümleri uygulanmayacaktır, mağdur sayısınca suç oluşacaktır.⁶³⁹ Ancak zorla çalıştırmak amacıyla kalabalık bir grubu iş vaadiyle kandırarak aynı otobüse bindirmek suretiyle ülke içine sokan fail açısından zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır.

43'üncü maddenin 2'nci fıkrasında yer alan “aynı neviden fikri içtima” hükümlerinin uygulanabilmesi için fiilin aynı olması gereklidir. Burada fiilin aynılığı veya tekliği kavramı, hukuki anlamda fiil tekliğinin yanı sıra doğal hareket tekliğini de içermektedir. Tek fiil ile birden fazla mağdura karşı insan ticareti suçunun işlenmesi durumunda, mağdur sayısınca suç oluşacak ancak cezalandırma TCK m. 43/1 hükmüne göre yapılacaktır.

2.3.2.3. Fikri İçtima

İnsan ticareti suçunu oluşturan hareketlerin, aynı zamanda başka bir suçu da oluşturmaları durumunda farklı neviden fikri içtima hali söz konusu olacaktır. Yukarıda

⁶³⁵ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2008/19262 E., 2009/9026 K., 15/06/2009 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=2008&EsasNo2=19262&KararNo1=2009&KararNo2=9026&Merci=4086> (Erişim Tarihi: 15/02/2023)

⁶³⁶ GÜNGÖR, s.263.

⁶³⁷ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.123.

⁶³⁸ KURT YÜCEKUL, s.477.

⁶³⁹ KURT YÜCEKUL, s.477.

insan ticaretinin unsuru olarak bahsettiğimiz hareketlerin dışında bir durum söz konusuysa mesela zorla çalıştırma maksadıyla bir yere götürülüp orada barındırılan kişinin çok zor hayat koşullarına tabi tutulması durumu söz konusuysa burada eziyet suçu insan ticareti suçunun bir unsuru olmadığından ve TCK bağlamında ayrı bir suç olarak düzenlendiğinden, insan ticareti suçuyla TCK m.96⁶⁴⁰ arasında fikri içtima gündeme gelir ve daha ağır cezası olan insan ticareti suçundan fail cezalandırılır. Yine TCK m.117/3'te iş ve çalışma hürriyetini ihlali suçu başlığı altında düzenlenen sömürü için tedarik, sevk veya nakletme suçu da insan ticareti suçuyla aynı anda gündeme gelebilir ki burada tek fiille birden fazla farklı suç oluştuğu için farklı neviden fikri içtima kuralı gereği cezası daha ağır olan insan ticareti suçundan fail cezalandırılır.⁶⁴¹

Fuhuş suçunun mağdurunun çocuk olduğu durumlarda çocuğun fuhuş amacıyla tedarik edilmesi ve barındırılması cezalandırılmaktadır.⁶⁴² Bununla birlikte çocuğa karşı TCK m.80'de belirtilen maksatlarla madde metnindeki asıl hareketlerin gerçekleştirilmesi halinde araç fiillere gerek kalmaksızın fail, TCK m.80/3 gereği insan ticareti suçundan sorumlu tutulacaktır. Bu bağlamda çocuğun fuhuş maksadıyla tedarik edilmesi veya barındırılması halinde insan ticareti suçuyla birlikte fuhuş suçu birlikte gündeme gelecektir ki fikri içtima gereği fail, daha ağır cezayı gerektiren suçtan sorumlu tutulacaktır.⁶⁴³ Bu duruma ilişkin Yargıtay tarafından verilen bir kararda,⁶⁴⁴ “... somut olay değerlendirildiğinde, suç tarihinde 14 yaşındaki mağdurun, sanık ... 'ün kendisini diğer sanıklar ... ile...'nın yanına getirerek bu kişiler tarafından fuhşa sürüklendiği yönündeki anlatımları dikkate alındığında, sanıklar ..., ... ile...'nın, çocuk yaştaki mağdura karşı fuhuş eylemini sağlamaya yönelik davranışlarında, TCK'nın 80/3. maddesinde yazılı olan; "On sekiz yaşını doldurmamış olanların birinci fıkrada belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri

⁶⁴⁰ Bkz: TCK m. 96: “(1) Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Suçun kadına karşı işlenmesi hâlinde cezanın alt sınırı iki yıl altı aydan az olamaz.

(2) Yukarıdaki fıkra kapsamına giren fiillerin; a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı, b) Üstsoy veya altsoya, babalık veya analığa ya da eşe veya boşandığı eşe karşı, işlenmesi halinde, kişi hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”

⁶⁴¹ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.124.

⁶⁴² Bkz: TCK m.227/1: “Çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.”

⁶⁴³ VURAL, s.302.

⁶⁴⁴ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2016/485 E., 2017/4650 K., 26/04/2017 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=2016&EsasNo2=485> (Erişim Tarihi: 14/03/2023)

veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hâllerinde suça ait araç fiillerden hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkrada belirtilen cezalar verilir" biçimindeki düzenleme nedeniyle, TCK'nın 44. maddesindeki fikri ictimadan söz edilemeyeceği, bu durumda sanıkların eylemlerinin insan ticareti suçu dışında 15 yaşından küçük olan mağdura karşı "fuhuş ve cinsel istismar" suçlarını da oluşturabileceği, bu suçların insan ticareti suçunun bir unsuru olmaması nedeniyle, TCK'nın 44. maddesi uyarınca zincirleme biçimde çocuğun nitelikli cinsel istismarı suçundan eylemlerine uyan TCK'nın 103/2, 43. maddeleri uyarınca sanıklar ..., ... ile... hakkında dava zamanaşımı süresi içerisinde mahkemesince, suç duyurusunda bulunulabileceği değerlendirilerek, ..." şeklinde temyiz isteminin reddine karar verilmiştir. İlgili kararda, yukarıda bahsettiğimiz çocuk mağdurun fuhuş maksadıyla tedarik edilmesi veya barındırılması durumunda gündeme geleceğini iddia ettiğimiz fuhuş suçuyla insan ticareti suçu arasındaki fikri içtima ilişkisinin aksine bir karar verilerek fikri içtimanın söz konusu olmadığı mahkemece karara bağlanmıştır. Kanaatimizce verilen karar isabetsiz olup somut olay bağlamında aynı anda fuhuş suçuyla birlikte insan ticareti suçu gündeme gelmektedir ve bu suçlar arasında fikri içtima ilişkisi söz konusudur.

TCK m.227/4'te düzenlenen fuhşa aracılık suçuyla⁶⁴⁵ insan ticareti suçunun ayrımı da önem arz etmektedir. Örneğin fail sadece cebir, tehdit kullanarak bir kimsenin fuhuş yapmasını sağlamışsa burada fail insan ticareti suçundan değil fuhşa aracılık suçundan cezalandırılacaktır. Ancak mağdura cebir uygulayarak ülke içine sokan ve fuhuş yaptıрма maksadı taşıyan fail, mağdurun fuhuş yapmasını da sağlamışsa hem insan ticareti suçundan hem de fuhuş için aracılık suçundan ayrı ayrı cezalandırılmalıdır.⁶⁴⁶ Bu durum Yargıtay tarafından verilen bir kararda,⁶⁴⁷ "İnsan ticareti ve fuhşa aracılık etme suçları birbirinden bağımsız olduğundan, fuhuş yaptırmak maksatlı insan ticareti suçunda, insan ticareti suçunun unsurunu oluşturan araç fiiller ile fuhşun nitelikli halini teşkil eden fiillerin bulunup bulunmadığı her suç açısından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Somut olayda; oluş, dosya kapsamı ve mahkeme kabulüne göre, sanıkların kanıtlanan eylemlerinin TCK'nın 80 /1. madde ve fıkrasında belirtilen "tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak" şeklinde gerçekleşen insan ticareti ile TCK'nın 227 /4. maddesinde

⁶⁴⁵ Bkz: TCK m.227/4: "Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhşa sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır."

⁶⁴⁶ KURT YÜCEKUL, s.481.

⁶⁴⁷ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2015/35622 E., 2016/6429 K., 30/03/2016 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=2015&EsasNo2=35622> (Erişim Tarihi: 14/03/2023)

düzenlenen fuhuş suçlarını oluşturduğu, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun ise insan ticareti suçunun unsuru olduğu, bu sebeple ayrıca ceza verilemeyeceği, ayrıca amaç fiillerin tamamlanmasıyla insan ticareti suçunun oluşacağı, sanıkların hedeflediği fuhuş suçunun işlenmesinin zorunlu olmadığı, ancak bu hedef suçların işlenmesi halinde sanıkların bu suçlardan da ayrıca cezalandırılmaları gerektiği gözetilmeden, sübuta eren ve unsurları yönünden oluşan insan ticareti ile fuhuş suçlarından ayrı ayrı mahkumiyetleri yerine, yerinde olmayan gerekçeyle fuhuş suçu ile birlikte kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan cezalandırılmasına karar verilmesi, ...” şeklinde ifade edilerek isabetli olarak bozmayı gerektiren bir durum olarak değerlendirilmiştir.

2.3.3. İştirak

TCK m.37’de “Suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur.” şeklinde iştirak kurumu düzenlenmiştir. Eğer bir suçun kanuni tanımında ilgili suçun meydana gelebilmesi için fail sayısına önem verilmemişse dolayısıyla o suçun tek kişi tarafından da işlenebilmesi mümkünse, o suç tek failli bir suçtur.⁶⁴⁸ Ancak bir suçun kanuni tarifinde o suçun oluşabilmesi için birden fazla kişinin iştiraki gerekiyorsa çok failli suçtan söz edilir.⁶⁴⁹

İnsan ticareti suçu iştirak açısından herhangi bir özellik arz etmez. Bu bağlamda insan ticareti suçuna iştirakin her şekli mümkündür.⁶⁵⁰

İnsan ticareti suçunun kesintisiz suç olarak işlenebileceği de dikkate alındığında suçun tamamlanma anıyla bitme anı farklılık taşıdığı için suçun icrası devam ettiği sürece bu suçlara iştirak mümkün olacaktır. Bu kapsamda belirtmemiz gerekir ki iştirakte bağlılık kuralı gereği suça ancak tamamlanma anına kadar; kesintisiz suçlarda ise sona erme aşamasına kadar iştirak mümkündür.⁶⁵¹

TCK m.39/2 kapsamında “suç işlemeye teşvik etmek veya suç işleme kararını kuvvetlendirmek veya fiilin işlenmesinden sonra yardımda bulunacağını vaat etmek, suçun nasıl işleneceği hususunda yol göstermek veya fiilin işlenmesinde kullanılan araçları sağlamak, suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda

⁶⁴⁸ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.421.

⁶⁴⁹ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.421.

⁶⁵⁰ DEĞİRMENCİ, 2006, s.91.

⁶⁵¹ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.125.

bulunarak icrasını kolaylaştırmak” fiillerini gerçekleştiren kişi de insan ticareti suçu açısından yardım eden sıfatıyla sorumlu olacaktır.

İnsan ticareti suçunun genellikle bir örgüt faaliyeti kapsamında işlenmesi yaygın olsa da bu durum, 765 Sayılı mülga Türk Ceza Kanunu’nun aksine bir nitelikli hal olarak düzenlenmemiştir. Kanun koyucunun 5237 Sayılı TCK’de “soykırım”, “insanlığa karşı suçlar” ve “göçmen kaçakçılığı” bakımından suçun örgüt faaliyeti kapsamında işlenmesini nitelikli hal olarak düzenlemesi karşısında insan ticareti suçu açısından böyle bir düzenleme yapmaması kanaatimizce isabetli değildir. Bu bağlamda, insan ticareti suçunun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde gerçekleşmesi halinde failler hem TCK’deki suç işlemek için örgüt kurma suçundan⁶⁵² hem de insan ticareti suçundan dolayı ayrı ayrı cezalandırılacaktır.⁶⁵³

2.4. Yaptırım, Soruşturma ve Kovuşturma

2.4.1. Yaptırım

Yaptırım hukuku, suç teşkil eden haksızlığa bağlanan hukuki sonuçlara ilişkin düzenlemeleri içermektedir.⁶⁵⁴ Bu kapsamda da suç teşkil eden hukuka aykırı fiilin karşılığını “cezalar” veya “güvenlik tedbirleri” oluşturmaktadır. Cezalar hapis cezası veya adli para cezası olarak kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Güvenlik tedbirleri de 5237 Sayılı TCK’de m.53 – m.60 arasında düzenlenmiştir.

⁶⁵² Bkz: TCK m.220: “(1) Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması halinde, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir.

(2) Suç işlemek amacıyla kurulmuş olan örgüte üye olanlar, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Örgütün silahlı olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza dörtte birinden yarısına kadar artırılır.

(4) Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur.

(5) Örgüt yöneticileri, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen bütün suçlardan dolayı ayrıca fail olarak cezalandırılır.

(6) Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır. Örgüte üye olmak suçundan dolayı verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir. Bu fıkra hükmü sadece silahlı örgütler hakkında uygulanır.

(7) Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır. Örgüt üyeliğinden dolayı verilecek ceza, yapılan yardımın niteliğine göre üçte birine kadar indirilebilir.

(8) Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.”

⁶⁵³ TEZCAN, ERDEM, ÖNOK, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.125.

⁶⁵⁴ KOCA, ÜZÜLMEZ, s.525.

İnsan ticareti suçunun müeyyidesi adli para cezasıyla birlikte hapis cezasıdır. Bu kapsamda kanun koyucu insan ticareti suçunun yaptırımını sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis cezasıyla birlikte on bin güne kadar adli para cezası olarak düzenlemiştir. İnsan ticareti suçunun sıklıkla organize suç örgütleri tarafından ekonomik kazanç gayesiyle işlendiği göz önüne alınırsa kanun metninde hapis cezasıyla birlikte adli para cezasına yer verilmesi kanaatimizce son derece isabetlidir.

Adli para cezasının belirlenmesinde TCK m.52⁶⁵⁵ ve sonuç cezanın tespitinde de TCK m.61/1⁶⁵⁶ dikkate alınarak hakim tarafından bir belirleme yapılacaktır.

İnsan ticareti suçundan dolayı tüzel kişiler hakkında ise güvenlik tedbirine hükmolunur. Bu kapsamda da hakim tarafından TCK m.60⁶⁵⁷ hükümleri dikkate alınarak ceza tayin edilir.

2.4.2. Soruşturma ve Kovuşturma

İnsan ticareti suçunun soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı değildir, re'sen yapılır. Bu suçla korunan hukuki değerlerin öneminden dolayı suçun re'sen soruşturulup kovuşturulmasının haklı ve yerinde olduğu kanaatindeyiz.⁶⁵⁸

⁶⁵⁵ Bkz: TCK m.52: “(1) Adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yedi yüz otuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir.

(2) En az yirmi ve en fazla yüz Türk lirası olan bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri göz önünde bulundurularak takdir edilir.

(3) Kararda, adli para cezasının belirlenmesinde esas alınan tam gün sayısı ile bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ayrı ayrı gösterilir.

(4) Hakim, ekonomik ve şahsi hallerini göz önünde bulundurarak, kişiye adli para cezasını ödemesi için hükmün kesinleşme tarihinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere mehil verebileceği gibi, bu cezanın belirli taksitler halinde ödenmesine de karar verebilir. Taksit süresi iki yılı geçemez ve taksit miktarı dörtten az olamaz. Kararda, taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi halinde geri kalan kısmın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceği belirtilir.”

⁶⁵⁶ Bkz: TCK m.61/1: “(1) Hakim, somut olayda; a) Suçun işleniş biçimini, b) Suçun işlenmesinde kullanılan araçları, c) Suçun işlendiği zaman ve yeri, d) Suçun konusunun önem ve değerini, e) Meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, f) Failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını, g) Failin güttüğü amaç ve saiki, göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler.”

⁶⁵⁷ Bkz: TCK m.60: “(1) Bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet halinde, iznin iptaline karar verilir.

(2) Müsadere hükümleri, yararına işlenen suçlarda özel hukuk tüzel kişileri hakkında da uygulanır.

(3) Yukarıdaki fıkralar hükümlerinin uygulanmasının işlenen fiile nazaran daha ağır sonuçlar ortaya çıkarabileceği durumlarda, hakim bu tedbirlere hükmetmeyebilir.

(4) Bu madde hükümleri kanunun ayrıca belirttiği hallerde uygulanır.”

⁶⁵⁸ Aynı yönde görüş için bkz: DEĞİRMENÇİ, 2006, s.93.

İnsan ticareti suçunun faili yabancı uyruklu olsa bile, TCK m.13 bağlamında evrensellik ilkesi gereği bu suç hangi ülkede işlenmiş olursa olsun Adalet Bakanlığının talebiyle failin Türkiye’de yargılanması söz konusu olabilecektir.⁶⁵⁹

İnsan ticareti suçunun hapis cezasının üst sınırı on yıldan fazla olduğu için 5235 Sayılı “*Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun*”un 12. Maddesi kapsamında insan ticareti suçuna bakmakla görevli mahkeme ağır ceza mahkemesidir.⁶⁶⁰

⁶⁵⁹ Bkz: TCK m.13: “(1) Aşağıdaki suçların, vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi halinde, Türk kanunları uygulanır: a) İkinci Kitap, Birinci Kısım altında yer alan suçlar. b) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Bölümlerde yer alan suçlar. c) İşkence (madde 94, 95). d) Çevrenin kasten kirletilmesi (madde 181). e) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190). f) Parada sahtecilik (madde 197), para ve kıymetli damgaları imale yarayan araçların üretimi ve ticareti (madde 200), mühürde sahtecilik (madde 202). g) Fuhuş (madde 227). h) (Mülga: 26/6/2009 – 5918/1 md.) i) Deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (madde 223, fıkra 2, 3) ya da bu araçlara karşı işlenen zarar verme (madde 152) suçları.

(2) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümlerde yer alanlar hariç; birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı Türkiye’de yargılama yapılması, Adalet Bakanının talebine bağlıdır.

(3) Birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde yazılı suçlar dolayısıyla yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanının talebi üzerine Türkiye’de yargılama yapılır.”

⁶⁶⁰ Bkz: 5235 Sayılı Kanun m.12: “Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m. 148), irtikâp (m. 250/1 ve 2), resmî belgede sahtecilik (m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflâs (m. 161) suçları, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç) ve 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtayın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler, askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler ile çocuklara özgü kovuşturma hükümleri saklıdır.”

3. BÖLÜM

EMEK, EMEK SÖMÜRÜSÜ VE EMEK SÖMÜRÜSÜ BAĞLAMINDA İNSAN TİCARETİ SUÇU

İnsan ticareti suçunun, bir maksat suçu olduğu ifade edilmişti. İnsan ticareti suçunda fail, Kanun’da gösterilen sınırlı maksatlarla hareket etmelidir. Tezimizin konusu olarak Kanun’daki görünüm şekli olan zorla çalıştırma olan, insan emeğinin sömürüsü seçildiğinden dolayı, bu bölümde emek sömürüsü özelinde insan ticareti suçu açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1. Emek ve Emek Sömürüsü

3.1.1. Emek Kavramı

Emek sömürüsü bağlamında insan ticaretiyle ilgili açıklamalarda bulunmadan önce, emek kavramının anlam içeriğinin ve bu konuda çalışan bilim insanları tarafından kavrama nasıl yaklaşıldığının incelenmesi gerekmektedir.

3.1.1.1. Eski ve Yeni Dünyada Emek

Emek kavramı en basit tanımıyla, herhangi bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü şeklinde ifade edilebilir.⁶⁶¹ En temel tanımı bu şekilde açıklansa da emek, yüzyıllardır tartışmaların gündeminde olan bir kavram olarak işçi sınıfı diye nitelendirebileceğimiz topluluğun hak ettiği ücretleri almasında ve haklarına kavuşmasında önemli bir yer tutmuştur ve tutmaktadır. Emek kavramına getirilen yaklaşımlar da bu durumla paralel şekilde farklılıklar arz etmiştir. Sosyalizme ve komünizme dair yaptığı destekleyici açıklamalarıyla bilinen Karl Marx,⁶⁶² kapitalist çalışmanın insan doğasına aykırı bir durum olduğunu belirterek çalışmayı, “insanın kendisine yenilmesi” olarak değerlendirmiştir.⁶⁶³

⁶⁶¹ Bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14/10/2022)

⁶⁶² Karl Marx, “Das Kapital” gibi dünyada büyük yankı uyandıran birçok eserin yazarı olmakla birlikte hakkında en fazla eser yazılan kişiler listesinde ilk sırada yer almaktadır. Bkz: https://tr.wikipedia.org/wiki/Karl_Marx (Erişim Tarihi: 14/10/2022)

⁶⁶³ İYEM, Cemal, YILDIZ, Fatma Zehra, ÖZTÜRK, Derya Gül, “İbn Haldun’un Emek Anlayışı: Marx ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, C.21, S.2, 2019, s.171.; Marx’ın bu yaklaşımına ek olarak belirtmek gerekir ki Marx’a göre işçi ekonomik değer taşıyan tek şey olarak emeğini satmaktadır ve bunun karşılığında da belli bir ücret almaktadır ancak aldığı bu ücret, onun ürettiği malın değerinden çok daha az olmaktadır ve bu yüzden kapitalist çalışmanın salt kapitalist işverenlere hizmet

İbn-i Haldun ise emeğin ve çalışmanın, yaşamanın ve doğanın bir parçası olduğunu belirterek yardımlaşma olgusuna dikkat çekmiştir.⁶⁶⁴ Bu kapsamda insanın tek başına kendi ihtiyaçlarını giderebilen bir varlık olmadığına işaret ederek insanlar arasında yapılacak iş bölümünü ve çalışmayı gerekli görmüştür; İbn-i Haldun’a göre emek, büyümenin bir parçasıdır ve emeğin değeri de kazançtır ki bu doğrultuda emeğin artması fazla çalışmanın bir sonucu olarak servetin artması şeklinde neticelenebilmektedir.⁶⁶⁵ İbn-i Haldun, iş bölümü-emek arasında yaptığı bu yaklaşımıyla insanlar arasında yapılan iş bölümünün sonucunda ortaya çıkacak olan artı emeğe dikkat çekmek istemiştir. Bu artı emeğin, servetin çoğalmasına katkı sağladığını belirtmektedir. Servetin artmasıyla refah düzeyi artan insanlar daha konforlu yaşam alışkanlıkları kazanmaktadır ki tüm bunlar artı emeğin topluma kazandırılması sonucu meydana gelmektedir.

İşçiye ödenecek ücretin emekle orantılı olması gerektiğini savunan Adam Smith’in ortaya koyduğu “marjinal verimlilik teorisi”, iktisatta kabul gören yaygın bir teoridir.⁶⁶⁶ Adam Smith’e göre, “emeğin ürünü, emeğin ücretidir.”⁶⁶⁷

Emek, çalışmak ve ücret kavramlarına getirilen yaklaşımlar her ne kadar farklı olsa da bu kavramların özellikle de emeğin zamana bağlı olarak değişim gösterdiğini göz ardı etmek mümkün değildir. Özellikle 1789 Fransız İhtilali sonrası dünyada gerçekleşen değişimler, işçi sınıfının birtakım haklara kavuşması emek kavramının, fazla çalıştırmanın ve zorla çalıştırmanın daha çok sorgulanmasına ve tartışılmasına sebep olmuştur.⁶⁶⁸ Bununla birlikte yine 18. yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi İnkılabı sonrası dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler, üretimde makineleşmenin ve fabrikaların önemine dikkat çekerek insanın bedeni gücüyle yaptığı üretimin makinelerle çok daha kısa sürede ve daha az çabayla meydana gelebileceğini kanıtlamıştır.⁶⁶⁹ Bu durumda da insan iş gücüne ve emeğine dayalı birçok ürünün makinelerle, elektronik araçlarla yapılması dolayısıyla işverenler çalışan insandan ziyade makinelere rağbet etmiştir. Bu süreçte artan makineleşme sonucu üretilen ihtiyaç fazlası mallar, üretimi güçlü olan

etmeye yaradığını ve bu bağlamda insan emeğinin sömürüye açık bir araç olarak kullanıldığını ifade etmektedir.

⁶⁶⁴ İYEM, YILDIZ, ÖZTÜRK, s.175.

⁶⁶⁵ İYEM, YILDIZ, ÖZTÜRK, s. 176.

⁶⁶⁶ DOĞRUYOL, Adnan, AYDINLAR, Kıvanç, “Emek Üretkenliği ve Ücret Teorisi”, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.24, S.2, 2015, s.271.

⁶⁶⁷ DOĞRUYOL, AYDINLAR, s.271.

⁶⁶⁸ MAHİROĞULLARI, Adnan, “Endüstri Devrimi Sonrasında Emeğin İstismarını Belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar”, Journal of Economy Culture and Society, S.32, 2005, s.43.

⁶⁶⁹ MAHİROĞULLARI, s.42.

lkeler tarafından sömürü aracı olarak kullanılmıştır.⁶⁷⁰ Ekonomik açıdan gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler de sömürü alanları olarak grlmştir.⁶⁷¹

Zamanla değişen ve gelişen devletler, bünyelerinde barındırdıkları temel hak ve hürriyetlerle donanmış hukuk düzenleri sayesinde bu fazla çalışmaların karşılığını iş ve ticaret hukuku çerçevesinde düzenleyerek çalışanların haklarının verilmesini sağlamıştır.⁶⁷² Bu duruma, İngiltere’de 1833 yılında ıkarılan “Fabrikalar Yasası” rnek verilebilir. Bu yasa kapsamında 9 yaşından küçük çocukların çalıştırılması, 18 yaşından küçük olanların gece çalıştırılması ve yine 18 yaşından küçüklerin günde 12 saatten fazla çalıştırılması yasaklanmış ve fabrikaların denetlenmesi için iş müfettişlerinin görevlendirilmesi mevzuat kapsamında düzenlenmiştir.⁶⁷³

Dünyada özellikle 18. ve 19. yüzyılda gerçekleşen olaylar⁶⁷⁴ gerek sanayileşen dünyanın oluşmasına zemin hazırlamak gerekse de iş ve çalışma hürriyeti, çalışan hakları gibi kavramları gündeme getirmek açısından tarihte önemli bir yer tutmuştur.⁶⁷⁵ Bahsettiğimiz bu değişim özellikle 1830’lu yıllarda işçi hareketlerinde kendisini göstermiştir ki işçilerin talepleri salt ekonomik olmakla kalmayıp seçim hakkı gibi geniş boyutlara ulaşmıştır.⁶⁷⁶ Nitekim gösterilen tepkilerin ve yapılan ayaklanmaların ana talebi, liberalizmle birlikte özgürlük ve demokratik yönetimler olmuştur.⁶⁷⁷ İnsan emeğinin değerinin daha net anlaşılabilmesi için gelişen teknolojiyle geniş kitlelere ulaşılmış ve bu bağlamda çalışanlar, iş hukukuna ilişkin güvenceleri ve hakları konusunda bilgilendirilmiştir. Bunun bir sonucu olarak çalışanlar bilinçli hale gelmeye başlamıştır.⁶⁷⁸ Bu bilincin sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla yaygınlaşması ve sosyal güvenlik hukuku kapsamındaki gelişmeler, işçi haklarını güçlendirilmiştir.⁶⁷⁹ Eskiden saatlerce çalıştırılan, hak ettiğinin çok altında czi miktarda ücret ödenen işçiler tarihte yaşanan gelişmeler sayesinde daha iyi bir konuma yükselmiştir.

⁶⁷⁰ DOğRUYOL, AYDINLAR, s.276.

⁶⁷¹ DOğRUYOL, AYDINLAR, s.276.

⁶⁷² MAHİROğULLARI, s.45.

⁶⁷³ ÇİÇEK, zal, AL, Mehmet, “Dünyada ve Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi”, Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, C.5, S.11, 2016, s.115.

⁶⁷⁴ Fransız İhtilali, Sanayi İnkılabı ve 1830’lu yıllarda Fransa’da başlayan ve tüm Avrupa’ya yayılan ayaklanmalar gibi.

⁶⁷⁵ Avrupa açısından özelikle 1830’lu yıllar önemli yer tutmaktadır. Bkz: USLU, Ateş, “Avrupa’da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri”, Akademik İncelemeler Dergisi, C.9, S.1, 2014, s.3.

⁶⁷⁶ USLU, s.21.

⁶⁷⁷ USLU, s.4.

⁶⁷⁸ USLU, s.21.

⁶⁷⁹ USLU, s.21.

3.1.1.2. Duygusal Emek/Görünmez Emek/Dijital Emek

Emek kavramı her zaman somut bir ürünün ortaya konmasıyla ölçülebilecek bir kavram değildir. Emek, her ne kadar çabayla ve ortaya konulan çalışmayla değerlendirilse de zaman zaman kişinin o işi yaparken hissettiği duygusal çabanın da göz ardı edilmemesi gerekir ki bu durum duygusal emek kapsamında değerlendirilmektedir.⁶⁸⁰ İlk defa 1983 yılında A. R. Hochschild tarafından kavramsallaştırılan duygusal emek kavramı, özellikle hizmet sektöründe çalışıp müşterilerle yoğun etkileşimlerde bulunması gereken çalışanlarca sergilenen bir emek şekli olarak ortaya çıkmıştır.⁶⁸¹ Buna göre; duygu yönetimi, bir ücret karşılığında yapıldığında “duygusal emek” olarak adlandırılmaktadır.⁶⁸² Duygusal emeği esasen maddi olmayan kavramlar üzerinden açıklamak ve örneklemek bu kavramın daha iyi anlaşılabilmesi açısından önem arz etmektedir.⁶⁸³ Özellikle çalışanların müşterilerle yakın ilişkiler kurması gereken garsonluk, hosteslik, gibi işlerde duygusal emeğin daha yoğun görüldüğünü belirtebiliriz.⁶⁸⁴ Nitekim bu tarz işlerde çalışanların iş tanımları gereği müşterilerle yüz yüze karşılıklı diyalog şeklinde iletişim kurmaları gerekmektedir.⁶⁸⁵

Görünmez emek kavramı ise kadınların ev içinde yaptığı işlerde bir ücret karşılığı olmaksızın gösterdiği çabayı ifade etmek için kullanılmaktadır.⁶⁸⁶ Evde çalışanlar kadınlar, yaptıkları bu işin bir ücret karşılığı çalışan kimselere kıyasla boş ve gereksiz görüldüğünü ve yapılan tüm ev işlerine rağmen hep aynı noktaya gelindiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda evde yapılan işlerin zaten kadınların görev ve sorumluluğunda kabul edildiğini ve yapılan bu ev işlerinin basit işler olarak

⁶⁸⁰ KARAMAN, Nursel, “Çalışma Yaşamında Duygusal Emek”, İş ve Hayat Dergisi, C.3, S.5, 2017, s.35.

⁶⁸¹ KARAMAN, s.53.

⁶⁸² KARAMAN, s.36.

⁶⁸³ Bu kavrama ilişkin çeşitli yaklaşımlar ve hipotezler için bkz: ÇEKMECELİOĞLU, Hülya Gündüz, BALKAŞ, Jale, “Çalışanların Duygusal Emek Davranışlarının Hizmet ve Üretim Sektörleri Bağlamında İncelenmesi”, The Journal of Academic Social Science Studies, S.92, 2022, s.556. <https://ezproxy.etu.edu.tr:5517/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=a57dcac9-dd62-47cf-ba2b-15d48749d43e%40redis> (Erişim Tarihi: 17/02/2023)

⁶⁸⁴ KARAMAN, s.36.

⁶⁸⁵ Çalışanların çoğunlukla iletişim kurarken gerçek duygularından farklı duygular içinde iletişimi sürdürmesi zamanla çalışanlar üzerinde olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu durumun fark edilememesi ise, duygusal emeğin görünmez soyut bir kavram olarak çalışanlar dışında hiç kimse tarafından hissedilememesinden kaynaklanmaktadır. Bkz: KARAMAN, s.46.

⁶⁸⁶

[https://feministbellek.org/gorunmeyen-emek/#:~:text=G%C3%B6r%C3%BCnmeyen%20emek%2C%20aile%20\(hane\),en%20%C3%B6nemli%20nedeni%2C%20%C3%BCretlendirilmemi%C5%9F%20olm](https://feministbellek.org/gorunmeyen-emek/#:~:text=G%C3%B6r%C3%BCnmeyen%20emek%2C%20aile%20(hane),en%20%C3%B6nemli%20nedeni%2C%20%C3%BCretlendirilmemi%C5%9F%20olm) (Erişim Tarihi: 17/02/2023)

değerlendirildiğini belirten ev kadınları, emeklerinin göz ardı edildiğini düşünmektedir.⁶⁸⁷

Tarih boyunca kadınların ev işleriyle özdeşleştirilmesi ve ev içinde yaptıkları işlerin üretime artı bir değer katmadığı düşüncesi kadın emeğinin ücretlendirilmeyip görünmez olmasına neden olmuştur.⁶⁸⁸ Kadınların ev içinde yaptıkları işlerin aile üyeleri tarafından ara sıra takdirle karşılanıp teşekkür edilmesi, kadınların emeklerinin karşılığını oluşturmuştur.⁶⁸⁹ Esasen ev kadınlarının “evin temizliğini yapmak, yemek hazırlamak, çocuk bakımıyla ilgilenmek” şeklindeki hizmetlerinin her biri dışarda ayrı birer ücrete tabi hizmetlerdir.⁶⁹⁰ Bu hizmetlerin bir hizmet sözleşmesi kapsamında ayrı ayrı ücretlendirilmesi durumu dikkate alındığında, ev kadınlarının ev içinde bu hizmetlere ilişkin çabasının değeri daha açık ve net olarak değerlendirilebilecektir.

Teknolojik gelişmeler doğrultusunda dijitalleşen dünyada her geçen gün kavramlar da kendini güncelleyerek bu dönüşüme uyum sağlamaktadır. Dijital emek de bu kavramlardan biri olup sosyal medya kullanıcıları üzerinden tanımı yapılmaktadır. Buna göre; sosyal medya kullanıcılarının karşılığı verilmeyen emeği “dijital emek” olarak adlandırılmaktadır⁶⁹¹ ve bu kavram dijital medyanın var olması, üretilmesi hatta

⁶⁸⁷ Bu bağlamda ev hanımlarıyla yapılan bir görüşmede katılımcılardan biri “Aslında ev işi bana göre boş bir iştir. Siz her gün aynı şeyleri yapıyorsunuz ve gün başlarken başa dönüyorsunuz. Yeniden başlayıp aynı işleri aynı düzen içinde yapıyorsunuz. Bunun bir değeri var ama siz ortadan kalkınca fark ediliyor. Hastalandığınızda ve ev içi düzeni sürdüremez hale geldiğinizde aslında ne çok şey yaptığınız görünüyor. Ama bunun dışında yaptıklarınız yorucu görünmüyor, basit görünüyor. Bir iş olarak da kabul edilmiyor zaten. Zaten bir karşılık için yapılsa evde bir kişinin de bütün gelirini bu işe yatırması gerekir. Çok pahalı bir iş olur.” Derken diğeri “Ev işleri maalesef bir gelir getirmiyor diye biliniyor. Ama biz ev kadınları asıl üreticiyiz. Biz işsiz olarak değerlendiriliyoruz ama haftalık pazara gidip üç saatimizi orada en uygun ve kaliteli ürünü almaya ayırıyoruz. Bu kazanç değil de nedir? Markette hangi üründe indirim var? Bir kg etten kaç çeşit yemek yapılır? Bunları hep ev kadınları bilir. Kocasının getirdiği parayla çocukların okul masrafını karşılayan, evin geçinmesini sağlamak, ev ve araba sahibi olmak için bütün hayallerini erteleyenler yine ev kadınlarıdır. Ekonomi bakanı bizim kadar kafa yormuyordur. Ama bunun bir karşılığı var mı? Hayır. Keşke karşılığını alabilseydik. Ama imkânsız.” şeklinde açıklamalarda bulunarak görünmez emeğe işaret etmiştir. Bkz: **KARAKAYA, Handan, “Görünmez Emek ve Ev Kadınları”, Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.2, S.1, 2018, s.86.**

⁶⁸⁸ KARAKAYA, s.91.

⁶⁸⁹ Kadınları iş ve çalışma hayatından soyutlayarak kadının zaten bu görevleri karşılıksız yapması gerektiğini ifade eden bu düşünce, kadınların iş hayatına katılmaları halinde cinsiyet ayrımcılığına tabi muameleye maruz kalmalarını engellemeye yönelik bir girişimde de bulunmamaktadır. Bkz: **İŞİK, Murşit, KAÇAR, Tevfik, “Çalışma Hayatında Kadınların Görsel Sömürüsü Üzerine Nitel Bir Araştırma”, Assam Uluslararası Hakemli Dergi, C.7, S.17, 2020, s.17.**

⁶⁹⁰ KARAKAYA, s.75.

⁶⁹¹ YILMAZ, Özgür, “Emeğin Değişen Yüzü: Dijital Emek Sömürüsü”, Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi, C.2, S.2, 2021, s.72.

yayılması ve kullanılması için gereken karşılığı ödenen ve ödenmeyen tüm emek biçimlerini içerecek şekilde kullanılabilir. ⁶⁹²

3.1.2. Emek Sömürüsü

3.1.2.1. Emek Sömürüne İlişkin Düzenlemeler

Türkiye’de emek sömürüsü bağlamında insan ticaretini önlemeye yönelik düzenlemelerin geçmişini 1876 Tarihli Kanunu-i Esasi’ye kadar götürebiliriz. ⁶⁹³ Bu düzenlemeyle birlikte Osmanlı tarihinde emek sömürüsü ilk defa bir yasa metninde yasaklanmıştır. Daha sonra ise henüz Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan evvel 1921 tarihinde çıkarılan 151 Sayılı “Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Muteallik Kanunu” ile ⁶⁹⁴ zorla çalıştırma ve on sekiz yaş altındaki çocukların maden ocaklarında çalıştırılması yasaklanmıştır. ⁶⁹⁵ Bu gelişmelerin ardından 1982 Anayasası’nda da angarya yasaklanarak kişilerin emeğinin sömürülerek zorla çalıştırılması engellenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda zorla çalıştırmanın yasak olduğu belirtildikten sonra zorla çalıştırmanın istisnaları düzenlenmiştir. ⁶⁹⁶ Ancak yapılan bu düzenleme, Türk Anayasacılık hareketleri bağlamında değerlendirildiğinde ilk değildir. Angarya olarak da ifade edebileceğimiz zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma, Kanun-i Esasi’nin 24. maddesinde yasaklanmıştır. ⁶⁹⁷ Buna müteakip 1924 Anayasası, m.73’te angaryayı yasaklamıştır. ⁶⁹⁸ Bununla birlikte 1924 Anayasası m.74/3’te angaryanın istisnalarını düzenleyerek ⁶⁹⁹ kişilere belli durumlarda çalışma ödevi yüklemiş ve bu hal

⁶⁹² Christian Fuchs, dijital emeğin kavramsal olarak geniş alanlara hitap ettiğini belirterek bu kavramı salt sosyal medyayla sınırlandırmamaktadır. Bkz: **YILMAZ, Emeğin Değişen Yüzü: Dijital Emek Sömürüsü, s.72.**

⁶⁹³ Bkz:1876 Tarihli Kanun-i Esasi m.24: “Müsadere ve angarya ve cerime memnudur. Fakat muharebe esnasında usulen tâyin olunacak tekalif ve ahval bundan müstesnadır.”

⁶⁹⁴ Bkz: Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Muteallik Kanunu m.2: “Maden işlerinde amelenin cebren istihdamı ve angarya suretiyle herhangi bir işe sevki ve maden ocakları dahilinde on sekiz yaşından dun olanların istihdamı memnudur.”

⁶⁹⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2020 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu, s. 83.

⁶⁹⁶ Bkz: Anayasa m.18: “Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır. Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.”

⁶⁹⁷ Bkz: 1876 tarihli Kanun-i Esasi m.24: “Müsadere ve angarya ve cerime memnudur. Fakat muharebe esnasında usulen tâyin olunacak tekalif ve ahval bundan müstesnadır.”

⁶⁹⁸ Bkz: 1924 Anayasası m.73: “İşkence, eziyet, müsadere ve angarya memnudur.”

⁶⁹⁹ Bkz: 1924 Anayasası m.74: “Kamu faydasına gerekli olduğu usulüne göre anlaşılmadıkça ve özel kanunları gereğince değer pahası peşin verilmedikçe hiç kimsenin malı ve mülkü kamulaştırılmaz. Çiftçiyi toprak sahibi kılmak ve ormanları devletleştirmek için alınacak toprak ve ormanların kamulaştırma karşılığı ve bu karşılıkların ödeneşi özel kanunlarla gösterilir. Olağanüstü hallerde kanuna göre yükletilecek para ve mal ve çalışma ödevleri dışında hiçbir kimse başka hiçbir şey yapmaya ve vermeye zorlanamaz.”

ve şartlardaki çalışmanın angarya olarak değerlendirilemeyeceği hükme bağlanmıştır.⁷⁰⁰ 1961 Anayasası ise m.42’de angaryayı yasaklamıştır.⁷⁰¹ Bu bağlamda angarya, geçmişteki Türk Anayasaları kapsamında da günümüzde de yasaklanan bir olgu olarak varlığını devam ettirmiştir. Mevcut yasal sistemimizde ise 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.80 ile emek sömürsünü de içerecek şekilde insan ticareti yasaklanıp yaptırıma bağlanmıştır.⁷⁰²

Yukarıda bahsettiğimiz düzenlemeler, ulusal düzeyde emek sömürsünün engellenmesi açısından yapılan düzenlemeler olmakla birlikte Türkiye zorla çalıştırmanın engellenmesi için birçok uluslararası sözleşmeye taraf olarak zorla çalıştırmaya karşı çıkmaktadır.⁷⁰³ Günümüzde gelinen nokta itibarıyla ILO Sözleşmeleri⁷⁰⁴ başta olmak üzere Türkiye, emek sömürsünün engellenebilmesi için birçok uluslararası anlaşmaya taraf olmuştur.

3.1.2.2. Emek Sömürüsü ve Zorla Çalıştırma

3.1.2.2.1. Tanımı ve Niteliği

Köleliğin dünyada sona erdirilmesi ve köleliği yasaklayıcı sözleşmeler imzalanması bile bugün hala emek sömürsünden söz etmemize engel olamamıştır. Emek sömürsünün uluslararası alanda kabul görmüş net ve tek bir tanımı olmamakla beraber emek sömürsünü, “bir kimsenin çalıştığı bir işteki emeğin karşılığının başka kimselerin eline geçmesi” şeklinde tanımlayabiliriz.⁷⁰⁵

Emek sömürsünün bir görünüm biçimi olabilecek zorla çalıştırma kavramının da mevzuatımızda bir tanımı yoktur. Ancak kabul edilen uluslararası sözleşmelerle zorla

⁷⁰⁰ KARAN, s.427.

⁷⁰¹ Bkz: 1961 Anayasası m.42: “Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal, iktisadî ve malî tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler; işsizliği önleyici tedbirleri alır. Angarya yasaktır. Memleket ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda vatandaşlık ödevi niteliği alan beden veya fikir çalışmalarının şekil ve şartları, demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.”

⁷⁰² 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.80 bağlamındaki açıklamalar bir önceki bölümde yapıldığı için burada emek sömürüsü kapsamında insan ticaretinin tarihsel gelişimini anlatılırken 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’na salt değinmekle yetinilmiştir.

⁷⁰³ Zorla çalıştırma kapsamında Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler bu bölümde değil “Koruma Mekanizmaları” başlıklı bölümde ele alınacaktır.

⁷⁰⁴ Türkiye’nin onayladığı ILO Sözleşmeleri için bkz: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_645630.pdf (Erişim Tarihi: 03/03/2023)

⁷⁰⁵ DÜNDAR, Gufran, “Emek Sömürüsü Bağlamında İnsan Ticareti”, Göç Araştırmaları Dergisi, C.6, S.2, 2020, s.332.

çalıştırmanın engellenmesi için taraf devletlere birtakım yükümlülükler getirilmiş, zorla çalıştırmanın istisnası kabul edilebilecek bazı özel durumlar düzenlenmiştir.⁷⁰⁶ Türkiye'nin de taraf olduğu ILO'nun 29 Sayılı "Cebri veya Mecburi Çalıştırma Hakkında Sözleşmesi", 2. maddesinde zorla çalıştırmaya yönelik "*herhangi bir kişinin ceza tehdidi altında ve bu kişinin tam isteği olmadan mecbur edildiği tüm iş veya hizmetler*" şeklinde tanımlamada bulunmaktadır.⁷⁰⁷ Bu tanım kapsamında zorla çalıştırma, kişinin şiddet, baskı gibi yollarla o işte çalışmaya mecbur edilmesi biçiminde ifade edilebilir.

Belirtmemiz gerekir ki, ILO tarafından zorla çalıştırmanın belirlenebilmesine yönelik birtakım ölçütler tespit edilmiş olup ILO'ya göre bu kriterlerden en az ikisinin varlığı zorla çalıştırmanın olduğuna dair güçlü bir delil niteliği taşımaktadır.⁷⁰⁸ Bu kriterler; "güvenlik açığının kötüye kullanılması, aldatma, hareket kısıtlaması, izolasyon, fiziksel ve cinsel şiddet, gözdağı ve tehditler, kimlik belgelerinin saklanması, ücretlerin stopajı, borç esareti, kötü niyetli çalışma ve yaşam koşulları, aşırı fazla mesai", şeklinde ifade edilebilir.⁷⁰⁹

Zorla çalıştırmanın yukarıda verilen kriterler kapsamında tespit edilebilecek çeşitli görünüm şekilleri söz konusudur.⁷¹⁰ Öyle ki zorla dilendirme bu görünüm biçimlerinden birini oluşturmaktadır.⁷¹¹ Palermo Protokolü her ne kadar bu konuya ilişkin doğrudan bir düzenleme yapmamış olsa da çocuğun veya yetişkin bir bireyin

⁷⁰⁶ Zorla çalıştırmaya ilişkin sözleşmelerden biri olarak 1926 tarihli "*Kölelik Sözleşmesi*", zorla çalıştırmanın engellenmesine yönelik hükümler içermekle birlikte zorla çalıştırmanın ancak kamu yararı için zorunlu tutulabileceğinden bahsetmiştir. Bkz: **1926 tarihli Kölelik Sözleşmesi m.5**: "*Yüksek Âkit taraflar, cebri ve mecburi mesaiye müracaatin, vahim neticeleri müeddi olacağını tasdik ve her biri kendi hâkimiyeti, kazası, himayesi, velayet, vesayeti altındaki topraklarda cebri ve mecburi mesaisinin esarete müşabih şeraiti tevhit eylesinden içtinap etmek için faideli tedbirler almağı taahhüt ederler. Şurası mukarrerdir ki:*

1) *Aşağıda ikinci fıkrada yazılı muvakkat ahkâm kaydi ihtirazisi tahtında, cebri ve mecburi mesai, ancak âmm menafii için istenebilir.*

2) *Ammenin menafiiinden başka menafi için elân cebri ve mecburi mesai mevcut olan arazide, Âkit Devletler, mümkün olduğu kadar süratle, buna tedricî bir surette nihayet verilmesine gayret edecekler ve işbu cebri ve mecburi mesai mevcut olduğu müddetçe buna ancak istisnaî olarak ve tam bir bedel mukabilinde ve mutad olan ikamet mahallinin tebdiline kimse icbar edilmemek şartile müracaat edilebilecektir.*

3) *Her halde alâkadar ülkenin salâhiyettar memurini merkeziyesi cebri ve mecburi mesaiye müracaattan mütevellit mes'uliyeti kabul edeceklerdir."*

<https://insanhaklari.gen.tr/BelgeGoster.aspx?id=60&d=1&nx=0> (Erişim Tarihi: 03/11/2022)

⁷⁰⁷ 29 No'lu ILO Sözleşmesi için bkz: https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 17/02/2023)

⁷⁰⁸ Bkz: https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_203832/lang--en/index.htm (Erişim Tarihi:08/11/2022)

⁷⁰⁹ Bkz: ILO Indicators of Forced Labour, 2012, s. 3.; [wcms_203832.pdf](https://www.ilo.org/publications/WCMS_203832.pdf) (ilo.org) (Erişim Tarihi:08/11/2022)

⁷¹⁰ Emek sömürsünün özellikle Türk ceza hukuku bağlamındaki birtakım görünüm biçimlerine çalışmamızın ilerleyen kısımlarında yer verilecek olup burada genel bir bilgi verilmesi amaçlanmaktadır.

⁷¹¹ ALTINSOY, s.122.

dilendirilmesi zorla çalıştırma kapsamında değerlendirilebilir.⁷¹² Yine ev işçiliği olarak da ifade edebileceğimiz, aşağıda emek sömürüsünün boyutlarından bahsederken açıklayacağımız “restavek” de zorla çalıştırmanın görünüm biçimlerinden biridir. Nitekim ev işçiliğinin çoğunlukla mağduru olan kadınlar ve kız çocukları, çalıştırıldıkları ortamda kendilerini tehdit altında hissedebilmektedirler.⁷¹³ Bununla birlikte özellikle kadınların ve kız çocuklarının fuhşa sürüklenerek zorla fuhuş yaptırılması da emek sömürüsü kapsamında değerlendirilebilecek bir durumdur.⁷¹⁴ Dolayısıyla emek sömürüsünün bir görünüm şekli olarak zorla çalıştırmanın veya zorunlu çalışmanın yukarıda Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından açıklanan kriterleri, her somut olay kapsamında değerlendirilerek zorla çalıştırmanın tespiti yapılabilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, zorla çalıştırılmanın cebre dayandırılması gerektiğini belirterek⁷¹⁵ verdiği bir kararında zorla çalıştırılmayı; *“Zor, eylemin iradiliğini ortadan kaldıran dışsal bir unsur olup daha üstün bir iradenin buyurmasının varlığına işaret eder. Zor kullanımından söz edilebilmesi için buyuran iradenin buyurulan iradeyi edilgenleştirmesi gerekir. Dolayısıyla zora dayalı çalıştırma, bir kimsenin serbest iradesi bulunmadan çalıştırılmasıdır. Esasında bir buyurmanın zorakilik vasfını kazanması, yaptırım tehdidi ile desteklenmiş olması sayesindedir. Yaptırım tehdidi içermeyen buyurmalar, zora dayalı çalıştırmanın zoraki/cebri olduğunun kabulü imkansızdır. Sonuç olarak zorla çalıştırmanın kişinin iradesi dışında ve yaptırım tehdidi altında çalıştırılması biçiminde tanımlanması mümkündür.”* şeklinde tanımlamıştır.⁷¹⁶ Hemen belirtmemiz gerekir ki gerek Anayasa m.18’de gerekse de zorla çalıştırmanın tanımının yapıldığı bu Anayasa Mahkemesi kararında “zorla çalıştırma” kavramı kullanılmıştır. Zorunlu çalışma ifadesi her ne kadar madde metninde ve mahkeme kararında kullanılmamış olsa da “zorla çalıştırma” ile “zorunlu çalışma” kavramları birbirinden farklı kavramlar değildir. Nitekim 29 No’lu ILO Sözleşmesi m.2’de *“... ‘Cebri veya Mecburi Çalıştırma’ ifadesi herhangi bir kişinin ceza tehdidi altında ve bu kişinin tam isteği olmadan mecbur edildiği tüm iş veya hizmetleri ifade eder.”* şeklinde zorla çalıştırma ve zorunlu çalışma kavramlarına ilişkin tek bir maddede düzenleme yapılmıştır. Bununla birlikte AİHS m.4’te de “zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma” ifadesi ile her iki kavram bir bütün

⁷¹² ALTINSOY, s.122.

⁷¹³ ALTINSOY, s.123.

⁷¹⁴ DEĞİRMENCİ, 2006, s.58.

⁷¹⁵ KARAN, s.430.

⁷¹⁶ Anayasa Mahkemesi Yasemin Balcı Kararı, Bireysel Başvuru No:2014/8881 <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari-bireysel-basvurular?BasvuruNo1=2014&BasvuruNo2=8881> (Erişim Tarihi: 19/02/2023)

olarak düzenleme kapsamına dahil edilmiştir.⁷¹⁷ Bu bağlamda kanaatimizce Anayasa kapsamında “zorunlu çalışma”nın düzenlenmemiş olması ve yukarıda zorla çalıştırmanın tanımına ilişkin bahsettiğimiz Anayasa Mahkemesi kararında “zorunlu çalışma” ifadesinin geçmemiş olması, “zorunlu çalışma”nın yasaklanmadığı anlamına gelmemektedir.⁷¹⁸ Dolayısıyla zorla çalıştırma ve zorunlu çalışmanın bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.1.2.2.2. Zorla Çalıştırmaya İlişkin Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi, herhangi bir ücret almadan çalışmak zorunda bırakılma durumunu “angarya” kapsamında değerlendirmektedir.⁷¹⁹

Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararında⁷²⁰, “...İş Kanunu, yukarıda açıklandığı üzere, prensip olarak, günlük iş süresinin sekiz saat olmasını kabul etmiştir. Bunun sebebi de bir insan vücudunun günde, normal olarak, ancak bu kadar çalışmaya müsait olmasıdır. Bunun üstündeki bir çalışmanın işçiyi fazla yoracağına ve yıpratacağına şüphe yoktur. İşte bunun içindir ki kanun koyucu esas itibarıyla kanunda gösterilen bazı hallerde, bazı kayıt ve şartlarla ve önceden işçinin muvafakatı alınmak kaydıyla günlük çalışma süresinin sekiz saatin üstüne çıkarılabileceğini ve fazla çalışılan saatlerin ücretinin normal çalışma saatleri ücretinden bir miktar fazla olarak ödeneceğini kabul etmiştir. Bu da sosyal adalet esaslarına uygundur. İş Kanununun 38 inci maddesi ise işçiyi esas prensibe uygun olmıyan bir şekilde fazla çalışmaya zorlamakta ve fazla çalışılan saatlerin ücretinin normal çalışma saatlerinin ücreti gibi ödenmesini kabul etmektedir. İşçi ister işyerinin istihsalini artırmak, isterse işyerindeki bir arızayı gidermek maksadiyle çalıştırılmış olsun çalıştığı her fazla saatin ücretinin kendisine yükseltilerek ödenmesi gerekir. İşyerindeki bir arıza dolayısıyla işverenin bir zarara duçar olması işçinin fazla çalıştığı saatlerin ücretinin zamsız olarak ödenmesini hiçbir zaman haklı gösteremez. Fazla çalışarak normalin üstünde yorulan bir işçiye bu emeğinin karşılığının tam ödenmesi doğru olur. Mali durumu işçinin mali durumundan kat, kat üstün olan bir işverenin işyerinde meydana gelmesi muhtemel olan veya meydana gelen bir arızayı önlemek veya gidermek için rızası alınmaksızın fazla çalıştırılan

⁷¹⁷ KARAN, s.431.

⁷¹⁸ Aynı yönde görüş için bkz: KARAN, s.431.

⁷¹⁹ KARAN, s.429.

⁷²⁰ Anayasa Mahkemesi 1963/172 E., 1963/244 K., 21/10/1963 Tarihli Kararı <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=1963&EsasNo2=172&KararNo1=1963&KararNo2=244> (Erişim Tarihi: 25/02/2023)

işçilerin fazla çalıştıkları saatlerin ücretlerinin zamsız ödenmesi sosyal adalet prensiplerine uygun olmaz. Özetle ifade edilmek lazım gelirse İş Kanununun işçiyi fazla bir ücret istemeğe hakkı olmaksızın fazla çalışmaya zorlayan 38 inci maddesinin birinci fıkrasının fazla çalışma saatlerinin ücretinin normal çalışma saatlerinin ücreti gibi ödeneceğine dair hükmü Anayasanın hem ruhuna, hem de 10, 41, 42 ve 45 inci maddelerine aykırı olduğundan iptali gerekir. Kararın sonuç kısmının 3 numaralı bendinin ikinci fıkrasına bütün bu sebeplerle muhalifiz.” şeklinde fazla çalışma ücretinin de bu emekle orantılı olarak ödenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

AİHM ise zorla çalıştırmaya yönelik verdiği bir kararında⁷²¹ yatılı bakıcı olarak çalışmaya zorlanmış Ugandalı bir kadının kendisine ev köleliği yaptırıldığına ilişkin iddiaları değerlendirerek AİHS’in 4. maddesinin ihlal edilmiş olduğuna karar vermiştir.⁷²² Başvuruyla ilgili olarak AİHM, Birleşik Krallık’ta ilgili dönemde yürürlükte olan mevzuat hükümlerinin AİHS’in 4. maddesi kapsamında etkili bir koruma sağlamadığını ifade etmiştir.

Zorla çalıştırma yasağının değerlendirildiği, AİHM’in verdiği bir karara konu başka bir dava da görev süresi sona ermeden evvel istifa edebilmek için devlete bir ücret ödemeye zorlanmış olan subayla ilgilidir.⁷²³ Bu davada mahkeme, AİHS m.4 kapsamında zorla çalıştırma yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir.

AİHM tarafından verilen başka bir karar da 42 tane Bangladeş vatandaşının zorla çalıştırmaya ilişkin yaptığı başvuru üzerine verilmiştir.⁷²⁴ Başvuruda bulunanlar, Yunanistan’da çalışma vizeleri olmaksızın merkezi Manolada’da bulunan çilek çiftliğinde çalıştırılmak üzere Yunanistan’ın birtakım şehirlerinde işe alınmışlardır. Başvuruda bulunanlar, çilek tarlalarında yaptıkları işin zorunlu çalıştırma kapsamına girdiğini iddia etmiştir. Öyle ki çalışanlar, Yunanistan’ın çalışan işçilerin insan ticaretine

⁷²¹ AİHM C.N. *Birleşik Krallık Davası*, Başvuru No:4239/08 [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:\[%22%224239/08%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-114518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:[%22%224239/08%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-114518%22]}) (Erişim Tarihi: 27/02/2023)

⁷²² https://www.echr.coe.int/documents/fs_forced_labour_tur.pdf (Erişim Tarihi: 27/02/2023)

⁷²³ AİHM *Chitos/Yunanistan Kararı* Başvuru No: 51637/12 [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20CHITOS%20v.%20GREECE%20-%20\[Czech%20Translation\]%20summary%20by%20the%20Ministry%20of](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20CHITOS%20v.%20GREECE%20-%20[Czech%20Translation]%20summary%20by%20the%20Ministry%20of) (Erişim Tarihi: 02/03/2023)

⁷²⁴ AİHM *Chowdury ve Diğerleri/Yunanistan Kararı* Başvuru No: 21884/15 [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:\[%22%2221884/15%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-172701%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:[%22%2221884/15%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-172701%22]}) (Erişim Tarihi:03/03/2023)

maruz kalmasını engelleyici tedbirler almadığını ve işverenlerin cezalandırılması şeklindeki pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediğini ileri sürmüşlerdir. AİHM, başvuruyu kabul etmiştir ve Yunanistan'ın AİHS m.4/2'yi ihlal ettiğine karar vermiştir.

3.1.2.2.3. Zorla Çalıştırmanın İstisnalarına Yönelik Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi, zorla çalıştırmaya yönelik verdiği kararlarında AİHM'in ölçütlerini esas alarak değerlendirmeler yapmaktadır.⁷²⁵ Örneğin kamu görevlilerinin mesai saatleri dışında görev yapmak zorunda bırakılmalarına ilişkin yasal düzenlemeleri hukuka uygun bularak çalışılan bu saatlerde ek ödeme yapıldığı takdirde yapılan bu çalışmanın zorla çalıştırma kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir.⁷²⁶ Konuya ilişkin verdiği başka bir kararında Anayasa Mahkemesi, doktorlar için öngörülen devlet hizmeti yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde bir müeyyidenin uygulanmasını Anayasa'ya aykırı bulmayarak kararında⁷²⁷, *"Tabipler ve uzman tabipler için öngörülen devlet hizmeti yükümlülüğünün amacı gözetildiğinde, bu amaca ancak, bu yükümlülüğün yerine getirilmesi ile ulaşılabileceği açıktır. Bu nedenle yasa koyucu tarafından bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayıcı önlemler alınması doğaldır. Tabip ve uzman tabiplerin Devlet hizmeti yükümlülüğünü tamamlamadan mesleklerini icra edemeyecekleri yolunda getirilen itiraz konusu kural, bu kapsamda olup Devlet hizmeti yükümlülüğünün ülke çapında eksiksiz bir şekilde uygulanması amacını gerçekleştirmeye yöneliktir. Bu yönüyle, Anayasaya uygunluk denetiminde 'ölçülülük ilkesi' bakımından gözetilen, bir yasa kuralıyla ulaşılmak istenen amaç ile bu amacı gerçekleştirmeye yönelik araç ilişkisi çerçevesinde, tabiplerin Devlet hizmeti yükümlülüklerini tamamlamadan mesleklerini icra edemeyecekleri yolunda getirilen kuralın, bu kuralla ulaşılmak istenen amaç için elverişsiz ve gereksiz olduğundan ya da orantısız olduğundan söz edilemez."* şeklindeki ifadelerle yer vermiştir.⁷²⁸

Bu bağlamda, söz konusu çalıştırmanın kişinin iradesine aykırı olarak cebre dayalı olarak yaptırılıp yaptırılmadığının veya zorla çalıştırmanın istisnalarının gündeme

⁷²⁵ KARAN, s.431.

⁷²⁶ Anayasa Mahkemesi 1992/8 E., 1992/39 K., 16/06/1992 Tarihli Kararı <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=1992&EsasNo2=8&KararNo1=1992&KararNo2=39> (Erişim Tarihi: 19/02/2023); Anayasa Mahkemesi 1971/28 E., 1971/64 K., 08/07/1971 Tarihli Kararı <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=1971&EsasNo2=28&KararNo1=1971&KararNo2=64> (Erişim Tarihi: 19/02/2023)

⁷²⁷ Anayasa Mahkemesi 2007/24 E., 2010/113 K., 16/12/2010 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=2007&EsasNo2=24&KararNo1=2010&KararNo2=113> (Erişim Tarihi: 19/02/2023)

⁷²⁸ KARAN, s.433.

gelip gelmediğinin her somut olay kapsamında değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Nitekim Anayasa zorla çalıştırmayı mutlak bir yasak olarak kabul etmemiştir, aynı madde metninde birtakım istisnaları da düzenlemiştir. Yukarıda yer verdiğimiz Anayasa Mahkemesi kararları da bu durumu özetlemektedir.

AİHM de konuya ilişkin bir kararında⁷²⁹, zorla çalıştırmanın istisnası kapsamında değerlendirilebilecek hususlara yer vermiştir. Bu kapsamda sosyal yardım karşılığında çalışma yükümlülüğüne ilişkin bu kararında; devletin, sosyal güvenlik sistemi oluşturduğunda bu sistemden faydalanmak isteyen kimselerin karşılaması gereken şartları belirleme yetkisine sahip olduğunu ve bu bağlamda bir kişiden “genel olarak kabul edilebilecek bir işi” kabul etme ve o ilgili işte çalışma yükümlülüğü getirilmesinin uygun olduğunu ifade etmiştir.⁷³⁰

AİHM zorla çalıştırmanın istisnasına yönelik başka bir kararında, 28 yıl cezaevinde kalan başvurusunun başvurusunu inceleyerek AİHS m.4’ün ihlal edilmediğine karar vermiştir.⁷³¹ Başvuruya konu olayda başvuru, cezaevinde kaldığı bu 28 yıllık süre zarfında cezaevi mutfağında veya fırınında çalıştığı sürenin emeklilik hakkını kazanmasında dikkate alınmamasını AİHS m.4’ün ihlaline yol açtığını iddia etmiştir.⁷³² Kanaatimizce AİHM’in bu başvuruyu reddederek AİHS m.4 kapsamında bir ihlal olmadığına karar vermesinde, bu konuya ilişkin bir uzlaşının olmaması etkili olmuştur.⁷³³ Nitekim ilgili kararın muhalefet şerhinde,⁷³⁴ “zorla veya zorunlu çalıştırma”nın olağan tutukluluk sürecinde yapılması gereken herhangi bir işi içermediğini belirtir. Ancak, 1950 yılında Sözleşme’ye dahil edilen bu hükmün, günümüz koşulları ışığında yorumlanması gerekmektedir. Daha spesifik olarak, Sözleşme’de kullanılan kavramlar, günümüz demokratik toplumlarının onlara verdiği anlamda anlaşılmalıdır.” şeklinde tercüme edebileceğimiz ifadelerle kanaatimiz

⁷²⁹ AİHM *Schuitmaker v. the Netherlands* Kararı. Başvuru No:15906/08 [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22\[%22002-940%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22[%22002-940%22]) (Erişim Tarihi: 21/02/2023)

⁷³⁰ KARAN, s.427.

⁷³¹ AİHM *Stummer v. Austria* Kararı. Başvuru No:37452/02 [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22appno%22\[%22%2237452/02%22%22\],%22documentcollectionid2%22\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22\[%22001-105575%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22appno%22[%22%2237452/02%22%22],%22documentcollectionid2%22[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22[%22001-105575%22]) (Erişim Tarihi:03/03/2023)

⁷³² KARAN, s.444.

⁷³³ KARAN, s.445.

⁷³⁴ Yargıç Tulkens’in kısmi muhalefet şerhi m.2 bkz: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22appno%22\[%22%2237452/02%22%22\],%22documentcollectionid2%22\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22\[%22001-105575%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22appno%22[%22%2237452/02%22%22],%22documentcollectionid2%22[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22[%22001-105575%22]) (Erişim Tarihi:03/03/2023)

desteklenmiştir. Bu bağlamda AİHM'in gelecekte bu konuya ilişkin vereceği kararlarla konu aydınlanacaktır.

3.1.2.3. Emek Sömürüsünün Boyutları

Dünyanın özellikle 18. yüzyıldan sonra girdiği yeni süreçte birtakım örgütlerin ve grupların, çalışanların emek sömürüsüne uğradığını tespit ederek onları bilinçlendirmesiyle birlikte işçilerin özlük haklarını elde etmelerine ve çalışma şartlarının iyileştirilmesine yönelik yaptığı katkılar göz ardı edilemeyecek nitelikteki değişimleri de beraberinde getirmiştir.⁷³⁵ İşçilere grev, sendika ve toplu sözleşme gibi hakların verilmesi onların verdikleri emeğin ve yaptıkları çalışmaların karşılığını almalarında yardımcı olmuştur. Ancak verilen mücadele sonunda işçilerin elde ettikleri bu haklar iş hayatına her zaman somut olarak yansımamıştır. Kimi işverenler, çalışanlarına bu hakları vermekten imtina etmiş veya çalışanlarının bu hakları kullanmalarına izin vermemiştir.⁷³⁶ Bu bağlamda işverenlerin sigortasız işçi çalıştırması, fazla mesai ücreti ödememesi, çocuk işçi çalıştırması gibi hukuka aykırı uygulamaları köleliğin izlerinin hala devam ettiğini göstermiştir.⁷³⁷ Bu bölümde, özellikle günümüzde yaşanan emek sömürüsünün boyutları incelenerek konu izah edilecektir.

Dünyada ve Türkiye'de emeği sömürülüp zorla çalıştırılan kimselerin insan ticareti suçu açısından ne kadarlık bir yüzdeyi oluşturduğu bu alandaki siyah sayılar⁷³⁸ yüzünden kesin olarak bilinmemektedir. Dünyada çalışan çocukların dağılımı açısından bir değerlendirme yapıldığında, çalışan çocukların %61'inin Asya Kıtası'nda, %32'sinin Afrika'da ve %7'sinin Latin Amerika'da çalıştığını ifade edebiliriz.⁷³⁹ ILO tarafından çocuk işçilerin tespitine yönelik hazırlanan bir çalışmada, 10 – 14 yaş arası çocukların 73 milyonunun ekonomik faaliyetlerde kullanıldığı belirtilmiştir.⁷⁴⁰ Bu çocuk işçilik kullanımında yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Asya Kıtası ilk sıralardadır.⁷⁴¹

⁷³⁵ DÜNDAR, s.333.

⁷³⁶ DÜNDAR, s.333.

⁷³⁷ Emek sömürüsüne dayalı bu sistemi oluşturan birçok etken olmakla beraber Andrew Crane'nin modern kölelik teorisi kapsamında endüstriyel, sosyoekonomik ve coğrafi, kültürel ve düzenleyici birçok sebep bulunmaktadır ve bu sebepler bir zincir halinde birer halkayı oluşturmaktadır. Bkz: GÜLER, Mehmet Atilla, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri", *İş ve Hayat Dergisi*, C.1, S.2, 2015, s.28.

⁷³⁸ SOKULLU, s.223.

⁷³⁹ KÜÇÜKKALAY, A. Mesud, DULUPÇU, M. Ali, TURUNÇ, Ömer, "Dünyada ve Türkiye'de Çocuk İşgücü İstihdamının Sorunları ve Önlenmesi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.5, S.1, 2000, s.105.

⁷⁴⁰ KÜÇÜKKALAY, DULUPÇU, TURUNÇ, s.105.

⁷⁴¹ KÜÇÜKKALAY, DULUPÇU, TURUNÇ, s.105.

Dünyada kakaonun büyük bir çoğunluğunu üreten Gana ve Fildişi Sahili'nde 2013-2017 yılları arasında yaklaşık 30.000 çocuk zorunlu olarak çalıştırılmıştır ki bu kakaonun üretilmesinde büyük paya sahip olan bu çocukların büyük bir kısmı çikolatanın tadını dahi bilmemektedir.⁷⁴²

Emek sömürüsünün yaygın görünüm biçimlerinden biri de borç köleliği olup ev içi hizmetlerinde çoğunlukla bu durum görülmektedir.⁷⁴³ Çocuk işçilerin ev içi hizmetlerde kullanım biçimi olarak ifade edilen “restavek”⁷⁴⁴, bugün çocuk işçiliğini yasaklayan birçok uluslararası sözleşmeye rağmen varlığını sürdüren bir gelenektir. Özellikle Haiti gibi çok gelişmemiş bölgelerde gelenek adı altında bu sömürü devam etmektedir ki bu uygulama, çocukların psikolojik ve fiziksel gelişimleri açısından son derece zararlıdır. Haiti'nin, insan ticaretinin önlenmesine yönelik 19 Temmuz 2007 tarihinde “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerine İlişkin 182 sayılı ILO Sözleşmesi”ni onaylamasına⁷⁴⁵ ve 1987 tarihli Haiti Anayasası'nda⁷⁴⁶ çocuk haklarını korumaya yönelik hükümler tesis etmiş olmasına rağmen bölgede restavek varlığını devam ettirmektedir.⁷⁴⁷ Çocukların gönderildikleri ailelerde ağır çalışma koşullarının yanında okul hayatından

⁷⁴² T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2020 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu, s. 81.

⁷⁴³ AİHM'in 26/07/2005 tarihinde verdiği bir karara konu olayda, Siliadin ismindeki bir kadının kandırılarak pasaportunun elinden alınması ve hizmetçi haline getirilmesi söz konusudur. Buna göre Siliadin, uzun bir süre boyunca hiç ücret almadan bir evde ev içi hizmetlere yardımcı olmuş ve küçük çocuklara bakmıştır. Bir süre sonra Siliadin'in durumu bir komşusuna anlatması sonucu komşusu, Modern Kölelik Komitesi'ne başvurmuş ve olayı Fransız yargısına taşımıştır. Yargılama süreçleri sonunda AİHM, Siliadin'in durumunu AİHS m.4 kapsamında “kulluk” olarak değerlendirmiştir. Bkz: **AİHM Siliadin/Fransa 26/07/2005 Tarihli Kararı**. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-69891%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-69891%22]}) (Erişim Tarihi:23/10/2022)

⁷⁴⁴ Restavek terimi Fransızcadan gelmekte olup “birlikte kalmak” anlamına gelmektedir. Çocuklarına bakmakta güçlük çeken aileler çocuklarını maddi olanakları güçlü olan ailelere göndermektedir. Bu uygulamada çocukların, gönderildikleri ailelerin ev içi gündelik hizmetlerini görmesi karşılığında o evde barınması ve yemek yemesi söz konusudur. Ancak bu çocuklar, çocukluklarını yaşayamamaktadır ve yaşlarına uygun olmayan bu işleri yapmalarıyla fiziksel ve duygusal gelişimleri tehdit altına girmektedir. Bkz: <https://wikibilgitr.top/wiki/restavek> (Erişim Tarihi:20/10/2022)

⁷⁴⁵ Bu sözleşmenin 3. maddesi çocuk işçiliğini yasaklamaktadır. Bkz: 182 Sayılı ILO Sözleşmesi m.3: “Bu Sözleşmenin amaçları bakımından “en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği” ifadesi çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburî çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimlerini; çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibarıyla çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işi kapsar.” https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi:20/10/2022)

⁷⁴⁶ 1987 Haiti Anayasası, çocuklar için asgari çalışma yaşını, çocuk haklarının ihlaline yönelik yaptırımları ve çocuklar için zorunlu ve ücretsiz eğitimi düzenlemektedir. Bkz: 1987 Haiti Anayasası m.32 vd. https://www.constituteproject.org/constitution/Haiti_2012.pdf?lang=en (Erişim Tarihi:20/10/2022)

⁷⁴⁷ <https://www.humanium.org/en/restavek-children-in-haiti-a-new-form-of-modern-slavery/> (Erişim Tarihi:20/10/2022)

uzak kalmaları, sözlü ve fiziksel tacize uğrayıp aşağılanmaları ve hatta kız çocuklarının cinsel istismara uğramaları bu uygulamanın getirdiği acı sonuçlardandır.⁷⁴⁸

Türkçede daha çok “besleme” olarak bilinen bu uygulama, ne yazık ki geçmişte Türkiye’de de görülmüştür.⁷⁴⁹ Ancak bu şekilde çalıştırılan çocukların sayısı, kolaylıkla tespit edilememektedir. Çünkü ev içi hizmetlerde çalıştırılan bu çocukların sayısının belirlenebilmesinin güç olması,⁷⁵⁰ bu çocukların kayıt dışı çalıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim dışa kapalı mekanlarda çalıştırılıp dışardaki kimseyle görüşmelerine müsaade edilmeyen bu çocuklar, yanında kaldıkları aileler tarafından zaman zaman tehdide de uğrayabilmektedir.⁷⁵¹

Dünya’da ve Türkiye’de çalışan çocukların sayısı bölgelere göre değerlendirildiğinde; Sahra altı Afrika bölgesi çocuk işçilik açısından ilk sırada yer almaktadır.⁷⁵² Buna göre, bu bölgedeki çocukların %30,3’ü istihdamda yer almaktadır ve %10,4’ü tehlikeli birtakım işlerde çalıştırılmaktadır.⁷⁵³ Çalışan çocuk nüfusu açısından Sahra altı Afrika bölgesinin takiben, %15,5 ile Asya ve Pasifik bölgesi, %12,5 ile Latin Amerika ve Karayipler ve %12,1 ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi gelmektedir.⁷⁵⁴

⁷⁴⁸ <https://www.humanium.org/en/restavek-children-in-haiti-a-new-form-of-modern-slavery/> (Erişim Tarihi: 20/10/2022)

⁷⁴⁹ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2020 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu, s. 84.

⁷⁵⁰ TUNÇCAN, Nilgün, “Çocuk İşçiliği: Nedenleri, Boyutları ve Küreselleşen Dünyadaki Konumu”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S.43-44, 2000, s.252.

⁷⁵¹ İhbar, mahkeme kararı gibi durumlar söz konusu olmadığı müddetçe kişilerin evlerine girilmesi konut dokunulmazlığını ihlal edeceğinden restavek mağduru çocukların tespiti kolay olmamaktadır. Bkz: **Anayasa m.21:** “Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.” Bkz: **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.116:** “(1) Bir kimsenin konutuna, konutunun eklentilerine rızasına aykırı olarak giren veya rıza ile girdikten sonra buradan çıkmayan kişi, mağdurun şikayeti üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Birinci fıkra kapsamına giren fiillerin, açık bir rızaya gerek duyulmaksızın girilmesi mutlak olan yerler dışında kalan işyerleri ve eklentileri hakkında işlenmesi hâlinde, mağdurun şikâyeti üzerine altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.

(3) Evlilik birliğinde aile bireylerinden ya da konutun veya işyerinin birden fazla kişi tarafından ortak kullanılması durumunda, bu kişilerden birinin rızası varsa, yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanmaz. Ancak bunun için rıza açıklamasının meşru bir amaca yönelik olması gerekir.

(4) Fiilin, cebir veya tehdit kullanılmak suretiyle ya da gece vakti işlenmesi halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”

⁷⁵² DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, “Çalışan Çocukların Sorunları Üzerine Bir Araştırma”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, C.8, S.15, 2018, s.43.

⁷⁵³ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.43.

⁷⁵⁴ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.43.

TÜİK, 2006-2013 yılları arasında yaptığı “Çocuk İşgücü Araştırması” kapsamında çalışan çocuk sayısının her geçen yıl azaldığını ifade etmektedir ki buna rağmen Türkiye’deki mevcut çocuk istihdamı yüksek boyutlardadır.⁷⁵⁵ Yine TÜİK tarafından yapılan “2021 İstatistiklerle Çocuk Araştırması”, Türkiye’de çalışan çocuk sayısının azımsanmayacak kadar çok olduğunu göstermektedir.⁷⁵⁶

Küçük yaşta çalışmaya başlayan ve eğitim hayatından uzak kalan çocukların emek sömürüsüne sık sık maruz kaldığı tespit edilmektedir.⁷⁵⁷ Bu bağlamda uzun süren çalışma saatleri, düşük ücret gibi sorunlarla henüz küçük yaşta karşı karşıya kalan bu çocukların %77’si günlük 25 TL’nin altında, %23’ü ise günlük 25 TL’nin üzerinde gelire ancak sahip olabilmektedir.⁷⁵⁸

3.1.2.4. Emek Sömürüsünün Nedenleri

Emek sömürüsü, çeşitli nedenlerden kaynaklanmakla beraber sömürüye neden olan etmenler; yoksulluk, işsizlik, nüfus, eğitim düzeyi, mevzuat eksiklikleri ve yetersiz denetim ile birlikte diğer nedenler olarak özetlenebilir. Aşağıda bahsettiğimiz bu nedenleri ayrı birer başlık altında inceleyerek değerlendireceğiz.

3.1.2.4.1. Yoksulluk

Emek sömürüsünün sebeplerinden biri de bu sömürüye maruz kalan kitlenin içinde bulunduğu “yoksulluk” halidir. Özellikle geçimini zorlukla sağlayan aileler ve bu ailelerin çocukları sömürüye açık durumdadırlar.⁷⁵⁹

Eğitim seviyesi ve gelir seviyesi düşük olmakla birlikte çok çocuklu olan ailelerin çocuklarının küçük yaşta istihdama katılmasındaki sebep de yoksulluk olmaktadır.⁷⁶⁰ Nitekim çocuk işçilerin %52,2’si ailesinin ekonomik gelirine katkıda bulunmak amacıyla çalışmaktadır.⁷⁶¹ Bu kapsamda çocukların çalıştırılması, yoksul ailelerin ekonomik zorluklarla mücadele etmesinde geliştirdiği bir strateji olmuştur.⁷⁶²

⁷⁵⁵ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.45.

⁷⁵⁶ https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle_cocuk_2021.pdf (Erişim Tarihi: 21/02/2023)

⁷⁵⁷ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.51.

⁷⁵⁸ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.51.

⁷⁵⁹ TUNÇCAN, s.243.

⁷⁶⁰ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.46.

⁷⁶¹ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.50.

⁷⁶² DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.46.

3.1.2.4.2. Bölgeden Bölgeye Ekonomik ve Sosyal Hayat Düzeyi Farklılıklarının Bulunması

Ülkelerarasında her şehrin sosyal ve ekonomik hayat seviyesinin farklı olması, özellikle Batı Avrupa ülkelerinde veya Türkiye'nin batı tarafındaki şehirlerinde refah seviyesinin yüksek olması, insanların ilgisini çekmektedir.⁷⁶³ Bu bağlamda geçim sıkıntısı yaşayan insanlar, iş bulma vaadi veya refah düzeyi yüksek şehirlerde yaşama umuduyla kandırılarak insan tacirlerinin tuzağına düşürülmektedir.⁷⁶⁴

3.1.2.4.3. İşsizlik

Kişilerin emeğinin sömürüldüğü bu sistemi meydana getiren etmenlerden biri de işsizlik olup işsizliğin olduğu devletlerde kişiler, hak ettiğinin çok altında ücretle çalışmayı geçimlerini sağlayabilmek uğruna kabul edebilmektedir.⁷⁶⁵

Ekonomik gelir seviyesi düşük olan kişilerin düzenli bir işten ve gelirden yoksun olmaları, bu kimselerin uzun mesaili ve düşük ücretli işleri kabul etmeye mecbur bırakılmasına sebep olmaktadır.⁷⁶⁶

3.1.2.4.4. Nüfus ve Çarpık Kentleşme

Eğitim seviyesi düşük ve yeterli gelire sahip olmayan kırsal kesimdeki ailelerin çocuk sayısının fazla olması ve zaten yetersiz olan gelirin daha çok kişi tarafından paylaşılması, bu kimseleri iş arayışına sevk etmektedir.⁷⁶⁷

İş arayışı için kırsaldan kente göç eden bu kişilerden dolayı da kentlerin nüfus yoğunluğu artmaktadır.⁷⁶⁸ Dolayısıyla ekonomik kalkınmayla paralel olmayan

⁷⁶³ ŞAFAK, Ali, İnsan Ticareti Suçu ve Önleme Yöntemleri (Md. 80), in: **Yerelden Küresele Sınırşan Suçlar** (ÖZEREN, Süleyman, SÖZER, M. Alper, DEMİR, Oğuzhan Ömer), Polis Akademisi Yayınları, 2010, s. 173. (ŞAFAK olarak anılacaktır.)

⁷⁶⁴ YENİDÜNYA, s.16.

⁷⁶⁵ Sosyal bir hukuk devletinde devletin vatandaşlarına istihdam sağlama gibi bir görevi bulunmaktadır. Nitekim çalışmak bir hak olup vatandaşların bu hakkı kullanabilmeleri için uygun koşulları devletin hazırlaması gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da bunu güvence altına alan hükümlerle gerekli düzenlemeleri yapmıştır. Bkz: **Anayasa m.2:** "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir." **Anayasa m.49:** "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır."

⁷⁶⁶ YENİDÜNYA, s.18.

⁷⁶⁷ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.46.

⁷⁶⁸ TUNÇCAN, s.245.

kentleşme, istihdamı olumsuz yönde etkilemektedir.⁷⁶⁹ Ayrıca belirtmek gerekir ki, kentlerde meydana gelen nüfus yoğunluğu salt köyden şehre yapılan göçle değil çevre ülkelerden gelen göçle de artış gösterebilmektedir.⁷⁷⁰

3.1.2.4.5. Eğitim Düzeyi

Yeterli düzeyde eğitim görmemiş kimseler iş ve ücret ayrımı yapmaksızın kendilerine verilen birçok işi kabul edebilmektedir.⁷⁷¹ Özellikle sanayileşme sürecini henüz tamamlayamamış ülkelerde aileler, çocuklarının eğitimi için harcanan bütçeyi israf olarak görmektedir.⁷⁷² Bu değerlendirmelerinin sebebi olarak, eğitimin ihtiyaç duyulan düzeyde eleman yetiştirememesi ve gençlerin mezun olduktan sonra istihdama katılabilmek için birtakım ek özelliklere sahip olmasının gerekliliği gösterilebilmektedir.⁷⁷³

3.1.2.4.6. Mevzuat Eksiklikleri ve Yetersiz Denetim

Çalışanların haklarının korunması, devletlerin bu hususları mevzuatta düzenleyerek gerekli tedbirleri almasıyla ancak başarıya ulaşabilir. Anayasa m.49’da bir düzenleme yer almaktadır ki ilgili düzenlemede,

“Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.” şeklinde devletin bu konuya ilişkin yükümlülükleri ifade edilmektedir. Hükümde yer alan ifadeler doğrultusunda belirtmemiz gerekir ki, devletin iş ve çalışma hayatına ilişkin birtakım tedbirler alması Anayasa m.2’de düzenlenen “sosyal devlet ilkesi”nin de bir gereğidir.⁷⁷⁴

⁷⁶⁹ TUNÇCAN, s.245.

⁷⁷⁰ Türkiye açısından bu durum değerlendirildiğinde, Türkiye’de Suriyeli ve Afgan uyruklu yabancılar başta olmak üzere çalışma izni olmadan kayıt dışı çalıştırılan işçilerin azımsanmayacak boyutta olduğu ifade edilebilir. Bkz: Türkiye’de 2023 Ocak ayı itibarıyla 3 milyon 535 bin 898 Suriyeli bulunmaktadır. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (Erişim Tarihi: 22/02/2023)

⁷⁷¹ TUNÇCAN, s.247.

⁷⁷² TUNÇCAN, s.249.

⁷⁷³ TUNÇCAN, s.249.

⁷⁷⁴ Bkz: Anayasa m.2: “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.”

Mevzuatın çalışma hayatına ilişkin koruyucu düzenlemeler içermemesi ve devletin özel sektörleri yeterli düzeyde denetlememesi, işverenlerin keyfi olarak işçi istihdam etmesine neden olabilmektedir ki bu durumda çalışanların emek sömürüsüne maruz kalması kaçınılmaz hale gelebilmektedir.

3.1.2.4.7. Diğer Nedenler

Emek sömürüsünün nedenleri yukarıda açıkladığımız başlıklarla sınırlı değildir. Sömürüye neden olan etmenler her somut olay kapsamında dahi farklılık arz edebilmektedir. Özellikle kaynak ülkeler ve hedef ülkeler açısından bir değerlendirme yapıldığında her ikisi açısından emek sömürüsünün farklı sebepleri söz konusu olacaktır. Kaynak ülkeler açısından bu ülkelerde fırsat eşitliğinin bulunmaması, kadınların çalışma zorunluluğu ve sosyal statüsü ki bu kapsamda yoğun olarak göç etmesi bu kimselerin emek sömürüsüne maruz kalmasına neden olmaktadır.⁷⁷⁵ Hedef ülkeler açısından ise sömürünün nedenlerini; seks hizmetlerine yönelik talep, cinsel anlamda kaynak ülkedeki kadınlara olan talep, ucuz iş gücüne duyulan ihtiyaç ve bu ülkelerdeki vize uygulamasındaki kolaylıklar oluşturabilmektedir.⁷⁷⁶

3.1.2.5. Emek Sömürüsünün Sonuçları ve Yapılması Gerekenler

Yukarıda emek sömürüsünün boyutlarına ilişkin yaptığımız açıklamada emek sömürüsüne maruz kalan mağdurlara ilişkin birtakım tespitleri ifade etmiştik. Emeği sömürülen bu kimselerin sömürüye bağlı olarak hayatlarının ileriki süreçleri zor bir hal almaktadır ki bu kitleyi özellikle çocuklar oluşturmaktadır. Küçük yaşta çalıştırılan ve eğitim hayatından uzak kalan bu çocuklar; bağımlılık yapıcı maddeler kullanma, kolay yollardan para kazanma ve suça yönelme gibi kötü alışkanlıklar edinmektedir.⁷⁷⁷ Bununla birlikte yapılan araştırmalar göstermektedir ki bu çalışan çocukların %37,6'sı bir kez, %60,5'i ise birden fazla kez şiddete maruz kalmaktadır.⁷⁷⁸ Yine küçük yaşta çalışma hayatına atılan bu çocukların %23,6'sı çalıştıkları süre içerisinde en az bir kez iş kazasına maruz kalmaktadır.⁷⁷⁹ Bu çocukların gelişim çağında olmalarıyla birlikte kendilerine

⁷⁷⁵ ŞAFAK, s.174.

⁷⁷⁶ ŞAFAK, s.174.

⁷⁷⁷ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.53.

⁷⁷⁸ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.52.

⁷⁷⁹ DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, s.52.

uygun olmayan işlerde çalıştırılmaları bu durumun oluşmasına sebep olmaktadır.⁷⁸⁰
Nitekim o yaşlarda çalışan bir çocuk hala bir yetişkinin bakımına muhtaçtır.⁷⁸¹

Belirtmeliyiz ki, emek sömürsünün geldiği nokta ve bu sömürünün çeşitleri salt zorla çalıştırma ile de sınırlı değildir. Yukarıda açıkladığımız veriler her ne kadar zor ve ağır işlerde zorla çalıştırılan mağdurlara yönelik olsa da fuhuş maksatlı işlenen insan ticareti de kanaatimizce bir emek sömürsü çeşidi olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda emek sömürsünün boyutlarına ilişkin değerlendirme yapıldığında, fuhuş maksatlı insan ticaretinin zorla çalıştırma maksatlı insan ticareti kadar emek sömürsünün konusunu oluşturduğunu ifade edebiliriz. Öyle ki çalışmamızın ilk bölümünde ifade ettiğimiz üzere insan ticaretinin en yaygın görünüm şeklini oluşturan fuhuş maksatlı insan ticareti, bir emek sömürsü olarak değerlendirildiğinde emek sömürsü bağlamında insan ticaretinin son derece yaygın gerçekleştirildiğini belirtmemiz gerekir.⁷⁸²

Emek sömürsünün engellenebilmesine yönelik yapılmış olan ve yapılacak olan ulusal ve uluslararası düzenlemeler hiçbir zaman tek başına yeterli değildir. Devletlerin çalışma hakkına ilişkin gerekli yasal düzenlemeleri yapması, istihdama yönelik tüm olanakları sağlaması ve bu süreçlerin işlerliği noktasında denetim mekanizması kurması gerekmektedir. Öyle ki söz konusu bu sistem, vatandaşların da bilinç düzeyinin artmasına katkı sağlayacaktır; vatandaşlar, sömürüye maruz kaldığını düşündüğü kimseler ile karşılaştığında iletişime geçmeleri gereken yetkili kurumlara ilişkin bilgi sahibi olacaktır.⁷⁸³ Bu sistem kurulmadığı takdirde enformel sektörün⁷⁸⁴ varlığının da bir sonucu olarak emeği sömürülüp hak ettiği ücreti ve sosyal hakları alamayan birçok işçi söz konusu olacaktır.⁷⁸⁵

⁷⁸⁰ BURKE, Mary C., s.167.

⁷⁸¹ BURKE, Mary C., s.167.

⁷⁸² YENİDÜNYA, s.11.

⁷⁸³ SAYIN, Hüdayi, AKKOCA SEÇKİN, Seçil, “İnsan Ticareti ya da İnsanlığın Ticareti: Çocuk Ticareti Üzerinden Uluslararası Göçe Bakış”, İstanbul Esenyurt Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, C.1, S.1, 2021, s.108.

⁷⁸⁴ Enformel sektör, kayıt dışı işçi çalıştırılan sektörü ifade etmekte olup enformel ekonomik faaliyete ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: **ŞİŞMAN, Yener, “Ekonomik Faaliyetlerin Tanımı, Türleri ve Bu Faaliyetler İçinde Enformel Ekonomik Faaliyetlerin Yeri”, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.15, S.1, 1999, 541-564.**

⁷⁸⁵ TUNÇCAN, s.251.

3.2. İş ve Çalışma Hürriyeti, Çalışma Hakkı ve Türkiye'deki Durum

3.2.1. Genel Olarak

Uluslararası hukukta iş ve çalışma hürriyetinin kapsam ve düzenlemeleri hakkında açıklamalarda bulunmadan önce konunun daha iyi anlaşılabilmesi için iş ve çalışma hürriyetiyle emek sömürsünün arasındaki bağlantı ortaya konulacaktır.

İş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu 5237 Sayılı TCK'de olduğu gibi 765 Sayılı mülga TCK'de de düzenlenmiştir. 765 Sayılı mülga TCK'de de mevcut 5237 Sayılı TCK'de olduğu gibi tek bir maddenin içinde birden fazla suç olmasına rağmen tek bir maddede iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçu düzenlenmiştir.⁷⁸⁶ Mevcut 5237 Sayılı TCK'de ise iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçu⁷⁸⁷ ile esasen dört ayrı suç tipinin bu madde çerçevesinde düzenlendiğini ifade edebiliriz. Bu suçlar; “iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu (m.117/1)”, “sömürü suçu (m.117/2)”, “sömürü için tedarik, sevk veya nakletme suçu (m.117/3)”, “ücreti değiştirmeye veya sözleşmeye aykırı koşullar altında anlaşmaya zorlama ile işin durmasına veya sona ermesine neden olma suçu (m.117/4)” olarak ayrıma tabi tutulabilir.⁷⁸⁸

⁷⁸⁶ Bkz: 765 Sayılı eski TCK m. 201: “Her kim cebir ve şiddet yahut tehdit ile sanat veya ticaret serbestisini her ne suretle olursa olsun tahdit veya menederse üç aydan iki seneye kadar hapis cezasına mahkum olur. Her kim cebir ve şiddet veya tehdit ile gerek işçiyi ve gerek ticaret veya sanat sahiplerini veya işverenleri, yevmiyeleri azaltıp çoğaltmaya yahut evvelce kabul edilen şartlardan başka şartlar altında mukaveleler kabulüne icbar etmek maksadıyla bir işin tatiline veya nihayet bulmasına sebebiyet verir veya tatilin devamına amil olursa sekiz aydan beş seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Her kim yukarıdaki fıkralarda gösterilen maksatların istihsaline matuf olmak üzere, cebir ve şiddet veya tehdit olmaksızın, işyerini her ne suretle olursa olsun kısmen veya tamamen işgal ederse bir aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır

Yukardaki fıkralarda gösterilen fiiller silah ile veya kendini tanınmayacak bir hale koyarak veya birkaç kişi tarafından birlikte işlenirse veya ayrıca bir tahribat meydana getirilmişse yahut mevcut veya mefruz bazı gizli cemiyetlerin husule getirdikleri tehdit kuvvetinden istifade ile işlenmiş ise; ceza iki misli artırılarak hükmolunur. Ancak hükmolunacak ceza beş seneyi geçemez.”

⁷⁸⁷ Bkz: TCK m.117: “Cebir veya tehdit kullanarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla, iş ve çalışma hürriyetini ihlal eden kişiye, mağdurun şikâyeti halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.

Çaresizliğini, kimsesizliğini ve bağılılığını sömürmek suretiyle kişi veya kişileri ücretsiz olarak veya sağladığı hizmet ile açık bir şekilde orantısız düşük bir ücretle çalıştıran veya bu durumda bulunan kişiyi, insan onuru ile bağdaşmayacak çalışma ve konaklama koşullarına tabi kılan kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis veya yüz günden az olmamak üzere adli para cezası verilir.

Yukarıdaki fıkroda belirtilen durumlara düşürmek üzere bir kimseyi tedarik veya sevk veya bir yerden diğer bir yere nakleden kişiye de aynı ceza verilir.

Cebir veya tehdit kullanarak, işçiyi veya işverenlerini ücretleri azaltıp çoğaltmaya veya evvelce kabul edilenlerden başka koşullar altında anlaşmalar kabulüne zorlayan ya da bir işin durmasına, sona ermesine veya durmanın devamına neden olan kişiye altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir.”

⁷⁸⁸ ERSOY, s.344.; Konumuz bağlamında TCK m.117/2'de düzenlenen sömürü suçu kapsamında açıklamalarımız devam edecektir.

İş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunda tehdit, baskı uygulayarak zorla çalıştırmak suçun oluşumu için gerekli; emek sömürüsü kapsamında insan ticareti suçunun oluşabilmesi için amaçlanan zorla çalıştırmanın ayrıca gerçekleşmesine gerek yoktur.⁷⁸⁹ Bu doğrultuda, insan ticareti suçunda zorla çalıştırmanın amaçlanması söz konusuyken; iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunda çalıştırmanın engellenmesi şeklinde olumsuz bir eylemin varlığı söz konusudur.⁷⁹⁰

İş ve çalışma hürriyetinin ihlalinin suç olduğuna ilişkin düzenlemeyle emek sömürüsü bağlamında insan ticareti suçunun her ikisinde de korunan hukuki değer, başta “insan onuru” olmak üzere “kişinin sömürüye maruz kalmama hakkı”dır.⁷⁹¹ Kişinin sömürüye maruz kalmama hakkıyla, bireyin iktisadi ve toplumsal konumundan faydalanarak çalışma hayatında araç olarak kullanılmaması hedeflenmektedir.⁷⁹² Bu kapsamda kişinin sömürülmemesinin bir hak olduğunu belirtebiliriz ki esasen Anayasa’nın da aşağıda yer vereceğimiz maddeleriyle bu hakkı doğrudan olmasa da dolaylı şekilde düzenlediğini ifade edebiliriz. Angaryanın yasak olduğuna ilişkin Anayasa m.18⁷⁹³, çalışmanın hak aynı zamanda bir ödev olduğuna ilişkin m.49⁷⁹⁴, çalışma şartlarının ve dinlenme hakkının düzenlendiği m.50⁷⁹⁵ ve ücrette adaletin sağlanmasına ilişkin m.55⁷⁹⁶ bir arada değerlendirildiğinde, yapılan bu düzenlemelerle çalışma hakkı ve kişilerin emek sömürüsüne maruz kalmama hakkının korunmasının hedeflendiğini belirtebiliriz. Bahsettiğimiz kavramlar birbirleriyle sıkı ilişki içindedir; biri diğerinden bağımsız olarak değerlendirilip yorumlanamaz. Nitekim emek sömürüsüne neden olan şey kişileri zorla çalıştırıp hak ettiği ücret ve sosyal hakları vermemektir ki bu durum da

⁷⁸⁹ YENİDÜNYA, s.64.

⁷⁹⁰ BAYINDIR, Sinan, “İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu (TCK m.117/1)”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.21, S.2, 2019, s.167.

⁷⁹¹ ERSOY, s.368.

⁷⁹² BAYRAKTAR, Köksal, “Çalışma Özgürlüğünü Engelleme Suçu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.20, S.1, 2014, s.1037.

⁷⁹³ Bkz: Anayasa m.18: “Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır. Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.”

⁷⁹⁴ Bkz: Anayasa m.49: “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.”

⁷⁹⁵ Bkz: Anayasa m.50: “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.”

⁷⁹⁶ Bkz: Anayasa m.55: “Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur.”

aynı zamanda iş ve çalışma hürriyetinin ihlali sonucunu doğurmaktadır. Anayasal bağlamda bir hak olarak korunan sömürülmeme hakkı tek başına bir anlam ifade etmemektedir; sosyal bir hukuk devletinin vatandaşlarına birtakım imkanlar sağlayarak istihdamı düzenlemesi ve herkesin insan onuruna yaraşır bir gelir elde edeceği işte çalışması için gerekli altyapıyı sağlaması gerekmektedir. Aksi takdirde pozitif hukuk normları tek başına sistemi kurmak veya düzeltmek için yeterli değildir. Bu durum Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin verdiği bir kararında⁷⁹⁷ “Cumhuriyet’in nitelikleri arasında yer verilen sosyal hukuk devleti ilkesi uyarınca, toplumda yoksul ve gereksinim duyan insanlara Devlet’çe yardım yapılarak, onlara insan onuruna yaraşır asgari yaşam düzeyinin sağlanması, böylece, sosyal adaletin ve sosyal devlet ilkesinin gerçekleşmesine elverişli ortam yaratılması gerekmektedir. Sosyal devletin görevleri arasında yer alan insan onuruna yaraşır asgari yaşam düzeyinin sağlanması, herkese çalışma olanağı yaratılması, çalışanlara adaletli ve dengeli ücret verilmesi ve çalışamayacak durumda olanların sosyal güvenlik önlemleri ile korunması anlamını taşımaktadır.” şeklinde ifade edilmiştir.

3.2.2. Uluslararası Hukukta ve Ulusal Hukukta Çalışma Hakkı, İş ve Çalışma Hürriyeti

3.2.2.1. Koruma Mekanizmaları

3.2.2.1.1. Genel Olarak

Çalışma hakkıyla ilgili açıklamalarda bulunmadan önce “çalışma” kavramına ilişkin birtakım hususları ortaya koymak gerekmektedir.⁷⁹⁸ Bir kişinin işe ve gelire sahip olması, dilediği işte çalışabilmesi ve istediğinde bu işi bırakabilmesi gerekli⁷⁹⁹ olup bu bahsettiğimiz durum “çalışma özgürlüğü” olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte çalışma özgürlüğü, “çalışma hakkı” olmadan tek başına bir anlam ifade etmemektedir.

⁷⁹⁷ Anayasa Mahkemesi, 2006/111 E., 2006/112 K., 15/12/2006 Tarihli Kararı. (Resmi Gazete Tarih/Sayı: 30.12.2006/26392 5. Mükerrer) <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=2006&EsasNo2=111&KararNo1=2006&KararNo2=112> (Erişim Tarihi: 18/02/2023)

⁷⁹⁸ Çalışmak, bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak anlamına gelmektedir. Bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10/03/2023)

⁷⁹⁹ BAĞÇECİ, Hamide, “Sosyal Devlet Kapsamında Çalışma Özgürlüğü ve Çalışma Hakkının Değerlendirilmesi”, Terazi Hukuk Dergisi, C.14, S.153, 2019, s.971.

Çalışmanın hukuk düzenlerince bir hak olarak tanınıp kabul edilmesi, çalışma özgürlüğünün bir güvencesini oluşturmaktadır.⁸⁰⁰

Çalışma hakkını; “istihdam edilmeyi isteme hakkı”, “özgürce edinilen bir işte çalışma hakkı”, “iş sözleşmesinin feshine karşı korunma hakkı” ve “sendikal hak ve özgürlüklerden yararlanma hakkı” olmak üzere dört ana başlıkta toplayabiliriz.⁸⁰¹ Bu bağlamda çalışma hakkını, içerdiği haklar dolayısıyla geniş bir hak olduğunu ifade edebiliriz. Zorla çalışmanın yasak olması ve herkesin dilediği işte çalışabilme hakkı negatif statü hakkıyken; kişilerin istihdam edilmeyi isteme hakkı, iş sözleşmesinin feshinden korunma hakkı ve sendikal hak ve özgürlüklerden yararlanma hakkı pozitif statü hakkıdır.⁸⁰²

Çalışma bir hak olmakla beraber çalışmama da bir hak olarak görülebilir.⁸⁰³ Nitekim aşağıda yer vereceğimiz ulusal ve uluslararası düzenlemeler doğrultusunda belirtmemiz gerekir ki çalışma hakkını herkes serbestçe kullanma özgürlüğüne sahipken kimse istemediği ve seçmediği bir işte zorla çalıştırılmaz. Bu bağlamda bahsettiğimiz çalışma hakkı, özgürce bir işe başlayıp o işi devam ettirip insan onuruna yaraşır bir gelir elde etmeyi hedeflerken; zorla çalıştırma yasağı kişilerin emeğinin sömürülmesinin engellenmesini amaçlar. Ancak her ikisi de özünde insan onurunu korumayı hedefler ve kişilerin hak ettiği ücret ve sosyal hakları almasını sağlamaya yönelik hükümleri destekler.

3.2.2.1.2. Uluslararası Hukukta Çalışma Hakkı

Vahşi kapitalist sistemde iş ve çalışma hürriyetinin engellenmesine sebep olup kişileri zorla çalışmaya sürükleyen durumların yaşanmaması için uluslararası hukukta birçok sözleşme imzalanarak emek sömürüsü engellenmek istenmiştir. Bu kapsamda da öncelikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve köleliği yasaklayan diğer tüm sözleşmelerle zorla

⁸⁰⁰ BAĞÇECİ, s.971.

⁸⁰¹ KAYA, ERTUĞRUL YILMAZER, s.65 vd.

⁸⁰² Alman hukukçu Georg Jellinek, hakları üç ana kategoride toplamış olup bunlar; negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü haklarıdır. Kişinin dokunulamayacak ve girilemeyecek özel alanlarının sınırlarını çizen haklara negatif statü hakları, isteme hakları olarak da bilinen kişilerin devletten hizmet talep etmelerine olanak tanıyan haklara pozitif statü hakları ve kişilerin devlet yönetimine katılmalarını sağlayan haklara da aktif statü hakları denilmektedir.

⁸⁰³ Anayasa m.18’de belirtilen zorunlu haller dışında angarya yasaktır.

çalıştırmaya dikkat çekilerek zorla çalıştırmanın engellenmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

İş ve çalışma hürriyetinin; sosyal devlet, çalışma hakkı, emek sömürsü, ücret, sosyal güvenceler gibi birtakım kavramlarla birlikte okunması ve yorumlanması gerekir. Çalışanların haklarını bilmesi; özellikle çalışma hakkının ne olduğunu ve neleri kapsadığını bilmesi, kendilerinin insan haklarına aykırı koşullarda çalıştırılması durumlarında bilinçli hareket etmelerinin zeminini hazırlayacaktır. Bu bağlamda uluslararası düzlemde çalışma hakkının ne şekilde düzenlendiğinin incelenmesi gerekmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi m.23'te *"Her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır."* şeklinde yapılan düzenlemeyle iş ve çalışma hürriyeti, çalışma hakkı ve işsizlikten korunma hakkı güvence altına alınmıştır.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi m.6'da konuya ilişkin olarak,

"1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin serbestçe seçtiği ya da kabul ettiği bir işte çalışarak hayatını kazanma fırsatı veren çalışma hakkını tanırlar ve bu hakkın korunması için gerekli tedbirleri alırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devletin, bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek için alacağı tedbirler, teknik ve mesleki rehberlik ile eğitim programlarını, bireyin temel ekonomik ve siyasal özgürlüklerini koruyan şartlar altında, düzenli şekilde ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi ile tam ve üretken istihdamını sağlamaya yönelik politika ve teknikleri içermelidir." şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Bu sözleşmenin devamındaki 7. maddede ise bu sözleşmeye taraf devletlerin, herkesin adil ve elverişli çalışma koşullarından yararlanma hakkını kabul ettiği hususu düzenlenmiştir.⁸⁰⁴ Yine aynı maddede çalışma hakkının özellikle şu hakları güvence altına aldığı belirtilmiştir:

⁸⁰⁴ Bkz: Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi m.7: *"Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin adil ve elverişli çalışma koşullarından yararlanmak hakkını kabul ederler."*

“...(a) Bütün işçilere emeklerine karşılık, asgari olarak;

(i) Adil ücretler ve eşit işlere, hiçbir ayırım yapılmaksızın eşit ödeme, özellikle kadınlara, kendilerine sunulan çalışma koşullarının erkeklerin koşullarından daha aşağı olmayacağı ve aynı iş için aynı ücreti alacakları konusunda güvence verilmesi;

(ii) Bu Sözleşme’nin hükümlerine uygun olarak, kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak bir ücret verilmesi;

(b) Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları;

(c) Herkese, işyerinde uygun bir üst kademeye yükselmede eşit olanak ve bu yükselmenin yalnızca kıdem ve yeterlilik esaslarına göre yapılması;

(d) Dinlenme, boş zaman, çalışma saatlerinin makul ölçülerde sınırlanması, ücretli dönemsel tatiller ve resmi tatillerde ücret verilmesi.”

Çalışma hakkını koruyan evrensel düzenlemelerin yanında bölgesel niteliğe haiz olan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini destekleyen Avrupa Sosyal Şartı’nda⁸⁰⁵ da geçen çalışma hakkı başta insan onurunu korumayı hedeflemekle beraber geniş anlamda birçok hakkı da etkilemektedir.⁸⁰⁶ Çalışma hakkının içeriğinde insan onuruna yaraşır bir gelir elde etme hedefi de bulunmaktadır.⁸⁰⁷

Yukarıda bahsettiğimiz uluslararası bağlamda kabul edilen sözleşmelerin önemli sonuçlarından biri de uygulanabilirlikleridir. AIHM’in çalışma hakkına ilişkin verdiği kararlar da bu durumun bir yansıması olarak görülebilir.⁸⁰⁸ AIHM, çalışma hakkına

⁸⁰⁵ Türkiye, Avrupa Sosyal Şartı’nı 18 Ekim 1961 tarihinde imzalamış olup 16 Haziran 1989 tarih ve 3581 Sayılı Onayı Uygun Bulma Kanunu ile 4 Temmuz 1989 tarih ve 20215 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Avrupa Sosyal Şartı, Türkiye açısından 24 Aralık 1989 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/67-avrupa-sosyal-sarti/> (Erişim Tarihi:23/10/2022)

Bkz: **Avrupa Sosyal Şartı Bölüm II m.1:** “*Âkit Taraflar çalışma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla; 1- Tam istihdamı gerçekleştirmek amacıyla olabildiğince yüksek ve istikrarlı bir istihdam düzeyine ulaşmayı ve bu düzeyi korumayı başta gelen amaç ve sorumluluklarından biri saymayı; 2- Çalışanların özgürce edindikleri bir işle yaşamlarını sağlama haklarını etkili bir biçimde korumayı; 3- Tüm çalışanlar için ücretsiz iş bulma hizmetlerini kurmayı ya da sürdürmeyi; 4- Uygun mesleğe yöneltme, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerini sağlamayı ya da teşvik etmeyi; taahhüt ederler.*”

⁸⁰⁶ KAYA, Pir Ali, ERTUĞRUL YILMAZER, Işın Ulaş, “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Çalışma Hakkı”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S.70, 2016, s.76.

⁸⁰⁷ ŞEN, Murat, “İnsan Hakları Bağlamında Çalışma Hakkı”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.20, S.1, 2014, s.149.

⁸⁰⁸ Çalışma hakkına ilişkin mahkeme kararları incelemeleri için bkz: KILIÇKAYA, Zeynep, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru İncelemelerinde Çalışma Hakkı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.18, S.2, 2016, 127-165.

3.2.2.1.3. Türk Hukukunda Çalışma Hakkı⁸¹⁷

Çalışma hakkı, çalışma özgürlüğünü hayata geçirerek bu özgürlüğün somutlaştırılmasını sağlamıştır. Türk hukukunda çalışma hakkına yönelik yapılan düzenlemeler de sosyal hukuk devletinde önemli bir yeri olan iş hukuku dalının meydana gelmesini sağlamıştır.⁸¹⁸ Bu bağlamda iş güvenliği hakkı, iş yerlerinin çalışma ve sağlık koşullarına uygun olmasını talep hakkı, çalışma sürelerinin insan haklarına uygun olmasını isteme hakkı, adil ücret hakkı, dinlenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı gibi çalışma yaşamına ilişkin haklar düzenlemeye kavuşturularak bu hakların güvence altına alınması hedeflenmiştir.⁸¹⁹

Anayasa Mahkemesi de verdiği bazı kararlarında çalışma hakkına yönelik bu kavramları zaman zaman tanımlayarak içtihat oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesi bir kararında⁸²⁰ iş güvenliğini, “...İşyerinde çalışanların, işin yapılmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan tehlikelerden bedensel ve ruhsal olarak zarar görmemesi için alınması gerekli hukuki, teknik ve tıbbi önlemleri sağlamaya yönelik sistemli çalışmalara “iş güvenliği” denir. Yukarıdaki tanımdan anlaşılacağı gibi “işin yapılması ile ilgili olarak ortaya çıkacak tehlikeler” teknolojinin getirdiği tehlikelerdir. Bu tehlikelere karşı korunmak iş güvenliğinin temel amacıdır. Bir işi düzenleme süresinde çalışanlarla ilgili olarak ortaya çıkabilecek risklerden ve çalışanların sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek konulardan sakınmak amacıyla yapılan çalışmaların tümü iş güvenliğinin kapsamındadır.” şeklinde tanımlayarak kavramın sınırlarını belirlemiştir. Anayasa Mahkemesi başka bir kararında⁸²¹ sendika hakkını, “...Sendika hakkı, bireylerin serbest bir biçimde sendika kurabilme, her türlü baskıdan arî olarak dilediği sendikaya üye olabilme ve istediği zaman da üyelikten ayrılabilme hak ve yetkilerini kapsamaktadır.

⁸¹⁷ Çalışma hakkına yönelik Türk hukukunda yapılan düzenlemelerin kapsamı oldukça geniş olup bu durumla paralel olarak yargı organlarıncı verilen kararlar da azımsanmayacak kadar çoktur. Bu bölümde amacımız, Türk hukukunda düzenlenen çalışma hakkına ilişkin genel bilgiler vererek çalışmamızın anlaşılmasına katkı sağlamasıdır. Aksi takdirde çalışma hakkıyla ilgili detaylı açıklamalarda bulunmak, çalışmamızın kapsamının dışına çıkmaktadır.

⁸¹⁸ Anayasa başta olmak üzere 4857 Sayılı İş Kanunu, 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 7031 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu, Sendikalar Kanunu, Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu, Basın İş Kanunu, Deniz İş Kanunu, Türk Borçlar Kanunu’ndaki iş sözleşmesine ilişkin hükümler ve iş sözleşmeleri ile toplu iş sözleşmeleri, iş hukukunun meydana gelmesinde kaynakların önemli bir bölümünü teşkil etmektedir.

⁸¹⁹ BAĞÇECEİ, s.973.

⁸²⁰ Anayasa Mahkemesi 1988/51 E., 1988/18 K., 02/05/1989 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=1988&EsasNo2=51> (Erişim Tarihi: 11/03/2023)

⁸²¹ Anayasa Mahkemesi 2014/177 E., 2015/49 K., 14/05/2015 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=2014&EsasNo2=177> (Erişim Tarihi: 11/03/2023)

Sendika hakkı ayrıca, üyelerinin sosyal ve kültürel ortak menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla kurulan sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının serbestçe sendikal faaliyetlerde bulunabilmelerini, bu çerçevede iş uyuşmazlığı çıkarmak, toplu görüşme ve toplu sözleşme yapmak, grev ve lokavt kararı vermek ve uygulamak gibi hak ve yetkileri kullanabilmeyi gerektirmektedir.” şeklinde ifade ederek sendika hakkının kavramsal içeriğine ilişkin açıklamalarda bulunmuştur.

Anayasa kapsamında “*çalışma ve sözleşme hürriyeti*” başlıklı 48. maddede “*Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.*

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.” şeklinde düzenleme yapılarak çalışma hakkı anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.

Sosyal bir hak niteliğine haiz olan çalışma hakkı, Anayasa Mahkemesi’nin verdiği bir kararda⁸²² “...Çalışma özgürlüğü herkesin dilediği mesleği seçmede özgür olmasını ve zorla çalıştırılmamayı ifade eder. Birey bu özgürlüğünü kullanarak dilediği alanı ve işi seçebilir. Çalışma hakkı ise bireyin özgür iradesiyle seçtiği mesleği veya işi icra etmesi, devletin de çalışmak isteyenlere iş temin etmek için gereken tedbirleri alması olarak tanımlanabilir...” ifade edilmek suretiyle çalışma özgürlüğü ile çalışma hakkına ilişkin açıklamalarda bulunulmuştur.⁸²³

Anayasa Mahkemesi, başka bir kararında⁸²⁴ çalışma hakkına ilişkin olarak, “...Anayasa’nın 49. maddesinde öngörülen çalışma hakkı, bir temel hak ve özgürlük olarak anayasal güvenceye bağlıdır. Devlet, çalışanların yaşam düzeyini yükseltmek, çalışma yaşamını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemekle yükümlüdür. Sözü edilen maddenin gerekçesinde “Çalışmanın hak ve ödev olması, sadece ulusal planda Devletin çalışmak isteyenlere iş temin etmek için gereken tedbirleri alacağını ve çalışanların da ancak çalışmak suretiyle gelir temin edeceklerini ifade

⁸²² Anayasa Mahkemesi 2010/58 E., 2011/8 K., 06/01/2011 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=2010&EsasNo2=58> (Erişim Tarihi: 11/03/2023)

⁸²³ BAĞÇECİ, s.971.

⁸²⁴ Anayasa Mahkemesi 1989/6 E., 1989/42 K., 07/11/1989 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=1989&EsasNo2=6&KararNo1=1989&KararNo2=42> (Erişim Tarihi: 04/03/2023)

etmekle kalmaz; ferdî planda da çalışmanın bir hak ve ödev olarak telâkki edilmesini gerektirir.

Çalışmak başlıbaşına ahlakî bir vazifedir, ferdin kendisine ve topluma karşı olan saygısının bir sonucudur. Kişi, ancak çalışması ile, toplumun diğer fertlerine ve genelde topluma yük olmaktan kurtulur.

Çalışmanın bir hak olduğu noktasından hareket edilerek, Devletin çalışma imkânlarının, başka deyişle iş alanlarının dengeli gelişmesi için gerekli tedbirleri alması temel ödevleri cümlesindendir ..." denilmesi bu olguyu hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek biçimde açıklamaktadır." şeklinde açıklamalarda bulunarak çalışma hakkı ile devletin pozitif yükümlülükleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur.⁸²⁵

Çalışma hakkına ve çalışma özgürlüğüne yönelik yukarda yer verdiğimiz kararların yanı sıra Anayasa Mahkemesi'nin çalışma özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin kararları da vardır ki bu kararlardan birinde⁸²⁶ Anayasa Mahkemesi, "...İtiraz konusu kuralla tütün ve tütün mamüllerinin isim, marka veya alametler kullanılarak her ne suretle olursa olsun, reklam ve tanıtımının yasaklanmasının Anayasa'nın 48. maddesinde öngörülen özel teşebbüslerin çalışma özgürlüğünün sınırlandırılması sonucunu doğurduğu açıktır. Ancak, yasanın gerekçesinden sigaranın insan sağlığı, çevre ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri gözetilerek bu sınırlamanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Tütün ve tütün mamüllerinin reklamı, bunların kullanılmasını teşvik ve özendirerek toplum sağlığını olumsuz yönde etkilediğinden itiraz konusu kuralla getirilen sınırlamaların benzerine çağdaş ülkelerde de rastlanmaktadır. Anayasa'nın 48. maddesinde özel teşebbüslerin sosyal amaçlara uygun olarak çalışmasını sağlayacak önlemleri almak devlete görev olarak verilmiş. 13. maddesinde de temel hak ve özgürlüklerin, genel sağlığın korunması amacıyla da sınırlandırılabilceği öngörülmüştür. Bu nedenle, yapılan sınırlama demokratik toplum düzeninin gereklerine ters düşmediği gibi öngörüldüğü amaç dışında da kullanılmadığından Anayasa 'ya aykırı değildir..." biçiminde gerekçede bulunarak 4207 sayılı "Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun"un 3. maddesinde yer alan "... her ne suretle

⁸²⁵ ŞEN, s.153.

⁸²⁶ Anayasa Mahkemesi 1998/24 E., 1999/9 K., 13/04/1999 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/anayasa-mahkemesi-kararlari?EsasNo1=1998&EsasNo2=24> (Erişim Tarihi: 11/03/2023)

olursa olsun reklam ve tanıtımının yapılması veya...” ibaresini değerlendirerek Anayasa’ya aykırılık iddiasının oybirliğiyle reddine karar vermiştir.

Çalışma hakkına ilişkin yukarıda yer verdiğimiz Anayasa Mahkemesi kararları, bu hakkın içeriğinin belirlenmesi noktasında önemli içtihatlar oluşturmaktadır. Öyle ki Anayasa Mahkemesi tarafından bu hakkın güncel hukuk çerçevesinde yorumlanarak incelemelere konu olması, sosyal bir hak olan çalışma hakkının önemini her geçen gün artırarak vurgulanmasını sağlamaktadır.⁸²⁷

3.2.2.3. ILO Sözleşmeleri

Çalışma hakkının uluslararası kapsamda dayanaklarını oluşturan ve Milletler Cemiyeti’ne bağlı devletler arası resmi bir örgüt olarak 1919’da kurulan daha sonra 1946’da yapılan anlaşmayla Birleşmiş Milletler sistemi içinde yer alan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), faaliyetlerinde bağımsız olmakla birlikte verdiği tavsiye kararlarla uluslararası bir otoritedir.⁸²⁸

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün belirlediği birtakım hedefler vardır ki bunların başlıcaları; çalışma hayatına ilişkin ilkelerin ve kuralların tespit edilip yaşama geçirilmesi, cinsiyet ayrımcılığı yapılmaksızın kadınların ve erkeklerin çalışma hayatına katılmasına olanak sağlanması ve çalışanların insan onuruna uygun kazanç elde etmeleri için gereken fırsatların yaratılması şeklinde özetlenebilir.⁸²⁹

Türkiye 1932 yılında ILO’ya üye olmuştur. Mevcut durumda, Türkiye tarafından emek sömürüsünün engellenmesi ve işçi haklarının korunması için 59 tane ILO Sözleşmesi onaylanmış olup bunların 55 tanesi yürürlüktedir.⁸³⁰

ILO, hem çalışma hakkına hem de zorla çalıştırma yasağına ışık tutan birçok sözleşmenin imzalanmasında önemli bir uluslararası otoritedir. ILO’nun çalışma hakkına ve bu hakkın düzenlenmesine ilişkin sözleşmeleri ve tavsiye kararları, devletlerin yasal düzenlemelerinin gerekli altyapısını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, “Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Amaç ve Ereklerine İlişkin Bildiri”den söz edebiliriz ki bu bildiri,

⁸²⁷ BAĞÇECİ, s.983.

⁸²⁸ ŞEN, s.159.

⁸²⁹ https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372872/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi:03/11/2022)

⁸³⁰ <https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/lang--tr/index.htm> (Erişim Tarihi:21/10/2022)

ILO'nun 26. Genel Kurulu'nda 1944 yılında kabul edilmiş ve Anayasası'na eklenmiş olup bu bildiride çalışma hakkına ilişkin açıklamalar yer almaktadır.⁸³¹

Buna göre; *“ILO, 1) Tam çalıştırma ve yaşam düzeylerinin yükseltilmesi,*

*2) Korunmaya gereksinim duyan herkes için bir yeterli gelir sağlanması için çaba gösteren ulusların programlarının gerçekleşmesine yardıma bulunmayı görev sayacaktır.”*⁸³²

ILO Sözleşmeleri arasından emek sömürüsü kapsamında en önemlileri ve ön plana çıkanları 29 No'lu “Zorla Çalıştırma Sözleşmesi (1930)” ve 105 No'lu “Zorla Çalıştırmanın Yasaklanması Sözleşmesi (1957)”dir.

“Cebri veya Mecburi Çalıştırma Hakkında 29 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi” m.1'de;

“Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bu Sözleşme'yi onaylayan her üyesi mümkün olduğu kadar kısa bir sürede her ne şekil altında olursa olsun cebri veya mecburi çalıştırmanın kaldırılmasını taahhüt eder.

Cebri veya mecburi çalıştırmanın tamamen kaldırılması amacıyla, cebri veya mecburi çalıştırmaya, geçici bir müddet için, sadece kamu yararı ve istisnai önlem olarak aşağıdaki maddelerde belirtilen şartlarda ve garantilerle başvurulabilir...” şeklinde belirtilerek zorla çalıştırmanın her şeklinin kaldırılması gerektiği ifade edilmiştir.

“Cebri Çalıştırmanın İlgası Hakkında 105 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi” m.1'de ise yine zorla çalıştırmanın engellenmesine yönelik;

“Milletlerarası Çalışma Teşkilatının bu Sözleşmeyi onayan her üyesi, cebri veya mecburi çalıştırmayı menetmeyi ve,

Siyasi bir cebir veya eğitim tedbiri olarak veya muayyen siyasi fikirlere sahip olan veya bu fikirleri beyan eden şahıslara veya kurulu siyasi, iktisadi veya içtimai nizama karşı ideolojik bakımdan muhalefetlerini izhar eden kimselere bir ceza olarak,

⁸³¹ ŞEN, s.159.

⁸³² ŞEN, s.159.

İktisadi gelişme gayesiyle el emeğini seferber etme ve el emeğinden faydalanma metodu olarak,

Çalışma disiplini olarak,

Grevlere iştirak etmiş olmayı tecziye tedbiri olarak,

Irki, içtimai, milli veya dini bir tefrik vasıtası olarak,

Hiçbir şekilde cebri veya mecburi çalıştırmaya başvurmamayı taahhüt eder.” şeklinde düzenleme yapılmıştır.

“Eşit Ücrete İlişkin 100 Sayılı ILO Sözleşmesi”⁸³³ 2. maddesinde, sözleşmeye taraf devletlerin eşit değerdeki işe kadın işçi ve erkek işçi ayrımı yapılmaksızın eşit ücret verilmesi prensibini⁸³⁴;

“Her üye, ücret hadlerinin tespitiyle ilgili olarak yürürlükte bulunan usullere uygun yollardan, eşit değerde iş için erkek ve kadın işçiler arasında ücret eşitliği prensibini teşvik ve bu prensibin bütün işçilere uygulanmasını, sözü edilen usullerle telifi kabil olduğu nispette temin edecektir.

Bu prensip:

Milli mevzuat

Mevzuatla kurulmuş veya tanınmış herhangi bir ücret tespit düzeni,

İşverenlerle işçiler arasında yapılan toplu sözleşmeler; veya

Bu çeşit usullerin birleştirilmesi yoluyla uygulanabilir.” şeklinde düzenleyerek üye devletlere pozitif birtakım yükümlülükler getirmiştir.

Çalışma hakkıyla bağlantılı olarak gündeme gelen bir diğer ILO Sözleşmesi, “İş ve Meslek Açısından Ayrıma İlişkin 111 Sayılı Ayrımcılık Sözleşmesi”dir.⁸³⁵ Bu

⁸³³ Sözleşmenin tam metni için bkz: https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377269/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 05/03/2023)

⁸³⁴ SARIDAŞ, Duygu, Türk İş Hukukunda Çalışma Hakkı, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Programı Yüksek Lisans Tezi, 2022, s.85.

⁸³⁵ Sözleşmenin tam metni için bkz: https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377273/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 05/03/2023)

sözleşme, işe girişte iş sürecinde ve işten çıkarma durumunda ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır ki sözleşme ayrımı 1. maddesinde şu şekilde tanımlamaktadır:

“Bu sözleşme bakımından “Ayrım” deyimi;

İrk, renk, cinsiyet, din, siyasal inanç, ulusal veya sosyal menşe bakımından yapılan iş veya meslek edinmede veya edinilen iş veya meslekte tabi olunacak muamelede eşitliği yok edici veya bozucu etkisi olan her türlü ayrılık gözetme, ayrı tutma veya üstün tutmayı,

İlgili üye, memleketin, varsa temsilci, işçi ve işveren teşekkülleri ve diğer ilgili makamlarla istişare etmek suretiyle tesbit edeceği, meslek veya iş edinmede veya edilen iş veya meslekte tabi olunacak muamelede eşitliği yok edici veya bozucu etkisi olan bütün diğer ayrılık gözetme, ayrı tutma veya üstün tutmayı, ifade eder.

Belirli bir iş için, o işin mahiyeti icabı yapılan, herhangi bir ayrılık gözetme, ayrı tutma veya üstün tutma ayırım sayılmaz.

Bu sözleşme bakımından “İş” ve “Meslek” terimleri, mesleki eğitime, bir işe ve çeşitli mesleklere girmeyi ve çalışma şartlarını kapsar.” Bu bağlamda çalışma hakkının kullanılabilmesi açısından ayrımcılık yasağı, işverenlere bir yükümlülük olarak getirilmekle beraber üye devletlerin de bu konuda üzerine düşen denetim mekanizmasını işletebilmesini gerekli kılmaktadır.⁸³⁶

“İstihdam Politikasıyla İlgili 122 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi” de devletlerin istihdam politikalarının iyileştirilerek ekonomik anlamda kalkınmaları için gereken alt yapının sağlanması ve çalışanların refah içinde işlerini yapmalarına yönelik olarak m.1’de;

“İktisadi gelişme ve kalkınmayı teşvik etmek, hayat seviyesini yükseltmek işgücü ihtiyaçlarını karşılamak ve işsizlik ve eksik istihdam sorununu çözümlmek amacıyla, her

⁸³⁶ Kişilerin haksız yere işten çıkarılmasıyla ilgili AIHM’in verdiği *Emel Boyraz/Türkiye* kararında mahkeme, başvuruçunun iddialarını değerlendirerek AIHS m.8 ve m.14’ün ihlal edildiğine karar vermiştir. İlgili kararda, güvenlik görevlisi olmaya hak kazanmış ancak kadın olması nedeniyle işin gerektirdiği güce sahip olamayacağı gerekçesiyle işe alınmayan bir kadının çalışma hakkı bağlamında ayrımcılık yasağına maruz kalması söz konusudur. Bkz: AIHM *Emel Boyraz/Türkiye* Kararı Başvuru No:61960/08 [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20EMEL%20BOYRAZ%20v.%20TURKEY%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMB](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20EMEL%20BOYRAZ%20v.%20TURKEY%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMB) (Erişim Tarihi: 07/03/2023)

üye tam ve verimli istihdama ve işin serbestçe seçilmesine matuf aktif bir politikayı esas bir gaye olarak ele alacak ve uygulayacaktır;

Bu politika;

Açıkta ve iş arayan herkese iş sağlanmasını,

Bu işin, imkan nispetinde verimli olmasını,

İşin serbestçe seçilmesini ve her işçinin kendisine elverişli bir işte çalışması için gerekli nitelikleri kazanmasını, bu işte, ırk, renk, cinsiyet, din, politik düşünce, milli veya sosyal menşe ne olursa olsun niteliklerini ve istidatlarını kullanmasını sağlamak amacına yönelmiş olacaktır.

Bu politika, iktisadi gelişme düzey ve aşamasını, istihdam hedefleri ve diğer iktisadi sosyal hedefler arasında mevcut ilişkiler göz önünde bulunduracak ve milli koşullara ve uygulamalara göre kabul edilen metotlarla yürütülecektir.” şeklinde düzenleme yapmıştır.

“Hizmet İlişkisine Son Verilmesi Hakkında 158 Sayılı Sözleşme”,⁸³⁷ işçilerin geçerli bir sebep olmadan işveren tarafından keyfi olarak işten çıkarılmasını engellemeye yönelik hükümler içermektedir⁸³⁸ ki özellikle 2. maddede bu durumu şu şekilde düzenlemeye kavuşturmuştur:

“Bu sözleşme tüm ekonomik faaliyet alanlarına ve hizmet sözleşmesi ile istihdam olunanlara uygulanır.

Bir üye devlet hizmet ilişkisi içinde çalışanlardan aşağıdaki kategorilerde bulunanları iş bu sözleşme hükümlerinin tamamının veya bir kısmını uygulama alanı dışında bırakabilir.

Belirli süreli veya belirli bir işin tamamlanması ile ilgili hizmet sözleşmesiyle çalıştırılan işçiler,

⁸³⁷ Sözleşmenin tam metni için bkz: https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377301/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 05/03/2023)

⁸³⁸ SARIDAŞ, s.89.

Süresi önceden ve makul olarak belirlenmiş deneme süreli hizmet sözleşmesi ile çalışan işçilerden deneme süresi içinde bulunanlar,

Süreksiz hizmet ilişkisi içinde çalışan işçiler.

Bu sözleşmenin koruyucu hükümlerinden kaçınmak amacıyla belirli süreli hizmet sözleşmeleri yapılmasına karşı yeterli güvenceler alınmalıdır.

Kendilerine en az bu sözleşmedekilere eşit güvenceler sağlayan özel bir istihdam rejiminin kurallarına tabi olarak çalışanların, gerektiğinde bu sözleşmenin tamamının veya bazı hükümlerinin kapsamı dışında bırakılması bir ülkedeki yetkili makamca veya uygun bir mekanizma aracılığıyla varsa işçi ve işveren kuruluşlarına danışıldıktan sonra kararlaştırılabilir...”

ILO Sözleşmelerini onaylayan bir ülke, ilgili sözleşmeyi onayladıktan sonra o sözleşme hükümlerini yürürlüğe koymak için alınan tedbirleri düzenli şekilde raporlamak zorundadır.⁸³⁹ ILO Sözleşmelerine taraf olan Türkiye onayladığı bu sözleşmelere uygun davranmakla yükümlüdür ancak bu yükümlülükle beraber kendi yasasında emek sömürsü veya zorla çalıştırmayla ilgili bir hükmün, onayladığı bir ILO Sözleşmesi ile çatışması halinde de ilgili sözleşme hükmüne uygun hareket etmesi gerekmektedir. Bu durumun dayanağı ise temel hak ve hürriyetler konusunda taraf olunan uluslararası antlaşmalarla kanunların çatışması halinde uluslararası antlaşma hükümlerinin esas alınacağı kuralıdır.⁸⁴⁰ Nitekim bu, Anayasa m.90’ın bir gereğidir.⁸⁴¹

⁸³⁹ https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_740293/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi:26/10/2022)

⁸⁴⁰ AYBAY, Rona, “Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri”, TBB Dergisi, S.70, 2007, s.194.

⁸⁴¹ Bkz: Anayasa m.90: “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkra göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

ILO'nun Anayasası niteliğinde olan “*Herhangi bir ülkenin, emeğin insani koşullarını benimsememesi, kendi ülkelerindeki durumu iyileştirme isteğinde olan diğer ülkeler için bir engel teşkil edecektir.*”⁸⁴² sözü emeğin ve insan onurunun önemine dikkat çekerek bu hususlara yeterli derecede önem vermeyen ülkelerin, kendisini düzeltme gayesinde olan diğer ülkeler açısından bir engel teşkil ettiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda uluslararası bir örgüt niteliğine haiz olan ILO'nun benimsemiş olduğu bu söz çerçevesinde belirtmek gerekir ki, devletler birtakım hususlara birbirlerinden tamamen bağımsız şekilde yön verememektedir ve küresel dünyanın bir sonucu olarak da devletlerin birbirlerinden etkilenmemeleri pek mümkün olamamaktadır. Nitekim emek sömürüsü bağlamında insan ticareti suçundaki transit ülke, hedef ülke gibi kavramlar dahi bu süreçle ilişkin sirkülasyondaki yolları belirlerken devletlerin birbirleriyle etkileşimine dikkat çekmektedir.⁸⁴³

3.2.3. Türk Ceza Hukukunda Emek Sömürüsünün Düzenlenmesi

3.2.3.1. Genel Olarak

İnsan ticareti suçunun maksatlarından biri olarak düzenlenen “zorla çalıştırma”, mevzuatımızda tanımlanan bir fiil değildir. Zorla çalıştırmanın hukuki bir tanımı olmamakla beraber mevzuatımızda doğrudan “zorla çalıştırma” başlığıyla bu durumun yaptırma bağlanması da söz konusu değildir. Ancak bununla birlikte zorla çalıştırma ve emek sömürüsü bağlamında değerlendirilmesi gereken düzenlemeler ceza hukukumuzda mevcuttur. Nitekim zorla çalıştırmanın günlük hayatta birçok farklı görünüm şekline tanık olabiliriz ki bu eylemlerin bir kısmı ceza hukukunda suç olarak ayrı birer kanun maddesinde düzenleme alanı bulmuştur.

Emek sömürüsünün gündeme gelen birçok farklı çeşidi kanun koyucu tarafından müeyyideye bağlanmıştır. Bu fiillerin ceza hukukumuzda suç olarak kabul edilmesi ve

⁸⁴² https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372872/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi:27/10/2022)

⁸⁴³ Kaynak ülke olarak ifade edilen ülkeler, sosyoekonomik anlamda gelişmemiş ülkelerdir ve hedef ülkelerdeki kontrol mekanizması zayıfladığı sürece bu kaynak ülkedeki kimselerin hedef ülkelere getirilerek sömürüsünün amaçlanması söz konusu olmaya devam edecektir. Eğer hedef ülke gelişmiş olmakla birlikte insan ticaretini önleyecek yeterli kontrol mekanizmasına da sahip olursa, kaynak ülkedeki bu insanların hedef ülkeye getirilmesi dahi söz konusu olamaz. Özellikle de zorla çalıştırma bağlamında insan ticareti suçunda kaynak ülke çoğunlukla Orta Doğu ülkeleri olmakla birlikte hedef ülke Kuzey’deki ve Batı’daki Avrupa ülkeleri olmaktadır. Bu kapsamda çoğunlukla kas ve kol gücü gerektiren işlerin söz konusu olması dolayısıyla yetişkin erkekler ve erkek çocukları emek sömürüsü bağlamında insan ticareti suçunun mağduru olmaktadır. Bu kapsamda burada salt Orta Doğu ülkelerinin yeterli düzeyde gelişmediğinden bahsetmek de hatalıdır, Batı ve Kuzey ülkeleri yeterli derecede kontrol mekanizmasını kurup ülkeye giriş ve çıkışları çok iyi kontrol ederse bu durumlar bir nebze de olsa azalacaktır ki yukarıda yer verdiğimiz ILO Anayasası tam olarak bunu ifade etmeye çalışmaktadır.

emek sömürüsü bağlamında değerlendirilmesi, kanun koyucunun dolaylı olarak zorla çalıştırmayı yaptırma bağladığını göstermektedir.

3.2.3.2. Emek Sömürüsünün Cezalandırıldığı Suç Tipleri

3.2.3.2.1. İnsan Ticareti Suçunun TCK m.117/2 Kapsamında Değerlendirilmesi

İş ve çalışma hürriyetini ihlal suçu, Anayasa’da düzenlenen çalışma özgürlüğünü teminat altına alan bir düzenlemedir.⁸⁴⁴

Kişilerin zorla çalıştırılarak emeklerinin sömürülmesi, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m.117/2’de düzenlenen iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçunu oluşturur.⁸⁴⁵ TCK m.117/2’de düzenlenen, yukarıda da bahsettiğimiz üzere sömürü suçu olup burada mağdurun çaresizliğinden yararlanılması ve bu kapsamda rıza gösterip çalıştığı bu işte hiç ödeme almadan veya orantısız bir ücret alarak çalıştırılması veya insan onuruna aykırı çalışma koşullarında çalıştırılması söz konusudur.⁸⁴⁶ Ayrıca belirtmek gerekir ki burada mağdurun isteyerek çalışması söz konusudur, mağdur bu çalışmaya rıza göstermemişse bu angarya olacaktır.⁸⁴⁷

Emek sömürüsü bağlamında insan ticareti suçunun işlenmesinde mağdurun zorla çalıştırılıp çalıştırılmadığına bakılmaksızın bu amaç doğrultusunda hareket eden faile ceza verilecektir ki bu durumda eğer mağdur zorla çalıştırılmışsa ve şartları da varsa TCK m.117/2’deki iş ve çalışma hürriyeti maddesi altında düzenlenen sömürü suçundan ayrıca cezalandırılacaktır. Bu durum gerçek içtima gereği olup iki ayrı suçtan dolayı fail iki ayrı ceza alacaktır.⁸⁴⁸

İnsan ticareti suçu, TCK’nin uluslararası suçlar başlığı altında düzenlenmişken iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçu, hürriyete karşı suçlar başlığı altında düzenlenmiştir. Kanaatimizce kanun koyucu, insan ticareti suçunun sınırları aşan niteliği⁸⁴⁹ gereği

⁸⁴⁴ BAYINDIR, s.191.

⁸⁴⁵ Bkz: 5237 Sayılı TCK m.117/2: “Çaresizliğini, kimsesizliğini ve bağıllığını sömürmek suretiyle kişi veya kişileri ücretsiz olarak veya sağladığı hizmet ile açık bir şekilde orantısız düşük bir ücretle çalıştıran veya bu durumda bulunan kişiyi, insan onuru ile bağdaşmayacak çalışma ve konaklama koşullarına tabi kılan kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis veya yüz günden az olmamak üzere adli para cezası verilir.”

⁸⁴⁶ BAYINDIR, s.171.

⁸⁴⁷ YENİDÜNYA, s.64.

⁸⁴⁸ İnsan ticareti suçunda içtima meselesine ilişkin detaylı açıklamalar 2. bölümde yapılmış olup burada konu bağlamında kısaca örnekleme yapılmıştır.

⁸⁴⁹ Kaynak ülke, hedef ülke, transit ülke gibi.

tercihini bu yönde kullanmışken; iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçunda korunan hukuki menfaat kişilerin, baskıdan ve üçüncü kişilerin müdahalesinden uzakta çalışma hürriyeti olduğu için bu suçu hürriyete karşı suçlar başlığı altında düzenlemeyi tercih etmiştir. Sömürü suçu olarak ifade edebileceğimiz TCK m.117/2'nin hürriyete karşı suçlar başlığı altında düzenlenmesi ve insan ticareti suçuyla tamamen farklı bölümlerde yer alması, bu suçun insan ticareti suçuyla bağlantısız olduğunu düşündürse de esasen bu iki suç art arda gerçekleşebilmektedir. Öyle ki failler insan ticareti mağdurlarını hedef ülkeye getirdikten sonra bu ülkede emek sömürüsüne tabi tutabilmekte ve zorla çalıştırabilmektedir.⁸⁵⁰ Bu bağlamda da failin, hem TCK m.80 hem de TCK m.117/2 kapsamında sorumluluğu doğmaktadır. Ancak belirtmemiz gerekir ki fail tek bir fiille her iki suçu işlememektedir, TCK m.117/2, çoğunlukla TCK m.80'in bir sonraki aşamasını oluşturmaktadır.⁸⁵¹ Bu bağlamda TCK m.117/2'nin söz konusu olabilmesi için mağdurun fiilen çalıştırılması gerektiğinden böyle bir çalışmanın söz konusu olmadığı hallerde fail sadece insan ticareti suçundan sorumlu olacaktır.⁸⁵² Dolayısıyla somut olayın özellikleri doğru analiz edilerek failin hangi suç veya suçlardan sorumlu olacağının tespiti önemlidir.

3.2.3.2.2. İnsan Ticareti Suçunun TCK m. 229 Kapsamında Değerlendirilmesi

Emek sömürüsünün gündeme geldiği bir durum, kanun koyucu tarafından 5237 Sayılı TCK m.229'da "dilencilik" başlığı altında suç olarak düzenlenen özellikle çocukları dilendirerek zorla çalıştırma halidir.⁸⁵³ 5237 Sayılı TCK kapsamında dilencilik tanımı yapılmamış olsa da 1897 tarihli "Tese'ülün Men'ine Dair Nizamname" dilencilik ile ilgili m.9'da "*işe ve güce muktedir olduğu halde..*"⁸⁵⁴ bir başka kimseden maddi talepte bulunan kimse şeklinde dilenci tanımlamıştır.⁸⁵⁵

⁸⁵⁰ YENİDÜNYA, s.64.

⁸⁵¹ YILMAZ, İnsan Ticareti Suçu ve İçtima Sorunu, s.953.

⁸⁵² YILMAZ, İnsan Ticareti Suçu ve İçtima Sorunu, s.953.

⁸⁵³ Bkz: TCK m.229: "(1) Çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu suçun üçüncü derece dahil kan veya kayın hısımları ya da eş tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(3) Bu suçun örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olması halinde, verilecek ceza bir kat artırılır."

⁸⁵⁴ Bkz: Tese'ülün Men'ine Dair Nizamname m.9: "*İşe ve güce muktedir olduğu halde tese'ül edenler zabıtaca derdest edilerek bunlardan İstanbullu olanlar veya taşralı olup da İstanbul'da tavattun etmiş bulunanlar zabıtaca kefaletle rapt ile salıverilecekler ve taşra ahalisinden bulunanlar dahi mahalleri devairi belediyesince işgal olunmak üzere memleketlerine iade olunacaklardır. Mükerrirlerden İstanbullu bulunanlar taşraya teb'it edileceklerdir. İslâhhane ve sanayihanesi bulunan mahallerden gelen eşhas darülcâzeye konulmayıp mahalli mezkûrde barındırılacaklardır.*"

⁸⁵⁵ BİRTEK, Fatih, "Dilencilik Suçu", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.5, S.2, 2014, s.133.

Dilencilik suçuna ilişkin daha fazla cezayı gerektiren nitelikli halleri⁸⁵⁶ de kanun metninde düzenleyen kanun koyucu, dilencilik suçunu yaptırıma bağlamak suretiyle “genel ahlak”ın korunmasını hedeflemiştir.⁸⁵⁷

Kanaatimizce çocukları, özellikle bedenen güçsüz durumda bulunan kimseleri zorla çalıştırarak dilendirmek bu kimseleri zorla çalıştırmak kapsamında değerlendirilmelidir. Bir örnekle bu durumu açıklamak gerekirse; babanın çocuğunu dilencilik yapan bir örgüte para karşılığında teslim etmesi halinde baba, çocuk üzerinde sahip olduğu nüfuzu kullanmaktadır ve çocuğunu dilenerek çalışmaya zorlamaktadır ki bu durumda baba insan ticareti suçunun faili olmakla birlikte dilencilik suçundan da ayrıca cezalandırılması gerekmektedir.⁸⁵⁸ Bizim kanaatimiz failin her iki suçtan da ayrı ayrı cezalandırması gerektiği yönündeyken; doktrindeki birtakım görüşler burada failin salt insan ticareti suçundan sorumlu tutulması gerektiği yönündedir.⁸⁵⁹

Doktrindeki diğer görüşe göre; dilencilik suçunun çocuk ya da beden veya ruh bakımından kendisini idare edemeyecek kişilerin araç olarak kullanılması suretiyle işlenmesi durumunda,⁸⁶⁰ bu duruma ek olarak bu kimselerin esarete tabi kılınması hali de mevcutsa dilencilik suçuyla birlikte insan ticareti suçunun da gündeme gelmesi söz konusudur.⁸⁶¹

⁸⁵⁶ “... ”Dilencilik” başlıklı 229. maddesinin üçüncü fıkrası;

“... (3) Bu suçun örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde, verilecek ceza bir kat artırılır”, “Görevi yaptırmamak için direnme” başlıklı 265. maddesinin dördüncü fıkrası ise;

“... (4) Suçun, silâhla ya da var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır...” şeklinde düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi, kanun koyucu tarafından ceza kanunda düzenlenen bazı suçların suç örgütünün faaliyeti çerçevesinde, örgüte yarar sağlamak amacıyla veya örgütün korkutucu gücünden yararlanılmak suretiyle işlenmesi, işlenen suçlar bakımından nitelikli hal kabul edilmiş ve daha ağır yaptırımlara bağlanmış, özel kanunlarda da benzer düzenlemelere yer verilmiştir...” Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2012/1490 E., 2013/59 K., 19/02/2013 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=2012&EsasNo2=1490&KararNo1=2013&KararNo2=59&Merci=4078> (Erişim Tarihi: 19/02/2023)

⁸⁵⁷ MERCAN, Ceren, “Dilencilik Suçu”, Suç ve Ceza/Ceza Hukuku Dergisi, C.15, S.1, 2022, s.116.

⁸⁵⁸ Aynı yönde görüş için bkz: **BİRTEK, s.163; RENK, DEMİR, s.61.**

⁸⁵⁹ KOCA, s.154.

⁸⁶⁰ “...sanığın 1. derece kan hısımları olan çocuğu ...'yı dilencilikte araç olarak kullanmak sureti ile atılı suçu işlediği bu sebeple, 5237 Sayılı TCK.nun 229 /2. maddesi uyarınca cezalarının yarı oranında artırılması gerektiği gözetilmeden, yazılı şekilde hüküm kurularak eksik ceza tayini, karşı temyiz olmadığından bozma nedeni yapılmamıştır.” Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2016/4269 E., 2016/7287 K., 02/06/2016 Tarihli Kararı. <https://ezproxy.etu.edu.tr:4569/yargitay-kararlari?EsasNo1=2016&EsasNo2=4269&KararNo1=2016&KararNo2=7287&Merci=4086> (Erişim Tarihi:19/02/2023)

⁸⁶¹ MERCAN, s.115.

Dilencilik suçu açısından özetlemek gerekirse kanaatimizce, failin denetimi altında bir çocuğun veya kendini idare edemeyecek bir kimsenin dilenerek dışardaki kimselerden maddi taleplerde bulunması hali TCK m.80 bağlamında insan ticareti suçuyla birlikte TCK m.229 kapsamında dilencilik suçunun oluşumuna vücut verecektir. Nitekim dilencilik suçu esas itibariyle insan ticaretinden sonraki aşamayı kapsamaktadır.⁸⁶²

3.2.3.2.3 İnsan Ticareti Suçunun TCK m. 227 Kapsamında Değerlendirilmesi

Fuhuş suçu, 5237 Sayılı TCK'de "Genel Ahlak Karşı Suçlar" arasında düzenlenmiştir.⁸⁶³ Fuhuş, emek sömürüsünün görüldüğü bir başka durumdur ve emek sömürüsü bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Her ne kadar fuhuşla emek sömürüsü arasındaki bağlantı, emek sömürüsünden bahsedildiğinde ilk değerlendirilmesi gereken hallerden biri olarak görülmese de esasen fuhuş kişinin emeğinin sömürüldüğü bir durumdur. Bu bağlamda 5237 Sayılı TCK'de suç olarak düzenlenen fuhuşa sürüklemenin de emek sömürüsü bağlamında incelenmesi gerekmektedir.

2006 yılında TCK'de yapılan değişiklik sonucu, insan ticaretinin en yaygın istismar şekli olan fuhuş maksatlı insan ticareti, 80. madde kapsamında düzenlenmiştir. Ancak bu durumda fuhuş maksatlı insan ticareti suçu (TCK m.80) ile fuhuş suçu (TCK

⁸⁶² DEĞİRMENCİ, Olgun, Kovuşturma, in: **Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Zirvesi**, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Ankara 2022, s.78.

⁸⁶³ Bkz: TCK m.227: "(1) Çocuğu fuhuşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.

(2) Bir kimseyi fuhuşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üçbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhuşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimin sağlanması, fuhuşa teşvik sayılır.

(3) Fuhuşu kolaylaştırmak veya fuhuşa aracılık etmek amacıyla hazırlanmış görüntü, yazı ve sözleri içeren ürünleri veren, dağıtan veya yayan kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis ve iki yüz günden iki bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhuşa sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır.

(5) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların eş, üstsoy, kayın üstsoy, kardeş, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da kamu görevi veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(6) Bu suçların, suç işlemek amacıyla teşkil edilmiş örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(7) Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(8) Fuhuşa sürüklenen kişi, tedaviye veya psikolojik terapiye tâbi tutulabilir."

m.227) pratikte karışıklığa sebep olmuştur.⁸⁶⁴ Öyle ki bu durum karışıklık gibi algılansa da TCK'de yapılan bu değişiklik son derece isabetli olmuştur. Nitekim her iki suçun da farklı suçlar olması ve insan ticareti faillerinin bu suçun mağdurlarını çoğunlukla fuhuş maksatlı olarak kullanmaları karşısında yapılan bu değişikliğin yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Belirtmemiz gerekir ki çoğunlukla fuhuş, insan ticareti suçundan sonraki aşamalarda meydana gelen bir suçtur. Bu kapsamda insan ticareti suçu bağlamında failin 5237 Sayılı TCK m.80'de belirtilen amaçlara ulaşmamış olsa dahi cezalandırılması ve mağdur ayrıca fuhşa teşvik edilmişse, fuhşun yolu kolaylaştırılmışsa veya fuhuş için aracılık edilmiş ya da yer temin edilmişse failin fuhuş suçundan dolayı ayrıca cezalandırılması gerekmektedir.⁸⁶⁵ Bu kapsamda iki ayrı suç oluşacaktır ve gerçek içtima kuralları söz konusu olacaktır.⁸⁶⁶ Yargıtay da kararlarında, fuhuş maksatlı insan ticaretinden sonra mağdurun ayrıca fuhuş amacıyla barındırıldığı ve fuhşa sevk edildiği hallerde failin her iki suçtan dolayı ayrı ayrı cezalandırılması gerektiğini belirtmektedir. Örnek vermek gerekirse Yargıtay bir kararında,⁸⁶⁷ *"Somut olayda; oluş, dosya kapsamı ve mahkeme kabulüne göre, sanık V. A.'ın katılan H. E. fuhuş amacıyla barındırdığı ve sevk ettiği anlaşıldığından, sanığın kanıtlanan eylemlerinin TCK'nın 80/1. madde ve fıkrasında belirtilen "tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak" şeklinde gerçekleşen insan ticareti ile TCK'nın 227/4 maddesinde düzenlenen fuhuş suçlarını oluşturduğu, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun ise insan ticareti suçunun unsuru olduğu, bu nedenle ayrıca ceza verilemeyeceği gözetilmeden, sübuta eren ve unsurları yönünden oluşan insan ticareti ile fuhuş suçlarından ayrı ayrı mahkumiyeti yerine, yerinde olmayan gerekçeyle fuhuş suçu ile birlikte kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan cezalandırılmasına karar verilmesi..."* şeklinde somut olay kapsamında failin insan ticareti suçuyla birlikte fuhuş suçundan ayrı ayrı cezalandırılması gerektiğini belirtmiştir. Yine aynı doğrultuda bir kararında Yargıtay, *"İnsan ticareti ve fuhşa aracılık etme suçları birbirinden bağımsız olduğundan, fuhuş yaptırmak maksatlı insan ticareti suçunda, insan ticareti suçunun unsurunu oluşturan araç fiiller ile fuhşun nitelikli halini teşkil eden fiillerin bulunup bulunmadığı her suç açısından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Somut olayda, katılan ...'nun avukat huzurunda verdiği ifadesinde tatil amaçlı yanına geldiği*

⁸⁶⁴ YILMAZ, İnsan Ticareti Suçu ve İçtima Sorunu, s.960.

⁸⁶⁵ YILMAZ, İnsan Ticareti Suçu ve İçtima Sorunu, s.965.

⁸⁶⁶ YENİDÜNYA, s.67.

⁸⁶⁷ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E.2015/24178, K.2015/10157, 04/11/2015 Tarihli Kararı. Bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi:29/11/2022)

... 'nın sevgilisi olan sanık ... 'nın kendisini fuhuş yapması için zorladıklarını ve darp ettiklerini ve bu baskıya dayanmayarak fuhuş yaptığını beyan etmesi ve bu anlatımının diğer mağdurların beyanları ve tüm dosya kapsamıyla desteklenmesi, yine kendisini fuhuş için müşterilere sanık ... 'ın getirip götürdüğünü dair sözlü beyanın araştırma- yakalama tutanaklarına yansıtıldığının anlaşılması karşısında , sanıklar ... ve ... 'nın katılan ... 'ye yönelik eylemleri sebebiyle sübuta eren ve unsurları yönünden oluşan, TCK'nın 80/3 ve 227/1-4. maddelerinde düzenlenen insan ticareti ile fuhuş suçlarından ayrı ayrı mahkumiyetleri yerine, eksik inceleme ve yetersiz gerekçeyle sadece fuhuş suçundan mahkumiyetlerine karar verilmesi ..." şeklinde hüküm kurmuştur.⁸⁶⁸

Fuhuş yapmak amacıyla herhangi bir cebir, tehdit, baskı gibi araç harekete başvurmada kendi rızalarıyla tedarik edilen mağdurların fuhuş yaptırmak maksadıyla barındırılmaları esnasında cebir, tehdit gibi unsurlara başvurulması mümkündür. Bu durumda mağdurlar rızalarıyla fuhuş yapıyor olsa dahi burada fuhuş maksadıyla barındırılmaları halinde oluşan maddi bağımlılık ve mağdurların çaresiz durum içinde bırakılmaları beraber değerlendirildiğinde, insan ticareti suçunun oluştuğundan ve failin her iki suçtan ayrı ayrı sorumlu olacağından söz edebiliriz.⁸⁶⁹

Emek sömürüsü kapsamında değerlendirilmesi gereken fuhuş suçu, somut olayın özelliklerine göre değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Bu bağlamda mesela, TCK m.227/4 kapsamında mağdura karşı cebir ve tehdit kullanarak fuhuş yaptırılması halinde, söz konusu cebir ve tehdit mağdurun fuhuş maksatlı olarak barındırılması, tedarik veya sevk edilmesi amacıyla başvurulmuş bir araç niteliğine haizse insan ticareti suçunun oluşacağından ve failin her iki suçtan ayrı ayrı cezalandırılması gerektiğinden söz edebiliriz.⁸⁷⁰ Ancak söz konusu cebir ve tehdit salt mağdura fuhuş yaptırmak amacına yönelikse failin sadece TCK m.227/4 kapsamında sorumlu olacağını belirtmek isteriz.⁸⁷¹ Dolayısıyla fuhuşun da kişinin emeğinin sömürüldüğü bir suç olduğunu ve somut olayın niteliğinde ayrıca insan ticareti suçunun unsurlarının söz konusu olması halinde failin sorumluluğunun bu iki suç kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ifade edebiliriz.

⁸⁶⁸ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2015/24030 E., 2017/1481 K., 13/02/2017 Tarihli Kararı. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 29/11/2022)

⁸⁶⁹ YILMAZ, İnsan Ticareti Suçu ve İçtima Sorunu, s.965.

⁸⁷⁰ YILMAZ, İnsan Ticareti Suçu ve İçtima Sorunu, s.964.

⁸⁷¹ YILMAZ, İnsan Ticareti Suçu ve İçtima Sorunu, s.964.

3.2.4. Emek Sömürüsünün Önlenebilirliği Açısından İnsan Ticareti Suçu

Yukarıda emek sömürüsüne yönelik açıklamalarda bulunarak bu sömürünün boyutları ve bahsedilen pozitif düzenlemelerdeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ise emek sömürüsünün engellenebilmesine yönelik birtakım raporlardan, tavsiyelerden ve yapılması gerekenlerden bahsedilerek konu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Emek sömürüsünün her türlü görünümüne ilişkin devletlerin uluslararası otoritelerin verdiği tavsiye kararlarına uymaları, bu otoriteler tarafından verilen raporları dikkate almaları emek sömürüsüyle mücadele edilmesini etkin ve etkili hale getirecektir. Bu kapsamda emek sömürüsünün önlenebilmesinde uluslararası düzeyde yapılan eleştiriler önemli yer tutmaktadır. Uluslararası bir otorite olarak GRETA, yıllık rapor hazırlayarak devletlerin insan ticaretiyle mücadelesinde üçüncü bir göz olarak değerlendirmelerde bulunmaktadır.⁸⁷² Bu değerlendirmelerinden biri de emek sömürüsünden mağdur olan kimselerin cinsiyeti hususunda ve çocuk olup olmaması konusunda hassasiyeti olduğunu belirtmesidir.⁸⁷³ Özellikle küçük yaşta zorla çalıştırılmaya mecbur bırakılan, fuhşa sürüklenen çocuklar bu kategoriyi oluşturmaktadır. Bununla birlikte GRETA, insan ticaretiyle etkin mücadele edilebilmesi için insan ticaretinden elde edilen gelirlere el konulması, mağdura hakları konusunda bilgilendirme yapılması, mağdurun cezai sorumsuzluğunun anlatılması ve bu doğrultuda, beyanda bulunurken doğru ve güvenilir ifadelere erişilmesi hususlarında önemli açıklamalarda bulunmaktadır.⁸⁷⁴ Bu bağlamda GRETA raporlarının yanı sıra diğer somut örnekler doğrultusunda konuyu desteklemek gerekirse; Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Zirvesi'nde konuşan Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GRETA) Başkanı Helga GAYER, insan ticaretiyle mücadelede etkili yasal tedbirler alınması gerektiğini ve teknoloji temelli yaklaşımlar sergilenmesinin önemini belirterek⁸⁷⁵ koordinasyon ve kurumlar arası iş birliğinin güçlendirilmesine vurgu yapmıştır.⁸⁷⁶ Dolayısıyla emek sömürüsü bağlamında yapılacak mücadelede de bu

⁸⁷² GRETA 2021 tarihli raporu, paragraf 44.; bkz: <https://rm.coe.int/greta-11th-general-report-of-activities-2022-en/1680a72bb8> (Erişim Tarihi: 13/05/2023)

⁸⁷³ <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/general-reports> (Erişim Tarihi: 13/05/2023)

⁸⁷⁴ <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/general-reports> (Erişim Tarihi: 14/05/2023)

⁸⁷⁵ GAYER, Helga, İnsan Ticareti Suçunda Teknolojinin Kullanımı, in: **Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Zirvesi**, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Ankara 2022, s.104.

⁸⁷⁶ GAYER, s.105.

uluslararası otoritelerin raporlarının, görüşlerinin ve değerlendirmelerinin dikkate alınması önem arz edecektir.

Emek sömürsünün engellenebilmesine yönelik uluslararası otoritelerin eleştirisi ve görüşlerinin öneminin yanı sıra bu sömürüyle mücadelede etkili ve etkin bir yol izlemek, ulusal mevzuatta da birtakım düzenlemeler yapmayı gerekli kılmaktadır. Öyle ki insan ticaretinden sonraki aşamayı oluşturan bu emek sömürsü, TCK'deki birçok suçu bünyesinde barındırabilmektedir. Yukarıda iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu, dilencilik suçu ve fuhuş suçu olarak bahsettiğimiz suçlar insan ticareti suçundan bağımsız suçlar olarak çoğunlukla insan ticareti suçundan sonra meydana gelen emek sömürsünün gerçekleştirildiği aşamayı teşkil etmektedir.

Emek sömürsü adı altında ayrı ve bağımsız bir suç türü ceza kanunumuzda ihdas edilmemiştir. Oysa yukarıda bahsettiğimiz iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçu, dilencilik suçu ve fuhuş suçu emek sömürsünün ayrı birer görünüm biçimleri olarak insan ticareti suçundan bağımsızdırlar. Bu bağlamda da insan ticareti suçundan ayrı ve bağımsız bir kanun maddesiyle bu suçların tanımlarının, içeriklerinin ve yaptırımlarının düzenlenmesi haklı bir tercih olarak görülebilecektir. Öyle ki çoğunlukla tek suçtan cezalandırılan insan ticareti suçu faillerinin sorumluluğunun net bir şekilde tespit edilip cezalandırılması açısından bu durum isabetli olacaktır. Nitekim insan ticareti suçu uluslararası bir suç olmasına rağmen yukarıda emek sömürsü bağlamında bahsettiğimiz suçlar kanunumuzda “uluslararası suçlar” başlığı altında düzenlenmemiştir ve failin Türkiye dışında olması halinde yargılanabilmesine olanak tanınmamıştır. Fakat emek sömürsünün uluslararası bir olgu olması ile birlikte insan ticareti suçu faillerinin insan ticaretini gerçekleştirdikten sonra çoğunlukla mağdurların emeklerini sömürmeye başlaması ve bu sömürünün birçok şeklinin olması karşısında kanun koyucunun bu bahsi geçen suçları emek sömürsü suçu adı altında uluslararası suçlar başlığı altında düzenlemesi kanaatimizce isabetli olacaktır. Öyle ki bu suçların birbirleriyle bağlantılı olması ve organize suç örgütlerinin bu suçları sırasıyla işlemesine rağmen kanun metninde bir bütünlük olmayıp bu suçların farklı bölümlerde düzenlenmesi kanaatimizce hatalıdır. Bu bağlamda birtakım uluslararası sözleşmelerin kabul edilmesi ve ILO Sözleşmeleri vasıtasıyla iş birliğinin güçlendirilmesi, doğrudan emek sömürsü bağlamında insan ticareti suçunu engellemek açısından yeterli değildir. Emek sömürsünün engellenebilmesi, yapılan ulusal mevzuatlardaki düzenlemelerin

iyileştirilmesiyle de ilgilidir.⁸⁷⁷ Yaygın şekilde işlenen emek sömürsü bağlamında insan ticareti suçunun mevzuattaki düzenleme doğrultusunda salt zorla çalıştırma kapsamında değerlendirilmesi bu suçla bağlantılı diğer suçların arka planda kalmasına sebebiyet verebilmektedir. Öyle ki iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçunun, dilencilik suçunun, fuhuş suçunun farklı başlıklar altında düzenlenmesi, faillerin tespit edilip tüm bu süreçteki fiillerden dolayı cezalandırılabilmesi önünde bir engel teşkil edebilmektedir. Dolayısıyla *“Hiçbir suç cezasız kalmaz.”* prensibi gereği emek sömürsünün ağır bir insan hakkı ihlali olarak görüldüğü günümüzde bu sömürünün, “emek sömürsü suçu” olarak uluslararası suçlar başlığı altında ayrı bir kanun maddesi olarak düzenlenmesi kanaatimizce yerinde bir tercih olacaktır.

⁸⁷⁷ ULAŞOĞLU İMAMOĞLU, Saadet, “Anti-Trafficking Policy and Practices Around the World”, Göç Araştırmaları Dergisi, C.6, S.2, 2020, s.408.

SONUÇ

Yüzyıllardır devam eden insan ticaretinin tanımı ancak 2003 yılında Palermo Protokolü sayesinde yapılmıştır. Türkiye'nin de bu protokole taraf olmasına müteakip ilk kez 765 Sayılı mülga TCK bağlamında insan ticareti suçu düzenlenmiştir. Günümüzde ise her ne kadar 5237 Sayılı TCK m.80 kapsamında insan ticareti suçu düzenlenip yaptırıma bağlanmış olsa da insan ticareti engellenememiştir ve engellenememektedir. İnsan ticareti suçunun sınırları aşan yapısı gereği devletlerin yardımlaşma ve bu kapsamda uluslararası sözleşmelere taraf olarak bu sözleşmelerin gereğini iç hukukta yerine getirme yükümlülüğü vardır. İnsan ticareti suçunu uluslararası bir suç kabul etmekle birlikte suçun nerede işlendiğine bakılmaksızın failin yargılanmasına olanak sağlayan 5237 Sayılı TCK, suçun sınırları aşan yapısını dikkate alarak bu hükmü tesis etmiştir ki bu suçun işlendiği güzergâh dikkate alınırsa kanun koyucunun böyle bir suçun cezasız bırakmamaya yönelik tercihi kanaatimizce isabetlidir.

İnsan ticareti suçunun mevzuatımızdaki düzenleniş biçimine bakılırsa, birtakım araç fiillerle 5237 Sayılı TCK m.80'de belirtilen fiillerin, failin maksadına yönelik gerçekleştirilmesiyle suç oluşmaktadır. Bu maksatlara çalışmamızda yer verilmiş olmakla birlikte zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhşa sürüklemek, esarete tabi kılmak ve organlarını almak şeklindeki maksatlar kanun metninde sayılarak belirtilmiştir. Bizim çalışmamızda ise emek sömürüsü bağlamında insan ticareti suçuyla ilgili incelemeler ve değerlendirmeler yapılmıştır. Kanun koyucunun insan ticaretini düzenlediği ilgili maddede zorla çalıştırmanın gerçekleşmesi insan ticareti suçunun oluşumu için şart değildir ancak burada emek sömürüsünün de gerçekleşmesi halinde fail ayrıca somut olayın özelliğine göre ilgili kanun maddesinden cezalandırılacaktır. Bu durumun sebebi insan ticareti suçunun bir maksat suçu olarak düzenlenmesi ve maksat suçlarında failin ayrıca Kanun metninde düzenlenen maksada ulaşmasına gerek olmamasıdır.

Mevzuatımızda yapılan düzenlemeler bu şekilde olmakla beraber insan ticareti suçundaki siyah rakamlar yüzünden iş ve çalışma hayatında emek sömürüsü bağlamında yaşanan mağduriyetler çoğu zaman adli vaka olarak soruşturulmalara konu edilememekte, mağdurlar yaşadıkları çaresiz durum içinde sessizliklerini koruyarak yaşadıkları bu ağır insan hakkı ihlalinin yargıya taşıyamamaktadır. Bu durumun da getirdiği bir sonuç olarak mağdurlar haklarını bilememektedir ve hatta hangi suçun mağduru olduklarını dahi çoğu zaman karıştırabilmektedir. Kanun koyucu 5237 Sayılı

TCK m.80’de insan ticareti suçunu düzenlerken zorla çalıştırma kavramını açıklamamış, bu kavramın içine nelerin girdiğine ilişkin belirlemeler yapmamıştır. Sömürü suçu olarak ifade ettiğimiz TCK m.117 de muğlak ifadelerle düzenlenen bir kanun metnidir. İş hayatında bu kavramların birbirine çok yakın olması da bu kavramların karıştırılmasına neden olmakta ve insan ticareti suçu mağdurlarının aynı zamanda emeklerinin sömürüldüğü durumların tespitini güçleştirmektedir.

Emekleri sömürülen bu kimselerin korunması için 5237 Sayılı TCK’de bu konunun düzenlenerek yaptırım altına alınması gerekmektedir. Bu bağlamda kanun koyucunun izah ettiğimiz hususları dikkate alarak “emek sömürüsü suçu” başlığı altında ayrı ve bağımsız bir düzenleme yapması gerekmektedir. Çünkü mevcut düzenleme ihtiyaçları karşılamaktan uzak olup süreç, çoğu zaman failin sadece insan ticareti suçundan ceza almasıyla sonuçlanmaktadır.

İnsan ticareti suçunda mağdurların getirildikleri hedef ülkede maruz kaldığı emek sömürüsünde insan ticareti suçunun yanında meydana gelen diğer suçlar; iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçu, fuhuş suçu, dilencilik suçu gibi suçlar olmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, insan ticareti suçunun düzenlendiği bölüm ile bu suçların düzenlendikleri bölümlerin birbirinden farklı olmasıdır. Bu bağlamda TCK m.80, uluslararası suçlar başlığı altında düzenlenmiş ve fail dünyanın neresinde olursa olsun cezalandırılmaya olanak tanınmışken; bahsettiğimiz suçların sadece Türkiye’de işlenmesi halinde cezalandırabilmesi mümkün kılınmıştır. Bu durumda insan ticareti suçu Türkiye dışında işlendikten sonra failin mağduru orada çalıştırmaya devam etmesi halinde failin sadece insan ticareti suçundan cezalandırılabilmesi mümkün olacaktır. Oysa bu suçların birbirleriyle bağlantısı ve uluslararası iş birliğini gerekli kılan durumlar dikkate alındığında kanun koyucunun emek sömürüsü adı altında ayrıca bu suçu düzenlemesi, failerin cezalandırılabilmesi ve bu suçların birbirleriyle ilişkisi kapsamında isabetli olacaktır. Nitekim zorla çalıştırmak maksatlı TCK m.80’de yapılan düzenleme yeterli değildir. Emek sömürüsünün tespitinin açık ve net yapılmasına imkan tanıyacak düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ARTUK, Mehmet Emin, GÖKCEN, Ahmet, YENİDÜNYA, A. Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 15. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.
- BURKE, Mary C., Human Trafficking Interdisciplinary Perspectives, Criminology and Justice Studies, Third Edition, CRC Press, New York, 2022.
- DEĞİRMENCİ, Olgun, Kovuşturma, in: **Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Zirvesi**, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Ankara, 2022.
- GAYER, Helga, İnsan Ticareti Suçunda Teknolojinin Kullanımı, in: **Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Zirvesi**, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Ankara, 2022.
- GÖZLER, Kemal, KAPLAN, Gürsel, İdare Hukuku Dersleri, 17. Baskı, Ekin Basım-Yayın Dağıtım, Bursa, 2015.
- KOCA, Mahmut, ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- KURAN-I KERİM ve AÇIKLAMALI MEALİ, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Yayın No: 86/A, Ankara, 2002.
- MALKOÇ, İsmail, Açıklamalı Türk Ceza Kanunu, Cilt 1, 1.Baskı, Sözkesen Matbaacılık, Ankara, 2013.
- ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, 1. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992.
- ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- SAGUT, Rıfat, Türk Hukukunda Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Suçu, in: **İnsan Ticareti ve Mülteci Hukuku Çevrimiçi Kolokyumu Bildiriler Kitabı** (YILMAZTEKİN, Hasan Kadir, GÜNARSLAN, Banu Fatma, EKER, Osman Ümit), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara, 2021.
- SCARPA, Silvia, Trafficking in Human Beings: Modern Slavery, Oxford: Oxford University Press, 2008.
- KİTABI MUKADDES ESKİ ve YENİ AHİT, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2003.
- TEZCAN, Durmuş, ERDEM, Mustafa, ÖNOK, Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017.
- TEZCAN, Durmuş, ERDEM, Mustafa, ÖNOK, Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017.
- YENİDÜNYA, Caner, İnsan Ticareti Suçu (TCK m.80), Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

YENİDÜNYA, Caner, in: **Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı**, AB IOM Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2009.

Sürelî Yayınlar, Makaleler, Tezler ve Diğer Yazılı Kaynaklar

AKGÜN, Erhan, “Modern Kölelik İnsan Ticareti ve Rakamlarla Türkiye Gerçeği”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 22, Sayı 1, 2017, 158-181.

ALTINSOY, Zeynep Deniz, Uluslararası Hukukta İnsan Ticareti Suçunun Silahlı Çatışmalarda Çocuklar Açısından Değerlendirilmesi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, XIII+274.

ARSLAN, Çetin, “İnsan Ticareti Suçu (TCK md.201/b)”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 53, Sayı 4, 2004, 19-83.

ARSLAN, Kahan Onur, “İnsan Onuru Kavramı ve Koruma Tedbirleri Bağlamında Temel Bir İlke Olarak İnsan Onurunun Korunması”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 120, 2015, 155-172.

AYBAY, Rona, “Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri” TBB Dergisi, Sayı 70, 2007, 187-213.

AYDIN, Emin, İnsan Ticareti Suçu, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2010, VI+106.

AYDIN, Melisa, Türk Ceza Kanunu’nda İnsan Ticareti Suçu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, VI+156.

AYDINLAR, Kıvanç, DOĞRUYOL, Adnan, “Emek Üretkenliği ve Ücret Teorisi”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 24, Sayı 2 2015, 263-278.

BAĞÇECİ, Hamide, “Sosyal Devlet Kapsamında Çalışma Özgürlüğü ve Çalışma Hakkının Değerlendirilmesi”, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt 14, Sayı 153, 2019, 965-984.

BAKIREZER, Güven, “Antik Yunan Düşüncesinde Kölelik”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 63, Sayı 1, 2008, 17-54.

BAL, Ali, “Kölelik, Zorla Çalıştırma ve Benzer Uygulamalara İlişkin Yasağın Uluslararası Hukuk ve AİHM İçtihatları Çerçevesinde Gelişimi”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Sayı 2, 2019, 55-112.

BAYARSLAN, Hüseyin, “Osmanlı Devleti’nde Köleleştirme ve Azat Etme Yöntemleri”, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 10, 2017, 439-452.

BAYINDIR, Sinan, “İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu (TCK m.117/1)”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, 2019, 157-195.

- BAYRA, Ersin, “Güvenlik Devleti: Leviathan’dan Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Leviathan’a”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 2019, 93-130.
- BAYRAKTAR, Köksal, “Çalışma Özgürlüğünü Engelleme Suçu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, 2014, 1021-1050.
- BİRTEK, Fatih, “Dilencilik Suçu”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 2014, 121-172.
- BOLAT, Gürbüz, Dünya’da ve Türkiye’de İnsan Ticareti, Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2005, 141.
- BOZKURT, Gülnihal, “Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 38, Sayı 1, 1981, 65-103.
- BOZKURT, Gülnihal, “Köle Ticaretinin Sona Erdirilmesi Konusunda Osmanlı Devletinin Taraf Olduğu İki Devletlerarası Anlaşma”, OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 1990, 45-77.
- BOZKURT, M. Uğur, “Uluslararası Ceza Hukuku İlkeleri Kapsamında Ad Hoc Uluslararası Ceza Mahkemelerine Yönelik Eleştiriler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 6, Sayı 11, 2010, 73-92.
- BÖGE, Mustafa Kemal, Kamu Harcamaları, Kamu Gelirleri ve GSYH İlişkisi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2021, XVI+112.
- BULUT, Remzi, “SSCB’nin Dağılması ve Rusya Federasyonu’nda Serbest Piyasaya Geçiş”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2014, 7-19.
- COŞKUN, Emel, “Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti”, Çalışma ve Toplum Dergisi, Cilt 3, Sayı 42, 2014, 185-206.
- ÇATAL, Betül, “İnsan Haklarının Korunmasında Ulusal, Bölgesel ve Uluslararası Mekanizmalar”, Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2018, 69-99.
- ÇEKMECELİOĞLU, Hülya Gündüz, BALKAŞ, Jale, “Çalışanların Duygusal Emek Davranışlarının Hizmet ve Üretim Sektörleri Bağlamında İncelenmesi”, The Journal of Academic Social Science Studies, Sayı 92, 2022, 553-568.
- ÇELİK, Elif, “İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, 2019, 282-310.
- ÇİÇEK, Özal, ÖÇAL, Mehmet, “Dünyada ve Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihîsel Gelişimi”, Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt 5, Sayı 11, 2016, 106-129.

- ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel, “Yaşama Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 103, 2012, 137-168.
- DEĞİRMENCİ, Olgun, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 77, 2008, 33-86.
- DEĞİRMENCİ, Olgun, “Çeşitli Görünümleriyle Uluslararası Suç Kavramı: Dar ve Geniş Anlamda Uluslararası Suçlar ve Türk Hukuku”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 71, Sayı 1, 2013, 229-266.
- DEĞİRMENCİ, Olgun, “Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukuku’nda İnsan Ticareti Suçu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 67, 2006, 57-95.
- DELİBAŞ, Hatice, “Transatlantik Köle Ticaretine Dair Bir Analiz: Goree ve Saint Louis Köle Ticareti”, Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2020, 32-42.
- DEMİR, Oğuzhan Ömer, RENK, Bersu, “İnsan Ticareti ve Yasal Düzenlemeler: Eski Sorunlar, Yeni Çözümler”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, 2011, 51-76.
- DENİZ, Derya, Tekrarlayan Travma ve İkincil Mağduriyet Konularının Adli Süreçlerde Değerlendirilmesi, 6. Uluslararası TURKCESS Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin El Kitabı, 2020, 289-296.
- DİNLER, Veysel, Cinsel Sömürü Amaçlı İnsan Ticareti Suçunun Yöntemi ve Mağdurları (Isparta Örneği), in: **Yerelden Küresele Sınıraşan Suçlar** (ÖZEREN, Süleyman, SÖZER, M. Alper, DEMİR, Oğuzhan Ömer), Polis Akademisi Yayınları, 2010, 189-215.
- DOĞAN, İlyas, “Alman Öğretisinde İnsan Onuru ve Güncel Sorunlar Hakkında Kısa Bir Giriş”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, 2005, 51-59.
- DURAN, Asim, “İnsan Onuruna İlişkin Farklı Perspektifler”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt 18, Sayı 2, 2018, 101-121.
- DURSUN, Salih, AKSAKAL, Esmâ, “Çalışan Çocukların Sorunları Üzerine Bir Araştırma”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 15, 2018, 41-56.
- DÜNDAR, Gufran, “Emek Sömürüsü Bağlamında İnsan Ticareti”, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, 2020, 326-349.
- ENGİN, Nihat, Osmanlı Devletinde Kölelik, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Bölümü Doktora Tezi, İstanbul, VIII+262.
- EREM, Faruk, “Ümanist Doktrin Açısından ‘Özel Kast’”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, 1969, 1-4.
- ERÇAKICA, Mustafa, “İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Uluslararası Hukuk: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneğini de İçeren Bir İnceleme”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, 2020, 693-748.

- ERSOY, Uğur, “İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu (TCK m.117)”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı 24, 2016, 335-399.
- GÖÇMEN, İlke, “Bir Temel Hak Olarak İnsan Ticareti Yasağı: Avrupa Özelinde Bir İnceleme”, Kamu ve Özel Uluslararası Hukuk Bülteni Dergisi, Cilt 34, Sayı 1, 2014, 1-29.
- GÜLER, Mehmet Atilla, “Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri”, İş ve Hayat Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2015, 23-46.
- GÜNGÖR, Mümin, “Türk Ceza Kanunu Kapsamında İnsan Ticareti Suçunun İncelenmesi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Sayı 17, 2021, 241-270.
- GÜR, Nurullah, “Köle Ticareti ve Ekonomik Gelişme”, International Review of Economics and Management, Cilt 2, Sayı 2, 2014, 49-62.
- HÜSEYİNOĞLU, ALİ, YILDIZ, Furkan, “Organize Bir Suç Olarak İnsan Ticareti: Arnavutluk Örneği”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2021, 659-687.
- İŞİK, Murşit, KAÇAR, Tevfik, “Çalışma Hayatında Kadınların Görsel Sömürüsü Üzerine Nitel Bir Araştırma”, Assam Uluslararası Hakemli Dergi, Cilt 7, Sayı 17, 2020, 11-25.
- İYEM, Cemal, YILDIZ, Fatma Zehra, ÖZTÜRK, Derya Gül, “İbn Haldun’un Emek Anlayışı: Marx ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, 2019, 167-186.
- KARAASLAN, Muzaffer, “Kölelik Yasağının Tarihsel Gelişimi”, Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, 2022, 60-81.
- KARAKAYA, Handan, “Görünmez Emek ve Ev Kadınları”, Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2018, 73-94.
- KARAMAN, Nursel, “Çalışma Yaşamında Duygusal Emek”, İş ve Hayat Dergisi, Cilt 3, Sayı 5, 2017, 30-56.
- KARAN, Ulaş, “Kölelik, Kulluk, Zorla Çalıştırma ve Zorunlu Çalışma Yasağı: Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Karşılaştırmalı Analiz”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 67, Sayı 2, 2018, 415-462.
- KATOĞLU, Tuğrul, “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 61, Sayı 2, 2012, 657-693.
- KAYA, Pir Ali, ERTUĞRUL YILMAZER, Işın Ulaş, “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Çalışma Hakkı”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 70, 2017, 55-80.
- KAYA, Semih Batur, “İnsan Haklarında Devletin Pozitif Yükümlülüğü: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Üzerine Bir Analiz”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 2022, 51-72.

- KEYMAN, Selahattin, “Tipiklik ve Ceza Hukuku”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 37, Sayı 1, 1980, 59-105.
- KILIÇ, Burak, Suçun Manevi Unsuru Olarak Amaç ve Saik, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2020, X+161.
- KILIÇKAYA, Zeynep, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru İncelemelerinde Çalışma Hakkı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 2, 2016, 127-165.
- KIZILSÜMER, Deniz, “İnsan Ticareti ile Mücadele: Uluslararası Belgeler ve Türkiye’nin Çabaları”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 62, Sayı 1, 2007, 113-145.
- KOCA, Mahmut, “İnsan Yağması (Sömürüsü) Suçu (TCK m.201b)”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 52, Sayı 2, 2003, 141-172.
- KONAN, Belkıs, “Osmanlı Devleti’nden Erken Cumhuriyet Dönemine Kadın Ticaretinin Engellenmesi Yolunda Yapılan Girişimler”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 70, Sayı 4, 2022, 1479-1504.
- KORKUSUZ, Gülşah, İnsan Ticareti Kavramı ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda İnsan Ticareti Suçu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014, XIV+200.
- KURT YÜCEKUL, Gülşah, İnsan Ticareti Suçu, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Doktora Tezi, İstanbul 2011, XXX+526.
- KUŞ, Canan, “Tevrat, İncil ve Kur’an-ı Kerim’deki Kölelik Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler”, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, 2012, 1-33.
- KUYUCU, Nisan, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde İnsan Ticareti: Rantsev ve Sonrası”, Fe Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, 2017, 29-43.
- KÜÇÜKKALAY, A. Mesud, DULUPÇU, M. Ali, TURUNÇ, Ömer, “Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşgücü İstihdamının Sorunları ve Önlenmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2000, 103-118.
- MAHİROĞULLARI, Adnan, “Endüstri Devrimi Sonrasında Emeğin İstismarını Belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar”, Journal of Economy Culture and Society, Sayı 32, 2005, 41-53.
- MERCAN, Ceren, “Dilencilik Suçu”, Suç ve Ceza/ Ceza Hukuku Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 2022, 109-133.
- MCCRUDDEN, Christopher, “Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights”, The European Journal of International Law, Volume 19, No 4, 2008, 655-724.

- ODMAN, Tefik, “Eski Yugoslavya ile ilgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 45, Sayı 1, 1996, 131-151.
- ÖZDEMİR, Ali, “Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması Örneği)”, International Journal of Legal Progress, Cilt 2, Sayı 2, 2016, 78-115.
- PARLATIR, İsmail, “Türk Sosyal Hayatında Kölelik”, Belleten Dergisi, Cilt 47, Sayı 187, 1983, 805-830.
- SARIDAŞ, Duygu, Türk İş Hukukunda Çalışma Hakkı, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Programı Yüksek Lisans Tezi, 2022, XIII+219.
- SAYGILI, Tahsin, “Babil Hukuku ve Hamurabi Kanunları”, Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2015, 1-22.
- SAYIN, Hüdayi, AKKOCA SEÇKİN, Seçil, “İnsan Ticareti ya da İnsanlığın Ticareti”, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2021, 95-109.
- SEROZAN, Rona, “Kişilik Hakkının Korunmasıyla İlgili Bazı Düşünceler”, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 11, Sayı 14, 2011, 93-112.
- SOKULLU, Fusun, “Siyah Sayılar ve Viktimoloji”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 40, Sayı 1-4, 2011, 219-241.
- ŞAFAK, Ali, İnsan Ticareti Suçu ve Önleme Yöntemleri (Md. 80), in: **Yerelden Küresele Sınıraşan Suçlar** (ÖZEREN, Süleyman, SÖZER, M. Alper, DEMİR, Oğuzhan Ömer), Polis Akademisi Yayınları, 2010, 171-187.
- ŞAHİN, Ayşenur, “Vücut Bütünlüğünün İhlalinden Doğan Zarar ve Tazmini”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, 2011, 123-166.
- ŞEN, Murat, “İnsan Hakları Bağlamında Çalışma Hakkı”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, 2014, 143-162.
- ŞİŞMAN, Yener, “Ekonomik Faaliyetlerin Tanımı, Türleri ve Bu Faaliyetler İçinde Enformel Ekonomik Faaliyetlerin Yeri”, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 1999, 541-564.
- TANERİ, Gökhan, “Fuhuş Suçu”, Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, 2015, 87-125.
- TANRIKULU, Sezgin, “İham Kararlarında ve Türk Hukukunda Yaşam Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 66, 2006, 51-94.
- TAŞBAŞ, Erdal, “Akdeniz Köle Ticaret Güzergahında Bir Durak: Rodos Adası”, Belgi Dergisi, Sayı 21, 2021, 483-499.

- TEMİZ, Hasan Ejder, “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”, Çalışma ve Toplum Dergisi, Cilt 2, Sayı 17, 2008, 61-100.
- TERZİ, Mahir, “İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması Üzerine Bir İnceleme: İnsan Hakları ve Amerika (Barrios Altos Davası Örneği ve Orta Doğu Üzerine Bazı Öneriler)”, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, Cilt 27, Sayı 2, 2017, 53-92.
- TOPCU, Nigar, “Küreselleşme, Uluslararası Göç ve Avrupa Birliği Göç Politikaları”, NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, Sayı 3, 2019, 50-65.
- TUNÇCAN, Nilgün, “Çocuk İşçiliği: Nedenleri, Boyutları ve Küreselleşen Dünyadaki Konumu”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 43-44, 2000, 243-259.
- ULAŞOĞLU İMAMOĞLU, Saadet, “Dünya Çapında İnsan Ticareti Karşıtı Politika ve Uygulamalar”, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, 2020, 390-412.
- USLU, Ateş, “Avrupa’da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840)”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 2014, 1-24.
- VURAL, Sezin, İnsan Ticareti Suçu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018, V+350.
- WHATLEY, Warren, “How The International Slave Trades Underdeveloped Africa”, Journal of Economic History, Cilt 82, Sayı 2, 2022, 403-441.
- YENERER ÇAKMUT, Özlem, “Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu (TCK m.109)”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 19, Sayı 2, 2013, 587- 602.
- YILDIZ, Furkan, “Sınıraşan/Organize Suçlar Bağlamında Avrupa Birliği”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt 27, Sayı 2, 2020, 275-289.
- YILDIZ, Furkan, HÜSEYİNOĞLU, Ali, “Organize Bir Suç Olarak İnsan Ticareti: Arnavutluk Örneği”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2021, 659-687.
- YILMAZ, Özgür, “Emeğin Değişen Yüzü: Dijital Emek Sömürüsü”, Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2021, 68-78.
- YILMAZ, Yeşim, “İnsan Ticareti Suçu ve İctima Sorunu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 23, Sayı 3, 2017, 883-972.
- YALÇIN SANCAR, Türkan, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 70, 2007, 244-259.
- YILMAZCAN, Defne, “Antik Yunan’da Kölelik: Atina ve Sparta Örneği”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 2017,117-136.

Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi Kararları

AYM E:63/132, K:66/29, KT:28/06/1966

AYM E: 2006/111, K:2006/112, KT:15/12/2006

AYM E:2010/58, K:2011/8, KT: 06/01/2011

AYM E:1998/24, K:1999/9, KT:13/04/1999

AYM E: 1988/51, K:1988/18, KT: 02/05/1989

AYM E:2014/177, K:2015/49, KT:14/05/2015

AYM E: 2011/150, K:2013/30, KT: 14/02/2013

AYM E: 1992/8, K: 1992/39, KT: 16/06/1992

AYM E: 1971/28, K: 1971/64, KT: 08/07/1971

AYM E:2007/24, K: 2010/113, KT: 16/12/2010

AYM E: 1963/172, K: 1963/244, KT: 21/10/1963

AYM E: 1989/6, K: 1989/42, KT: 07/11/1989

AYM E: 2013/137, K: 2014/944, KT: 22/05/2014

AYM Halil Üstündağ Kararı, Bireysel Başvuru No: 2013/5062, KT: 14/01/2014

Yargıtay Kararları

Y.8. CD, E:2010/1440, K:2010/5953, KT:15.04.2010

Y. 8. CD, E: 2008/19262, K: 2009/9026, KT:15.06.2009

Y. 8. CD, E: 2016/4269, K: 2016/7287, KT: 02/06/2016

Y. 8. CD, E: 2008/4555, K: 2008/7998, KT: 25/06/2008

Y.5.CD, E:2011/838, K:2011/2261, KT:25.03.2011

Y.18. CD, E:2015/24178, K:2015/10157, KT:04/11/2015

Y.18.CD, E:2015/24030, K:2017/1481, KT:13/02/2017

Y. 18.CD, E:2015/24178, K:2015/10157, KT: 04/11/2015

Y. 18.CD, E: 2015/35622, K:2016/6429, KT:30/03/2016

Y. 18. CD, E: 2016/485, K:2017/4650, KT:26/04/2017

Y. 8. CD, E:2006/10550, K:2008/1364, KT: 03/03/2008

Y. 8.CD, E:2013/15232, K:2014/2112, KT: 04/02/2014
Y. 5. CD, E: 1993/997, K:1993/1433, KT: 06/04/1993
Y. 11. CD, E:2004/5558, K: 2006/1119, KT: 21/02/2006
Y.18. CD, E: 2015/23596, K:2016/5094, KT: 16/03/2016
Y. 5. CD, E: 2000/2205, K:2000/5804, KT: 06/11/2000
Y. 4. CD, E: 2006/2288, K: 2007/8256, KT:23/10/2007
Y. CGK, E: 2014/849, K: 2016/145, KT: 05/04/2016
Y. CGK, E: 2013/269, K: 2014/492, KT: 18/11/2014
Y. CGK, E: 2012/1490, K: 2013/59, KT: 19/02/2013

İnternet Kaynakları

<https://www.etu.edu.tr/tr/kutuphane>

<https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html>

<https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/general-reports>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52012DC0286>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:jl0058>

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})

<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20221213-2>

<https://tr.usembassy.gov/tr/our-relationship-tr/official-reports-tr/>

<https://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf>

<https://www.globallslaveryindex.org/resources/essays/unfinished-business-addressing-the-victimisation-of-women-and-girls>

<https://pakistanwomenstudies.com/index.php/pjws>

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa

<https://www.europol.europa.eu/content/page/about-us>

<https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>

https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle_cocuk_2021.pdf

https://www.constituteproject.org/constitution/Haiti_2012.pdf?lang=en

<https://www.humanium.org/en/restavek-children-in-haiti-a-new-form-of-modern-slavery/>

<https://www.unodc.org/>

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

www.tdk.org.tr

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Anasayfa>

